

LINGVA

PER DES. ERAS.
MVM ROTERO
DAMVM.

CVI ACCESSIT
PLVTARCHI CHAERO-
nci De immodica uerecundia libellus.

*

LVGDVNI APVD SEB.
GRYPHIVM,
1538.

ILLVSTRI D. CHRIS-

STOPHORO A'SCHIIDLO=

uictz Palatino & Capitanco Cracouiensi,

regni Poloniae Cancellario, Erasimus

Roterodamus S. D.

O T tantisq; malis undique contaminata est uita mortalium, uir non imaginibus tantum illustris, ut Homerus conferens sortem nostræ conditionis cum singulis animantiū generibus, pronunciarit, nullum esse animal homine calamitosius: Silenus iudicarit, optimum aut non nasci, aut quàm ocysime aboleri: Plinius existimarit, nullum munus homini datum à superis maius aut melius, quàm uitæ breuitatē, & interim nulli negatam facultatē abrumpendi uitam, si uideatur. Apud Lucianum Pythagoras, cuius anima fingitur subinde mutato domicilio, per omnia uirorū ac mulierum, bipedū & quadrupedum corpora fuisse peregrinata, fatetur se longe suauius uixisse, quum esset rana, quàm quum esset rex. Atq; hæc quidem licet absurda dictu, non ita multū abessent à uero, nisi cælestis ille philosophus nobis persuasisset, æternam felicitatē esse paratā his qui totius felicitatis proram ac puppin, ut aiunt, in ipso collocarint. Ea spes tantā habet uim, ut in maximis etiam malis seruet ac tueatur alacritatem animi sibi bene conscij, præsertim quum hic interim adsit arrabo ille mirificus & arcanus, qui quicquid habet hæc uita sellis uertit in mel. Ad hæc quoniam homo, sicuti corpore constat & animo, ita duplici genere malo-

rum affligitur, quæsitum est & illud à sapientibus uiris, utrum grauiora sint mala corporis an animi: & pronuntiatiū est ab animi malis plus esse calamitatis. Quanquam ab hac sententia nultum discrepat uulgus: Quotus enim quisq; est, qui non miscrius esse ducat hydropicum esse quam auarū? Sed ijdcm felicius esse ducunt, habere corpus formosum, quam animum honestis disciplinis ac uirtutibus exornatum. Nec mirum si præpostere iudicāt de malis ac bonis, qui corpus præferunt animo. Antiquitas præter casus & uitia, numerauit trecenta morborū genera: quibus accesserūt & in dies accedunt ignotæ nouæq; morborum species, ueluti cum arte medicorum ex insidijs bellum gerentes. Quis autem enumeret animorū uitia? Atq; utinam numero tantū uincerent: Superant prohdolor, superant & alijs multis nominibus: Primū quòd uitiant meliorem nostri partem: deinde quòd quum corporis mala tantum afflictos reddant: animorū morbi reddunt etiam malos & infelices, eò quòd à nobis accersantur. Iam sunt quædam corporum ægritudines, quæ cruciatum nesciunt, ueluti phthisis. An uero est ullus hydrops, ulla febris, quæ sic discruciat corpus, ut pecuniæ studium, ut amor impotens, ut zelotypia, ut liuor torquet animum? Ad hæc corporis morbi crebro medentur animi malis, quum ex animi uitio firè nascantur & corporis mala. Grauiiores existimantur corporis morbi, qui præter molestiam habent & turpitudinem. At huiusmodi sunt omnes animorum morbi: Non enim solum adimunt animi tranquillitatem, uerum etiam infamiam adferunt. Medici nullum morborum genus putant formidabilius, quam quod ægroto mali sensum eripit.

Sanabilior enim est podagricus, qui se miserum clamat, & medicū accersi iubet, quā phreneticus aut lethargicus, quorum hic sibi uidetur sanus, ille medicum opitulari cupientē inuadit. At huiusmodi frē sunt omnes animorū morbi: Quo quisq; grauius ægrotat, hoc minus admittit opem medicantis: Nam in his quoq; uarietas est. Longe facilius medemur luxui, libidini, & profusioni, cæterisq; crassis, ut ita dicam animi morbis, quā ambitioni, quā inuidiæ, quā philautiæ, quā hypocrisi. Videas multos quibus non possis obijcere stuprum, aut temulentiam, sed toti madent amore sui, ad hunc gnomonem examinant omnia. Si quis obsistat, nullum uindictæ genus non moliuntur, sceleratissimis interim cupiditatibus prætexentes honestos titulos. Quo quidem hominū genere nihil nocentius neq; deploratius. De corporis morbis iudicat animus. Idem in animi morbis fieri non potest, quum ea pars nostri laboret, qua iudicamus. Proinde quo remedio succurras illi, qui sitim inexplibilem habendi uocat prouidentiam, qui liuorē appellat honesti zelum, qui cæcum amorem sui noninat prudentiam, maledicentiæ morbum fucat titulo libertatis? Accedit ad hæc quòd cui pedes alligauit podagra, tamen oculis & auribus sanus est. At unusquispiam animi morbus totum uitiat animū. Rursum cui res est cum calculo, cæteris morbis caret. At nullus est animi morbus, qui non secum trahat agmen uitiorū. Iam si par est ex contagij noxa morbum æstimare, a pestilentia tuti sunt senes, si Plinio credimus, nec ea quouis demigrat, sed ab Austrinis regionibus orta, frē demigrat ad Occidentales. Sunt morbi qui non attingunt pueros, sunt qui par-

cunt

cunt sexui foeminino, sunt qui potentes impetunt, plebi parcetes, cuiusmodi sunt lichenas: Sunt qui suis tantum ætatibus aut etiam regionibus sæuiunt. Elephantiasis & Genursa, quum immigrassent in Italiam, celeriter extinctæ sunt. Sudoræ letisicrum ante annos triginta non nouit Anglia, nec ea lucis hærere transiit eius insulae fines. Habent hæc mala tractus suos, habent uices suas, habent personarum atq; etiam membrorum delectum. Animorum pestes nec ordini, nec sexui, nec ætati parcunt ulli, nec ullis se limitibus continent, incredibili celeritate peruagantur orbem, nec inuicem sibi cedunt, quemadmodum uicissitudine sæuiunt, nunc pestilentia, nunc angina, nunc tusses, sed morbum morbus, uelut ansam ansa trahit: nec facile cedunt ubi semel incubuere. Iam si quis percontetur, inter corporum morbos, cui debeat principatus: me iudice facile tribuetur ei malo, quod incerta origine, tot iam annos per omnes orbis plagas impune grassans, nondum certum nomen inuenit: Pleriq; uocant poscas Gallicas, nonnulli Hispanienses. Quæ lucis unquam pari celeritate percurrit singulas Europæ, Africa, Asiæq; partes? Quæ penitus sese inserit uenis ac uisceribus? quæ tenacius hæret, aut peruiacius repugnat arti curæq; medicorum? quæ faciliore contagio transiit in alterum? quæ crudeliores habet cruciatus? Vitiligo præter cutis deformitatem nihil habet noxæ, & curationem recipit. Lichenes sædo quidem fursure, primum faciem, deinde reliquum corpus operiunt, sed citra cruciatum, nulloq; uitæ discrimine, etiam si remedium non admittunt, nisi cui mors sit antefræda. Hæc lucis quicquid in alijs est horrendum una secum defert, scditatem,

cruciatū, contagium, uitæ periculum, curationem difficilissimam pariter ac sœdissimam, & tamen utcunq; cohibita, subinde repullulat, non aliter quàm podagra. Postremo si quis sciscitetur, inter animi morbos, cui nocendi primatus tribuatur, nihil addubitem hanc illaudatam laudē, & in gloriam gloriam tribuere linguæ effreni. Pestis hæc neque simplex est, neq; recens, uniuersos animi morbos completitur, nec ulla fuit ætas tam sanis moribus, ut de hoc malo non fuerit quæstā. Verū ut fibres ac pestilentia quædam, quum nunquam prorsus intermorianitur, tamen aliquādo ex interuallo uelut erumpentes inundatione, latius & acrius sæuiunt, perinde quasi internicionem humano generi munitentur: Ita uidemus nunc hunc fatalem linguæ morbum miro contagio totum orbem occupasse: seseq; per aulas principum, per domos idiotarū, per scholas Theologorum, per sodalitates monachorū, per collegia sacerdotum, per militem cohortes, per agricolarū casas sparsisse, tanta uiolentia, ut honestis disciplinis, ut integris moribus, ut publicæ concordia, ut ecclesiæ procerū, ut prophanorum principum auctoritati panoethriam quandam ac perniciem moliri uideatur. Dormitatum est initio aduersus orientem pestem, de qua modo diximus: nec adhuc uigilatur aduersus contagium, quum attacti lepra, leuiore malo, semoueantur ab hominum commercio. Sed maiore rerum humanarum exitio cessatum est hætenus aduersus linguarū intemperias, & adhuc cessatur: Interim malum in dies gliscens fit immedicabile. Extitire quidē nonnulli, qui quod solent imperiti medici, morbū sinistra curatione nihil aliud quàm exacerbarunt. Hæ partes erant epi-
scopo

scoporum qui Christianam prudētiam, qui Euangelicam eruditionem, cum animi moderatione cōiunxerunt. Vsturis, sectionibus, & compedibus quid hactenus profectum sit uideamus. Nos tamen nec autoritate nec eruditione prudentiaq; præditi sumus, quantam morbi fatalis magnitudo requirit, tamē ad publicam orbis Christiani calamitatem ingemuscentes, qualescunq; pharmacum attulimus, quo si malum hoc funditus tolli non potest, certe mitigetur. Ex ornatissimo uiro Ioanne à Lasco cognoui plurimum priscae integritatis apud uestram gentem residere: ut Astræa, loquar enim poetarum more, fugiens ē terris istis ultima præsiisse uestigia uideri possit: nec mediocriter florere rectis institutis, sub integerrimo uigilatissimoq; præfule Ioanne à Lasco Archiepiscopo, qui priscorum præsulum exemplum in hanc corruptissimam ætatem refert. Id eo facilius credo, quòd in ipso qui hæc narrat, eā morum synceritatem modestiamq; perspiciam, ut parem hactenus non temere in quoquam alio repererim. Quòd si communis hæc linguæ pestilētia nondum uestram attigit Poloniam, uisum est hoc scripto uestre gratulari felicitati. Sin & istuc aliqua pars contagij serpsit, misimus antidotum. Id ut tui nominis auspicijs euulgaremus uir illis, scit modo dictus Ioannes à Lasco, qui mihi non desinit, admirabili quodā affectu, tuas dotes ac uirtutes eximias prædicare, ut ipse quoq; succensus admiratione laudem tuarum, cogar primum te tibi, deinde toti Poloniæ regno, talem negotiorum administratorem gratulari. Hæc qui persuasit, iuuenis quidem est, sed prouectis moribus, sed senili iudicio. Nec fallitur tam oculatus, nec fingit, qui

hæc tam constanter, tanto pectoris ardore deprædicat.
 Quòd si hunc homuncionem non grauaberis in tuorum
 numerum ascribere, gratulabor & mihi, talem uel patro=
 num uel amicũ. Non me pudet huius ambitionis: T alium
 uirorum amicitiam in præcipua felicitatis parte numerare
 soleo. Quanquam quum principum uirorum fauores am=
 binus, nõ tam nobis ambimus, quàm optimis studijs, quàm
 pietati, quæ nunc quorundam seditiosis tumultibus ubiq;
 periclitantur: collapsuræ nisi tui simulium autoritate, stu=
 dioq; fulciantur. Ridiculus essem si nunc ambirem digni=
 tates aut opes, propediem hinc emigraturus. Sarcinæ sunt
 ista, quæ grauant euolare meditantẽ, nec tamen comitan=
 tur exeuntem. Si quid lucubrationibus meis, si quid per
 bonos uiros nostris hortatibus extimulatos, iuuimus uel
 honesta studia, uel pietatem Christianam, hoc uaticũ le=
 bens mecum extulcro. Sed nimium diu te remoror à lin=
 gua, in qua uereor necubi tua prudentia desideret ordi=
 nem magis digestum. Argumentum erat infinitæ uarietæ=
 tis, itaq; dum singula cogor attingere, miscens inte=
 rim sacra prophanis, uix effugierum con=
 fusionem, præsertim quum non uacaret
 expolire quod erat congestum.
 Bene uale. Basilcæ, postri=
 die 1d. Aug. Anno
 M. D. XXV.

2 L I N G V A

PER ERASMV M RO

TERODAMVM.

I C T V R V S nō de asini, quod Exordium
aiūt, umbra, sed de his quæ præci= ab atentione
puum habent momētum ad huma= ne et bene
næ uitæ uel felicitatem uel perni= uolentia.

ciem, precor ut omnes, quādoqui= dem ad omnes hæc oratio pertinet,
his auribus atq; animis auscultetis,
quas in rebus grauissimis maximisq; bene consulēti præ= bere soletis. Atq; illud in primis suo quisque cum animo
perpendat, si quis uestrum uenenum deferat præsentancū,
quod uel ipso contactu subitam mortem adferret, idq; sic
deferat inclusum uasculo, ut non posset abijcere, non ne is
quamlibet alijs in rebus incurius, hic summa sollicitudine
caueret, ne per imprudentiam aut incuriam exitium con= scisceretur, uel ipsi qui teneret, uel alijs quibus bene uel= let, ueluti liberis aut uxori? Quanta cura seponeret eam
pyxidem, quā religiose caueret ne quid efflueret, aut ne
quis spiritus letalis exhalaret, ne quis imprudens attinge= ret. Rursus si quis pharmacū circumferret, aduersus omnia
morborum genera præsens habens remedium, quo uel
iuuentus reuocari posset, uel mors iam urgens propelli,
an non is anxie sollicitus esset, ne qua pars rei tam præ= ciosæ periret, ex qua bene dispensata tam admirabilis uti=

Simile.

a 5 litas

litas esset reditura, non solum ad ipsum qui teneret, uerū etiam ad omnes, quibus uellet cōmunicare? Non arbitror quēquam tam socordē esse, ut hic sit futurus incogitans. Quī sit igitur, ut mortalibus nullius rei minor cura sit quam linguę, cum in hac circumferamus utrumq; , & letale uenenum, & saluberrimum pharmacum? Nihil enim inter homines mala lingua nocētius, nihil eadē salubrius, si quis ut oportet utatur. Intellectum est atq; etiam posteris proditum, a priscis illis sapientibus, qui cum Christi philosophiam ignorarent, tamē humana ratione plurima deprehenderunt, quę non mediocrem adferunt utilitatem ad uitam honeste feliciterq; transigendam. Olim enim quū nondum opera Platonis, Carneadis & Chrysippi didicisset esse loquax sapientia, sed breuibus dictis, uelut oraculis tradcretur, aut factis etiam ueluti symbolis aphonis significaretur. Amasis rex Aegypti misit Pittaco, qui celebratur inter septem Gracię sapientes, hospiti pecudem immolatitiam, postulans ut inde sibi remitteret partem quam iudicaret esse pessimā, ac rursus quam existimaret optimam, ratus futurum, ut duas partes dissimulatas remitteret. Is exactam linguam misit regi, significās in homine nihil esse melius bona lingua, mala nihil nocentius. Nam in ceteris animantibus nec pessima pars est lingua, nec optima. Age iam illud quisq; secum reputet, si quis Pandorę haberet pyxidē, qualis fuisse fertur Pandora, in qua plus esset inclusum mali, quam illic erat, hoc est omnium corporum exilia, nec pauciora, sed grauiora animorum: tum in eadem essent totidem commoda quot incommoda, totumq; discrimen in hoc esset, si quis non in tempore promeret,

meret, aut non ea moderatione qua oporteret, non ne is summa cura daret operam, ut disceret tam periculosi thesauri dispensationem, præsertim si tale periculum esset, ut lues ad neminem certius perueniret quam ad promum condum? Etenim mala lingua, non raro prodest ijs quos studet lædere, sed fieri non potest, quin lædat autorem, si non damno rerum corporalium, quod et ipsum fieri solet, certe grauiore iactura bonæ mentis. Ac pyxidem quidem eiusmodi si quis possideret, liceret uel in pelagus abijcere, sic ut nec læderet quenquam mortalium, nec iuuaret. At linguæ thesaurum uelimus nolumus, nobiscum circumferimus. Quo religiosior est adhibenda cura, ut sobria moderatione quam minimum mali nobis inde nascatur, sed quam plurima ad omnes dimanet utilitas. Nam hoc ita fieri natura comparatum uidemus, ut quibus ex rebus summa proficiscitur utilitas, ex iisdem nascatur extrema perniciēs. Quid corporibus cælestibus salubrius aut magis necessarium? At ex iisdem si quando parum comode iungantur, quanta mortaliū calamitas? Aëre spiramus, uerum is infectus quantā stragē infert animantibus? Flumina et maria, præter alimoniam et opes quas affatim porrigunt, quantum habent commoditatum ad itinera uitæque commercia? Verum ex iisdem concitatis aut exundantibus, quantum damni, quantum periculi? Vnde maior usus quam ex igni? Sed rursum unde formidabilius discrimen? Terra parens et alitrix rerum omnium, habet tamen suas concussiones, hiatus, ruinas, exhalationes pestiferas. Nec alia parit plus uenenorum, quam quæ frugum ac medicarum herbarum fertilissima est, qualem ferunt esse Africam. Atticæ mella celebrant

Ex iisdem
frère summa
und
summa uti

celebrantur præ cæteris, sed eadem gignit mel maxime toxicū. Itaq; quod de uiris Atticis dictum est, eos aut insigniter probos esse aut insigniter malos, idem cōueniet in mel Atticū. Adeo late patet illa sententia, ubi mel, ibi fel, ubi uber, ibi tuber. In remedijs nihil olim indicatū est utilius elleboro, at idem secus q̄ oportet sumptū, certū adfert exitium. Quid uipera nocētius? Sed hinc habemus salutisfram theriacā. Iam olim apud omnes nationes male audit fortuna, quod uolubili rota, quoscunq; lubitum est in summum euehat, alios ad ima præcipitet. At idē facit hominis lingua. Veteres unicuiq; mortalium duos addidere Genios, a quorū altero ueniat felicitas, ab altero calamitas. An hoc uerū sit nescio, certe uerissimū est, in linguis singulorū utrunq; genium inesse. Idē a prudentibus uiris obseruatū est quod Plato dixit in felicissimis et heroicis, ut ita loquar, ingenijs, ut uel summo bono uel summo malo sint Reipub. Perspexit hoc in Themistocle puero præceptor illius, prædicēs illū nihil mediocre, sed aut ingens aliquod bonū aut insigne malū futurū patriæ. Eiusdē ingenij fuit Alcibiades, Caius Cæsar, Alexander magnus, alijq; cōplures. Cato Uticēsis quū Cæsaris aduentus magnū terrorē incussisset uniuerso senatui, iamq; omnium oculi in ipsum essent cōiecti, si quid opis adferret, q̄ prius hoc mali prædixisset, cēsuit in eo tēporū statu Pompeio summā rerum esse cōmittendā, cum hac clausula, ut uideret ne quid detrimenti caperet Respub. quòd iudicaret fieri solitū, ut ab iisdē uiris ingētia mala depellerētur, qui inuexissent. Ac reges serē aut magno orbis malo, mali sunt, aut magno orbis bono, boni. Porro tametsi mala quæ ueniunt

Cato de Pō=
peio.

ueniunt ab astris aut clemētis, in totū à nobis arceri non possunt, illud tamen efficit humana cura, ut leuius certe lædāt. Atqui si ex nocētissimis bestiis inuenimus remedia, si feras & immanes belluas studio cicuramus, si terrā hir- tam uepribus ac noxijs herbis obsitam, cultu reddimus fru- giferā & usibus hominū obsequētem, si pullos equorū sic instituimus, ut quo suapte natura ferociores sunt, hoc do- nuti sint aptiores obsequijs nostris, si iuuenū indolē ere- ctam ac ferocē, & ad summā rerū perniciē euasurā insti- tutione reuocamus ad summam frugem, quid obstat quo minus idē faciamus in cicurāda lingua? Quoniam autem Diuisio. nemo potest recte uti re quapiā, nisi uim ac naturā illius cognitam habeat, ne quod plerisq; mortalibus ceteris in rebus usu uenit, ut ingenti suo malo dignoscant à noxijs salubria, uobis accidat in lingua: primum aperiam uobis quantas uitæ pestes adferat lingua, si male gubernetur: rursus quantas utilitates si non laxetur nisi in eos usus, in quos nobis à Deo donata est. Postremo tradam uelut artem ac rationem huius mēbri moderandi. Hortarer hic potissimum mulieres, quæ uulgo male audiunt hoc nomi- Renoua ne, nisi uiderem ubiq; tot esse uiros nocentissimæ linguae, attentio. ut præ his mulieres sobriæ moderateq; uideantur. Par est igitur ut parem attentionem, in re tam necessaria cogni- tu, tamq; ad omnes pertinente requiram ob omnibus. Pri- mum igitur quemadmodum ipsa natura, ipso corporis ha- bitu uidetur in multis hominem admonuisse quid ipsum Initium deceat, uelut erecto in cælum corpore, docuit contemptis pietiae à humilioribus ac perituris rebus, ad quas eadem reliquas tura. animātes abiecit, altiora quædam nec ullis mutationibus obnoxia

Linguae ratio.

obnoxia esse querenda. Præterea quod hominem finxit nudo molliq; corpore, inonet nos non ad bella more strarum, quas uarijs armis instruxit, sed ad concordiam mutuamq; beneuolentiã natos esse. Ad hæc quod rationē in cerebro uelut in arce corporis sedem habere uoluit, nimis rum admonuit, omnes cupiditates rationis imperio moderandas esse. Sic linguam ita finxit, ut si quis diligenter animaduertat, perspicere queat, naturam illud admonere uoluisse, nullum esse corporis membrum exitiabilius, si quis abutatur, nullum salubrius, si adsit diligens cautq; moderatio. Etenim naturæ prouidentia cuiq; corporis parti suum dedit locum, siue pro dignitate, siue pro usus commoditate. Nam quū in cerebro uelut in arce sedē dederit menti, cor in præcordijs, hoc est, supra diaphragma sub læua manilla locū sortitū est, cui iunctus tergo spinæ imminet pulmo, flabelli ritu spiritus hausti redditq; uicissitudine cor præcipue refocillās quod frigore modico recreatur. Cor autē totū musculosum ac uelut ex neruaceis filis contextum, duos habet sinus aut specus siue recessus, arcana spirituum ac sanguinis receptacula. Pulmo spongiæ in morem leuis cauernosus, ungula bubulæ forma in duas fibras diuiditur, quo magis capax sit spiritus, motuq; alterno reddat ac recipiat. Vētriculus sub ipsis præcordijs est, cui à dextris proximū est iccur, iccori annexū fel est. Ad læuā est lien. Inferiori uētriculo adhæret intestinū quod ieiunū appellāt, propterea quod nihil eorum quæ accipit retinet, sed protinus in tenuius intestinū, sed sinibus uehemēter inuolutum trāsmittit. Huic annexū est aliud intestinum trāsuersum, quod cæcū appellant, huius

extrema

extrema pars est intestinum quod rectū dicitur, per quod excernuntur crassiores ciborum reliquiæ. Nam à renibus per uenulas albas quas ureteras dicunt, urina distillat in uescicam. Iam ea pars corporis qua coitus peragitur, infra uentrem sortita est uelut extremum locum. Linguae uero ueluti cordis ac mētis interpreti, in medio locū dedit, nimirū ut & cerebro subiaceret, nec procul abesset à corde, superne in propinquo habens sensuum omnium organa oculos, aures ac nares, nā gustandi uis linguae peculiaris est, tametsi quidam, in quibus Aristoteles, tactū esse uolūt. Et prorsus extra controuersiam est gustū absq; contactu nō fieri, cæterum an gustū à reliquo tactu peculiaris aliqua diffinitia separet, nō admodū ad hunc locū pertinet. Certe tactus qui per omneis corporis parteis sparsus est, adeo nō deest linguae, ut uix usquam sit hæc sentiendi uis subtilior. Ab ima uero sui parte religata est à præcordijs, domicilio cordis. Nec attinet hic in quæstionem uocare, utrū in cerebro an in corde sit mētis humanæ sedes, quā tanta sit utriusq; cognatio, ut altero uitiato, protinus & alterū deficiat. Proinde quum naturæ prouidentia linguae sedem in altissima corporis parte tribuerit, nonne satis declarauit nobis huius mēbri dignitatem? deinde quòd in confinio cordis & cerebri sitam esse uoluit humanæ mētis interpretem, an non euidenter docuit eam nō oportere discrepare à corde, sed obtemperantem esse rationi, cui subiecta est, nec prius in uocē debere prorumpere, quàm adhibitis in cōsiliū uicinis sensibus, præcipue auribus atq; oculis, quibus inter corporis sensus principatus tribuitur? Sed multo magis consulendæ sunt interiores animæ uires, intellectus seu ratio, ac memoria, quibus & ipsis sedes &

Linguae

Varius lin=
gue usus.

officinæ sunt in cerebro. Vnde satis liquet q̄ præpostere faciūt hi qui prius linguam laxant in uerba, q̄ audierint, aut uiderint, aut q̄ animo perpenderint quale sit hoc de quo uelint loqui, aut quales hi sint apud quos uerba faciēda sunt, quū oporteat huius mēbri ministeriū omnium esse postremū. Quoniam autē hoc mēbrū non in simplici usum nobis addidit, sed organū esse uoluit, primū sumēdi potus ac cibi, deinde uocis proferēdæ, tertio sermonis articulati, uidere est operæpretium q̄ exigua & informem corporis portione, rudiq; carnis massæ similē, ad tam uariū ministeriū finxerit accommodari. Prīmū ipsam finxit carnosam, membranulis ac uenulis interpersam admixta pinguedine, sed leuem tamē, ac facile quouis uolubile, superne asperiores, præsertim in medio ceu dorso, quo palatum maxime contingit, etiā si hac quoq; parte homini minus aspera est, q̄ animantium plerisq; inferne uero tota leuis, quoq; uolubilior sit, adest illic perpetuus humor, ut ipsa uida ac lubrica in udis ac lubricis quodāmodo natare uideatur. Ad imam partē qua latissima est, & in speciem uicinæ carnis desinit, duo coeunt itinera tenuissimo discrimine, quorū exterius, Græci uocant ἀστυρίαν τραχιδαν, spiritū trāsmittit pulmōni, ac uicissim reddit. Alterū interius, quod à quibusdā stomachus dicitur, mollius est, ac cibum trāsmittit in uentriculū. Ipsi uiarū cōfinio imminet carūcula, quæ Græcis hinc dicitur epiglottis. Huius officium est claudere meatum uocis, quo cibus ac potus citra noxam transmittatur in uentriculum. Rursus aliò se mouens spiritui commeanti uiam aperit. Iam additus est lingue peculiaris quidam humor, qui nisi misceatur cibo, deinde

deinde accedat contactus linguæ ac palati, non fit gustus. Eam uim licet per omnem linguam sparsam, tamen in posterioriore eius parte tradit esse acerrimam. Unde hanc Græci quidam dixerunt ὀνόρυ. Communi quidem tactu diiudicat quid asperum, quid lene, quid calidum aut frigidum, tanta subtilitate, ut ne tenuissimus quidem pilus cibo admixtus illam fallat. Cæterum innumera sunt saporum discrimina, quæ peculiari contactu discernit. Quot sunt uini sapes? Hos omnes primo gustu agnoscit ac diiudicat. Quid igitur hic attinet commemorare piscium, pecudum, auium, herbarum, frugum, & aromatum infinitas differentias? Seruit accipiendo cibo linguæ mobilitas, quæ se, quum uult, dilatat, contrahit, demittit, erigit, supinat, ac repandam facit, in cæteris animantibus longior, sed angustior, quorum nonnullis uice manus est, ut bubus in carpendo gramine, canibus in bibendo, homini breuior est, sed latior, ob formandas uoces, unde fit ut aues quæ imitantur uoces humanas, ferè linguam habeant cæteris pro portione latiorrem. Quin & ipsa linguæ forma facit ad uocem promendam, unde pisces, quoniam linguam habent à terrestribus animantibus differentem, omnino muti sunt. Nostra lingua qua contingit dentes primores, ac profertur, acutior est, ea pars proglottis Græcis dicitur. Ad formandos uero uocum sonos seruit illi palatum quoque ac dentes, quibus sese uarijs modis affleat, nunc diductis, nunc contractis. Seruiunt & labra, contracta, diducta, porrecta. Denique seruiunt & fauces cum suis & arteriæ musculis, quorum ministerio uox exit, grandior, acutior, obtusior, blandior, austerior. Porro quum singulis animantibus terrestribus

natura peculiarem dederit uocem, solus homo unico lingue plectro omnium uoces imitatur, tanta similitudine, ut si tantum audias imitatore, credas uagire puerum, grunnire porcum, hinnire equum, uxorem cum marito rixari, coccyum certare cum luscinia. Expende nunc mihi literarum, syllabarum, ac uocum differentias, linguarum peculiare hiatus, stridores, ac sibila. Has tantas uarietates unicuique illud plectrum effingit ac reddit in diuersarum gentium compluribus linguis. Nam firunt Mithridatem regem uiginti duas linguas sic tenuisse, ut unicuique ius redderet sine interprete. Si hoc potuit homo Barbarus & regni negocijs distentus, quid faceret Atticus nulli rei uacans nisi formandæ linguae? Itaque non omnino temere sic hominem notauit ænigma uetus, primum quadrupes, deinde bipes, mox tripes, per omnes terras uolitat, & omnium animantium linguis loquitur. Sunt autem musices harmoniæ quædam ac numeri modi, qui secreta quadam energia sedant, aut mouent diuersos hominum affectus. Ea res quum diuersis organis peragatur ab artificibus, omnium uim ac potentiam unicum lingue plectrum complectitur. Hæc ad bellum tuba est aut cornu, eadem receptui canit quum libet, ad hilaritatem tibia est, ad uoluptatē cithara, eadem cum uult lugubre canit. Miramur piscē remoram corpusculo pusillo nauim ingentē plenis uelis citatam repente sistere, & non miramur linguā haud ita multo maiorem remora, tot hominum milia quocūque lubitū est uocare, reuocare, concitare, sopire, nec ciuitatem modo cum ciuitate, uerū etiam Africam, Asiam & Europā inter sese committere. Quid igitur hoc membro felicius? quid potētius?

Remora piscis.

tius? Sed rursum quid periculosius? Proinde natura talem
 addidit temperaturam, ut si quando res moram non pati=
 tur, sed præsentem orationē postulat, in promptu sit usus
 linguæ. Sic Cræsi filius seruauit patrē, & gladium in ca=
 put illius uibratū inhibuit. Cæterum quemadmodum na=
 tura uoluit linguā humanæ uitæ moderatricē esse prom=
 ptam officio, ita diligenter admonuit, ne præcipiti petu=
 lantiq; facilitate perniciem adferret pro utilitate, exitium
 pro officio, uenenu pro remedio, eoq; quum oculos binos,
 aures binas, nares binas addiderit, unicā duntaxat linguā
 dedit: quumq; aures sic finxerit homini, ut uelit nolit sem=
 per habeat patulas, quæ nec claudi possunt, nec auerti,
 quod tamē uidemus multis animantibus non esse negatū,
 nimirū ipsa re clamitans quod docet Iacobus in epistola:
 Sit autem omnis homo uelox ad audiendum, tardus ad lo=
 quendū: Tum oculos quum non nisi tenui pellicula texe=
 rit ad somnū duntaxat, linguam uelut in specum abdedit,
 eamq; tot uinculis alligatam, superne sub extremis palati
 partibus, deinde ad utrunq; latus faucium extremarū, tum
 retinaculis ad pectus tendentibus, inferne uero in mandi=
 bula inferiore usq; ad uallū dētium quæ pars Græcis hy=
 poglottis dicitur, sic astrictam, ut nonnullis incisione sit
 opus, quo loquatur explanate: atq; adeo Varro putat lin=
 guam a ligando dictā esse. Ad hæc opposuit geminū ual=
 lum ac repagula dentium triginta duorum. Nam & Ho=
 merus significanter ^{ἡ γλῶττις} ^{ὁ δὲ στόμαχος} appellat, quo uel morflu
 uulnereq; coerceri queat, si munus obtēperet rationi. Nā
 & in prima statione collocauit dentes ad uulnerandum
 aptiores, quos ob id Græci ^{τοὶ ἀκροὶ} ^{οἱ ἀκροὶ} appellant. Neque raro

De linguae
uitijs quid
senferint
risi.

usu uenit incautius inter edendū uoluentibus linguam, ut dolore admoncantur non temere proferendum hoc membrum. Mox & ualuas obiecit labiorū, uidelicet docens in lingua preciosum esse thesaurū, quam sic recōdiderit, sed cuius intempestiuus atq; immoderatus usus summū habeat periculū, quam tot retinaculis cohibitā, non simplici munimēto præsēpsit, aduersus effrānem petulantia, nō promendi uerba, sed fundendi temere quicquid in buccam uenerit. Quo uitio uix aliud fuit apud ethnicos etiā homines detestabilius, quod grauitur M. Cato summi probri loco obijcit M. Celio, non uitium appellans, sed morbum, qui si quē teneat, non aliter illum uexet insatiabili libidine garriendi, quā ueternus bibēdi atq; dormiēdi. Huius autē morbi tam impotentē ait esse uim, ut qui eo laborat, non solum ad quāuis occasionē indulgeat uitio suo, uerū etiam si desit qui audiat, ipse ultro conducatur conuocetq;, quorum aures oneret inani loquacitate, non aliter q̄ solent circūforanci pharmacopole, qui posita mensa populum ad se pelliciūt ingētibus promissis. Atque hos magna linguae uolubilitate multa miraq; iactātes, audiunt quidē aliqui, nemo tamen illis auscultat, quòd fide careat illorum oratio. Itaq; uerba quidē illorum audiuntur ab his quibus nihil est quod agant domi: nemo tamen est omnium qui se illis quamlibet prodigiosa remedia pollicētibus, ausit cōmittere, si ægrotet. Eidem Celio M. Cato exprobrat parē facilitatē uel loquendi, uel tacendi: Frusto, inquit, panis conducitur potest, uel uti taceat, uel uti loquatur: significans homini nihil esse turpius q̄ habere linguā uilem pauloq; uenalem, uel ad dicendū quidlibet, uel ad silendū quū res postulat

postulat orationē. quod genus homines Græci non incle-
ganti uocabulo *ῥωρογῶστος* appellāt. Verum de Catone
fortasse nemo magnopere mirabitur, si uiro mere Roma-
no, nec ullis Græcanicarum artiū delicijs effœminato di-
splicuit inepta garrulitas, quum M. Tullius qui totā aetate
cōsumpsit in eloquentiæ studio, cuiusq; celebratur il-
lud, cōcedat laurea linguæ, malit indisertam prudentiam,
quam stultā loquacitatem, neque quicquam arbitretur fu-
riosius, quā uerborū uel optimorum atque ornatissimorū
inanē sonitū, nulla subiecta sententia. Etenim qui sic
loquuntur, nescire uidentur se loqui, sed quemadmodū de
furentibus uatibus dictū est, dant sine mente sonum, quum
nec cogitent quid loquātur, nec intelligant suas ipsorum
uoces, quæ non prosfruntur, sed excidunt. Eoq; sapenu-
mero fit, ut quemadmodum non præcogitant quid dicturi
sint, ita nec meminerint quid dixerint, adeo ut nonnun-
quam quæ temere dixerunt, pari impudentia se dixisse
pernegent. Homerus autem quum Thersiten proponeret Thersites lo-
omnium deterrimum turpissimumq;, qui ad obsidionem quax.
Troie uenerant, nihil in eo describit accuratius, quā
immodicam, citraq; delectum, inconditam, clamorāsam pari-
ter ac rabiosam loquacitatem. Sic enim habet carmen:

Θερσίτης δ' ἐπ' αὖτις ἀμετροπῆς ἐκλάα

Ὅς ῥ' ἔπειτα φρεσὶν ἦσ' ἄκως μᾶτε πομπάτε ἦσα.

Μα+. Modus in re quauis optimus etiam proucrbio dici-
tur, qui tamen nusquā indecentius aut periculosius abest,
quā in dicēdo, unde Thersiten ἀμετροπῆν uocat, nec cum
dicit loqui, sed tumultuari, ἐκλάα. Multa nouerat dicere
potius quā apta, eaq; nullo delectu, nulloq; ordine
b 3 profus

profundebat, unde *ἄκρομα* uocat poeta. Quoniam autem huiusmodi linguae uolubilitas intempestiua fructu caret, sed officit magis, addit *μᾶλλον*. Ferè fit autem ut qui stultissime loquaces sunt, improbiissime uociferentur, nec hoc uitium tacuit poeta: *ὄϊα*, inquit, *κεκλήγως*. Ac mox:

Αἰτάρ' ὁ μισρὰ βόων Ἀγαμέμνονα νεῖκεε μύθῳ.

Quod uitium falsissime taxasse ferunt Ciceronem, qui dixit oratores argumentis impares sic ad clamorem, ut claudos in equum conscendere. Iam poeta Thersitæ dictionem, contetionem *ἢ* irritationem appellat, non orationē, *ἔ* ideo non tacet Thersiten præ ceteris infensum fuisse Achilli *ἔ* Vlyssi, quorum uterq; fingitur *ἔ* ad dicendū instructus, *ἔ* ad rem gerendam strenuus. De Vlyse non est opus ut doceam. De Achille, quoniam rerum gestarum gloria, eloquentiæ suæ laudem obscurauit, proferam Homeri testimonium, siquidem Iliad. i. de Phœnice, qui Achillis adolescentiam instituerat, sic loquitur:

Διδασκίμουαι τὰδ' πάντα,

Μύθῳ τε φητῆρ' ἱμῶναι, πρὸς κτῆρά τε ἴσθῳ.

Iam eloquentiam Nestoris, Vlyssis *ἔ* Menelai, quāquam diuersis uirtutibus placuerūt, tamen dissimile facit Thersitæ loquacitati, Nestori tribuens orationē melle dulcius fluentem ex ore senili, Vlyssi tribuit grandem ac uehementem, sed hunc diu cogitabundum facit antequam incipiat dicere, *ἔ* addit ingentem uocem ex pectore depromi.

Menelaus Menelao tribuit argutam breuiloquentiam, ac dictionem paucilo = nusquam aberrantem à re: contra Thersitæ affingit orationē amarulentam, deinde nullo rerum ac uerborum delectu, sed temere profusam, ut lingua cogitationē præueniret,

niret, postremo rabiose clamorē, et inani uerborū strepitu radentem aures. Proinde quum alijs oratio suauis, cordata grauisq; , copiosa ubi res postulat, breuis et arguta quum opus est, apta rebus, tempori ac personis summam laudē parere soleat: Thersites dum scepro percussus fundit lachrymas, risui est exercitui, suo malo discens tacere, qui loqui non didicerat, ne non uerum esset quod scripsit Euripides: ΑΧΑΙΩΝ ΣΟΥΑΤΩΝ, ὀνέμει τε ἀφροσύνας
 * Τίς οὐδὲν οὐχία. Non potuit significantius exprimere linguam temere uagam ac liberam incogitanter effutientem quidlibet, nullo certo consilio perpendentem, quid deceat, quid expediat, quid non, quā quod sic garrētis os dixit effranc, quodq; incogitantiam eius dixit exlegem. Quēadmodum autē equus nullo frēno coercitus, se penumero tum scissorē, tum scipsum in prācipitiū aliquod, aut in paludem defert, perdens simul et periens: ita lingua nisi recte rationis moderatione coerceatur, exitiū adfert, non solum his qui auscultant creduntq; dicenti, uerū multo sepius ei qui sic temere deblaterat. Qualem fructum adfert ager natura quidem bonus, sed neglectus, talem adfert lingua suae permissa libidini. Nam ego τίλθ in hoc Euripidis uersiculo, non finem, ut hactenus literatis uisum est, sed uerbalis arbitror significare. Vnicuiq; mēbro corporis suus usus est designatus, qui si rectus sit, nonnullam adfert commoditatem: sin minus, incōmodo quidem aliquo muletatur qui abusus est, ueluti qui perperam cernit, fortassis impingit, et aut tibie liuorē, aut fronti tuber conciliat, uerum ut linguae moderatio summā adfert et gloriam et utilitatem, ita si quis abutatur, pro fructu recipit exitium.

exitium. Fortasse leue damnum est pecuniæ dispendium, uerum ut in primis pretiosa possessio est honesta fama, ita grauißimum est damnum huius iactura. Sed hoc quoque grauius damnum amissio uitæ, uel ob id quod semel amissa, nullis artibus queat reparari, quum pecuniæ iactura facile sarcitur, famæ licet ægre, tamen aliquo modo corrigi potest: Sed omnium grauißimum est animæ iacturam facere, hoc est æternam perdere felicitatem, ac sempiternam mortem lucrifacere. Hæc omnia mala, quum potissimum nobis proficiscantur ab intemperantia linguæ, non ne uidetur hostis suæ salutis, qui tam frugifera, sed eiusdem tam perniciosi membri curam negligit? Quoniam autem famæ iactura leuior habetur quàm pecuniæ, præ postero quidem iudicio, sed plurimum: hæc de re prius dicam. Sunt uitia quæ conciliant odium aut inuidiam, uelut arrogantia et uio= lentia: sunt quæ cõtemptum, ueluti luxus et libido, igna= uia et stultitia, nullum tamen omnium reddit hominem uel uiliorem uel magis aspernabilem, ac magis etiam inui= sum quàm futilis et importuna loquacitas: id arguunt tot probrosa ueterum cognomina, tot dictoria, prouerbia, fabulæ, quibus taxarunt homines huic obnoxios morbo, ut quum loqui non didicerint, tamē tacere non possint. Eupro= lis enim illos non loqui, sed garrere dixit, depingens hu= ius generis quempiam, λαλῶν, inquit, ἄετος, ἀδυνατῶν τοῦ λῆγον. Sic poëta distinxit, λαλῶν et λῆγον: quemadmo= dum Sallustius loquētiā ab eloquentia: Satis, inquit, lo= quentia, sapientia parum. Nam ut eloquentia nunquam abest à sapientia, ita loquacitatis uitium semper cum stultitia coniunctum est. Celebris est et Epicharmi uersiculus, quo

Infamis lo= quacitas.

notantur

notavit hominem, impedio garrulum, qui quum non uale-
 leret dicendo, tamen ob linguæ uitium tacere non posset,
 οὐ λῆγερ, inquit, δ' εἶναι, ἀλλὰ σιγᾶν ἄδύναται. Aristophanes
 poeta multis insignibus uocabulis, ac uelut in hoc ipsum
 confectis depinxit hominem improba loquacitatis: ἀνθρω-
 πῶν, inquit, κτηνωπῶν, αἰθαδίσσων, ἔχοντα ἀχάλινον, ἀκρατῆς,
 ἀπύλωτον σώμα, πευλάλητον, καὶ ποτακελσῆς ἕμωνα. Sunt quos
 etiam si ratio non cohibet a stulta garrulitate, tamen coër-
 cet pudor, & idcirco posuit agrestem improbitatem,
 κτηνωπῶν appellans. Deinde quoniam isti solent magnis
 clamoribus asseuerare omnia, neq; cuiquam concedere,
 ut semper inscitiae comes est confidentia, αἰθαδίσσων uo-
 cauit. Porro effræncem linguæ petulantiam, & quandam
 ut ita dixerim, garriendi temulentiam, denique futilita-
 tem nihil quamuis arcanum continentis, tribus aptissimis
 uerbis denotauit, ἀχάλινον, ἀκρατῆς, ἀπύλωτον σώμα, quorum
 primum sumptum est ab equis fræno carentibus, alterum
 a uino indiluto, tertium ab ædibus, quæ carent foribus,
 quod malum Græci simili uerbo dicunt ἀθυρωλωτῆσαν καὶ
 ἀθυρωλωμίαν. Orationem exuberantē ac superfluis redun-
 dantem Græci dicunt πευτῆλοςίαν, quod uitium in crudi-
 torum etiam scriptis & deprehenditur, & excusatur.
 Iam πευλάλητον significanter dixit Aristophanes homi-
 nem qui præter modum esset garrulus, ut intelligas eum
 duplici nomine intolerabilem, partim quòd meras nugas
 effutiret, quod ipsum puerile ac muliebre est, uel insani
 potius, partim quòd hoc ipsum faceret immodice. Tertia
 uox eleganter ex tribus dictionibus est composita, ex
 καὶ ποτακελσῆς quod sonat fastium & arrogantiam, & φάκελος
 quod

quod declarat fasciculum siue congeriem, & ῥῶ quod fluo significat, unde & ῥῆμα & ῥῆσις, ut intelligas sermonem citra delectum temere profluentem non sine arrogantia. Quin & alijs probrosi appellationibus Græci genus hoc hominum denotant. Etenim quum dicēdi gnaros appellent ῥήτορας ac λήγους, istos moleste loquaces uocant λάλους, φλυαροὺς, ἀδολίχους, nec minus ignominiosis uocibus designant hos Latini, linguaces, locutuleios, garrulos, uerbosos, uaniloquos, nugones, blaterones, ac rabulas appellantes, nec loqui dicuntur, sed nugari, garrire, blaterare, loquitari, rudere, gannire, obstreperare, obtundere, obturbare, coaxare, rugire, latrare, mugire, grunnire, cornicari, crepitare, tinnire. Quin & sophistarum loquacitas tametsi non indocta, magno odio fuit apud ueteres. Iam uero quot prouerbijs exagitatus est olim hic hominum morbus, sumptis undique metaphoris ab omni rerum & animantium genere, quæ strepitu suo molestiam adstrunt auribus. Hinc illa: Turturæ aiunt loquacior est:

Prouerbia pica, graculo, sturno uel loquacior: Magis obstreperus
in loquaces. anser, Cicada uocalior, Caute aut littore loquacior, Magis garrulus quàm Citeria. Quin & ipsum hominē garrulum & obstreperum uocamus Archite crepitaculum, qui finem loquendi facere nescit, Dodonaum æs, Arrhæbium tibicinē, Spermologon, Dauliam cornicem, Tellesnitiam echo, balneatorem. Quin & nihil non effutientē, si quid arcani creditum sit, dolium pertusum appellant. Morbū autē ipsum significāter εοινορ μίθηρ dixere Græci, quòd quēadmodum uulgus hominū uino calefactū solet effutire silēda, ita quidā loquēdi libidine ueluti temulenti

lenti redduntur , quoq; diutius garriunt , hoc effutiunt
 ineptiora. Battologia conuicium habet etiam Euāgelicæ Battus ~~fuit~~
 literæ, licet a fabula natum, nimirum a Batto pastore, cui lis.
 Mercurius qui boues abegerat, uaccam dedit ne furtum
 proderet, ille promisit se summa fide taciturnum , mox re=
 uersus mutata specie simul cum uoce, pollicitus est taurum
 cum uacca, si furtum proderet , ac protinus ille: Sub illis
 montibus, inquit, erant, & erant sub montibus illis. Risi=
 se traditur Mercurius ac Batti battologiā imitatus, & me
 mihi perfide prodīs, me mihi prodīs ait, simulq; infidæ lin=
 guæ hominē uertit in lapidē , qui Latinis index dicitur,
 quo aurifices explorant aurum, atq; ut hic festiuiter ad=
 iecit poeta:

Inq; nihil merito uetus est infamia saxo.

Ad hæc quæadmodū balneatores ob morbum garrulitatis
 iam olim male audiūt, ita male audiūt & tōsores, quod ad
 utrosq; cōueniāt homines ociosi & loquaces, quorū con=
 tagio reddūtur ipsi quoq; tales. Afflicta est & huic rei fa=
 bula: De Mida auribus frequēter audistis: eas quum rex
 purpureis tiaris tegeret, tonsorē tamē famulum fallere nō
 potuit. Is quū arcanū nec auderet proferre ob metū do=
 mini, nec tacere posset ob naturæ uitii, secessit in agrum
 desertū, & in effossam terrā deposuit uoces, quas cōtine=
 re non poterat: Auriculas asini Mida rex habet, mox re=
 gesta terra fossam operuit, ne quā possent uenire in publi=
 cum, ipse abiit exoneratus. In eo loco post enatū est arū=
 dinetū: itaq; arundines uocē ex ima terra haustam sparse=
 rūt in uulgus , sic ut nihil iā esset notius quā illud, Au=
 rículas asini Mida rex habet. Nihil uetat ridere fabulā,
 modo

modo quod subest uere serium figamus animo. Quot hodie uidemus huic tōsori similes, quibus si quid arcani crederetur, sic parturiūt quasi rumpēdi, nisi rursus in aliquē effutiant quod acceperunt? Quærunt aliquē sui similem, & multis obtestationibus stipulati perpetuū silentiū, deponūt onus: Ille rursus quærit alterū, & hic rursus aliū, ita fit deniq;, ut intra paucos dies populus sciat, quod unū creditum erat. Interdum & uulgus uerum uidet, est ubi peccet. Attamen insignis & euident morbus sit oportet, & a quo naturæ sensus uehementē abhorret, quem imperita multitudo tot scommatis, tot prouerbij, tot conuitijs, ac fabulis proscindendum existimauit, quot nec furtum, nec adulteriū, nec incestum lapidauit. Si leue pondus habet unius cuiuspiam ē populo calculus, certe tot nationū ac seculorū consensus nō potest uideri leuis momēti. Deniq; non hæc populi suffragia sunt, sed oraculum potius naturæ. Iam uero perlongum futurū sit, si reserre pergā, quot distictijs, quot apophthegmatis uiri graues ac sapientes hunc intēprātis linguæ morbū taxauerint. Inter omnia dicēdi genera laudatissimū est quod Atticum appellant, quod id longissime recedat ab inani tumultu uerborum.

Laconismus. Lacedæmonij uero, quorū alijs in rebus præ cæteris Græciæ nationibus laudatur integritas, cū primis inuisam habebant inanem garrulitatem, factis strenui, uerbis parcissimi, adeo ut nullum linguæ artificij reciperēt, quod artificij uicina sit fraudulētia, sic existimātes oportere sermōnem bonorū uirorum ē pectore proficisci, nō ab arte. Quanquam & apud Romanos sero cōtiguit honos Rhetoribus, diuq; cōtrouersum fuit, utrum orandi facultas ab

art.

arte proficiscatur, an à prudentia, & Rhetorũ præcepta, quæ post à Græcis tradita sunt, plus ne conducāt ad bene dicendum, an officiāt. Certe Cicronis ætate non defuerūt, quibus displicebat ea forma, qua perfecti oratoris uelut exemplar quoddam proposuerat. Sanè Bruto uiro singulari prædito integritate probata nō est. Atq; adeo in ipsa Athenarum urbe omnium curiosarũ artium uel parente uel nutrice mure inuisum erat nomen sophistarũ, qui tum temporis Rhetoricen profitebātur, sed magis ad ostentationem quàm ad res serias obeūdas. Non hæc eò tendunt ut damnem artem, quam non grauatus est & Aristoteles philosophus tantus ac tam serius accurate tradere: sed ut intelligamus quàm sit omnium sensui molesta, futilis loquacitas, quā ars omniũ ferè pulcherrima, ob huius affinitatem apud plerosq; male audierit. Sed ad Lacedæmonios redeo, quibus adeo fuit inuisa loquacitas, ut Ctesiphontē, uirum alioqui facundum ac disertũ, qui se prædicarat de re quauis uel totum diē posse dicere, apud se uiuere passi nō sint, quòd boni oratoris esse dicrent, habere sermonē rebus parem, ut nec breuior sit in dicendo quàm res postulat, nec prolixior. Siquidē utrunq; Theatricũ est, quod profitebātur quidā loquaces uerius quàm eloquētes, & res amplissimas in arctum cōtrahere, & res minutissimas in immensum uerbis attollere. Quin etiā iuxta rhetorũ sententiā inter oratoris uitia uix aliud nocētius, quàm superflua uerborũ cōgeries. Quid enim agas apud iudicē, uel audiēdo defatigatũ, uel ob turbā uerborum nō tenentē quæ dixeris? Proinde merito laudatur illud Cleomenis, apud quē quum saniorũ orator, oratiōe uerbosiore

Cleomenis ~~—~~

- uerbosiore conatus esset persuadere, ut aduersus Polycratem bellū susciperet, hūc in modū respondit: *Quæ* principio dixisti, nō memini, eoq; nec media intellexi. Ceterū postrema mihi nō placēt. Nec huic dissimile est, quod *ferunt* de Cleomene quodam altero Cleombroti filio, apud *Cleombroti.* quē quum quidā haberet orationē a quo prolixiorē, ille offensus dicētē interpellās, *Quorsum*, inquit, mihi de rebus pusillis magna tēxis proœmia? Decet enim ut oratio cōgruat rebus, de quibus uerba facis. Nec infestiuiter huiusmodi morbū taxauit *Aristoteles*, apud quē quum quidam diu multumq; loquutus subiecisset, uelut excusans suā loquacitatē apud Philosophū: *Nugatus sum*, inquit, apud te philosophē: *Non per* Iouem, respondit, apud me quidem. Nam ego ad nihil omnium quæ dixisti aduertī animū. Nihil à philosopho dici potuit grauius, nihil in *Archelaus.* loquutū acerbius. Festiuum & illud Archelai regis, à quo quum tonsor impendio loquax, circūponens lintea, subinde rogaret quomodo uellet radi, *Silēdo* inquit. Neq; uero Lacedæmonijs tantum placuit breuiloquētia, quam *Phocion.* ab his Laconismus nomen inuenit, sed & Phocion uir apud Athenienses incorruptissimus, quum ambularet in foro cogitabundo similis, & ex amicis quidam illi dixisset: *Videris cogitabundus* o Phocion: *Isthuc* uero recte coniectas, inquit. Nam apud me perpendo, nunquid ex his quæ dicturus sum apud Athenienses, rescare possim, aut prætermittere. Mire taxauit obiter aliorum studium, qui magna solitudine meditatur, ut quā copiosissima sit oratio. *Qui* mihi uidentur non minus inepte facere, quā qui solliciti sunt, non ut lautum, sed ut longum sit conuiuium.

conuiuium. Eam curam uir prudens iuxta ac probus, ad sermonis compendium trāstulit. Idem Leosthenis orationem, qua conabatur multis magnificisq; promissis populum Atheniensem ad bellum concitare, dixit simul esse cupressis, quæ cum pulchræ sint ac proceræ, fructum tamen nullum adferunt. Hercule in primis colebant Lacedæmonij, nimirū potius exēplum bene gerendæ rei, quàm bene dicendi. Itaq; quum rhetor quisspiam encomium Herculis, quod ingenti studio composuerat, recitare uellet apud Antalcidam Lacedæmoniorum ducem, tanquam initurus Antalcidas amplissimam gratiam, ille non passus est: Quis, inquit, illum uituperat? Adeo iudicabat omnem orationem esse repudiandam, quæ non fieret de rebus necessarijs. Siquidē apud eos qui de præclaris uiris male sentiūt, nonnunquam opus est oratione. Caterum in eo laudādo, quem nemo uituperat, sermonē absumere, perinde est, ac si quis patrocinctur alicui, quem nemo peragit reū. Quam uir hic nō tulisset rabulam lingue petulantia debacchantem in mores proborum, qui Dei sui laudationem ideo non tulit, quia non putabat necessariam? Huc pertinet et illa, quæ de Agide Archidami filio prodita sunt. Hic Abderitarum Agis. legatum, post uix finitam loquacissimam orationem rogantem, quid suis ciuibus esset renunciaturus, ita taxauit, Renuncia, inquit, illis, te mihi tantum temporis patienter auditum fuisse, quantum tu dicendo consumpsisti. Simili dicto percussit oratorem Perinthiorum, qui quum usus oratione prolixiore, rogasset, quid responsi relaturus esset ad suos Perinthios, Quid aliud, inquit, quàm te uix fecisse finem dicendi, me uero tacendi. Non ne legationis huius

huius fructum omnē interceptit linguæ loquacioris intemperantia? Huius generis frē sunt orationes illæ solennes, quibus hodie principes torquētur uerius quā honorātur, dum suas laudes nonnūquam & falsas uel cū rubore, uel cū tædio cogūtur audire, ne pereat oratori suus labor

Agésilau. fortasse trimestris elaborāde orationi impēsus. Agésilau cuidā prædicāti sophistam quēpiam, tanquam admirandū artificem, quòd res minutas uerbis amplificaret: Ego, inquit, ne sutorē quidē bonum duxerim, qui magnū calceū inducat exiguo pedi. Vsq; adeo cordatis ac prudentibus uiris graue tormētum est inanis linguæ uolubilitas. Et in hoc uitii frē incidūt, qui dialecticorū ac rhetorum præceptis, declamatorijsq; palæstris, linguam potius armant uerbis, quā pectus honestis rationibus. Vnde nō iniuria

Agasicles. celebratur à sapientibus illud Agasicles dictū, apud quem quum quidā diceret se mirari, quòd Philophane sophista nō uteretur dicēdi magistro, Decet, inquit, me esse illorū discipulum, quorū sum & filius. Quid didiccrat uir cordatissimus à suis maioribus? nō epichremata, aut enthyemata, aut schemata, aut amplificādi rationes, sed exempla fortiter integreq; gerendi principatū. Quā credimus huic animo displicuisse stultam ac muliebrem loquacitatem, qui dicendi rationem suapte natura frugiferā grauiatus est ab artifice celebri discere? Quid si hic incidisset

Horatius. in talē rabulam, qualē nobis depingit Flaccus in sermonibus, sic harentē, ut excuti nō posset, sic obstreptentē, & quibuslibet de rebus immodice garrientem, ut ferri non posset? Quum sudor, inquit, ad imos manaret talos, dum quidlibet ille garriret, uicos, urbē laudaret: Deniq; fatale

dicm

diem sibi iudicabat instare, qui in hominē tam garrulum incidisset, & Apollinis ope se seruātū existimabat, quod tandem aduersarius forte obuius ad tribunalia distraxisset iugulatorē. Itaq; quum sermo nobis potissimū in hoc datus sit à deo, ut homini cum homine cōuictus sit iucūdior: garrulitas facit, ut quod suapte natura suauissimum est, si quis sicut oportet utatur, id summam adferat uitæ molestiam. Videmus autem naturam in hoc maxime fuisse sollicitam, ut omnia conciliaret, quālibet in speciem pugnantia. Huic conciliationi, uelut escam adhibuit uoluptatem: Per hanc cōmendauit gignendæ prolis amorem, per hanc fouendi educādiq; studium: per hanc effecit, ut senex seni, puer puero, puer seni, senex puero sit amicus. Quin & leonum luporumq; catulos fouemus, quandiu nobis uoluptati sunt. Hoc naturæ lenociniū in re omnium optima, perdit garriendi morbus. Itidem & uinum quod natura peculiariter indulgit ad discutiendā tristitiam, & exhilarandos mortalium animos, uitio nostro uersum est in fontem rixarū ac cædium, nec aliunde plus oritur molestiarum, quā ex eo, quod in molestiarū remediū datum est. Quis autem non horret hominē phreneticum? Nihil iucundius arbitror adesse temulento. Nihil enim furioso similius quā ira cōmotus, & ebrius. Et utraq; res adeo cognata est insanīæ, ut non raro furor perpetuus excipiat iram pariter atq; temulentia. Quāquā & aliās philosophi nihil interesse putant inter iram & insanīā, nisi quod ira furor breuis est. Nam bile destruescēte, redit animi sanitas, & uino concocto, redit sobrietas. Nihil autē similius ebrietati quā garrulitas, adeo ut uulgus de huiusmo

di soleat dicere: Iste sibi conciliat ebrietatē loquēdo. Atq; hoc uidelicet turpior est nugacitas quā ebrietas, quod ultro nostroq; uitio sit accersita, quum ad bibendū saepe numero cogatur homines, quum saepius obrepat imprudē tibus temulentia, uelut inexpertis: nonnunquā & uinum imponat, uiolētius quā suspicabatur is, qui bibit. Ita adulescens ille Terentianus, queritur sibi data uerba: Vicit, inquit, uinum quod bibi. At dum accumbebam, quā mihi uidebar pulchre sobrius. Idcoq; quæ effutūtur inter pocula, solent Bacchi uiolentia cōdonari, & uino inscribi.

Pyrhus. Quemadmodū Pyrrhus Epirotarū rex petulantiaē gratiā fecit militibus, quorū unus respondit, Etiam occidissenus te ô rex, nisi lagæna nos defecisset. Nec in omnibus tamē ebrietas gignit linguæ petulantiam, sunt quos mutos efficiat, & somni magis appetentes quā garriendi, ut iam non sit perpetuo uerum, quod prouerbio dicitur, in ebrijs lingua natare, quod latebat in corde sobrijs. At quisquīs suapte uitio linguæ temulentiaē accersit, quid habet quod prætexat, aut quo titulo culpam deprecabitur? Et tamen uinolentius garrit, homo futilis sobrius, quā quisquam ebrius qui suapte natura nō sit obnoxius huic malo. Iam habet ebrietas quæ uino conciliatur, cōmoda quædam, ob quæ laudari quoq; meruit à Platone. Discutit pudorē stupidum, serenat ingenij tristitiā, excitat animi torporem, rumpit inutile silentiū, aperit quædam uitia, quæ profuerat in hoc prodi, ut per hilaritatē citra grauem offensam soluantur. Deniq; quemadmodū inter Lapithas & horum similes nonnunquam bellum nascitur ex poculis, ita inter malos ex compotatiūculis nata est firma beneuolētia, ex
inepta

inepta loquacitate quid potest decerpi commodi? Imò si
 philosophis credimus, uinolentia non est temulentia, nisi
 adsit linguæ petulantia. Pronūciant enim definiendo, ni- Παραμυρία
 hil aliud esse temulentiam, quam nugacitatē ex immodico
 uini potu. Proinde non omnino reprehēdunt uinolentiam,
 si adsit silentium, uerum accedens stulta loquacitas ex ui-
 nolentia facit temulentiam. Quin & uulgo qui uino facti
 sunt hilariores, bene poti dicuntur, ebrij non dicūtur, nisi
 lingua deliret. Atq; hæc nugacitas, hoc quoq; non uine le-
 uior est, quòd simul cum uino destruescit, nec unquā mo-
 lesta est, nisi inter pocula, quū nihil agitur seriæ rei. Gar-
 rulus autē nullo non tempore, nullo non loco molestus est
 sua temulentia, nusquam non obstrepit, in coronis, in con-
 cilijs, in tribunalibus, in uijs, in ædibus, in nauibus, in ue-
 hiculis, in conuiujs, in rebus afflictis dolorem condupli-
 cans, in rebus latis cœu nubes ac tempestas quædā exorta
 cōtristat omnia. In uectatione plus adfert uertiginis quàm
 ipsa iactatio, in nauigatione suo tædio superat ipsam
 nausæā. In itinere pedestri, facundus comes pro uehiculo
 est, at garrulus pro sarcina est etiā in uehiculo. In cōpo-
 tationibus in quibus laudantur loquendi tacendiq; uices,
 molestia adfert pro uoluptate, dum per illum nec citharā
 audire, nec fabulā spectare licet, nec aliorum accipere ser-
 mones uicissim ac reddere. In theatro enecat iuxta asidē-
 tem, in foro male perdit bonas causas, uel quia tædio iudi-
 cem occidit, absq; delectu modoq; uerba profundens, uel
 quia tales fide carent, etiam quum uera loquūtur. In serijs
 cōsultationibus diem eximit. Irrumpit in ædes molestus sa-
 lutator, occurrit in triuijs, deducit, affectatur, inhæret pice-
 tendacius,

tenactus, semper interim aliquid auribus obganniens. In morbo totos dies ac noctes assidet agrotis, ipsa aegritudine molestior, nonnunquā & mortē accelerat aliqui uicturis. Quietis turbat otium, occupatis impedimēto est, quo minus quod agunt peragant. Quin & in medijs bellis ac periculis, ubi res presentaneā opem poscit, nihil aliud q̄ garrit otiosas fabulas. Nonnunquā & dormiētibus narrat fabulam impatiētia silentij. Moderate monentē ferunt homines, garrulus etiā quū laudat molestior est uituperāte. Quin obseruatum est eos quos hic habet morbus, quum toto die molesti fuerint uigilantibus, etiā in somnis multa garrirē, nonnunquā effutiētes quæ præstiterat reticuisse. Itaq; quum ex gentiū cōsensu cubiculo debeatur silentiū, utpote loco quieti dedicato, garrulus etiā eodem in lecto accubantē fabulis enecat, dulcem somnū oculis obrepentē auertens, occupantem interrumpens, ac ne noctem quidē quæ rebus omnibus quietem adducere solet, patitur esse tranquillam, quum iuxta Maronis descriptionem,

4. Aencid. —Placidum iam carpunt fessa soporem
Corpora per terras, syluæq; & sæua quierunt
Aequora, quum medio uoluuntur sydera lapsu,
Quum tacet omnis ager, pecudes, pictæq; uolucres,
Quæq; lacus late liquidos, quæq; aspera dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Demulcent curas, & corda oblita laborum.
Nec lusciniæ, nec gracculus, nec ullū omnino genus auium
tam loquax & obstreperū est, quin noctu consilescat. Cicada quālibet garrula, non auditur nisi per solē discussis auroræ nebulis, sub uesterā obmutescit. Ranae scrius garrunt,

riunt, sed his quoq; nox imponit silentiū. Garrulus ne eā quidē noctis partē finit esse tacitā quæ à profundo omniū silentio conticintiū dicitur, nec putat ad garriendū intempestiū, quæ ideo dicitur intempesta, quòd nullis negotijs gerendis, sed soli quieti sit accōmoda. Nullus locus, nullū tempus quietē impetrat ab intemperatī lingua. Nec semper impune est garrulo, dum nec sub nouacula silens uulnus accipit, & inter edendū assidue nugans, cibo in artem asperā illapso strangulatur. Ridetur Matho quidam apud Martialem, qui dum in febris declamat, pro disertō habebatur insanus. Ridetur & Phryx quidam qui maluit nihil uidere, quā parcius bibere. At garriēdi libido nōnunquā & animā eripit, dum qui decumbit ex uulnere, aut apostemate iussus à medico quietem ac silentiū dies aliquot agere, non temperat à fabulis, sibiq; pro salute quam pollicebatur curator, exitiū accersit. Dodonæi lebetes non tinniunt nisi impulsī, & licet semel moti tinnitum in longum proferāt, tamen aliquādo desinunt. Porticus illa loquacissima quam hinc, ut dixi, uocāt Heptaphonon, post septies redditam uocē obticescit, garrulus ultro tinnitum suum incipit, & si tribus uerbis detur ansa loquēdi, nullum omnino garriendi neq; modum facit neque finem. Arrhabius ille tibicen, pluris erat conducendus ut desineret, quā conductus fuerat ad canendum. At nulla mercede potest conduci ut desinat qui semel loquendo factus est ebrius. Si Flacco credimus, habet hoc uitium frē cantorum sicut & poetarum ἡδυσμένη γλῶσσα, Inter amicos Ut nunquā inducant animū cantare rogati, Iniusi nunquam desistant. Garrulus & iussus & iniussus cantio=

nem incipit nunquam finiendā. Famæ domus apud poëtas
 nō resonat nisi ~~tacta~~ rumore. Garrulus immensam fabula=
 rum uim ex sese gignit uelut araneus. Certis horis diei
 coaxant ranæ, non semper obstreperunt anseres, non omni
 parte anni molesta est garrulitate hirundo, non omnibus
 mensibus canit coccyx, cicadis humescens cælum imponit
 altum silentium, & luscinia fessa canēdo desinit tandem:
 Garrulus nullo non loco, nullo non tempore molestus est.
 Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.

Garrulus insatiabilis nunquā inharere desinit, donec oc=
 ciderit, quē semel apprehēdit. Si quis immodico silētio mo=
 lestus sit, murū uideri non debet admodū, quū sermo datus
 sit ad consuetudinis humanæ iucunditatē. At quisquis hoc
 ipso quòd discutiēdæ molestiæ datum est, molestiā adfert,
 quid aliud, quàm suo uitio mel uertit in aloē? Vchemē=
 ter inamabilis sit oportet, quæ cū Veneris cestum circūse=
 rat, tamē inuisa sit omnibus ob morū inelegantia. Ita mu=
 sis omnibus iratis natus uidetur, qui sermone in hoc homi=
 nibus à superis dato, ut amoris ac bencuolētiæ sit cōcilia=
 tor, odium sibi parit apud omnes. Habet autem hoc uitii
 quiddam præ cæteris infelicitatis, propterea quòd avarus,
 aut libidinosus, aut ambitiosus, utcūq; fruitur sua cupidi=
 tate, solus garrulus maxime frustratur eo qd'expetit. Stu=
 det esse uoluptati, & se reddit inuisum omnibus: auct au=
 diri, nemo minus inuenit qui præbeāt aures. Quoniā autē
 frē garrulitati iuncta est curiositas, & hic infelices sunt,
 quòd cum omnia sitiāt cognoscere, nemo quicquā illis cre=
 dit. Etenim qui colloquuntur de rebus arcanis, si procul
 cōspexerint garrulum, dimisso senatu fugiūt, quòd si for=
 sitan

sitan ille interuenerit, dicas superuenisse Mercurium, aut lupum esse in fabula, ita subitū oboritur silentiū. Discedit igitur ille lupus, ut aiunt, hians, aut si nihil pudet, & ultro garrire cœperit, non aliter quā nautæ simulatq; uiderint è scopulo quopiā spirare Boream, suspicantes imminere iactationē, ac nauscam, priusquam ueniat tempestas, in tutum se cōferunt, ita diffugiunt qui cōuenerāt, ac mox ut garrulus ad dicendū os diduxerit, antequā ordiatur, nunquā finiendū sermonem, alius aliō sese subducunt. Porro si præsenserint alicūde loquacis hominis interuentum, ilico soluitur conciliabulum, nec aliter quā si nunciato hostiū aduentu subitō castra mouenda sint, quisque sibi circumspectit quā fugere liceat. Quòd si quādo non licet effugere, ueluti quum incidunt in eandem nauem, aut in idem uehiculum, aut in idem conuiuium, nemo libenter assidet illi, qui norit hominem. Imò nemo lubens mercetur domum, cui uicinus sit homo immodice loquax: ac ne fundum quidem, qui labore cadem infamia. In tantum hic quoque uerum est quod dixit Hesiodus: *πῆμα καὶ κακὸς γέγονε*.

Itaq; Themistocles quū cuperet agrū uendere, quò redderet eum uendibiliorem, iussit præconem ceteris cōmendationibus & illud addere, quòd haberet bonum uicinum. At pessimū habet uicinum qui garrulum ac futilem habet. Si tantum habet mali, sermonis immodicus & intēpestiuus usus, etiā si nihil habeat præter inanes & otiosas fabulas, quis feret istos, qui præter loquacitatis tædiū, iactant plusquā Thraſonicas glorias, obirectant, defrūt, mentiuntur, effutiunt arcana, uoces euomunt, ipsis etiam qui cogūtur audire periculosas? Verum hæc aliās. Nunc

tantum hoc uitium tractamus, quod nonnunquā & uiris
 alioqui probis adesse uidemus. Quod enim garrulus pec-
 cat dicendo, hoc docti nonnunquā peccāt immodico scri-
 bendi recitandiue studio. Eiusmodi quendā nobis elegan-
 ter depinxit Martialis, & operæpretium arbitror ipsum
 carmē referre: est enim cū primis elegās. Sic igitur habet:
 Occurrit tibi nemo quòd libenter,
 Quòd quacunq; uenis fuga est, & ingens
 Circa te Ligurine solitudo,
 Quid sit, scire cupis? nimis poëta es.
 Hoc ualde uitium est periculosum.
 Non tigris catulus citata raptis,
 Non dipsas medio perusta sole,
 Non sic scorpius improbus timetur.
 Nam tantos rogo quis ferat labores?
 Et stanti legis, & legis sedenti,
 Currenti legis, & legis cacanti.
 In thermas fugio, sonas ad aurem,
 Piscinam peto, non licet natare.
 Ad cœnam propero, tenes euntem.
 Ad cœnam uenio, fugas sedentem.
 Lassus dormio, suscitās iacentem.
 Vis quantum faciās mali, uidere?
 Vir iustus, probus, innocens, timeris.
 Res per se frugifera est recitare quæ elucubraueris, sed
 nimietas & intēpestiuitas facit, ut recitator aggrē sibi pa-
 ret auditores corrogatos atq; etiam mercede conductos,
 etiam si iuxta Persium norit comitem horridulum trita
 donare lacerna, & calidū ponere sumen. Talem describit
 Regulum

Regulum Plinius. Item Horatius in Arte poëtica, *simile*
 huic quendā describit, cui iudices maluerūt ultro capſas
 cedrinās deferre, quā audire recitantē. Huiusmodi ma-
 lum quoties urget, nihil eſt pretioſius quā pedes, quē
 admodū ſcripſit Archilochus, quādoquidem in ſola fuga
 ſalutis ſpes repoſita eſt. Philoxenus in lapidinas re-
 duci maluit, quā audire Dionyſij carmina. Et Horatius
 optat citius iugulari, quā garrulum audire perorantē,
 Conſice me. Atq; interim accidit, ut frequēter eadem ſint
 audiēda, uel quia nō ſemper ſuppetit noua dicēdi mate-
 ria, uel quia nō meminit homo loquax, quid apud quos
 dixerit. Nunquā, inquit, tibi dixi de Rhodio adoleſcēte? In Eunuchis—
 Plus mulies audiui, ſed narra obſecro. Δις ἡ τῆς τὰ καλὰ,
 & tamen hoc ipſum uix fert aurium ſenſus, quo nō alius
 ſaſtidioſior. Quis autē ſerat eaſdē nugās identidē incul-
 cantē ac moleſtis centonibus onerantē aures nō ocioſas?
 Ciceronis orationes ſi quis frequenter relegat eaſdem,
 ſentiet tædiū. Et Lyſiæ oratio, quum prima lectione ue-
 hemēter placuiſſet, iterum ac tertio lecta frigere uiſa eſt
 ei cui ſcripſerat, quum tamē affirmet, huic nihil ueneris
 ac gratiarum in dicendo deeſſe. Ad quod ille falſe reſpō-
 dit: An plus quā ſemel dices apud iudices? Solus Ho-
 merus admirabili fabularum uarietate uidetur effugiſſe
 ſatietatem, tametſi non ubiq; , quandoquidē multa reſe-
 cuit Vergilius, nec caret alicubi tædio, quoties lector ea-
 dem cogitur audire à mādāte, & rursus à referēte, quod
 apud Vergiliū rariſimū eſt. Laconibus autem uſq; adeo
 placuit uerborū parſimonia, ut Anaxandridas quendam
 reprehēderit, quod apud Ephoros recta quidē loquutus
 eſſet

esset, & utilia, sed pluribus quàm oportuit : Hospes, inquit, re opportuna, nō opportune uteris. Hinc colligi potest, quantū habeat mali, de rebus frivolis immoderata loquacitas, quantū etiā tēdij apud probos ac cordatos viros, quū vitio data sit oratio frugifera, non ob aliud, nisi quòd æquo plixior. Quin in uniuersum perspicitur esse uerum, ubicunq; minus est cordis ac roboris, ibi plus esse linguae. Auibus natura garrītū & uocū alienarū inuentionē dedit, tauris & leonibus nō item. Et in pueris, senibus ac mulieribus, quoniā imbecillior est animi uigor, lingua est intēperantior. Ciceronis facilitatē copiamq; nemo ferret, nisi tam esset felix, quāquā et is dictus est Asianus. Et tamē qui huius linguā & ingeniū probabāt, animi robori nō sunt ausi fidere, quū res constantē ac fortem uirū desideraret. Demosthenes in dicēdo nō paulò astrictior est Marco Tullio, & tamē nō tam probatū est perfectus hominis quàm oratio. Inuicta quēdā animi uis adebat utriq; Catoni, & utrunq; legimus in hoc fuisse miraculo, quòd paucis uerbis magnā sententiarū uim cōplecteretur. Siquidem quum Cato Senior apud Atheniēscm populū uerba faceret, illud in primis admirati sunt, quòd quē ille Latīnē paucis uerbis absoluisset, interpres (nam per interpretem loquebatur) uix longo uerborū ambitu potuerit reddere. Vnde cepit omnes hęc opinio, Græcis orationem e labijs, Romanis ē pectore proficisci. Etenim qui certo iudicio perspectū habet quid sit honestū, deq; honesto certum habet animi decretum, nihil opus habet multis uerborum lacinijs, quibus quòd sentit ac uult explicet. Nulli enim loquacius dicunt, quàm qui uel nō in-

telligunt

telligunt de quo differunt, uel parum attente cogitarunt de re, quam tractant, uelut inter dicendū meditates quid sit dicendum. Proinde nulli paucioribus uerbis explicant causam, quam qui exactissime tenent dicendi rationem. Etenim quibus maxime cognitū ac perspectū est, quibus capitibus tota causa nitatur, & quibus argumētis potissimū conformari possit, his facillimum est omīsis superuacaneis necessaria dicere. Quod si arti accedat prudentia cum integritate coniuncta, facile uitatur loquacitatis uitium. Talis erat & Cato iunior, cognomento Vticēsis, qui sententiarum pondere cōmouebat animos hominum magis quam orationis ubertate, nec unquam profiliit ad dicendū, nisi quum res ipsius orationem flagitaret. Talis erat & apud Atheniēses Phocion, de quo nobis alio loco dictū est. Talis omnium ferme dictio quorum integritatem cum prudentia cōiunctā admirata est antiquitas. Horum enim oratio similis est aureo nomismati, quod quum minimū habeat magnitudinis ac ponderis, tamē ualet plurimum: quum loquacium sermo sic oneret auditoris aures uerbis multis quidē, sed infrugiferis, quēadmodū qui ferreis obolis, aut areis nummis oneratur, nō multū adferentibus ad rationē. Nullis igitur molestior est loquacitas quam ijs, quibus placuisse dicendo pulcherrimum sit. Grauius Aristoteles declassatus cuiusdā ineptis sermonibus, quū ille, ceu rem egregiā perorasset, subinde repetere, An nō hoc mirū Aristoteles? Nō istud, inq̃t, qd' natus mirū est, sed illud potius mirū, si quis quum pedes habeat, te ppeti queat. Habet enim et hoc tēdij loquacitas, nec silere patitur auditorē, nec admittit sermonū uices, sed

sed postulat ut idētidē succinas aliquid uelut applaudēs,
aut exigēs ut pergat. Euge, pulchre: Quid tum postea?
Admodū. Quid audio? Noui quendā pileo ἱεροπρεπῆ μί-
γανσφῆντα, sed eundē plus quā scurrili loquacitate, qui
ad quoduis nugamentū denarratum, mirum quā inde-
core occinit illud ex Aristophanis fabula, ὕψι ὕψι, uelut
exigēs ab auditoribus applausum, ac ipse sibi quodā mo-
do plaudēs. Qui bonā fabulā recitat, nō antē poscit plau-
sum quā dicat, ualete: garrulus quum nunquā dicat ua-
lete, subinde tubet ad nugaciſſimas nēnias plaudere. Nec
est cōtentus unica fabula, sed aliā ex alia ueluti linū ē li-
no cōtexit. Talibus Ligurinis poterimus & nos dicere:
Vis quātum faciās mali uidere? orationem rem omnium
iucundiſſimā corrumpis, linguā qua nō aliud membrum
utilius aut salubrius frustra deteris, iacturā interim faciēs
tantorum bonorū, quæ moderato linguæ usu parari po-
terant, ac thesaurū omniū pretiosiſſimū profundis. In fo-
ribus, aiunt, hydriā, nihil enim aqua uilius. At quæ pre-
tiosa sunt nō uno seruātur ostio. Neq; quisquā thesaurū
domui credit, cuius ostia seras nō habēt, neq; pecuniam,
opinor, credis marsupio, quod claudi non potest: & tu
tam inæſtimabilem thesaurū circumſerēs, ore semper hiā-
te obambulas? Et interim quum nihil sit facilius quā
tacere, tu exerceſ artem & ad rem & ad famā inutilem.
Molestus es omnibus, sed præcipue cordatiſſimo cuique.
Nemo tibi credit, ne uera quidem dicēti, teipsum propi-
nas deridendum, nasoq; suspendendum, nec aliter excutis
teipsum ab hominū consortio, quā si parricidiū admu-
sisses. Quis enim nō malit cum homine sceleroso, sed lin-

guæ moderatæ consuetudinem habere, quàm cum homine nugaci, licet alias innocenti? Nec ipse frueris tuo morbo, & alios enecas tædio. Iam infelicius etiam est rideri, quàm haberi odio. Nihil enim in se habet durius infelix paupertas, quàm quòd ridiculos facit, quemadmodum ait ille. Ad summum enim malorum uenit ille, qui cum sit calamitosus, nec fauorē nec misericordiā promeretur, sed risum lucrificat. Hoc tibi prorsus usu uenit. Sed haud scio, an hanc operā frustra sumamus, dum oratione cupimus mederi garrulo, qui quoniam tacere non potest, nō recipit pharmacum, haud dissimilis ægrotis, qui medicinam reuomūt, priusquā totā hauserint. At Stertinius ille dum apud Flaccū oratione philosophica mederi studet Damasio, primum audire, atq; togā iubet componere. Proinde quum sint multa uitia sceleratiora, tamen haud scio an ullum sit immedicabilius, quàm loquacitas. Nunc itaq; uideamus quantū habeat fructus & autoritatis, uel silentium, uel parcus ac modicus linguæ usus. Quanquā & hanc in partem à nonnullis peccatur interim. Est enim ubi præstiterat loquutū fuisse quàm tacuisse. Multis probro datum est, quòd linguā haberēt uenale, rursus alijs dedecori fuit, silētium habuisse uenale, quibus dictus est bos insidere linguæ, & Demosthenes dictus est argentāginā pati, & prouerbis etiā nobilitatū est, Amyclas silentio perisse. Sed arbitror perpaucos esse mortales qui nō possint uere dicere quod Simonides, sæpe loquutum fuisse pœnituit, siluisse nunquā. Quanquā huius responsi gloriam Valerius Maximus ad Xenocratem refert. Iam quod silēdo peccatū est, sarciri potest oratione. At semel emissum

emissum uolat irreuocabile uerbum. Optimus quidem, ut habent proverbia, modus est, cum in rebus omnibus, tum uero potissimum in oratione. At sicut ex his qui aberrarunt à medio, leuius reprehenditur qui uergit ad profusionem, quam ad auaritiā: ita contra nunus peccat qui immodice taciturnus est, quam qui intemperanter loquax. Illud enim uitiū nō modo tutius est, uerū etiā honestius. Certe cordata breuiloquētia, nihil esse potest diuinius. Eoq; grauius dictū est à quodā, loquēdi magistros habere nos homines, tacēdi deos. Raro produntur oracula, caq; paucissimis uerbis cōprehēsa, atq; hāc ob causam plurimū habent autoritatis, ac Deorū uoces esse creduntur. His simillima sunt ueterū sapiētū dicta, qualia multa feruntur Pythagoræ, multa Socratis & aliorū sapientū titulo. Quid autē mirabilius præstantiū uirorū apophthegmatibus? In tanta uerborum parsimonia, quā sentētiæ sēcunditas? Priscorū atas paucis legibus erat cōtenta. Atq; hæ quādam oraculorū breuiloquētiā referebāt. Huiusmodi sunt Solonis leges apud Atheniēses, Lycurgi apud Lacedæmonios, ac Romanis in omnes casus sufficiebant duodecim tabulæ, & ad excludēdū in omnibus cōtractibus dolum malū satis erat unica formula, Inter bonos bene agere oportet. Plato dixit reges deorum filios, & princeps nihil aliud est, quā uiua lex, unde reges maxime decet oratio uerbis astricta, sed sentētiarū pondere efficax, cuiusmodi sunt oracula numinis, ac prisca leges. Quin & reliquæ disciplinæ liberales unā cū moribus hominum à simplicitate prisca degenerarunt factæ loquaciores, sed minus sincerae. Declamatoria garrulitas corrumpit eloquentiam

quentiam. Quid autē hodie operosius nostra musica, tot uocibus multarū autum garritum imutans? Quid diceret Emerepes ille Laconum Ephorus, qui Phrynidis musici duas ē nouē chordas icidit bipēni, dicēs, Ne corrūpas musicā, si nunc audiret in tēplis eadē organa referre tubas, cornua, lituos, tibias aptas, tibias obscuriores, tibias raucae, tonitrua, uoces hominum, & uolucrum? Qualis est musica nostra, talis est cultus, talis uictus, talis edificatio. Prisca simplicitas nusquam est, in dies augeſcūt operosae deliciae. Proinde quādiu mores hominū erāt incorrupti, sermo quoq; fuit parcior, id quod facile deprehēdat, qui priscos scriptores cū recētioribus cōferat, uelut Hippocrate cum Galeno, Socrate cum Chrysippo. Nunc omnis sapientia in plusquā sophisticā garrulitatē degenerauit, & ob id sapientiae nomē amisit, atq; in contemptum uenit, nec frē colitur, nisi ab ingenijs parum felicibus. Ne quid interim attingam de nostris legibus sine modo loquacibus. Itaq; si ex oratione quæritur delectatio, hāc perdit assidue garriens. Siquidem hic quoque uerum est quod scripsit Iuuenalis, Voluptates commendat rarior usus: ob hoc enim reges frē ignorant delectationē quae ex geminis, ex purpura, ē cibus ac uinis capitur, quod in his assidue uersentur. Quod si quis casus illos adigat ad famē ac sitim, tum fatentur intelligere sese, quanta uoluptate per omnem uitam fraudati sunt, quum uehemēter sitiētī simplex aqua suauior sit quouis mulso, & glādes quoq; placentas superent: Ita iucundior est illorum oratio, qui raro loquūtur ac paucis. Sin fructus petitur, nullus est orationis fructus nisi audiatur. At id facit garrulitas

litas, ne quis audire uel possit, uel uelit. Et si forsitan audiatur, nihil persuadet, qui fide caret. Nullus enim habet fidē ei, qui nō ex iudicio, sed ex morbo disertus est, ne dicam interim quòd loquacitatis uitium semper comitatur opinio stultitiæ. Hinc illud uulgo iactatū, uasa quæ sunt inania plurimū sonare. Silentium uero tametsi non semper ē prudētia nascitur, tamē grauitatis ac sapiētiæ specimē habet. Vnde cuidā in cōuiuio silenti nō inelegāter dictū est à quodā: Si sapiens es, rem stultā facis: si stultus, rē sapientem facis. Et in aliū quendā, Philosophus hic uideri poterat, si siluisset. Nihil enim impatientius silentij quàm stultitia. Ita quum Demaratus Lacedæmoniorum rex in confesso quodā silens, interrogaretur, utrum stultitia sileret, an ob sermonis inopiam: Atqui, inquit, stultus tacere nō potest. Huic similitimum est, quod de Biante proditū est, qui quum in conuiuio quodā taceret, ac propterea tanquam insciens & inelegans taxaretur à garulo quopiā, Imò quis, inquit, natura fatuus inter uina silere possit? Grauius nimirū stultitiæ cōuicium à se depulsum in ipsum retorsit calūniatorē. Scitum est & illud Zenonis, Athenis quidam regios oratores accepturus, quoniam sciebat eos eruditis sermonibus oblectari, quò iucundius esset cōuiuiū, curauit & philosophos aliquot adhiberi, qui cum inter sese uicissim sermonibus colloquerentur, suum quoq; ueluti symbolum in mediū conferente, Zeno solus omnium nihil dicebat. Quod admirātes legati, quum illū comiter appellasset, propinassentq;, De te, inquiunt, Zeno quidnam renuntiaturi sumus regi? Et ille, Nihil, inquit, aliud, quàm Athenis esse senē, qui norit

inter

inter pocula silere. Tribus argumētis exaggerauit silētij
 pertinacis miraculum, quòd senex, quum ætas ea firme sit
 garrulitatis malo obnoxia: quòd inter pocula, ubi uinum
 & exēpla garriētium ad loquēdū prouocāt: deniq; quòd
 Athenis, uidelicet in urbe omnīū loquaciſſima. Eleganter
 itaq; Hecateo rhetori patrocinaſtus eſt Archidamidas, cui
 cum quidā uitio uerteret, quòd amiſſus in ipſorū conui-
 uium nihil dixiſſet, Imò uideris, inquit, ignorare, & hęc
 eſſe partē artis dicendi, dicēdi tempus cognoscere. Eiufdē
 enim artis eſt apte tacere & apte dicere. Quēadmodum
 Alcibiades in Platonis cōuiuiō, nō exiſtimat in bello mi-
 noris eſſe uirtutis bene fugere, quā pugnare gnauiter.
 Cantores enim qui peccāt in ſilentijs, quibus uiciſſim in-
 terrumpunt uoces, declarāt ſeſe muſices impritos eſſe, ac
 ne uoces quidem ex arte depromere. Itaq; qui iudicio po-
 teſt ſilere, declarat ſeſe quoties loquitur, iudicio loqui.
 Atq; ea demū oratio frugiſtra eſt, quæ nō effluit, ſed pro-
 mitur ac diſpēſatur. Docēt autē phyſici frē ſteriles eſſe,
 quibus genitale ſemen profluit, quē morbum gonorrhœā
 appellant medici. Neq; minus ſterilis eſt illorū oratio, qui
 morbo loquuntur, nec tacere poſſunt, etiā ſi uelint. Obser-
 uatum eſt hoc à doctis, pucros qui ſerius incipiūt ſari eua-
 dere lingua firmiore: Contra qui præcoces ſunt ad dicen-
 dum, imbecilliore eſſe pleſtro. Sic & herbæ, quæ ſubito
 grādeſcūt minus habēt uigoris, et materiæ: quæ citò ſuc-
 creſcunt in altū, minus habēt roboris. Natura taciturnior
 erat Horatius, uerum is adhuc nobis loquitur. Vergilio
 Maroni ſolitus eſt inſultare Filiſtus linguax & impro-
 bus, cuius impudētia quū cō proceſſiſſet, ut Auguſto præ-

sente Vergilium uocaret elinguem, poeta modestissimus qui semper illum patientissime tulerat, iussit tacere rabelam, se quum uellet ea tuba loquuturū, quæ latissime sonaret audiēda. Mox conuersus ad Augustum, Si hic, inquit, Caesar tempus loquendi nosset, raro loqueretur. Tacendū enim semper est, nisi quū aut taciturnitas tibi noccat, aut oratio alijs profit. Tacet nunc insulsus Percro, tacet Caribilius, tacet Petilius, tacet Auitus, tacent omnes Vergiliomastiges, solus Maro loquitur. Euanuit illorum temporaria loquacitas, Maronis lingua nūquam silebit. Sermo igitur qui paucissimis uerbis multam sententiæ uim complectitur, similimus est semini sicco, minutoq; et in speciem contemptibili, quod terra conditum ingentē arborē effundit. Quin et in his qui ex dicendi copia laudē affectant, solæ breues argutæq; sententiæ, quas quoniam rei denarratæ, aut argumentationi absolutæ solēt accini, epiphonemata uocāt, plausus et acclamationes excitant apud multitudinē. Velut in sagittariorum certaminibus, non ille laudatur qui quamplurimum emittit iaculorum, sed qui uel uno scopū firit. Iam et apud philosophos breues sententiæ ceu decreta quædā, propter autoritatē appellantur ἀξιωμα. Nec autoritate caruerunt, qui factis ueluti mutis symbolis, quā uerbis indicare maluerunt, quod persuasum esse uolebāt. Heracletus quū in seditione rogaretur à ciuibz, ut pro cōcione suaderet cōcordiam, ascendit pulpitū, et calicem impleuit frigida, ac farinā infusam, indice miscuit, ac bibit, itaq; discessit, uidelicet ipsa re loquens, plerunq; seditiones ex luxu superfluarumq; rerū appetētia nasci. Concordiā autē facile constare inter eos,

eos, qui modicis tantū ac naturæ necessarijs contēti foret. Simili compēdio Scylarus rex Scytharum filijs suis, quos octoginta reliquisse dicitur, cōmendauit concordiam. Iam morti uicinus missilium fascē adferri iussit, mādauit adolescentibus robustis, ut qui posset, fasciculū ut erat colligatū frangeret, quū singuli tentassent, iamq; fatigati ac desperātes conari desisterēt, ipse singulas hastas eductas ē fasciculo, nullo negotio fregit. Non potuisset oratione quamlibet prolixa, iuuenibus efficacius persuadere, potentiam illorū inuictam futuram, si in fraternæ cōcordiæ fœdere perseuerarent: Sin disidijs alius ab alio disjungerentur, facillime posse superari. Aut quādo Sertorius oratione quantūuis meditata persuasisset incōdita barbaræq; Lusitanorū multitudini, ne cū Romanis copijs uniuersa acie Martis alēā experirentur, quod exemplo persuasit? Exhibitis duobus equis, altero ualidissimo, altero imbecilli, huic admouit iuuenē uiribus præstantē, illi seniculū inuolidū, iussitq; ut uterq; caudā equi, cui fuerat admotus, uelleret. Id quum iuacnis totam equi caudam cōplexus, frustra tentādo defatigaretur: senex paulatim reuellēs, facile totā caudā depilauit. Rursus Lycurgus qui duos canes produxit ad populū, alterū ē generosis uenatoribus prognatū, sed domi ad ignauā alitū, alterū ingenerosum, sed uenationibus exercitatū: deinde emissā est ē caueis fœra, simul & cibus proiectus, generosus ille consuetudinē referens potius quam naturam, ad cibum accurrit: alter ut erat educatus, omisso cibo in firam insilijt: an potuisset ullo sermone efficacius persuadere multitudini, quantum habeat momēti recta institutio? Simili cōmento Tar-

quinius, Tarquinio Sexto filio, per nuncium missum roganti quid de Gabijs faceret, quos haberet in manu, nihil quidem respondit, sed nunciū cuius fidei parum credebatur, in hortū seduxit, eoq; præsente uelut aliud agens, altissima papauerū capita, baculo quē forte manu tenebat, decussit, qui quum reuersus renūciasset quid uidisset, intellexit callidus iuuenis patris sententiā, nimirū ut primores Gabiorum aut in exiliū ageret, aut decollaret. Cleanthes interrogatus quid interesset inter dialecticam et rhetoricam, pugnum ostendit, ac mox eandē manum explicatā protulit. Quantis uerborum ambagibus hoc alius explicuisset? Nemo tamē potuisset absolutius. Ex hac dictorum sententiosa breuitate præcipuam laudem sibi tulere Lacedæmonij, quæadmodum antea dicere cœpimus. Archidamus enim quum audisset quod Elei suppetias ferre uellent Arcadibus, nihil aliud scripsit per epistolam, nisi, ἄρχιδάμος ἡλείοις, ἡσυχία καλὴν : Archidamus Eleis, quietē agere bonum. Sed illud λακωνικέτηρον etiam. Etenim quum Philippus à Lacedæmonibus petisset, utrum uellent ipsum in ciuitatem recipere an nō: illi nihil aliud rescripserunt in charta, q̄ unicam syllabam grandioribus literis οὐκ, id est, non. Iidem quum ad eos Philippus misisset epistolā, plenam mīnis, inter quas erat illud, Si Laconicum agrū inuasero, funditus uos delebo: unica tantū uocula respondērunt, ἄρα, id est, si, breuius etiā responsuri, si cōmuni Græcorū lingua dixissent ἂ, quæ dictio in Apollinis tēplo dicta multorum eruditorū ingenia exercuit. Eidē atrociaminanti, nihil aliud rescripserunt q̄, Διόυστι· ἵπ καὶ νῆε, subindicātes illi cauendū, ne dum aliorum fines inuadit, ipse

ipse suo regno pelleretur: quod acciderat Dionysio, qui rex tyrāno factus est ludi literarij magister. Idem ad Demetriū regē unicum tantū legatū miserant, qua de re quū uehemēter indignaretur, subinde repetēs, quod unū tantū misissent: Orator Lacedæmonius nihil cōmotus respōdit, Vnum ad unum. Agesilaus Menecrati cui cognomē erat Iupiter, quum is ad ipsum scribens, non abstinuisset ab ambizioso titulo, sic exorsus epistolam: Menecrates Iupiter Agesilao *Χαίρειν*: Rescripsit hunc in modum, Rex Agesilaus Menecrati *Ἰουδαίην*, hoc est sanitatē, unius uerbi mutatione exprobrās illi insanīā, qui Iouis cognomine gloriaretur, quū nihil aliud esset q̄ homo, fortasse cæteris deterior. Quin etiā in bellis capitalibusq; periculis semper plus ualuit sermo breuis q̄ oratio uerbosissima ualuisset. Perierant Tarentini milites, de quibus antea meminimus, qui delati fuerāt quod inter pocula sãda, atq; insãda in Pyrrhum regē dixissent, ni quidā illorum compendioso sic causam expedisset: Ni nos, inquit, rex lagœna defecisset, occidissemus te. Dux autem ille qui milites cōmissuros sic adhortatus est, Curate nūc corpora, apud Proserpinam cœnaturi: breui dicto efficacius excitauit animos omnium ad fortiter rem gerendā, quā si idē tentasset uerbosa diuq; meditata oratione. Habet enim simplex ac nuda ueritas genuinā energiā & aculeos suos, quibus multo plus efficitur quā tumultu uerborū. Quemadmodum qui palæstricen callet, citius minoreq; negotio deiicit hominē, quā alius eius artis ignarus quālibet uiribus polens, ac uehemēter tumultuās. Croesus Lydoriū rex quum captus esset à Cyro rege Persarū cōspiciens exercitū ui-

florem huc & illuc per urbem discurrere, percontatus est
 Cyrum quidnā illius milites tanto tumultu agerēt. Quid,
 inquit ille, aliud, nisi quod uictores solent in uictos. Diripiunt
 tuam ciuitatem. Ad quē Cræsus, Imò tua rex diripiunt,
 quādoquidem hic iam mecum nihil est. Tam brevis
 oratio regis animū ueritate cōmouit, ut cōptā direptionem
 inhiheret, uetaretq; quod sublatum erat exportari.
 Epaminōdas dux Thebanorū capitis postulatus est cum
 collegis, quòd imperiū Bæotiæ quatuor mēses contra legem
 tenuisset. Atq; illis quidem suāsit, ut crimen in ipsum
 transferret, quasi coacti fecissent. Ipse autē apud iudices
 paucis uerbis causam absoluit, negans sese habere uerba
 rebus meliora, tantū hoc sibi uideri æquum, ut si pronun-
 ciarent ipsum esse necādum, crimē inscriberent columnæ,
 quo cūctis Græcis notum esse posset, Thebanos ab Epami-
 nōda fuisse coactos, Laconiam d. antea annis intactam
 depopulari, Misenen c c x x x. annis perpetuis sedi-
 tionibus uexatam cōponere, Arcades itē inter se disiden-
 tes in concordia redigere, Græcis restituere libertatē. Nā
 hæc erāt gesta per Epaminondam in imperio cōtra legis
 præscriptum retēto. Hæc breuis oratio tantum ualuit, ut
 iudices, ne suffragijs quidē collectis multo cum risu sur-
 gerēt ac discederent, uidelicet rem uehementē impudentē
 esse iudicātes agi de condemnando eo, qui sic esset de suis
 bene meritus. De Scipione maiore referunt quiddam non
 dissimile: quum enim Petilius & Qu. tribuni plebis eum
 apud populū detulissent eum, multisq; & grauibus cri-
 minibus onerarent: Hic dies est Quirites, inquit, quo Car-
 thaginiēses & Annibalē deieci: coronatus in Capitoliū

ro, rem diuinā facturus. Qui de me suffragia ferre uolēt, frāt. His dictis petabat Capitolium: euntem totus populus consequutus est, relictis accusatoribus: Ita nō dicēdo causam dixit efficacius. Traditum est et illud ab his qui rhetorices praecepta reliquerunt, frequēter quæ nullis argumentis dilui possint, breui ioco expediri. Obijciebatur Ciceroni, quod accepta pecunia reū desideret, eaq; pecunia destinasset mercari domū. Is respondit, Agnosca crimen, si domum emero. Quum eas ædes mercatus esset, et impingeretur manifesta uanitas, elusit ioco, An nescitis, inquiens, prudētis esse patrisfamilias, dissimulare, si quid uelit emere? Quorundam ea probitas est, ut uel ipso aspectu, soloq; nutu moucant auditorem. Post Seianum unco tractum multi periclitabantur apud Tiberium Caesarem. Quumq; ceteri sese uarijs argumentis ac technis excusarent, Crispinus ingenue fassus est se fuisse Seiano: Quidni, inquit, fauerem illi, cui uidebam teipsum tantum tribuere? Persuasit nuda breuiloquaq; ueritas, quod ægre persuasisset proluxa elaborataq; oratio. Quū Themistocles apud populum Atheniensem diceret sese habere præclarum cōsiliū, sed quod tutū nō esset efferri apud multitudinem, permisit populus ut Aristidi diceret in aurem, et eius unius iudicio uel probaretur, uel reiiceretur. Erat autem de classe Græcorū exurēda. Id quum esset factum, Aristides ad populum: Nihil, inquit, audiui utilius consilio Themistoclis, sed eodem nihil iniustius. Tanta uerborū parsimonia reprobatū est hominis in Republica summi consiliū. Narrat et piratam quēdam quum ad Alexandrum Magnum adductus, rogaretur qua fiducia fuisset

ausus infestare mare, Ego, inquit, quoniam id paruo nauigio facio, pirata uocor, tu quum idem facias numerosa classe, rex appellaris. Pirata dicebat, Tyrannus audiebat, & tamē uerbis tam paucis persuasit ueritas. Magnus Pompeius destinarat omnes Mamertinos interficere, quod Marij partibus adhaesissent. Hūc adiit Sthenius eius ciuitatis princeps, ultro cōfitens quicquid factū esset, ipsius impulsu factum esse. Nā ego, inquit, & inimicis persuasi & amicos coēgi ut Marij partibus accederēt. Pompeius miratus hominis animū qui ciuiū salutē anteponeret suā, & ipsum in amicitiam recepit, & Mamertinis in huius gratiā condonauit defectionis culpam. Si tantū ualuit succincta ueritas apud hominē factiosum, quid non efficcret apud integros uiros? Reperta est & in fœminis hæc animi præsentia. Etenim quum accusaretur à fratre Testha Dionysij tyrāni soror, quæ Polyxeno nupserat, quod cōscia fugæ mariti non eū prodidisset, simpliciter ac fortiter respōdit exposulātī fratri, Num usq; adeo me putas omnium mulierū pessimā & abiectissimā, ut si sensissē martū hoc agere, nō fucrim illi perpetua comes exilij futura? Hoc dicto nō solum amputauit omnē consciētiae suspitionem, uerum etiam pudicæ probæq; matronæ laudem abstulit. Acmylius Scaurus homo senex, multaq; in repub. autoritatis apud populum Romanū à Vario quodam nō eiusdem existimationis homine, proditiōis accusabatur. Is paucis causam absoluit, Varius, inquit, Sucronensis ait Acmyliū Scaurū reipublicā prodidisse, Acmylius Scaurus negat, Vtri creditis? Ad hāc uocem totius populi suffragijs atq; etiam tribuni sententia absolutus est. Itidem
Iphicrates

Iphicrates dux egregius, quū apud populū Atheniensem
 proditiōis reus peragretur, percōtatus est Aristopho-
 nem accusatorem, num ipse proditurus fuisset rempub. si
 quis pecuniam dedisset, quumq; is se facturum negasset,
 Quod igitur tu facturus non eras, ego feci? Tam brevis
 apologia reum absoluit à crimine. Proinde Græcis ita ui-
 sum est Demosthenē quidem fuisse summū oratorem. Pho-
 cionem autem ad dicendū efficacissimū, non ob aliud opi-
 nor, nisi quod Phocion paucissima quidem, sed uera & ad
 rem pertinētia loqueretur, quum Demosthenes multa si-
 mularet ad gratiā populi. Vnde factum, ut unū Phocio-
 nem metueret Demosthenes, quum reliquos oratores fa-
 cile contemneret. Cæterum ubi Phocion assurgeret dictu-
 rus, solitus est amicis in aurē dicere, ἡ τῆς μὲν λόγου καὶ τῆς
 πίστεως, id est, mearum orationum securis adest: uidelicet
 efficacem ac uiuidam eius breuiloquentiā, facile diffecan-
 tem arte contorta enthymemata, securim appellans. Nec
 sine causa uulgo dictum est, mendaces esse multiloquos,
 quum iuxta tragici dictum ἀπλὸς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔστω. Euripides.
 Sed exemplorum huiusmodi tanta uis est apud scriptores,
 ut superuacantiū uidetur ea uelle persequi. Hæc quæ di-
 ximus arbitror sufficere ad declarandū quā debeat ma-
 gnos uiros uel silētiū, uel orationis breuitas, quātōq; plus
 obtineat autoritatis & grauitatis breuis & concisa sen-
 tentia, quā loquaciū immensa garrulitas, etiam si nihil
 habeat uitij, præter immodicā dicēdi copiā. Nunc is mor-
 bus ingens malorū agmen secū adducit, insatiabilē de re-
 bus friuolis garriendi libidinem, de negocijs alienis, quæ
 nihil attinēt, nec ad illū qui refert, nec ad eos qui audiūt,
 d s periculo

periculosos linguæ lapsus, quos vitare difficilimum est semper garrienti, futilitate in effereendis arcanis, plerumque cum periculo dicentis, nonnunquam et uirorum apud quos effertur, uanitate, quæ firè comes est loquacitati, obtreectationem alienæ famæ, delationem ac sycophantiam. Ad hæc enim mala paulatim proficit intemperantia linguæ, etiā si initio nihil aliud sit, quàm puerile garrulitatis uitium, et risu quàm odio dignius. Prima laus orationis est, ut apta sit, habita rei, temporis, loci, ac personarum ratione. Hæc quo modo potest obseruare, qui tacere non potest? qui non iudicio loquitur, sed morbo fundit uerba? Festiuitas orationis, ac ioci sobrii tempestiuique plurimum habent momenti ad humanæ consuetudinis iucunditatem, ac moderatam dicendi libertas inter amicos plurimam habet gratiam: uerum hæc non suo loco adhibita frequenter in graue discrimen pertrahit. Neque enim passim ludendum diste-rijs, neque ubique licet, τὰ οὐκ οὐκ, τὸν οὐκ οὐκ οὐκ οὐκ οὐκ οὐκ. Bene cessit adolescenti, qui rogatus num mater ipsius solita sit aliquando uentitare in aulam Cæsareā, nam adolescens oris liniamētis Octauium reſtrebet: Mater, inquit, nunquam, sed pater sæpe. Hoc apud Augustum licuit, ciuili præditū ingenio, ac fistiuitè arguteque dictis impense gaudentem. Apud Caligulam et Neronem non fuisset impune. Captus quidam quum ad Antiochum regem duceretur, qui ducebant hominē, iubebant esse bono animo, experturum enim regis clementiam, posteaquam ad illius oculos uenisset: At ille, Nulla igitur, inquit, mihi spes salutis esse prædicatis: alludens ad regem Iuscum. Is iocus per se lepidus, sed intempestiuus exitio fuit homini. Rex enim

enim offensus eo dicto, sustulit eum in crucē. Apud Adri-
anum Casarem pessimam inijt gratiam scurra, qui uenien-
ti apio coronatus occurrit, quumq; iussu Caesaris submo-
ueretur a congressu, procul his uerbis adulatus est: Totum
fecisti, totū uicisti, nunc deus esto. Apud alium hæc adu-
latio tulisset præmiū, apud imperatorem superstitiosum
erat ingrata. At garrulus mauult amicum perdere. quā
dictum, mauult pro re leuissima, grauissimas dare poenas,
quā non obsequi morbo suo. Quum Philippus Alexan-
dri pater præsideret in auctione, unus ex his qui uende-
batur, exclamauit: Parce mihi Philippe, nam sum tibi pa-
ternus amicus: Philippo respondente, Vnde nam, aut qui
nam, ô homo? Dicā, inquit, si propius admittar. Admissus,
clam dixit Philippo, Demitte pallium, nā isto modo pa-
rum decore sedes. Rex tempestiua hominis admonitione
delectatus, Hūc, inquit, uolo esse liberum, nam me latebat
eum mihi tam beneuolum & amicum esse. Prudenter itaq;
monuit suum Callisthenē Aristoteles, ad Alexandrū Ma-
gnum proficiscentē, ut cum rege aut raro loqueretur, aut
iucūda. Sed dum hic parum meminit huius admonitionis,
sibi calamitatem accersiuit. Nec omnino muliebri fuit
consilium quod dedit Patysatis Cyri & Artaxerxis ma-
ter, quæ monere solet, ut qui regem aditurus esset, cum li-
bertate bysiniis uerbis uteretur. Etenim si quando res ipsa
poscit, ut rex admoneatur, ueritatis amaritudo, multa uer-
borum dulcedine diluēda est. Quanquam hic non satis est
spectare dignitatē aut etatē hominis, uerum etiam tēporis
ac loci habēda est ratio. Nec ipsi Platoni tanto philo-
sopho feliciter cessit sua libertas apud Dionysium Siciliæ
tyran

tyrannum, ac ne Dioni quidem, & tamen feliciter cessit
 anui, quæ quum frequenter interpellaret Philippū regem,
 uti causam suam cognosceret, atq; ille fatigatus respon-
 disse sibi non uacare, Ergo, inquit, nec rex esse uelis. Phi-
 lippus eo dicto tactus audiuit causam. Simile quiddā refe-
 runt de Adriano Cæsare, sic multis prædito uirtutibus, ut
 eas uitij penè superauerit. Diogenes ingressus castra
 Macedonū, quum eo adducto clamaret Philippus, *ἄνθρωπε*
ῥαγε, Rem, inquit, coniectas: Nam prorsus huc ueni ex-
 ploraturus num uere sic desipias, ut rumor est, qui quum
 possis tuo regno tranquille frui, malis Græcos laceffendo
 etiam de salute tua periclitari. Vcrum non idem licuerit
 cuilibet, quod licuit Diogeni, nec temere reperias, qui
 Philippi moderationem ac ciuilitatē refrant. Imò ne me-
 diocris quidē sortis homines tutū est laceffere dictis. Acci-
 dit enim non raro, ut fragili quærens illidcre dentem, in-
 fringat solido, ac male dicens peius audiat. Stultissimum
 autē est eos dictis & cauillis laceffere, quibus in promptu
 est τῷ ἐλπίδι ἀντιπαραστήσειν. Quū Polyxenus dialectices pro-
 fessor, Dionysio iuniori dixisset ex more dialecticorum:
 Ego te redarguam, Verbis quidem, retulit ille, at ego re-
 bus ipsis te refello. Ita Cleomenes Anaxādridae filius, Ar-
 giuis ipsum ut periurū & impiū lacerātibus, Vobis qui-
 dem, inquit, in manu est male loqui, at mihi in manu est
 malefacere. Cohibita est legibus ueteris comœdiæ licentia,
 posteaquā lusus exierat in rabiē: & Cynici uulgo pro
 canibus habiti sunt, nō ob aliud, nisi quod recte quidē ar-
 guerēt uitia mortalium, sed absq; delectu personarū, tem-
 poris ac loci. Porro ut non aliud hominum genus inuisius
 est his

est his qui quibuslibet de rebus percontantes obtundunt aures omnium, ita multo magis omnibus inuisus est, qui lingua pro auribus habet perforatā, & quum omnium arcana curiosissime scrutetur, nihil tamen potest cōtinere, etiā si capitis periculum imminet, non alijs solū, uerumetiam ipsi qui nullo negotio tacere poterat, nisi morbo tam graui teneretur. Eoq; summū inter homines plausum meruerē, qui silentij fide pręstiterit ceteris. Quod enim facinus celebrius, quam Papyrij Prętextati? qui nec blāditijs, nec minis matris adduci potuit, ut effutiret quid esset agitatum in senatu. Quumq; illa iam adornaret uirgas, puer extemporali cōmento parentem elusit. At illa fabulā protinus in uulgus efferens, ridiculos concitauit tumultus, suamq; futilitatē denobilitauit. Pueri continentię honos habitus est. Consimili de re non inamœnā fabulā refert Plutarchus in libello de Nugacitate. Romę cōpluribus diebus quiddam scurium & arcanū agitabatur in senatu, de quo quum uariasset hominū suspicio, mulier quēdā aliās quidem proba & pudica, mulier tamen, cœpit maritū precibus ac blanditijs sollicitare, ut arcanū impartiret taciturę, silentij fidem lachrymis, iureiurādo, dirisq; imprecationibus pollicens: addidit querimonijs illas solēnes quod maritus uxori fidem non haberet. Ibi Romanus quo mulierculę stultitiā redargueret, simulat se uictū uxoris precibus, Deceuerā, inquiens, tacere, sed uincor. Audi igitur, sed tacitura: Portentū horribile, quod à sacerdotibus nunciatū est, coturnix aureā galeā in capite gestans, lāceamq; ferens, uolare uisa est, & hac de re consultat senatus, ambigentibus auguribus, utrū boni quippiam an mali monestrum

strum hoc portendat. Tu uero caue ne cui dixeris. Hoc dicto, ibat in forum. At mulier, uelut urgeret aborsus, nacta ex ancillis unam quæ prima occurrerat, coepit ea præfente uerberare pectus, uellere capillos, clamās obiter: Heu mi uir, heu patria, quid calamitatis imminet nobis? His rebus ancillam ultro prouocans, ut quid esset mali percontaretur. Percontatur illa, hæc narrauit ordine rem omnem, & addidit clausulam solennem garrulis omnibus: Caue quisquam ex te sciat, sed sile. Mox ancilla dominæ similis, unam è cōseruis nacta rem illi denarrat de coturnice. Illa uicissim amatori suo, qui fortè aderat communicat: itaq; breui fabula ab alijs ad alios transfiliens deuenit in forum, tanta celeritate ut præueniret eum qui commentus fuerat. Quū enim quidā notus illi factus esset obuius: Modo ne, inquit, è domo uenis in forū? Modo admodū. Nihil ne igitur audisti? Nihil, sed est ne nouæ rei quippiā? Coturnix, inquit, cum lancea galeaq; aurea uolare uisa est, atq; hac de re senatus cogitur. Ille uero ridens, Euge, inquit, uxor mea, quàm probe abs te curatum est, ut arcanum tibi creditum me præcurreret in forum. Mox igitur adit primores, & exposita fabula ciuitatem ac senatum inani trepidatiōe liberat. Deinde domū reuersus expostulat cū uxore: Heus bona mulier, perdidisti me. Senatus enim rescituit arcanū hoc ex ædibus nostris prodisse in uulgus. Itaq; cogor incōtinentis linguæ tuæ dare pœnas, & abire in exiliū. Illa uero cōturbata primū inficiari: mox, Non ne hoc, inquit, cum trecentis audisti? Quos mihi, inquit, trecentos narras inepta? Quum tu me defatigasses precibus & lachrymis, ut indicare arcanum, ex tempore cōmentus sum quic

quicquid tibi credidi, uidelicet quò periculum facerem, quam esses linguæ continentis. Prudenter ille quidem, qui citra grande periculum sumpsit experimentū uxoriæ fidei, non aliter quam qui noua uascula uolentes explorare num quā persuuant, aquam infundunt, non uinum aut oleum, ne magno constet experientia. Eadem cautione si fuisset usus Fuluius, non se pariter et uxorem coniecisset in exitū. Is erat Augusto Cæsari familiaris. Quem quum audisset iam senio grauem, ob desertā orbatamq; domum ingemiscentem, eò quòd duobus nepotibus suis præmaturo funere clatis, ad hæc Posthumus qui restabat per calumniam in exilium eiectus, uxoris filium imperij successorē instituere cogeretur, ideoq; pietate motus de nepote ab exilio reuocando cogitaret, reuersus domum, quod audierat, uxori suæ retulit. Illa mox Liuiæ. Liuiæ grauiter cū Cæsare exposulauit, Si ista, inquit, iam pridem uersabas in animo, quin nepotem reuocas? Quur me in odium coniecis corū qui in principatū successuri sunt? Postridie quum Fuluius harū rerum ignarus ex more uenisset ad Cæsare, eiq; dixisset καὶ, ille respondēs, non retulit καὶ, sed ὅτι, id est, sanus sis, uelut insaniam exprobrans, non precans salutem. Quòd salutandi genus quid sibi uellet, quum non falleret Fuluiū, rectā se domū recipit, et uxori, Sensit, inquit, Cæsar arcantū, cuius me sciebat esse consciū, per me tacitū non esse. Proinde decretū est, mihi ipsi mortem cōsciscere. Tum mulier, Et merito quidē, inquit, qui mulieris tot iam annis tecum uiuentis incōtinentiam aut non noris, aut si noras, non caueris. Sed age quanquā tu culpæ fucris autor, ego tamen in excuplo moriendi dux

dux ero: simulq; arrepto ense scipsam confodit. Graues
 pœnas dedit Fuluius neglecti prouerbij quod monet, nec
 sinui, nec mulieri credendum esse, celebrisq; sententia:
 Quod tacitum uelis, nemini dixeris. Atq; adeo si prouer-
 bjs credimus, mulieri ne mortuæ quidē fidēdum est. Vti-
 nam autem à mulieribus tantū esset periculum. Nusquam
 non est tempestiuum illud Epicharmi, *νῆφε κὴ μὲ μὴνὴς ἀπι-
 σῆν*, tametsi focuncū genus magis laborat huius mali in-
 famia. Cato senior dicere consuevit inter amicos, se trium-
 duntaxat rerum per omnes uitæ gradus pœnitentiā age-
 re: Primum si quid arcani credidisset mulieri: Secundum,
 si quò pedestri itinere proficisci licuisset, eò nauigio per-
 uenisset: Tertium, si quem diem per incuriam absq; fructu
 passus fuisset clabi. Felix quidem Cato, quum nunc ple-
 rosq; discruciet pœnitentia, quòd artissimus etiam amicis
 ausi sint aliquid arcane rei cōmittere, parumq; memine-
 rint quod prudenter admonet Chilo: Sic habe amicū, tan-
 quam aliquado futurū inimicum. Non probat hanc sen-
 tentiam Cicero, uerum huic tutū non fuit uel fratri cre-
 didisse. Sunt enim amici, quibus etsi non adsit perfidia,
 tamen deest prudentia, aut animi cōstantia, et superat ani-
 mi propositum naturæ uitium, qualis inducitur in Ecyra
 Terentiana Parmeno seruus alioqui non malus, nisi quòd
 quum auctret omnia scire, non poterat continere quod re-
 scierat, quumq; negaret se prolaturum quod rogabatur,
 audit à puella, Ah noli Parmeno, quasi tu non multo ma-
 lis narrare hoc mihi, quàm ego quæ perconter, scire. Et
 agnoscit quidem ille morbum suum, nihilo secius tamen
 stipulatur silentium, Si mihi fidem das te tacituram. Nul-
 lus

lus autem est mortalium tam continentis linguæ aut ani-
 mi tam circumspecti, quin habeat uel unā, cui tantū ausit
 credere, quātum ipsi creditum est: Rursus hic alterū ha-
 bet, hic rursus aliū, itaq; simul atq; disseffum est ab unio-
 ne, cito res ad plurimos propagatur. Simplex enim est
 & singulare quicquid unum est, nec excedit terminos
 suos, unde & *μὴν* dicitur. Verum *δύο* initium est in-
 finitæ differentiæ: Mox ut unum uno cōduplicaueris, se-
 quitur infinita numerositas: Ita secretum quandiu per-
 manet apud unum qui primus & solus nouit, re uera se-
 cretum est: ubi se semel in alterū propagarit, in rumorē
 uertitur. Neq; enim in tua iam manu est reuocare quod
 emissum est, aut cohibere quod aliunde aliō transuolat
 suo arbitratu. Proinde Homerus subinde uerba dicit
 πτερόν, hoc est, pennata, siue uolucra. Habet & sagit-
 ta pennas suas, eam qui tenet cohibere potest, qui semel
 misit reuocare nō pōt, quo minus celeres cōmouens alas,
 huc & illuc circumuolet. Atq; telū emissū, nō sese pro-
 pagat, sed ut maxime sit nocuū, unū aut alterum interi-
 mūt: At sermo semel emissus, quū reticēdus erat, totas saepe
 regiones in extremas calamitates inducit. Et auis emissa
 sic uagatur, ut una maneat, sermo pullulat ac multipli-
 catur & increfcit, uiresq; acquirit eundo, quēadmodum
 ait Maro. Nauis quæ semel portū egressa pelago se cre-
 didit, iactis ancoris, ut cunq; cohibetur, & patet in portū
 reditus. Cæterū nihil est quo sermonē alteri creditum uel
 coërceas, uel reuoces unde prodijt. Rursus telum emissum
 non recidit in mittentem, sed alijs potius adfert exitium.
 Verbum emissum, nulli certius exitium adfert, quā ei,

unde fuerat emissum. Hæc ita quum habeant, qua fronte de silentij fide cum alijs expostulat, qui sibi silentij fidem non seruauit? An nō huic expostulatori merito dicitur, Quid me incusas impudens? Si quod credidisti, efferri nō oportuit, quur mihi cōmunicabas? An putabas alium tibi magis fidum futurum, quā ipse fueris tibi? Ego si quid peccaui tuo exemplo peccaui. Quid stultius, quā ubi tuā ipse fidē prostitueris, ad alienā cōfugere? Sed dices, Apud amicum deposui arcanum. At sciebas & illi amico esse amicos. Et primū ipse tibi debebas amicū præstare. Si tui simul est, cui credis arcanū, merito periclitaris: Sin melior, hoc est, si continet quod creditum est, felicior es quā promereris: quippe qui repereris aliquē tibi fideliorē, quā sis ipse tibi. Ne debet quidē fidē silentij, cui tu morbo, nō iudicio credis arcanū. Vt enim iuxta sententiā Epicharmi, nulla debetur gratia prodigo, qui largitur nō ex benignitate, sed animi morbo: ita non debetur silentij fides ei, qui primus silentij fœdus uiolauit. Ante cōplures annos cœnaba cū uiro prudētī iuxta ac docto, qui tum apud nostros regis sui nomine legatum agebat. Interuenit quidam Dominicanus, qui Romani pontificis negotia procurabat. Expetijt arcanū colloquū: Secesum est. Dominicanus aiebat arcanū esse quod uellet cōmunicare, nō cōmunicaturus tamen, nisi iuraret se taciturnū. Alter negabat se iuraturū in re, cuius ipse cognoscendæ desiderio nō teneretur. Si mihi, inquit, diffidis, ne cōmunica: sin fidis, quid opus iureiurādo? Quod etiā si intercessisset & referret principē meū scire quod credidisses, nō celare. Neq; enim iusiurādum hoc animo suscipitur a

tur à bonis uiris, ut dum alteri fidē seruat, principi suo fidem uiolet, cui ego, inquit, non simplici nomine fidē de-
 beo: primū ut ciuis, deinde, ut legatus. Si tale fuerit ut ci-
 tra impietate & crimē uiolati officij fileri queat, polli-
 ceor silentiū, nō iuro, neq; enim soleo iurare temere, &
 is sum qui filere possim: sin secus, serua tibi mysterium.
 Hac oratione uictus ille cōmunicauit nugamētum, quod
 nec ad principē, nec ad legatū quicquā attinebat. Quin
 et mihi nō raro uenit usu, ut ab eo qui cōmiserat arcanū,
 serio multūq; monitus, rogatus, obsecratus, adiuratus, ne
 cui dicerem, præsertim tali, mox idē à cōpluribus audie-
 rim, & ab his ipsis qbus nominatim uetitus eram cōmu-
 nicare. Ego admirans unde rescissent, fingebā me nō cre-
 dere, rogabamq; quis istius fabulæ fuisset autor. Affirma-
 bant ac fidem etiā faciebant, sese ab eodem accepiisse, qui
 mihi crediderat. Atq; hæc quidem futilitas in rebus non
 magni momenti ridetur. Sed tamen hic gustus nos debet
 admonere, ne quid cui credamus, quod cū exitio nostro
 proferretur. Et enim quē morbus hic habet, etiam maiore
 tuo periculo peccaret, si detur occasio. Est quidē utrunq;
 uitio datum. Nā omnino nulli fidere tyrannicū est: qui-
 buslibet credere, stultitiæ & leuitatis. sed præstat, ut di-
 ximus, in latus deflectere, ubi & minus est periculi, &
 sarciedi quod peccatū sit, facultas reliqua est. Certe qui
 sibi conscij sunt, quod affines sint huic morbo, à consilijs
 publicis, & à principum negocijs ac familiaritatibus ab-
 sinere debent, ne non suo tantum, sed multorum exitio
 peccent, si minus contineant, quod reticēdum erat, atque
 illis usu ueniat quod solet uiperis, quæ & ipsæ fruntur

in partu perire, dum à fœtu disrumpuntur, & alijs nocituras bestias effundunt : aut quod euenire solet auribus teneti lupū, aut pueris gremio gestatibus serpentes, quos dum cōtinere nō possunt, & pereūt ipsi, & alios in periculū uocat qui cū ipsis uersantur. Hieron qui post Gelonē Syracusis tyrannidē gessit, negabat eos sibi molestos esse, qui liberius apud ipsum loquerētur, sed qui sermonē arcanū apud se efferrent : ab his dicebat etiā illos lædi, quibus arcana proderēt aliorū: propterea quòd nō solū odimus eos qui secretū quod tacitū uolebamus efferrunt, uerū etiā illos qui quæ nolumus audierint. Itaq; iudicabat sibi plus odij cōflari apud ciues, per eos qui deferrent clanculū aliena secreta, quàm qui ipsum liberioribus dictis incesserent. Sed maiore periculo à potentibus accipimus arcanū, quàm ad illos deferimus. Lysimachus rex adamauit ingenium Philippidis comici poetæ, cumq; inter familiares suos habitum omni beneuolentiæ genere prosequeretur. Huic quum aliquando dixisset rex, Quid rerum mearum tibi impertiam Philippides? scite respondit, Quiduis, inquit, ô rex, modo ne quid arcani. Quin & in bellis ut plurimum habet ad uictoriam momenti taciturnitas, ita frequenter ingentes adfert calamitates incontinentia linguæ. Laudatur à doctis uox illa Cecilij Metelli, quem quum quidā è Tribunis militū iunioribus interrogasset quid acturus esset, grauiter respondit : Si scire hanc uestē esse consciam mei cōsiliij, protinus exuerem, & in ignem conijcerem. Antigonus rex, cui cognomentum fuit, magno, sciscitanti filio, quādo conflicturus esset: Quid, inquit, num metuis, ne solus tubæ signum nō audias

audias? Fortasse poterat tuto uocem credere, cui crediturus erat regnum, sed iuuenem uolebat erudire, quanto pere deceat Imperatorē taciturnitas. Eumenes etiā fucū addit silentio: etenim quū illi clām indicatū esset, Craterum aduersus ipsum cum acie uenire, nulli suorū rem indicauit, sed finxit Neoptolemū aduenire. Nam hunc ut ignauū ducē milites cōtemnebāt, Crateri uero uirtutē et autoritatē suspiciebant. Itaq; milites cōmisso praelio non prius intellexerūt Craterū fuisse ducem, quā illū inscietes occiderant. Tantā uictoriā peperit silentium ducis. Eumenis autem calliditas miraculo fuit omnibus, siquidē ipsa res persuasit, ne quis illi ob eum fucum succenseret. Et si quis indignaturus erat, praeſtabat ut cautum ac nemini fidentem reprehendi, parta uictoria, quā accepta clade, merito uituperari ob incōtinentiā secreti. Nullum militū genus bello minus idoneū est quā loquaces. Aut enim intempestiuus conuiuijs et ante uictoriā, ut aiunt, actis encomijs hostem irritant, aut proditis cōsilijs praemonent hostem, ut sibi caueat, et officio iuuāt, dum student ledere. Itaq; fit, ut imprudentes aut obſtent uictoriae, aut eam reddāt magis cruentā. Agathocles ex figuli filio rex Sicilia factus est, quod ipse quidē in tantū nō inficiabatur, ut in conuiuijs aureis gemmatisq; poculis fistilia quādā soleat admiscere, hoc argumēto iuuenes ad uirtutem extimulans, Ego, inquit, qui prius talia fingebam, ostensis fistilibus, nunc ob uigilantiā ac fortitudinē talia facio. Is quum urbem Syracusas obsideret, quidam ē muris conuitia in eum iaculabātur: Figule, quādo solues stipendiū militibus tuis? Ille subridens, Quum istam, inquit

quit, cepero. Huiusmodi uoces quid aliud quàm hostem accendebant ad rem acrius gerendam? Et Agathocles quidem moderate tulit eam petulantiam, cōtentus dictum dicto retaliasse. Quum enim urbe capta uenderentur, qui iaculati fuerant è muris cōiicia, Si me rursus, inquit, laceſſieritis cōiicijs, conquerar apud dominos uestros. Verum ea petulantia Neronem aut Annibalem animasset ad totius urbis internitionem. Id quod propemodum accidit ciuitati Athenarū, cui quū alioqui nō esset admōdum infensus Sylla, tamen ineptis conuicijs quæ dicaces quidā è muris in ipsum iaculabātur, sic exacerbatus est, ut minimum abfuerit, quin florētissimā totius Græciæ ciuitatem funditus deleret. Proinde merito laudatus est Memnon dux, qui Dariū iuuit aduersus Alexandrum, quòd quendā è mercenarijs militibus, dira cōiicia iaculantem in Alexandrum lancea percussisset: Ego, inquit, in hoc alo te, ut pugnes aduersus Alexandrum, nō ut maledicas. Quemadmodum apud Plautum audit coquus loquacior, Manus tua huc cōducta est, nō lingua. Multisq; conuicijs prosciſsi sunt, qui lingua belligerantur. Audit apud Vergiliū Drances: An tibi Mauors Ventosa in lingua pedibusq; fugacibus istis Semper erit? Et apud eundem audiūt procaces Rutuli, Bis capti Phryges, hæc Rutulis responsa remittunt. Nam ignominia plerunque potentius habet calcar, quàm collaudatio. Epaminondas uir alicui muti ingenio Ctesippum Chabrie quē unice dilexerat filium, ob amici defuncti memoriā moderatissimè tulit, tametsi multum degenerantem à paternis moribus. Semel duntaxat eius lenitas adolescentis importuna loquacitate

loquacitate superata est. Quum enim hunc in expeditione ne quadā occupatum adolescens ineptis sermonibus obtunderet, percōtans, cōsulens, quadā etiā corrigens, ac ueluti collegam ducis agēs, tandem offensus ait: O Chabria Chabria, ego tibi pro nostra amicitia ingens persoluo prēmum, qui filium tuum sustineā. Adeo uir egregius qui iuuenis stultitiam ac luxum alibi patientissime tulerat, loquacitatem in bello ferre non potuit, uel hoc ipso præsagians inutilem futurum rebus gerendis, quod ibi linguam moueret, ubi manibus potius & auribus erat utendum. Similis militum loquacitas stomachum mouit laudatissimo duci, cui quum milites obstreperent, alijs aliud consilium adferentibus, Multos, inquit, hic imperatores uideo, sed paucos milites. Videbat in pugna futuros ignauos, qui tam strenuos sese præbebant in cōsultatione. Haud lubens digredior a Phocione. Polyeuctus prolixam orationem habebat apud populum Atheniensem de bello suscipiēdo aduersus Philippum. Hunc quum Phocion uidcret inter orandum sudantem & anhelum identidem sorbillare aquam ad refocillandos deficientes spiritus, erat enim æstas media, & is qui dicebat obeso corpore, Par est uero, inquit, Athenienses ut huic bellum suadēti fidem habeamus? Quid enim hic faceret in prælio thorace & galca onustus, quum loquens tantum de bello sic laboret, ut periclitetur ne exhalet animā? Præclarum est, quod de Scipione minore narrant historici: Quum enim iuuenis quidam eo tempore, quo Carthago oppugnabatur, placentā in similitudinem urbis cōpositam, cui nomen indiderat Carthago, proposuisset cōtutus

diripiendam, ueluti symbolo præludens urbis excidium, dux illū equo mulctauit, & rogāti causam ob quā equo spoliaretur, Quoniā, inquit, me prior Carthaginem diripuisti. Nūc penē solenne est si quando principes inter se belligerātur, inuicē illos exasperare delationibus, picturis, titulis, & actiūculis ueteris comœdiæ licentiā referētibus. Vidimus atrox bellū inter Iuliū pontificē eius nominis secundū, & inter Lodouicū Galliæ regē eius nominis duodecimū. Nec alia re magis alter in alterū sic exarsit, quā utrinq; delatis aliquot uoculis liberius effusis. Rex enim, ut erat militari libertate, dixit illum ebriosum, id quod nemo Romæ nesciebat esse uerū. Pontifex irritatus respondit, se tum fuisse ebrīū, quū Gallos uocaret in Italiā: uelle rursus inebriari semel, & omnes propellere ex Italia, deinde fore sobriū. Huiusmodi dictis sic utrinq; irritati sunt animi, ut totus orbis duorū senū disidio cōcuteretur. Iisdē frē temporibus, quū Henricus Anglorum rex eius nominis octauus Romani pontificis patrociniū suscepisset aduersus Gallos, apud Parisios actæ ex more comœdiæ, maiorem in modū prouocarunt Anglorum animos ad maturandū bellū, & odiū uetus quod tēpore factū erat mitius, renouarunt. Neq; satis feliciter cessit Nerijs quos hodie Tornacos uocant, quod dicaces quidā in Casarem Maximilianū prætereuntē scommatum nescio quid torscrint. Agebanius id temporis in Anglia, quum Italus quidā homo mire dextri ingenij, sed parum felix, eò legatus ueniret Iulij nomine, quo regem ad bellum in Gallos accenderet. Is posteaquā in cōcilio perorasset ex more, eiq; regis nomine responsum esset:

regis

regis quidem animū uehementer propensum esse ad propugnationem dignitatis pontificiæ, cæterum Britannię regnum iam diuturna pace desueuisse bello, & rem fore cum rege potentissimo, itaq; non posse repente fieri quod peteretur, sed opus esse temporis spatio ad tanti belli apparatus: Ille magis incaute quam scelerate, quum nihil esset necesse quicquam addere, subiecit sese eadem prædicasse Iulio. Ea uox excepta mox suspicionem iniecit magnatibus, quòd pontificis oratorem professus, nonnihil faueret Gallo. Deinde quum obseruatus, deprehenderetur cum oratore Gallorum nocturnis horis miscere colloquiū, abductus est in carcerem, omnibusq; fortunis exutus est, ne uita quidem incolumi, si uenisset in manus Iulij: Atque hic linguae lapsus effecit, ut rex qui forte prorogando negotio dissidium compositurus erat, bellum acceleraret. Inter omnia facinorum genera nullum habetur sceleratius aut inuisius, quàm proditio. Et tamen hæc multis cum infamia, multam felicitatem peperit. Euthycrates enim ex Macedonicis trabibus, insignem erexit domum. Philocrates magnam auri uim accepit, quam male partam, pocius luxu perdidit. Euphorbo & Philagro, per quos prodita est Eretria, rex agros concessit, alijsq; quàm plurimis, si non bonam famam, certe bonas diuitias conciliauit proditio. Garrulus idem facit, nulla gratia, nulloq; præmio, loquacitate sua præmonet hostem allicitq; prodit patriā, liberos, uxorem, ac seipsum, deniq; nihilo minus interim inuisus hostibus quàm suis, propterea quòd non consilio facit quod facit, sed morbo. Etenim qui iudicio ducitur ad perpetrandum facinus, obiectis cōmodis, aut ostentatis pe-

riculis, uel auocari potest ab instituto, uel retineri potest in officio. De garrulo nihil est quod tibi pollicearis, quur illi quisquam debeat fidere. Atq; Aiaci quidem intemperantius maledico, nō indignatur apud Homerū Nestor, quōd linguæ uitium bene gerendæ rei sircnuitate pen-
saret. At naturæ uitio loquax & aliorum uirtuti obstat, & ipse usq; adeo non præstat uirtute, ut nemo sit nūnus ad omnē honestam functionē idoneus. Proinde poëtarum princeps Homerus quos ut egregios uiros proponit, eosdem facit & silētij tenaces. Vlysses tot modis prouocatus, cōstanter tamē dissimulat quis esset. Quin & ipse asidēs uxori, nec diu desideratæ conspectu, nec illius lachrymis commouetur, ut ante tempus aperiat quis sit. Verum

Θυμῷ μὴ γόῳ ὄντι ἴδρι ἰλίαιρι γυνώσκῃ
Ὀφθαλμοὶ δ' ὥσπερ κίρα ἴσασιν, ἢ δὲ σίδηρος

Ἀπίμας ἐν βλεφάροισιν.

Talem inducit & Telemachum filium, & Penelopem, ac deniq; nutricē anum, cuius garrulitatē uel sexus, uel ætas excusare poterat, ait enim. Εἴω δ' ὥς ὅτε ἔτι στενὴ λίθος ἢ σίδηρος.

Quin in medijs erroribus Vlysses frē dissimulat quis esset. Et apud Cyclopcem ἄτιρ se fingit esse, & ignota specie obuiæ Palladi ficto cōmento dissimulat quis sit. Eandē silentij constantiam poëta tribuit & socijs eius, qui uini deuorari maluerunt, quā quicquam eorum effutire, quæ silenda erant. Nec alium inducit Aeneam Vergilius.

Spem uultu simulat, premit altum corde dolorem.

Iam quum res comunius gerenda ferro est, apud Homerum Barbari magno clamore ruunt ad prælia: Græci taciti uim spirantes expectant hostem. Si quid discriminis est,

tutiores

tutiores ac formidabiliores nos hosti reddit silentium. Et si quid latæ rei obtigit, iactantia Nemesin prouocat: silentium seruat, augetq; quod partum est. *Quin* & in Cupidinis militia, si Nasoni credimus,

Qui silet est firmus, qui dicit multa puellus

Probra, satisfieri postulat ille sibi.

Socrates in bello oculos undiq; circūferebat, & inconni- uenter habebat intentos, linguam habebat astrictam. In cōuiuijs disputabat, ubi nihil erat periculi. Siue captatur occasio componendæ discordiæ, silentiū præstat, ut id fiat facilius, uidelicet, non exacerbatis odijs loquacitate. Sin decretum est hostem perdere, garrulitas præmonet hostē, ut sibi caueat, nec finit insidias latere. *Quin* & hodie uul- gus hominum quum audit duos inter se magnis clamori- bus debacchantes, aiunt rem abesse à periculo fundendi sanguinis: Nimirum illud persuasum habet sensus cōmu- nis, bellaces non esse, qui sunt loquaces. Anseres laborant infamia garrulitatis, ac Maroni dicuntur obstreperre. Et tamen hi quoties è Cilicia demigrantes Taurum montē, aquilis differtum, transmissuri sunt, guttur obturant hau- sta arena, ore lapidem gestant, atque ita silentes noctua transmittunt, ubi montis medium superarunt, deijciunt la- pidem, ubi iam in tuto sunt, etiam arenam è gutture red- dunt. *Quanquam* hæc quæ Plinius narrat de gruibus, Plu- tarchus ad anseres transfert: certe grues hyemis aduenæ sunt, quemadmodum æstatis ciconiæ. Proinde turpe fue- rit, grues aut anseres, qui utrique nescio quamobrem la- borant infamia stultitiæ, hi apud Britannos, illæ apud Gal- los, plus sapere quàm homines. *Qui* sponsam ambiunt,
citius

citius ea potiuntur, si norint silere. Qui formosam habent sponsam, tutius habent, si silant. Nam tacitus pasci si possit coruus, haberet plus dapis, & rixæ multo minus inuidiæq; Antalcidas Lacedæmoniorum dux, quum in Samothrace sacris initiaretur, admonitus est à sacerdote, ut ex more sibi confiteretur, quod in uita sceleratissimū perpetrasset: Nam apparet hoc commentos impios illos sacrificos, quò magis haberent obnoxios, quos ad sua flagitiosa mysteria admisissent, ne facile resiliirent à cæptis, & offensi turpitudine flagitiorum, efferret in uulgus arcana. Quid opus, inquit? Nam si quid tale mihi perpetratum est, ipsi dii sciunt. Quanquam hanc historiā quidam ad Lyfandrum referunt, qui quum in Samothrace consulcret oraculum, ac sacerdos ceu religionis causa, iuberet ipsum dicere, quid in uita teterrimū gessisset, Vtrū, inquit, tuo an deorum iussu id fateri oportet? quum ille respondisset Deorum: Tu igitur, inquit, hinc abscede, & illis, si percōtentur, dicam. Adeo ne superstitio quidē quatenebatur, prudenti uiro persuadere potuit, ut deorum interpreti committeret quicquam arcani. Hinc apparet & apud priscos ethnicos occultorū criminum confessionem fuisse religionis partem, & fortassis inde fluxit, quod hodie Franciscani, si quem ad instituti sui mysteria recipiunt, exigunt totius antea actæ uitæ refectionem. Veteres illi compendium quærentes existimabant unius omnium grauissimī criminis conscientiam satis esse ad reddendos obnoxios quos initiabāt impuris mysterijs. Fortassis inter uirtutis exempla referri non potest, sed tamen ad silentij commendationem cum primis accommodum est, quod de

Lacone

Lacone pucro quodam prodiderunt. Is uiuam uulpeculam, quam sodales furati fuerāt, nam id certis diebus per-
mūtebatur publi Laconicæ, sub ueste celabat. Ea sciens
quum pueri latus usque ad intestina laceraret, perpeffus
est, donec abissent, qui uulpeculam quærebant. Quum au-
tem pueri dicerent, satius fuisse uulpeculā prodere quā
ipsum sic lacerari: Imò præstat, inquit, cruciatibus immo-
ri, quā furtum prodere per ignauiam ac mortis metum.
Quid hic dicēt uiri graues ac dignitate præditi, qui cum
sux uitæq; suæ periculo effutiunt, quicquid concreditū
est? Apud Lacedæmonios ex institutione Lyncurgi mos
erat, ut natu maximus astans pro foribus cuiq; ingredien-
tium ad publica conuiuia diceret, commōstrato ostio, Per
hanc, inquit, ianuam nullum egreditur uerbum. Et Ho-
ratiū idem refert inter leges conuiuij:

Ne fidos, inquit, inter amicos

Sit, qui dicta foras eliminet.

Nec infestiuiter Martialis odisse se dicit memorem com-
potorem. An feliciter cefferit audax facinus Gygi, nescio,
qui crudeli flagitio sibi parauit regnū. Certe Candaulem
regem & principatū, & uitā priuauit lingue futilis in-
continētia, qui apud satellitem effutierit uxoris pulchri-
tudinem, si quid Herodoto credimus. Lacedæmonij non
strebant uxores ab hospitibus laudari, quod oporteret il-
lis solis maritis esse notas. Multo minus decet maritos
apud alios iactare formā coniugū suarum. Sed his quoq;
faciunt indecentius, qui quicquid in thalamo, quicquid in
lecto cum uxore nugantur, deprædicāt in conuiuijs & in
colloquijs apud quoslibet. Si turpe est efferre quod inter
pocula

pocula dictum est, quanto turpius est ea non continere, quorum oportebat solum cubile thorumq; conscium esse?

Scurrilitas. Quidā dum faceti uolunt esse, in scurrilitatis uitium incidunt. Quid autē turpius, quā monachus aut episcopus scurra? Atq; utinam pauciores essent istiusmodi. Talibus non arbitror tuto committi confessionum arcana: Nam quī tacebit aliena mala, quum quisquis hoc morbo tenetur, ne sua quidem reticere possit? Aut quī consulet alieno periculo, qui seipsum mauult in periculum conijcere, quā tacere? Interim in mentem ueniunt sycophantæ, de quibus mox dicam. Horum aliquis calumniabitur mihi non probari confessionem. Non damno confessionem sycophanta, sed hæc admonéo ne quem pœniteat approbatæ confessionis, nisi forte medicinam damnat, qui periclitanti consultat, ne se malo credat medico. Et quoniam medici incidit mentio, referam obiter & illud, quod Hippocrates iureiurando profundum silentium exigit à medicis: Adeò ne medicus quidē bonus esse possit qui linguā habet incontinentē. Et tamen hic si prostrat morbu, tantū pudesfacit laborantem. Sacerdos si effutiat, etiam in capitis discrimen adducit multos. Multi leuius esse ducunt ægrotare, quā medicum perpeti impendio loquacem. Sunt enim quidam quos nemo libenter adhibet conuiuio, quòd nimium & intempestiuiter medici sint, nihil habentes in ore, nisi paralyses, apoplexias, epilepsias, totamq; rationem anatomie inter pocula differunt, lautissimum

Prouerb. 31. etiam conuiuū uertentes in nauscam. Quanta sollicitudine sapiens Hebræus monet ne regibus detur uinum? Noli regibus ô Lamuel, noli regibus dare uinū. Quid periculi, si bibant?

si bibant? Quia nullum, inquit, secretū, ubi regnat ebrietas. Ergo ne regno quidem gerendo idoneus est, qui secretum cōtinere non potest. Herodes inter pocula donavit salatriculæ caput Ioannis Baptistæ. Tēmere iuravit lingua iam effrans uinolētia. Multi principes inter uina uoces effundunt, quæ plurimis adferunt exitium. Plutarchus tradit apud Aegyptios nefas fuisse sacerdotibus gustare uinum. Nunc plerosq; uidemus ebrios baptizare pueros, ebrios audire cōfessiones, nec tum quicquā minus peccare, quā quum obdormiscentes non audiūt quid dicatur, nisi quòd sic quoq; prodūt interdū quod audierūt. Ante annos non ita multos accidit, quod dicam: Quidā exorsus apud huiusmodi sacerdotē, ubi sensit hominē altū dormire, surrexit atq; abiit interrupto sermone: Hoc digressu successit alter: quumq; rursus obdormisset, excitauit hominē confitens, Nō, inquit, audis quæ dico? Ille somno delirus, existimans eundem hunc esse qui prius cœperat cōfiteri, inō probe audio, inquit, dixeras te effregisse scriinium uicini tui, perge cætera dicere. Hoc meminerat ex cōfessione prioris, uelut insigne, tametsi dormitans ac semisomnis. At confessor ille incanduit, negans se unquam scriniorum fuisse perfussorem. Hoc casu qui successit rescituit superioris arcanum. Itaque discessit uterq; uinctus ac pudefactus ob unius temulentiam. Non sine causa laudata est Publij Mimographi sententia: Cum absente loquitur, cum ebrio qui litigat. At stultius facit, qui ebrio prodit arcana. Nec enim solum perdit operam, uerum etiam & seipsum & alios adducit in periculum. Siquidem malè coniectat, qui credit sacerdotem hic fore continentem,
qui

qui quotidie conspicitur indulgere uino, & in colloquijs effutire, quæ ipsius quoque retulerat obticuisse. Dixerit aliquis, In nugalibus nugatur, in sacris temperas est. Hoc alius credat suo periculo, tu ne credideris. Ac recte quidē institutū est à maioribus, ne quis nisi ieiunus peragat Synaxin: sed uidetur maius operæ pretium futurū, si cautum fuisset, ne quis nisi ieiunus doceat Euangeliū, aut confitentem audiat. Quos habet epilepsiæ morbus, non cadūt ubi uolūt, sed ubicunq; morbus eos corripuerit, etiam si stent in præcipitio. Ita quos habet hic linguæ morbus æquē labuntur in maximis atq; in minimis, si inciderit paroxysmus, qui quāuis leui de causa prouocatur in talibus. Quin etiam in capitali causa foricū exemplo produnt seipsos, sibiq; nulla compulsi necessitate perniciem accersunt.

Ibycus.

Quod enim accidit Ibyci poætæ intersectoribus, etiam proucrbio celebratū est. Is dum occideretur in solitudine grues fortē superuolantes testatus est, post multum temporis quum sederet in theatro qui facinus hoc perpetrarent, & forte grues superuolarent, in risum soluti, inter se susurros miscuerunt, dicentes: Ecce grues Ibyci ultrices. Ea uox excepta est à proxime assidentibus, & Ibycus longo iam tempore desiderabatur. Itaq; suborta suspitione ad magistratus delatū est. Coniecti sunt in uincula, moxq; non gruū indicio, sed propriæ linguæ petulantiæ proditi, dedere pœnas. Veteres dicebāt eos qui patrassent homicidiū, aut aliud impiū facinus, à diris ultricibus agitari. At istis linguæ incontinentia furiarū uice fuit. Quod

De fure Bri dicam accidit apud Anglos Londini, in ædibus in quibus tanno. tum agebam. Fur quidam per tegulas irrepserat in ædes uenandi

uenandi gratia. Nec successit uenatus: prodidit hominem
 strepitus, ortus est tumultus, etiam uicinis concurrentibus.
 Ille uidens tumultū, miscuit se turbæ uelut unus e numero
 uestigantium furem: atque ita sefellit. Quum putarent
 furem elapsū, desitum est quærere. Fur quoniam frustra
 tentauerat elabi per fenestras uicinis arcentibus, decreuit
 exire per ostium, credens futurum ut illic falleret, quem
 admodum sefellerat in uenatu. Et sefellisset nisi tam parum
 continētē habuisset linguam, quā habebat manus pa-
 rum abstinentes. Offendit pro foribus complures de fure
 confabulantes. Et hic male precatus est furi, cuius gratia
 perdidisset pileum: Exciderat autē fugitanti pileum, quod
 exceptū est in hoc, ut eius indicio fur posset aliquādo de-
 prehendi. Ex ea uoce nata est suspicio. Captus est, confes-
 sus est, & pepēdit. Huic non dissimile est, quod refert Plu-
 tarchus: Erat apud Lacedæmonios delubrum Palladis æreū, *Sacrilegus*
 cui proditor. unde & cognomen additum Chalcœco. Id sacrilegi qui-
 dam spoliarāt, & repta est in medio templi lagœna ua-
 eua. Facto igitur populi concursu, pleriq; disputabant,
 quid sibi uellet ea lagœna. Hic quidā ex astātibus, Si uul-
 tis, inquit, exponā, quid ego cōiectē de lagœna. Arbitror
 enim sacrilegos, quum hoc facinus adornarent aconitum
 bibisse (tametsi quod Plutarchus refert de aconito, ceteri
 scriptores tradunt esse peculiare cicutæ, cuius uis multo
 uino diluitur: nam aconitum arbitror esse immedicabile
 malū) atq; hoc cōsilio uinum detulisse secū, ut si rem por-
 ficerent & latere cōtingeret mero epoto ac ueneni ui di-
 luta discederēt incolumes: sin minus, expedito genere mor-
 tis quod doloris sensu uacaret, effugerent quæstionis tor-
 menta.

menta. Hæc quū ita narraret, non quasi diuinās, sed quasi rem compertā haberet, alius aliunde cœpit appellare hominem: Hec tu quis es? Quis te nouit in hac urbe? Vnde ista tam exacte scire potuisti? Quid multis deprehensus est mŕ, & sacrilegium confessus est. Verum hanc linguæ incontinentiam aliquis fortasse tribuet ultori numini: nec admodum refragabor, modo conueniat inter nos numen hominis uitio uoluisse ad ultionē abuti. In eo quod nunc refram minus erat sceleris, & tamē non minus atrox pœna. Seleucus rex cognomento Callimachus, infelicit

De Seleuco.

Martem expertus aduersus Gallos, quum lacerato abiectoq; diademate, tribus quatuor'ue duntaxat comitatibus, equo per inuia fugeret, tandē labore famēq; deficiens ad nullam quandam coactus se recepit. Eius dominum nactus, panem & aquam petijt: Ille uero non hæc tantum, uerum etiam quicquid rusticana domus habebat, summa cum comitate exhibuit. Interea regem intuitus agnouit, & gaudius est quod illum fortuna ad suam casam potissimū detulisset. Quod gaudium si continere potuisset, retulisset aliquando magnificum hospitalitatis suæ præmium: At quum ad uiam usq; regē esset comitatus, ne quid omitteret officij, discessurus ait: Salue rex Seleuce. Rex porrecta dextra ueluti resalutaturus & osculaturus hominem ad se traxit, simulq; cuidam è comitibus innuit, ut ceruicē gladio recideret: Idq; factum est. Sed infinitum fuerit, exempla loquacitatis omnia recēscere, quibus tot regna, tot populos, tot ciuitates funditus euersas, & docent historie rerum antiquarum, & quotidie uidemus. Sylla relicurus

De Sylla.

erat obsidionem Athenarum, quod hinc urgcret Mithridates,

dates, qui occuparat Asiā, hinc Mariana factio, quæ rur-
sus urbem inuaserat, sed dum seniculi quidam in tonstrina
garrientes, inter cætera dixissent, quod heptachalcū esset
incustoditū, coq; periculū esse ne ex ea parte urbs cape-
retur: exploratores qui tū fortē aderant, quod audierāt in
tonstrina Syllæ retulerūt. Ille mox coactis copijs intem-
pesta nocte milites per eum locum induxit in ciuitatē, mi-
nimumq; absuit, quin eam funditus deleret, certe cæde &
sanguine compleuit, adeo ut Ceramicum cruore fluxerit.
Tantū attulit calamitatis reipub. uox non suo loco dicta,
quæ si clam dicta fuisset apud magistratum, ingens præ-
miū promeretur. Sæpe publicum malum cum priuato
cōiunctū est, adeo funesta res est lingua intemperans. Sub
Neronis tyrannide diu genuerat urbs Roma, uel orbis
potius. Vnica tantū restabat nox, qua præparatis omnia
bus occidendus erat tyrānus. Et erat libera respublica, si is
qui necandum Neronem susceperat, tam habuisset conti-
nentem linguā, quā fortē animum. Is enim quum in thea-
trum proficiscens uidisset hominem duci, ut Neroni exhibe-
retur, deploranti fortunā suā intēpestiua misericordia
commotus, dixit illi in aurē: Deos ora o bone, ut hic dies
pretereat. Nam cras sat scio mihi gratias ages. Qui du-
cebatur suspicionē ex huius oratione conceptam ad Ne-
ronē detulit, malens suæ saluti, quā illius qui indicarat,
aut publico bono consulere, præsertim quum incertū ha-
beret, quis esset futurus cōiurationis exitus. Protinus itaq;
consolator ille sublimis raptus est, admoti ignes & uer-
bera. Quod ultro nulla necessitate coactus effutiuerat,
diu inter tormenta negauit, donec cruciatus exprimeret

De Nerone.

ueri confessionē. Infelix eadem opera, & sibi peperit exitium, & publicā libertatē remoratus est. Qui coniurarāt in necem Iulij Cæsaris, M. Tulliū tametsi uirum bonum, Cicero infidi silentij. ut dictum est, & tyrannidis osorem excludebant ab huius facinoris consciētia, non quòd diffiderent illius animo, sed linguæ. Atq; utinam tam feliciter oppressisset Antonium Zenonis cōtinētia. armis, quā fortiter lingua prouocauit. At Zeno philosophus, ne cōiurationis arcanum, cruciatu uictus aliquādo prodere cogretur, suam ipsius linguā mordicus excisam, in tyranni faciē expuit. Nec immerito Leænæ mulierculæ ob admirandū silentij exēplum honos habitus est. Ea erat meretrix Hermodio Aristogitonijq; familiaris. Erat his cōiurationis conscia. Spem enim cum illis cōmunem habebat, utpote mulier, rem feliciter successuram: Biberat enim ex cōmuni Cupidinis poculo, ac uelut ipsdem orgijs initiata, mysteriorū erat conscia. Cæterum ubi non successit, & de illis sumptū esset supplicium, illa uocata ad quæstiones, nullis tormentis adigi potuit, ut reliquos eius coniurationis cōscios prodret. Athenienses admirati tam insignē mulieris constantiā, posuerūt illi leānā ex ære, sed elinguē, ac pro foribus arcis dedicauere, ut leo declararet inuictā animi fortitudinē, cæterum quòd linguā non haberet, silentij fidē significaret. At non perinde gratus fuit populus Romanus, quanquam non minus admirandū exemplum est in seruo, quā in fœmina. Marcus Antonius orator, incesti reus agebatur: accusatores seruum eius ad quæstiones postulabāt, quòd is cuncti ad stuprum domino laternā prætulisse diceretur. Seruus erat etiamnū imberbis, & adstabat coram & uidebat rem ad suos cruciatus pertinere:

pertinere: Vbi domū uentū est, uideretq; dominū suū hac
 de re uehementer sollicitum, ultro hortatus est ut se iudi-
 cibus torquendū traderet, affirmans nullum uerbū ex ore
 suo proditurū, quo causa eius laderetur, huiusq; promissi
 fidem inter uarios ac scūissimos cruciatus mira patientia
 præstitit. At C. Plotius Plancus, quum ab hostibus ad cæ- De Plotio.
 dem quæreretur, & serui diu torti constanter negarēt se
 scire ubi lateret dominus, ultro prodijt, occidi malēs, quam
 tam fideles seruos sua causa diutius cruciari. Non potuit
 plus honoris habere silentio suorū. Agesilaus Lacedæmo- Agesilaus.
 niorū rex, quum quidā facinorosus pertinaci silentio du-
 raret in tormētis, Quātā, inquit, animi cōstantiā hic præ-
 stat in re scelerata. Admiratus est uim animi, linguāq; con-
 tinentiā, & dolebat tam egregiā uirtutē absūmi in re non
 præclara, uidelicet summam habitura laudē, si recte fuisset
 collocata. Quum in tonstrina sermo uerteretur de tollen- Tonfor fuit
 da Dionysij tyrannide, quam quidam dicebant adamā- lis.
 tinam esse & insuperabilem, tonfor intempestiuo ioco ri-
 dens, Qui nam, inquit, insuperabilem, quum ego subinde
 nouaculam admoueam illius gulæ? Delatū est hoc dictum
 ad Dionysium, & in crucem actus est tonfor. Quin &
 complures semet in exitium conijciunt auditate nunciā- Alter tōfor
 di res nouas. Cladem quam Athenienses in Sicilia ma-
 ximam acceperant, tonfor quidam à seruo cuiusdam ex
 ea clade elapsi, cognouerat, mox relicta tonstrina, ueluti
 timens ne quis primū nunciū gloriā præriperet, quantum
 potuit ad urbem accurrit, totūq; ciuitatem rumore com-
 pleuit. Orta perturbatione, collectoq; populo, primū hu-
 ius rumoris autor inquirebatur, protrahitur tonfor, iubeo

tur rumoris autorem edere, cuius ille ne nomen quidem tenebat. Illico rota alligatur miser torquendus, ut tristissimu numeris confictor. Interea uenire qui certum cladis acceptæ nuncium adferrent: iamq; ad suas quisq; calamitates deplorandas domum abiit, relicto ut erat alligatus tonsore. Tandem quum sub noctem solueretur à carnifice, etiam tum percontabatur, ecquid accepisset de Nicia, & quomodo fuisset interfectus, nam is dux erat exercitus. Tanta morbi uis erat, ut eo quoq; tempore prius habuerit de malis alienis audire, quàm suum deplorare malum, aut cauere ne quid in posterum tale accideret. Fit autem, ut quemadmodum qui molesta maleq; olentia pharimaca biberunt, etiam ad ipsos calices unde hauscrunt, solent nauscare, sic & illos oderimus qui rem uehementer tristem nunciant. Verum quid opus est huius mali exempla è ueteribus historijs petere, quum tota uita mortalium undiq; talibus plena sit? Simili morbo laborant, qui gaudent mala futura prædicere, quo uates & astrologi uideantur, aut chiromantes. Hi sepenumero malunt uitam perdere quàm diuinationem. Quâquam Anglorum rex Henricus eius nominis septimus maluit huiusmodi diuinationem deridere quàm tollere. Is ex astris prædixerat regem eo anno periturum. Res est ad regem delata. Accersuit hominē uerbis honorificis, dissimulans quod rescierat. Rex inter cetera percontatur hominem, num ex astris certa prædici possent, aiebat: num ipse esset eius artis peritus, annuebat, sperans se tanto pluris habitum iri à rege. Tum rex, dic igitur mihi ubi tu futurus es his festis natalitijs, instabat enim natalis domini: hæcebat. Quū urgente rege,

Astrologi.

rege, negaret se posse certū prædicere, Ergo, inquit rex, ego sum artis peritior quā tu, nam scio te futurum in turri: sic enim uocant locum munitum. Londino imminēt, in quo seruantur, quos uolunt esse in tuto, simulq; innuit ut duceretur. Illic ubi satis refrixerat diuinandi calor, cum risu dimissus est. Atqui satius est ab huiusmodi diuinationibus temperare, quod periculum sit, ne non semper obtingat rex eadem ciuilitate præditus. Ad hanc classē pertinent, qui consilijs non in tempore datis, tum sibi, tum alijs accersunt perniciem. Promiserat sibi à Phalaride tyranno gratiam Perillus ænei tauri rector, sed suo malo docuit esse uerissimum, quod scripsit Hesiodus, et proucrbio celebratur.

Consilium
malum.

Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ ἐυλόγιστον κακίστη.

Refiram fabulā quam audiui Lutetiæ quum illic agerem, an ueram nescio, certe uerissimilem. Ostenditur in sero frumentario, ni fallor, os cloacæ, in qua se sepeliri iusserit quidam, quem sero pœnituit mali consilij. Viderat regem tristem ac sollicitum. Causa mœroris erat, angustia rei pecuniariæ. Is quo regem subleuaret, suasit ut ex minutis etiam rebus quas rustici deserviunt in urbem, unum aut alterum æreum nummulum exigeret, idq; in biennium duntaxat. Ex eo quum uiderent in urbe frequentissima colligi pecuniæ uim non modicā, uidelicet iuxta sententiam Hesiodi, ex multis minutis, conflato ingenti accruo, non reamissum est, quod semel cœptum est dari, καὶ πῶρ ἤντιον κύναι χύσκει. Imò ad hoc exemplum plures exactiones excogitatæ sunt. Qui dederat cōsilium, quum uideret se non idem autoritatis habere in dissuadendo, quod habuerat in

f 4

suaden

**Lingua ma-
litiosa.**

suadendo, quo de seipso pœnas sumeret inconsulti consilij, simulq; moneret alios, ne ad eundem impingerent lapidē, testamento cauit, ut in ea cloaca sepeliretur, in quam totius illius fori sordes cōfluunt, in quo manet etiamnum in hunc usq; diem exactionis executio. Quæ hætenus retulimus de linguæ uitijis, fr̃e sunt eius generis, ut stultitiæ, aut si quis odiosius interpretetur, insanie sint affinitas quàm malitiæ. Quæ si tantam adferunt perniciem rebus mortalium, quid sentiendum de his, qui destinata malitia sceleratissimum linguæ organum nunquam non torquent ac uibrant in priuatū ac publicū humani generis exitiū? qui studio uulgant ficta prognostica, ut populos ac reges inter sese cōmittant, dum hoc futurū prædicunt, quod fieri uellent, dum nunc huic, nunc illi uictoriā aut cladem denunciant, qui data opera falsa renunciant, ut pertrahant in exitium quos uolunt, qui mendacijs circūueniunt ac perdunt innoxios, qui sc̃dis adulationibus dementant animos principū, qui uersutis consilijs miscent res humanas, qui perierant, qui calumniantur, qui susurris ac delationibus dirimunt amicitias, fœdera, coniugia, qui seditiones concitant, qui fratris animum cōuicijs exasperant, qui docent hæreses, qui blasphemias euomunt in deum & in sanctos eius, ut leue iam uideatur quòd summis orbis principibus nō magis parcunt quàm lupis, ut aiunt. Circumspice quicquid est in orbe funestarum tragœdiarum, cōperies fr̃e fontē malorū omnium fuisse malam linguā. Atq; utinā hæc lues tantū in aulis principum regnaret, ac non potissimū inter istos qui pietatis Christianæ columinæ uideri uolūt, qui Christianæ religionis & integritatis
exempla

exemplaria haberi postulant. At ne mihi nimium prolixa
sumatur hæc oratio, de adulatoribus nihil dicam, quo ge-
nere bipedum, nihil esse potest scelcratius, uel quòd aliàs
a nobis in hos abunde dictum est, uel quòd ex elegātissi-
mo Plutarchi libello, quem nos Latinum fecimus, petere
possunt qui uolūt. De malitiosa uanitate dicetur pauca. **Vanitas.**

Quod latet in hominis corde solus Deus perspicit. Cæte-
rum in hoc est lingua data hominibus, ut hac internuntia
homo hominis mentem & animum cognoscat. Decet au-
tem ut imago respondeat archetypo. Specula bona fide
representant imaginem rei obiectæ. Nam quæ mendacia
uocantur, in hoc tantum adhibentur, ut risum moucant.
Eoq; Dei filius, qui uenit in terras, ut per eum cognosce-
remus mentem Dei, sermo patris dici uoluit, & idem ue-
ritas dici uoluit, quòd turpissimum sit linguam ab animo
dissidere. Nunc inter Christianos etiā, Deum immortalē,
quàm rara linguæ fides? Quàm multi sunt qui sic assue-
uerunt mentiri, ut se mentiri nesciant? Quod in comœdijs
seruile iudicatur, in nostris moribus uix sacerdotibus ac
monachis habetur indecorum, in primoribus etiā uocatur
prudentia. Ne quid interim cōmemorem de his quorum
totæ uitæ nihil aliud quàm mendaciū est. Nec enim solum
mentiuntur oratione, semper habentes in ore religionē,
ecclesiam, & Christum, fidem & Euāgelium, uerum etiā
ultu ficto, ueste prodigiosa, cibis, titulis, ac ceremonijs
orbi mētiuntur, non sine graui perniciē religionis quam
insincere profitētur. Tales erant apud Græcos philoso-
phi, barba, pallioq; raram quandam sapientiam pollicen-
tes, semper habentes in ore uirtutem, honestum, & li-

Hypocrisis.

bertatem, quum illorum pleriq; toti maderent uitijis plusquam uulgaribus, ac uentris gloriaq; essent macipia. Tales erant apud Iudeos pharisei, qui tristitia uultus, latis phylacterijs, alijsq; fucis apud imperitam plebem uenabantur opinionem sanctimoniam. Quoniam autem utriq; uirtutem in lingua circumscribebat, similiter audiunt utriq;. Siquidem dux ille fortis magis quam eloquens, quum audisset philosophos in Acadenua de recte uiuendo disputantes, praestata diatriba, rogatus quid de his sentiret, Nihil, inquit, superest, nisi ut quae disputatis, rebus ipsis praestentis. Significabat illos de uirtute per omnem uitam nihil aliud quam disputare. Quid autem audit a Christo phariseus? Recte respondisti, hoc fac & uiues. Vtinam autem non essent inter Christianos, qui & philosophorum fucos & phariseorum ambitiosam hypocrisim superarent. Præterierunt umbræ, uenit lux, non decet filios lucis ullus fucus. In quos acrius scuijt ueritas Christus, q̄ in hypocritas? Aut quod nomē olim fuit infamius, q̄ histrionum? Ethnicorum leges submouerunt ab honoribus, qui fabulam saltassent in theatro, & hoc sceleratissimum histrionum genus occupat omnes orbis honores, nusquam non exercēs histrionicam, in coniugijs, in fœderibus principum, in

In Phor- aulis regum ac Caesarum. In comœdijs exhibetur ille qui
mione. audit, Nō pudet uanitatis? ac respōdet: Non, dum ob rem: dicitur enim a lenone, & applauditur ei qd' mox sequitur, sterquilinū. At in hominū uita, quam multi sunt, qui Dorionē superāt uanitate, dū ob rē, quū Platonū & Catonū personā grāt? Poenas dat legibus, qui natus uir, ueste mentitur fœminā, & ludus est quotidianus sub pallio philosophico,

philosophico, sub ueste sacrosancta, agere scurram, sycophantam, impostorē, quadruplatorē, & quid non? pudet enim me pigetq; reliqua cōmemorare. Illis crimini datur uestitus mendax, etiam si nullum alioqui crimē sit admisum: His in omni genere facinorum uestis fucus patrociniatur. Si semel recipitur mendaciū, tolli fidem necesse est, qua sublata simul tollitur & omnis humanæ uitæ societas. Quis enim uelit pacisci cum eo, quem non pudeat mendacij? Aut quis hunc amare possit, qui nihil dicat ex animo? Nec tenere uulgò dictum est, ostende mihi mendacē, ego tibi ostendā furem. Leuius esset hoc malum, nisi mentientium uanitas faceret, ut nec uera loquētibus fides habeatur, non ipsis tantum qui crebrò mentiēdo sibi merito fidem abrogarūt: neminem enim miseret Plani, quem nemo subleuat fracto crure, quòd toties illuisset accurrentibus, quum ille simularet crus esse fractum, uerum etiam alijs qui loquūtur ex animo. Quemadmodum creditores frequenter decepti à malæ fidei debitoribus, etiā his pernegant pecuniam, qui sunt illorum dissimiles. Et tamen leuius improbi sunt, qui naturæ morbo quodā ac libidine mentiendi peccant, quàm qui destinata malitia. Sunt enim qui studio spargunt uaticinia, quò concitent seditionē, & principes inter ipsos funesto bello committāt. Nec desunt qui in hoc ipsum cōfingunt ostenta, somnia, & uisiones. Monachorum hic ferè ludus est. Alij quos oderūt singulis annis semel atq; iterū sepeliūt, quò tristitia rumore uel ad tēpus discruciet amicos. Iam uero in consuetudinem abiit, fictis titulis edere libellos famosos, & ipsius quē ledere uolūt in hoc nomine abuti. Ad hæc tam

Horatius.

excetam

Periurium.

execranda flagitia nunc cōniuent leges. Sed præstat hæc interim missa facere, quo magis uacet ea persequi, quæ propius ad præsens institutum pertinent. Tantum illud addam, ne pudeat eos mendacij, quos non pudet parentis diaboli, quem autorem mendacij pronunciat diuina scriptura: contēnant linguam ueridicam, et stultam, si libet, appellent, qui nolunt esse mēbra Christi. Veniā ad periuros, quāquam omnis sermo mēdax iuxta doctrinā Euangelicā Christianis periuriū est: imò omnis mala uita Christianorū periuriū est. Atq; hæc ipsa iurisiurandi religio in hoc reperta est, ne mēdacio falleretur proximus, ne fraude crearetur magistratus aut princeps, ne susceptus magistratus insincere gereretur, ne secus quam ex fide dicerent testes, ne secus agerēt actores et patroni, ne secus pronūciarent iudices. Nunc mihi quæso reuolue piscorū annales, quādo cōperies tantū fuisse iurisiurandi, quantū nunc est inter Christianos, et ubi plus periuriorum? Iurandi nullus est finis. Iurat princeps inaugurādus, iurant magistratus, iurat populus: magnis ceremonijs res agitur. Excute iuratos articulos, et uidebis iusiurandum nō minus esse ludicrū, quā est eorum qui suscipiūt professionem septē artium liberaliū, aut iuris, aut Theologiæ. Iurāt qui magistratū suscipiunt, et cum quidam ita gerunt, quasi iurauerint se peicratos. Quoties autē iurāt Cæsares, priusquam coronam sacram accipiant? Quoties iureiurādo coeunt principum fœdera? quoties periurio rescinduntur? Iterum atq; iterū iurant episcopo, qui sacris initiantur. Pontifici iurant notarij, et episcopi qui dicuntur à suffragijs. Quoties monachi iurant suis abbatibus?

Excute

Excute facta, comperies periuriorum plena omnia. Nec interim iuratur per Iouem lapidem, aut per Hercule, sed per Christi crucem, per sacra Dei Euangelia, per salutem animæ, & quasi hæc parum sint, scinditur ac distribuitur sacrosanctus ille panis, quo symbolo nihil esse potest religiosius. At lingua dirūpit hæc omnia uincula. Miramur in Petro quod ter dominum abnegarit, quæ humano tantum affectu diligebat, cuius spiritum nondum senserat, quem nondum uiderat surrexisse, nondum uiderat ascendentem in cælum, nobis ludus uidetur peierare, quasi sit aliud peierare per Dei nomen, quàm illum abiurare. Et interim hodie quoq; submouentur à tribunalibus ac magistratibus infelicitè periuri. At si quorundam magnatū uitam excutias, quantum reperies periuriorum examen? Iam uero plus quàm periurium habetur, si quis pro cinericio pallio sumat atrū, aut pro linea ueste sumat lancæ. Nam apostasiam uocant, quod crimen olim atrocissimum erat illorum, qui abnegato Christi nomine defecissent ad cultū demonū. Nūc quum tota frē uita mortalīū talis sit, quasi baptismi sacramētum ludus sit, nullus agnoscit periurium, neminem pudet apostasias tam impiæ. Non hic patrocinator his qui temere deserūt honestū uitæ institutū, sed indico præposterū uulgi iudiciū. Veniam ad uenena lingue, quibus nulla uipera, nullum aconitum, exitiū habet præsentius. Damnantur etiam ethnicorū legibus qui segetem excantarint ex agris alienis, aut qui lucem incantarint; at quanto nocentior est lingua quæ dictis impijs eximit pietatē, quæ turpiloquio depulsa pudicitia immutat turpiū uoluptatū amorē, quæ principi pro clemencia

tia insibilat crudelitatem & auaritiam, ac publicum fontem unde hauriunt omnes letalibus uenenis inficit? Exuruntur sagæ, quæ ueneficijs uim admovent animis hominum, aut noxam corporibus, quæ manes euocant, quæ magicis sacris litant demonibus, quæ fascino lædunt, etiam si ne horum quidem quicquam geritur absque lingue ministro, quemadmodum testatur Vergilius:

Pocula si quando sæuæ infecere nouercæ,
Miscueruntque herbas, & non innoxia uerba.

Ac rursus: Baccare frontem

Cingite, ne uati, inquit, noceat mala lingua futuro.

Atqui hæc omnia quæ nocentes linguae perpetuo designant in uita mortalium, nemo miratur: adeo res in consuetudinem abiit. An ullum fascinum sceleratius est quam corrupta in uenum aut uirginum institutio? Quisquis docet impia, non ne miscuit aconitum? Qui rudem ætatem obscenæ sermonibus inficit, non ne uirus infundit inmedicabile? Et aduersus maleficorum artes traduntur quædam remedia, aduersus linguae nocentis uenenum quod remedium inuenias? Sunt incantamenta quibus sopitur anguis, nullum est incantamenti genus, quo linguam obtrektoris cohi-

Venenorum beas. Iam quæ natura sæuæ nouercæ similior quam matri, & male linguis singulis uenenis, suum quoddam exitij genus attribuerit, **guæ compa-** atque hic crudeli uarietate copiaque luserit, uni linguae tribuit omnia. Mala lingua quæ persuasit habendi sitim, usque ad fratrum circumuentionem, usque ad templorum spoliationem, usque ad eadem ac ueneficia, non ne plus noxæ dedit, quam ulla dipsas, cuius morsum sequitur bibendi sitis inexplebilis, usque ad uenarum incisionem? Scps

minutum

minutum animalculum est, & tamen ea ueneni uis est, ut quem attigerit, sic totus extabescat, ut ne ossa quidem super sint. At noxia lingua, quæ liuoris uirus instillauit in animum alterius, quo totus tum animo, tum corpore contabescat miser, non ne præsentius indidit uenenum quàm seps habet, cui hæc inter omnia serpentium genera palma tribuitur, quod cum cætera uitam eripiant, solus hic ne cadauer quidē faciat reliquum? Iam age lingua, quæ pestilenti sermone uenenum ambitionis insēuit animo, aut adulatrix lingua, quæ sic dementat hominem, ut sibi dijs æqualis uideatur, totusq; turgeat inani fastu, non ne plus mali dedit quàm ullus præster, cuius morsum sequitur prodigiosus corporis tumor? Homūcio qui sibi sumit diuinos honores, & erigitur aduersus omne quod dicitur aut colitur deus, non ne latius tumet færali ueneno, quàm si præsteris dente tactus esset, cuius ueneno tumescit isti corpus ultra modum humanum, sed nō usq; ad elephanti magnitudinē? At animus clati, tumescit usq; ad eius celsitudinem, qui immensus est & incomprehensus. Habebat Alexander Magnus suos instigatores, qui iuuenē suapte sponte furentem magis incenderent ad bellum, pollicētes nescio quod totius orbis dominium, subinde ueluti nouas faeces suggerentes, hæc regio tibi superest armis subigenda: hic populus te negligit. Interim miser ille mox periturus, omnia cædibus ac sanguine miscebat, ne amicissimis quidē parcens, dum nō sustinet à quoquam contemni. Is non ne peius uenenū ex sceleratis linguis hauserat, quàm quos hæmorrhoids serpens momordit, cui hinc nomen est apud Græcos, quod is quem percussit, toto corpore

pore nihil aliud exudet quàm sanguinem? Rursum nō cens lingua, quæ reuocat à corrigenda in melius uitā, quæ incantat securitatem, quæ suadet molliter & absque futuri sollicitudine uiuere, quæ dicit, Comedamus & bibamus, cras enim moriemur: & non est Deo curæ quid agant homines, aut nihil habet momenti nostra sollicitudo, quando Deus uelimus nolinus hoc de nobis facturum est, quod semel statuit: Lingua inquam quæ huiusmodi diētis letalem socordia instillauit in mentē hominis, non ne uulnus inflixit aspidis morsu nocentius, quem profundus somnus sequutus mortem adfert absq; sensu doloris? Sic & qui molliter uiuunt, ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferos descendunt. Age delatrix lingua, quæ procurat apud potentem, sed stultum principem innocentis hominis proscriptionem, qui uelut ictus fulmine, prius interijt quàm sensit plagam, an minus nocuit, quàm serpens, cui nomē iaculo, quòd sese sagittæ in morē uibret, impetuq; per hominis tempora effugiat, tanta celeritate, ut mors non sit uulnere tardior? Basiliscus & oculis noxius est, & morsu, cui tam præsentanea ueneni uis, ut nē protinus amputes mēbrum, nulla sit uitæ spes. An nō inuidus fascino habet in oculis, qui fraternis bonis quibus gratulari debebat non aliter ac suis, uritur, & morsum addit, oculis nocētiorē: arrodēs & carpēs, quæ rectissime gesta sunt, interpretatione malitiosa deprauās, quæ bene dicta sunt: ibi criminis haresim intentans, ubi fuerat laudanda pietas: ibi prodicionis insinulans, ubi fuerat approbandū salubre liberumq; consiliū. O basiliscū innoxem, si cū huiusmodi linguis confratur. Præsens ac uelox uirus

arius est basilisco, quod subito per hastam transuolat ad
 dextrā configentis: praesentius Narco pisci, qui uulnera=
 tus hamo, uenenū per ferrū per longū funiculū, per arun=
 dinis nodos, ad ipsam tenētis dextrā transfundit: sed lon=
 gius transfundit suū uirus mala lingua, cuius sermo serpit
 ut cancer, nec finem facit donec orbis bonam partē per=
 uaserit. Per uxore inficit maritum, per discipulū parētes,
 per unū magistratū reliquos, donec ueneni uis penetra=
 xerit in aulas principum, atq; hinc in orbem uniuersum.
 Interim illi Narci torpētes otio, nec alia re tuti quā ue=
 neno, depascuntur impune muscos: nec enim illis alia res
 magis expedit, quā ut nihil sapiāt forūna, stupeat uul=
 gus, delirent principes. Inter serpentes negant ullū uene=
 num immedicabilius quā aspīdis, quemadmodum inter
 herbas nocendi palma desititur aconito, cui in hoc conue=
 nit cum aspīde, quod somno necat: & tamen nullum est o=
 mnino tam pestiferum uenenum, quin hominum industria
 inuenerit remediū. Nam M. Varro tradit efficax esse re=
 medium, si percussus ab aspīde suam ipsius bibat urinam.
 Et aconiti uim diluit ruta & erynge, in anseris iure de=
 cocta, ne quid alias medicorum antidotos commemorem,
 quarū non est numerus. Sunt uariæ rerum species, quibus
 abiguntur & arcentur noxiæ bestiae, ueluti ebuli herbæ
 suffitus, quemadmodū & galbani, tamarici, id est fruti=
 cis genus sterile. Eandē uim habet odor ac fumus costi ar=
 boris, & herbæ panaceæ, centaurei, peucedami, tapsi, ab=
 rotani, laricis arboris. Fraxinus autem uim habet tam ini=
 micam serpētibus, ut non solum succus eius potus, aut ipsa
 uulneri adnota opituletur lēsis ueneno, uerum etiam ne

matutinas quidem aut uespertinas huius arboris umbras, quāuis longissimas ullus serpens attingat. Quod si sic includas serpentem, ut fugere non queat, nisi aut in ignem eat aut in fraxinū: in ignem potius ibit. Id Plinius tanquā experimēto compertum narrat. Idem efficit adustū cornu cerui. Quin & ipsum animal serpētibus natura insensum halitu eos extrahit ē cauernis ac necat. His itaq; remedijs legimus exercitus inter uenena fuisse tutos. Nam & Psyllorum genti peculiarem uim indidit natura, ut non tantū ipsi tuti sint ab omnibus uenenis, uerum etiam alijs à serpente percussis, carminibus saluāq; medicentur, atque ex ipsis etiam ulceribus sucū uirus educant ac reuomant innoxui. Sed omnes humanas artes superat uirulēta lingua. Inter omnes pestes, nulla formidabilior, mea quidem sententia, quā ex morſu carnis rabidi. Nam aspidis morſus somno necat, mitissimo mortis genere, neq; cuiquā nocet contagio, quandoquidem carnem animantis sic interfecti tradunt esse innoxia. At canis morſus præter mortem crudelem, præter animum rabie uitiatum, etiam crudeli contagio transuolat ad plures. Et tamen huic quoq; malo tot antidotis occurſum est. Vnius linguae uirus immedicabile est. Cicuta potæ uim diluit sumpta uini copia. Quædam uenena secum ferunt antidotū. Scorpius admotus uulnere, quod fecit, retrahit uirus suum. Qui læsus est à cantharide, sentit opcin, si alas illius detractas imponat uulnere. Idem affirmant de pilis rabidi canis. Utinam uel ex contusis maledicorum linguis paſilli fiant, quibus opitulentur remedio quos læserunt ueneno. Sunt regiones in quibus nullum omnino uiuit uenenum. Nec quoduis uenenu quibuli

quibuscumque reperias locis. At in quem tandem orbis angulum fugies, ubi tutus sis à mala lingua, quæ nullum ueneni genus in se non cōplectitur? Proditum est historijs, quosdam sic antidotis munitos fuisse aduersus hæc, ut nullo ueneni genere lædi potuerint: sola lingua malum habet insuperabile. Hic adde quod noxiæ bestię nō temere quæquam lædunt nisi prouocatæ, uidelicet quum calcantur. Noxia lingua ultro profert uirus suam, nec ullos grauius lædit, quàm benemerētes. Familiaritas ac fiducia simplex præbet ansam nocendi. Sic scorpius amplectitur priusquàm infigat caudæ aculeum. Rursus non omne uenenum cunctis uenenum est. Ciconijs serpentes innoxium cibum præbent, homini letiferum: Humanæ linguae uirus exitiale est omnibus. Imò bestię quædam quibusdam regionibus innoxie sunt. Nam dracones in sola nocent Africa, alibi placidi atque innoxij: & Persicum pomum in Italiam translatum toxicum habere desijt. Rursus serpentes ferè nocturno frigore torpent innoxij, & aquæ quædā nocte nocet potæ, sine noxa luce bibuntur. Mala lingua nullo non loco, nullo non tempore, paratum & expeditum habet uenenum. Atque inter uenena præcipuè formidantur, quæ sillaci specie blandiuntur, uelut inter sorba quæ pulcherrima sunt uenenum habent, & fontes quidam, quum sint limpidissimi potu mortem adferunt. Est & mellis genus, quod cæteris dulcius toxicum habet. Sunt quæ hoc nocetiora sunt, quod mutant colorem, uelut chamæleon. Sunt quæ præter uirus celeritate ualent. At noxia lingua quid blandius? In quas species non sese transformatur? Quid autem uolubilius? Iam ex ipsis uiperis & aconitis plurima sunt reme-

dia aduersus grauiſſimos morbos, ut natura malū abunde pensare uideatur. At lingua mala nihil aliud quā uenenum eſt. Sunt & hoc nomine mutiora uenena, quōd ſcorpīus non impetit ſcorpīū, & uipera uiperā innoxia eſt. Homo ſolus in hominē uenenū habet. Et interim horreſcimus rubetas, & colubros, hominē his omnibus nocentiorē amplectimur? Membrum à baſiliſco percuſſum incontanter amputamus, & hominis maledici conuiētū non fugimus? Quis tam demens eſt, ut uiperā in ſinu foueat? Nos uiperis omnibus nocentiores nonnunquā & lecto fouemus. Si Pythagoras uctuit, ne hirundinem recipiamus ſub teſtum, quum hæc auis uenenum neſciat, tantum garrulitate moleſta, nos uirulentum hominem non excludimus à conſuetudine? Scorpionem exhorreſcimus, qui nec ſerit niſi imprudentem, nec ſemper habet letale uenenum, denique poſt ictum tutò uel pugno poteſt interfici, & admotus uulneri facit, quod in fabulis fecit haſta Pelias: at mala lingua ſimile quiddā habet cum iſtis dæmoniacis, qui malis artibus innūtiūt malum cui uolunt, at iſdem non poſſunt tollere quod immiſcere. Serpit enim uirus uel inuito eo unde proſectū eſt, & ita natura comparatum eſt, ut lædere facilinum ſit, mederi difficiliſſimū. Multa ſunt inſtrumenta ſubuertendæ uitæ mortalium, lapides, gladij, ſagittæ, tormenta, inſidiæ, bella, ueneficæ artes, uenena, incurſus ſtragarum, ac noxiorum animantū, peſtilentiæ, terræ cōcuſſio, fulmina, inundatio, aliq; caſus innumerabiles, ex quibus uniuerſis non proficiſcitur tanta perniciēs humano generi, quantā adfert ſola lingua, cui debemus & illorum quæ modo cōmemoraui malorum partem maximam. Nullum calamit

calamitatis genus, grauius exitiorum diluuium inuehit quam bellum: Atqui nullum esset bellum inter mortales, si nulla essent mala lingua, quæ belli causas subministrarēt. Quot hominum milia quotidie subuertit calumnia? quot adulatrix lingua? quot impiorum consiliorum incantatrix? quot inuidiæ fascino nocens? quot obrectatrix? quot conuictorum spiculis uiolenta? Repete ueterum monumenta, relege quicquid est tragœdiarum, quicquid unquam gestum est a tyrannis crudeliter ac tragice, comperies à mala lingua profectum initium. Tantum habet in se malorum membrum illud minutulum ac molliculū, nisi adsit animus integer rector, ac moderator. Hic orationis meæ cursum fortassis aliquis non omnino sine causa interpellabit: Tantum, inquit, uituperas linguam noxiam, nos medicinam expectamus. Et istud suo loco præstabitur. Atque adeò in animi pestibus bona medicinæ pars est, penitus nosse mali magnitudinem: eam si uobis è sacris etiam literis demonstraro, conabor & remedia monstrare. De garrulitatis morbo uideor mihi satis hæcenus differruisse. Illud tantum addam obiter, neminem nec breuius nec efficacius damnaſſe loquacitatis uitium, quàm ipsum dominum in euangelio, qui pronunciauit de omni uerbo otioso reddendam esse rationem in die iudicii. Quod autem est uerbum otiosum? Omnes fabulæ, omnes ioci, qui nihil conducūt ad salutem æternam. Quid igitur isti dicent in die iudicii, qui totos dies nugacissimas nugas garrientes, & suum & aliorum otium pariter & negotium perdunt? Adhæret, ut dixi, loquacitati futilitas ac uanitas. Deus autem ut rarissime loquitur, &

compendio loquitur, ita loquitur uerissima simul & efficacissima. Semel loquutus est pater, & sermonem genuit æternum. Rursum loquutus est, & omnipotenti uerbo condidit uniuersam huius mundi machinam. Rursum loquutus est per suos prophetas, per quos nobis tradidit sacros libros, sub paucis simplicibusq; uerbis immensum diuinæ sapientiæ thesaurum occultantes: postremo misso filio, hoc est, uerbo carne uestito, protulit sermonem abbreviatum super terram, in uno uelut epilogo contrahens omnia. Coniunxit silentij fidem cum breuiloquentia, cum utroque summam & efficacem ueritatem. Vbi silentij fides? Quia deletio chirographo mortis nulla iam fit mentio præteritorum criminum. Vbi breuiloquentia? Quia legem ac prophetas duobus uerbis complexus est, confide & ama. Abolita est figurarum ac ceremoniarum infinitas, ut sic dicam, loquacitas, posteaquàm emicuit ipsum corpus ac lux Euangelica. Vbi ueritas? Quia quicquid tot sæculis fuerat promissum, per filium præstitit. In libro Iob sic loquitur Helii: Plenus sum sermonibus, & coartat me spiritus uteri mei, en uenter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas nouas disrumpit. Loquar & respirabo paululum. Audis hominem loquacem & impatientem silentij. At deus, ut idem ait, semel loquitur, & secundo id ipsum non repetit. Linguam autem ad garriendum præcipit, sic cohibet Sirach ille sapiens: Noli esse ciuitas in lingua tua, & remissus in operibus tuis. Quam bene taxauit uulgatos hominū mores, qui quum lingua sint præstrenui, facti sunt ignaui. Solomon autem idem nos docet: Qui moderatur, inquit, sermones suos, doctus & prudens

prudens est, & pretiosi spiritus uir eruditus. Quam bene
 coniunxit sermonis parsimoniam cum prudentia, & animi
 silendi gnarum cum eruditione. Idem aliquanto post: Qui
 prius, inquit, respondet quam audiat, stultum se esse demon- 15
 strat & confusione dignum. Nouit sapiens Ecclesiastes tem- 3
 pus loquendi, nouit & tacendi tempus. Nouit & Amos pro-
 pheta: Ideo, inquit, prudens in tempore illo tacebit, quia 5
 tempus malum est. Porro quoniam de rebus diuinis pericu-
 losa est garrulitas, recte admonet Zacharias: Sileat omnis 2
 caro a facie domini, quia consurrexit de habitaculo sancto
 suo. Nec aliud docet Psal. 64. iuxta ueritatem Hebraica:
 Tibi silentium laus deus in Sion, & tibi reddetur uotum.
 Rursus utrem musto periclitantem quam belle depingit
 nobis Sirach: A facie, inquit, uerbi parturit fatuus, tanquam
 gemitus partus infantis. Ibidem taxatur, imo docetur, qui
 ne sua quidem arcana potest reticere: Amico & inimico
 noli narrare sensum tuum, & si est tibi delictum, noli de-
 nudare. Audiet enim te & custodiet te. Audisti uerbum
 aduersus proximum tuum, commoriatur in te, confidatque, quod
 te non disrumpet. Rursus aliquanto inferius: Est, inquit,
 correptio mendax & ira contumeliosi, est iudicium, quod
 non probatur esse bonum, & est tacens, & ipse est pru-
 dens. Iterum ibidem: Est, inquit, tacens, qui inuenitur sa- 20
 piens, & est odibilis, qui procax est ad loquendum. Est
 autem tacens & non habens sensum loquelae: Et est tacens
 sciens articulum apti temporis. Homo sapiens tacebit usque
 ad tempus, lasciuus autem & imprudens non seruabit tempus.
 Qui multis utitur uerbis, laedet animam suam: Ac mox,
 lapsus linguae, quasi qui in pauimento cadit. Rursum:

- Ex ore fatui reprobabitur parabola, nō enim dicit in tempore suo. Si bona sentētia non suo tempore dicta reprobatur, quid dicendū de his qui stulta garrulitate obtundūt
- 26 aures omnīū: Solomon item: Quomodo, inquit, si spina nascatur in manu temulenti, sic parabola in ore stultorū. Iam probē mulieris unicum ornamentū esse silentium doceat & Græcorum sententiæ: Nec tacuit Sirach noster, Mulier, inquit, sensata & tacita, nō est immutatio cruditiæ animæ. Quod decet fœminam, decet & adolescentem
- 32 apud natu maiores. Audi, inquit, tacens, & pro reuerētia accedet tibi bona gratia. Adolescēs loquere in causa tua, uix cum neceſſe fuerit. Si bis interrogatus fueris, habeat
- 11 caput responſum tuū. De futili uero dicit Solomon: Qui ambulat fraudulēter, reuelat arcana: qui autem fidelis est, cœlat amici commiſſum. Ab huiusmodi cauendum eſſe, docet Sirach: Ne ſuſtineas, inquit, ex æquo loqui cum illo, ne credas multis uerbis illius. Ex multa enim loquela tentabit te, & subridēs interrogabit te de abſcōditis tuis. Sic & Horatius: Percontatorē fugito, quia garrulus idem est.
- 20 Iterum docet nos Sirach: Sapiens in uerbis ſciſſum amabilem facit, gratiæ autem fatuorū effundentur. Idem rursum: Cor, inquit, fatui quaſi uas conſractum, & omnem ſapientiā non tenebit. Audis garrulum non ſolū eſſe ſtultum, uerum etiam indocilē ſapientiæ: Nunc audi moleſtā garrulitatem: Narratio, inquit, fatui quaſi ſarcina in uia. Nam in labijs ſenſati inuenitur gratia. Ac mox: Labia imprudentium ſtulta narrabunt, uerba autem prudentiū ſtatera ponderabūtur. Dixit idem ethnicus quidā: Quas
- 32 lis uir, talis oratio. Et iuxta Eſaiam: Fatuus fatua loquitur.

tur. Atque iterum Sirach de futili lingua: In ore fatuorū
 cor illorum, in corde autem sapientum os illorum. Quid
 est gestare cor in lingua? prius effundere sermonē, quā
 cogitaris, quid sit dicendum. Quid est habere linguam in
 corde? Est non nisi præcogitata tecum & expensa loqui.
 Atque iterum: Indisciplinata loquela ne assuescat os 23
 tuum. Est enim in illa uerbum peccati. Cōgruit huic illud
 Solomonis: In multiloquio non decrit peccatum, qui au- 10
 tem moderatur labia sua, prudentissimus est. Et aliquan-
 to inferius: Qui custodit os suum, custodit animam suam, 13
 qui uero inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.
 De tonsorum loquacitate crebro nobis dictum est. Nunc
 audiamus Sirach: Difficile, inquit, exuitur negotians à
 negligentia, & non iustificabitur caupo à peccatis la-
 biorū. Nunc audi Ecclesiasten: Verba, inquit, oris sapiē-
 tis gratia, & labia insipiētis præcipitabunt eum. Initium
 uerborū eius stultitia, & nouissimū oris illius, error pesti-
 mus. Nō hic interim repeto, quot locis Paulus insectatur
 uatuoδoγία, quanta seueritate cohibet linguæ muliebris
 intemperantiam. Atq; hæc quidem habētur uitia lingue
 leuissima, stulta garrulitas, incontinentia arcani. At leuia
 uideri non debēt, quæ tot locis dānat scriptura diuina, è
 quibus nos paucula dūtaxat excerptimus. Nā his uitijis,
 ut dictum est, adheret uanitas. Quod in rebus diuinis est
 pater ex se progignens filium, hoc in nobis est mens,
 fons cogitationum ac sermonis: quod illic est filius na-
 scens à patre, hoc in nobis est oratio proficiens ab ani-
 mo. Filius dictus est imago patris, adeo similis, ut qui al-
 terutrum norit, utrunque norit. Et in nobis animi specu-
 lum

lum est oratio, unde celebratur illud à Socrate dictū: Lo-
 quere ut te uideam. Adductus erat adolescens elegante
 forma, ut ex aspectu colligeret indolē. At ille non uidebat
 adolescentē donec taceret, quod nō tam in uultu quā in
 oratione reluceat animus. Medici non tantū ē facie, uerū
 etiā ē lingua colligūt signa morbi. Certissima uero signa
 animi sani aut ægri, sunt in lingua, quæ mētis est facies.
 Ridentur mulierculæ quæ fucis pingūt faciem suam, sed
 magis rideantur uiri, si subinde sumant aliā personā, et
 nunc senes, nunc iuuenes, nunc rubicundi, nunc pallidi,
 nunc obesi, nunc graciles prodeant in forum. At istius-
 modi sunt, quorum oratio disidet ab animo. Et hoc hi-
 strionum genus nemo miratur, nullus explodit. Si iuxta
 prouerbiū similitudo gignit amorē, dissimilitudo odiū,
 nihil inuisius Deo, quā mendacium, quum sit ipsa ueri-
 tas. Proinde lingua quæ mentitur, satanæ ueneno infecta
 est, et hinc perniciēs, quemadmodū à ueritate salus. Lin-
 26 gua, inquit Solomon, fallax, non amat ueritatē, et os lu-
 bricum operatur ruinas. Veritas lux est, mendaciū tene-
 bræ sunt. Horret lucem quisquis alienus est à ueritate.
 Porro mētiendi cōsuetudo facit, ut frequenter et impru-
 dens mentiaris nō sine graui periculo, uidelicet hoc est,
 quod adiecit: Et os lubricū operatur ruinas. Videas autē
 quosdam usq; adeo assuetos mendacio, ut ipsi sibi uideā-
 tur uera dicere etiam quum impudentissime mentiantur.
 Habet enim et in cæteris uitijis hoc malum assuefactio,
 ut posteaquā morbus usu uelut in naturā transijt, non
 sentiamus malum nostrū, iamq; palam et sine cautione
 peccemus: Atq; hinc ruinæ, nō his tantū qui mentiuntur,
 uerum

nerum & alijs de quibus aut apud quos mentiuntur. Per-
 iculosum malū est, ubi quis ex uolubilitate linguae pro-
 ficat ad uanitatē: sed longe periculosius, ubi quis ex au-
 dacia mentiendi, proficit ad uanā garrulitatē. Proinde
 duo quaedam ceu praecipua mala deprecatur, siue Solo-
 mon, siue alius quisquam sapiens Hebraeus, ueluti felix 30
 futurus si ea consequatur ante mortē, linguae uanitatē,
 & opulentiam, aut huic contrariam egestatē. Vanitatē
 tē, inquit, & uerba mendacia longe fac à me. Quin &
 alterum malū nō ob aliud horret, nisi quod ad mentien-
 dum inuitat. Sic enim habet locus: Mendicitatē & diui-
 tias ne dederis mihi, tribue tantū uictui meo necessaria,
 ne forte satiatus illiciar ad negandū, & dicam: Quis est
 dominus: aut egestate compulsus furcr, & peierem nomē
 Dei mei. Nullum autem sceleratius mēdacij genus, quā
 negare Deum, quod affirmabant Stoici, nec multum dis-
 sentiunt Peripatetici: sed hoc quoq; sceleratius est fateri,
 Deum esse, nec illi curae esse res mortaliū, aut certe fauere
 uitijs hominū. Id non ne sentire uidetur, quisquis audet Periuriū
 per illius nomē peierare? Diuitiae quidē abunde sunt in blasphemā
 fames, uel ipsa rerū experiētia, quod doceant Dei negle-
 ctum, praesertim si quis uitam inspiciat quorundā huius
 orbis monarcharū, quos uulgus propemodū pro dijs ha-
 bet. Sed qua fronte tuetur sese, qui mēdicitatē accersunt,
 & non solum id quod habent, si quid habēt, abijciūt, ue-
 rum etiā ociosa mēdicitati semet astringunt, quum ipse
 Paulus nocturnis operis pararit sibi uictū, & his qui ue-
 nabātur ex alieno uiuere detrectātes laborē, praeeperit,
 ut manū labore sibi pararēt, non solū unde possent ipsi
 uiuere

uiuere non grauatis alijs, uerum etiam unde liceret alijs egestate grauatis opitulari. Tamen si non est dissimulandum, mediocritatem fortunæ, magis in animo possidentis sitam esse quàm in modo facultatum. Talis erat ille Paulus uis electus Christo, literis omnium predicatus: sed hic electus à Christo, laudatus à laudatissimis, nullum inuenit imitatore. Verus pastor erat Christus, uerus imitator Christi fuit Paulus, quemadmodum ipse non ueretur dicere: Imitatores mei estote, sicut et ego Iesu Christi. Itaque mendaces apostolos, et Pauli dissimulimos, non potest non odisse deus, undiquaque uerax. Et tenim si displicent illi qui mentiendo prosunt hominibus, quanto magis qui mentiendo perniciem adferunt corporum, et animorum, qui mendacio redigunt illos in potestatem satanæ, quos æterna ueritas Christus Iesus à mendacio satanæ liberauit? Nā ille non stetit in ueritate, sed mendax ab initio fuit et mendacij pater. Nec uenit incomitata pestis hæc, sed omnium uirtutum ruinam secum trahit, et omnium scelerum sentinam inuehit. Declarat hoc dominus ipse loquens per os Osee, comminans ultionem Israelitico populo: Non est, inquit, ueritas, et non est misericordia, et non est scientia dei in terra: Maledictum, et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inundauerunt, et sanguis sanguinem tetigit: propter hoc lugebit terra. Obserua gradus exitij, ubi non est ueritas, ibi non est misericordia. Veritas enim philosophorum ac phariseorum supercilium habet pro misericordia. Vbi mendacium est, hoc est hypocrisis, ibi quantumuis abundet humanæ disciplinæ, tamen non est scientia dei, quæ sapientia iuxta Iacobi doctrinam proficiscitur è sublimi,

sublimi, nescia cōtentionis & amarulentia, sed casta, pacifica, modesta, tractabilis, plena misericordia & fructibus bonis, nihil hāsītans, uacās omni fūco. Falsorum quidem non est scientia, nec habet dei scientiam, nisi qui credit sacris literis: hās nemo uel itelligit uel credit, nisi quē afflauerit spiritus ille cōlestis. Absq; hīs per Satanae spiritum inundat maledictio: dum iurgijs & conuicijs incessimus errata proximorum, quę mansueta fraternaq; monitione sanare debueramus. Ab hoc gradu deuenitur ad sceleratius mēdaciū, dum falsis etiam criminibus proximū uocamus in periculū. A calumnia properatur ad homicidiū, furtum, & adulteriū. Quā multis uitam eripit calūnia? quā multos exuit auitis bonis delatio? Et furtū oritur ex mendacio, iunctū homicidio. Quid superest? adulteriū. Grauiſſimum est adulterare cōiugē alterius, sed multo grauius adulterare famam proximū. Qui ferro necat hominem, uni tantum eripit uitam, & alioqui morituro: qui facultates alterius conuertit in fiscum principis, eodem furto multos iugulat, uxorem, liberos ac familiam, quos ad famem ac laqueum adigit. Verum his omnibus uidetur sceleratius alienę famę constupratio. Tollitur uir bonus, sed nomīne proditoris aut haretici. Scimus quosdam in carcere iugulatos, & miris technis persuasum est populo, quòd sibi mortem cōsciuerint, & huius infamę hereditas transmittitur ad uxorem ac liberos. O diluuiū infelix, quòd nobis effundit mendaciū, sanguinem sanguini mīscēs, & impietatem ex impietate ferens. Sic inuoluūtur quicunq; recedūt à sinceritate scripturę diuinę. Rixantur, quum Paulus obsecret. Fucis
agunt

agunt, & ceremonijs ueram pietatem mentiuntur, quoq;
 tucatur suā tyrannidē, nec ab homicidio temperāt. Nam
 occidit & qui falsa docet, uenenū porrigēs antidoti ui-
 ce, dumq; Dei gloriā sibi uindicant, impium furtū com-
 mittunt, dumq; simplices animas, quas Christus sibi de-
 sponsauit, alienāt à domino, ac satanæ tradunt illudēdas,
 sceleratissimum perpetrāt adulteriū. Nam & hunc sen-
 sum nobis tradit allegoria prophetici sermonis. Hoc ni-
 mirum est illud adulteriū, quod toties in prophetarū li-
 bris detestatur, exprobrās ingrato populo suā munificē-
 tiam, & ingerēs sub oculos à qua dignitate, quò turpi-
 tudinis semetipsum deiccerit. **Quin** & Hieremias mēda-
 cium adulterio iungit. Et in prophetis Hierusalem uidit
 similitudinē adulterantiū & iter mendacij. Vbi menda-
 cium? Dicūt impijs ac blasphemis, Pax crit uobis. Omni-
 bus qui ambulant in prauitate cordis sui dixerunt: Non
 ueniet super uos malū. Vbi iam adulteriū? Quoties po-
 pulus corruptus falsis dogmatibus cauponātiū & adul-
 terantiū sanctā scripturā, recedit à Deo salutari suo, sub-
 ducit sese ab ecclesiæ cōsortio. O miserū ac deplorandū
 diuortiū. Fastidit hunc adulterū auersantē ueritatem &
 adherentē falsitati, dominus in Euangelio. Sponsus enim
 erat, & sponsam querebat simplicē, castā ac fidam, non
 habentem maculā, neq; rugā. O natio, inquit, praua &
 adultera, quousq; uobiscū ero? quandiu uos patiar? Ta-
 lis & hodie uidetur Iudcorū natio: Non agnoscit spon-
 sum, sed quem abnegauit mendacio, sustulit homicidio.
 Nec cessat illi suffurari suas oues, quas redemit suo san-
 guine, nec desinit illū in suis synagogis incessere blasphe-
 mijs

nijis, ad cuius nomē flectit genu, quicquid in cœlis, quicquid in terris, quicquid apud inferos. Quam detestatur, quam abominatur hoc diuortium Paulus in his quos abduētos à iugo diaboli desponderat Christus Despondi, inquit, uos uni uiro, ut uirginem castam exhiberetis Christo, sed uercoꝛ ne quā fiat, ut quēadmodum serpens astutia sua seduxit Euam, ita corꝛupantur animi uestri à simplicitate quæ est in Christo Iesu. Nec dissimulat unde metuat hoc adulteriū, uidelicet nō aliūde, quā ex corrupta doctrina. Nā istiusmodi, inqꝛ, pseudapostoli operarij doloꝛi sunt, sumpta persona apostolorū Christi. Atque haud mirū, quādoqꝛ ipse Satanas trāsfiguratur se in angelū lucis. Quis igitur fuit ille primus autor adulterij? Serpēs ille uersutus, qui dolo circūuenit Euam, abutens illius uirginæ simplicitate, & per Euam corꝛupit uirū, ut sanguinē sanguini iungeret. Quomodo circūuenit? Mendacio: Non moriemini, sed eritis sicut dii. Ipse defecerat à ueritate sibi mentiens, Ero similis altissimo: moxqꝫ corruit, & inuidit stātibus. Quoqꝫ, uideretur esse uerax, Deum facit mendacem, qui dixerat: Quacūqꝫ die gustaueritis ex hac arbore, morte moriemini. Quantam stragē, quantū homicidiorū effudit in orbē hoc funestū mendaciū? Sed hac de re nonnihil attingemus, quū uē-tum erit ad linguā calumniatricem. Vnde fit, ut quoties Deus hominum impietate prouocatus parat ultionē, non alio magis organo soleat uti quā linguæ mendacis. Etenim quemadmodū apud Homerū Iupiter destinans Græcos afficere magna clade, mittit ad Agamemnonem οὐλοꝛ ὄντιφοꝛ, qui spem faceret Troiæ capiundæ,

3. Reg. 22. ita à domino in libris Regnorum mittitur spiritus mendax in ore prophetarum, qui coniiciat regem in calamitatem, quam illius impietas merebatur. Ceterum uehementer metuo, ne Deus alienatus à nobis sceleribus nostris frequenter talem spiritum immittat in ora præsulum ac theologorum nostrorum, quo deprauatis interpretationibus cogat ipsam etiã diuinã scripturam mentiri, eam detorquentes nõ ad correctionẽ principum aut populi, sed ad ipsorum cõpendium. Hinc strages animarum, hinc miseranda lues impiorum dogmatum, quos sanctus Iob uocat
- 13 architectos mendaciorum, & cultores peruersorum dogmatum, hinc incendia dissidiorum. Nullum autem mendacij genus exitiusius, quàm ex scriptura diuinitus inspirata, quæ fons est & regula ueritatis eternæ. Ex hac cõteximus mendaciorum centones. Hausisse uidentur hunc spiritum & diuini, uentriloqui, arioli, aruspices, augures & astrologi, qui sæpenumero uanis pollicitationibus stultos principes, & credulam plebem ad res nouas cõcitant, non sine graui generis humani calamitate. Quoq; fallant perniciosius, ex astris & ex inspectis manibus, alijs pollicentur uictorias, alijs felix coniugium ac salubrem uitam, alijs summos honores, alijs opes Midæ. Nimirum
- 9 hi sunt de quibus scribit Hieremias: Docuerunt, inquit, linguã suã loqui mendacium, & ut inique facerent laborauerunt. Ars est igitur illis mentiri, & sceleratã artẽ sceleratior adiuuat & confirmat exercitatio. Nihil interim dicã de sophistis, q̃ præstigijs argutiarum imponunt incautis, festinat enim oratio. Nec hic suscitabo famosam iuxta ac perplexam quæstionẽ, an alicubi liceat homini Chri-
- stiano

stiano mentiri. Illud ausim pronunciare, quemadmodum frequenter prudētia est, silere aut dissimulare quod uerū est, ita decet, ut qui semel ueritatis spiritum hauscrūt, eiq; dēdere nomē qui ueritas est, ab omni mendaciorū genere temperent. Quisquis mentitur sciens, periurio proximus est: quisquis autem peierat sciens, blasphemiae uicinus est, quae iam est extrema impietatis linea. Quò ne perueniatur, dominus I E S U S prohibuit in totum ne iuraremus, neq; per cælum neq; per terram, neq; per caput alterius. Nunc pro quamuis leui negotio exigitur iusiurandū, nec minore leuitate peicratur. Apud ethnicos infamiae notae bantur qui per Deos prophanos, aut louem lapidem iurassent, apud Christianos per Dei nomen peicrare prope nudum ludus est, adeò, ut pleroseq; non pudeat impiae consuetudinis, per quam nō possunt decem uerba dicere, nisi misceant iusiurandum, non obtestantes anserem, sed mortē ac uulnera Christi, sed uentrem & calceos Dei, aliaq; à quorū etiam cōmemoratione abhorreat religio= sus animus. An isti metuant peicrare, si qua sollicitet utilitas, quum citra ullam necessitatē aut cōmodi spem quotidianē deicrēt? Exhibatur in ethnicorū theatri impia uox, ἡ γὰρ τῆς ὁ μωμοχῆς ὁ γὰρ ὁ μωμοτος: id est,

iurata lingua est, animus iniuratus est:

Quin potius exploditur ē uita Christianorū? Ridetur in Plautinis fabulis leno periurus, linguam habens qui rem solucet omnibus, quur inter Christianos in pretio sunt qui idem faciunt quod leno? Olim in ludum uertebatur Venerē iusiurandum, nunc ferē pro ludo ducitur omne iusiurandū solenne, ueluti quod iurat princeps populo,
h quod

quod in scholis professionem septem artium liberalium suscipientes, non satis liberaliter iurant ex more potius à ex animo. Quemadmodum in multiloquio difficilimū est vitare linguae lapsus, ita qui crebrò iurat, uix effugiet periurium. Apud priscos obtinebat olim religiosa cōsuetudo, ut pueri qui uellent iurare per Herculem, non sine- rentur id facere sub tecto, sed iuebantur ire sub dium, ut uel hac mora discerent iurare parcius ac circumspectius. Sic enim publicum morē interpretati sunt uiri sapientes. Quidam addunt ipsum Herculem ad iusiurandum fuisse religiosissimum, ac uerecundissimum, adeò ut per omnem uitam, non nisi semel iurauerit, idq; soli Phyleo Augee filio. Hoc exemplum ut posteris commendaretur, aiunt Pythiam hoc iurisiurandi genus proposuisse Lacedæmoniis, addens esse satius si citra iusiurandum affirmarent. Nos uel ad aras iuramus per Christum, nō modo sub tecto per Herculem. Apud Romanos nefas erat flamini Diali iurare. Huiusce religionis uarias reddūt causas, uel quòd oporteat sacerdotis & corpus, & animum inuiolatum esse, quum iusiurandum tormenti genus sit, uel quòd absurdum sit ei non habere fidem in rebus humanis, cui diuina sunt credita, uel quòd solennis iurisiurandi clausula, sit execratio, deuoueo me, meamq; familiam, si quid sciēs fefellerō. Caterum omnem execrationem quoniam tristis sit & abominanda, non conuenire flamini Diali, qui nec alijs malum imprecari solet. Vnde non iniuria laudata est illa sacerdos Athenis, à qua quum populus flagitaret ut Alcibiadem execraretur, respondit sese in hoc sacerdotium suscepisse, ut omnibus precaretur bona, non ut cuiquam

cuiquam imprecaretur malum. Sunt qui hanc quoq; consuetudinis causam adserant, quòd quum periurus uelut impius inuisus sit numini, & periurij periculo uicinus est, quisquis iurat, ne si homo impius quiq; Deos habet iratos, pro ciuitate uota suscipiat, citius prouocet iram numinum, q̃ fauorem impetret. Hic fortassis obstrepet aliquis: Quid nobis cum ethnicorum institutis aut exemplis? Imò talibus exemplis uelut efficacissimis dominus Iesus percellere solet suæ gentis duritiam, ingerens illis Cananæam, centuriones, publicanos, peccatores, reginam Sabæ, Niniuitas, Tyrios ac Sidonios. Si quidem turpissimum fuerit Christianis non audire uocem domini Dei sui, qui ne quando per occasionem incidamus in periurium, tanta seueritate uoluit nos in totū non iurare, quum ethnici uel instinctu naturæ, uel superstitione moti uerius q̃ religione cauerint à iurciurando. Nisi forte putamus quenquam Christi sanguine consecratum magis esse prophanum, quàm Romanis olim fuerit flamen Dialis. Atqui nobis primum decalogi præceptum est, profiteri Deum esse, & unum esse omnibus communem rerum omnium conditorem ac moderatorem, in cuius bonitate tota nobis salutis spes sit collocanda. Proximum huic est ne sacrosancto illius nomine abutamur ad fallendum proximum. Deus enim non irridetur. Solus Deus uerax est, unde tuto iurat ille per semetipsum, cuius uolūtus est immutabilis, & cui in promptu est præstare, quicquid promissit: Omnis autem homo mendax, cuius animus mutatur in horas, & si nō mutetur animus, tamē frequēter non est nobis in manu præstare quod recepimus. An non igitur

h z

periurij

periurij periculo semet exponit, qui iurat homo? Proinde dominus iubet nostrum sermonem consistere intra uoces has, est, est: non, non. At diuus Iacobus ne hoc quidem arbitratur satis tutum, sed monet ut quoties pollicemur nos aliquid facturos, addamus, si uixerimus, & si Deus uoluerit. Has quidem conditiones etiam si non explicentur, tamen in omni sermone Christianorum oportet esse comprehensas. Ab hac pollicendi religione quantum abest istorum lingua, qui non uerentur dicere: Sanabo te inuito Deo pariter ac diabolo. Exhorrescitis manifestam blasphemiam. Ne placeat igitur iurandi temeritas, unde nascitur blasphemia. Si fructum abominamini ueluti letiferum, radicem incidite. Blasphemia Græcis idem sonat, quod Latini conuicium, aut maledictum. Est parasitorum ac scurrarum genus, quod ob conuiciatricem linguam formidatur à probis uiris. Atque utinam ipsa res tam esset execrabilis mortalibus, quam inuisum est parafiti scurræque uocabulum. Tanta autem uis est huius morbi, ut ne ab ijs quidem lacessendis temperent, quibus in manu est si uelint τὸ ἔλεος ἀποκρυπτεῖσθαι. Huius sunt gradus ac genera, et paulatim à leuioribus profisciscitur ad id, quod est omnium grauissimum. Primum enim nobis permittimus, ut in seruos aut ancillas conuiuijs debacchemur: mox eadem procacia utimur in uxore, liberos, aut amicos, hac assuetudine tandem redditur lingua, qualibet in quouis conuiuia dicere prompta, quod de scurra prædicauit Flaccus. Ab his inijs sumpta audacia, lingua uibratur in principes ac sacerdotes, nec uoces denique continet per iugulum redituras, quum recte moneat sapiens Ecclesiastes: In mente tua regi ne maledixeris,

et in

& in secreto cubilis tui ne maledixeris diuiti, quia uolueres cœli aufrent uocem tuam, & habens pennas annuntiabit uerbum. Habet & cor linguam suam, uidelicet cogitationem, qua homo loquitur sibi. Qui tutus uult esse, hanc linguam in primis cohibeat, ne maledictum corde conceptum aliquo casu, uel ira, uel uino, uel prouocatione suffundatur in linguam, & redeat per iugulum. Apud Hieremiam indignatur dominus his qui conuitia iaciebat in montes Israel: Audiui, inquit, uniuersa opprobria tua, quæ loquutus es de montibus Israel, dicens: Deserti nobis dati sunt ad deuorandum, & insurrexistis super me orẽ uestro, & derogastis aduersum me, uerba uestra ego audiui. Habet Israel, hoc est, ecclesia montes suos, habet & mundus hic suos montes, illos erigit in cœlum rerum humilium cõtemptus, hos animi tumor extollit supra omne quod dicitur aut colitur Deus. Sunt enim montes Gelboë detestabiles, super quos nec ros nec pluuia gratiæ cœlestis descendit. Sunt rursum montes & colles, qui promissæ salutis spe alacres, exultat ut arietes, & gestiunt ut agnouiũ, laudantes dominum de cœlis, nescientes cuiquam maledicere, sed pro maledictis refirentes benedicta. Quoties igitur auditis homines, Platone, Aristotele, & Auerroë turgidos, Moysen appellare magum, prophetas somnatioces, Apostolos rusticos & idiotas, agnoscite uocem impiorum montium, blasphemias ciaculantium in montes Israel. Quicquid autem in hos dicitur, qui spiritu Christi fuerunt afflati, in Christum ipsum dicitur. An, inquit Paulus, experimentum quaritis, loquentis in me Christi? Eoq; subiicit apud prophetam, & insurrexistis

sis super me ore uestro. Postremò quisquis audet contea-
 mnere diuinæ scripturæ autoritatē, in qua uelut in altissi-
 mo monte nobis relucet æterna ueritas, et unde nobis
 prorumpunt cælestium oraculorum tonitrua: mons est
 execrabilis, et montibus Israël maledicit, eademq; opera
 maledicit Deo, qui tales montes inhabitat. Est et illud
 tectum blasphemæ genus, diuinā scripturam, quā auto-
 ritatem illius non ausis refellere, subdola interpretatione
 detorquere ad tuos affectus. Non est ei negāda uenia, qui
 in exponēdis diuinis literis errore simplici labitur: Cete-
 rum qui idem facit astuta malitia, et malitiosa astutia,
 non abest à crimine blasphemæ. A sacris ecclesiæ docto-
 ribus, quorum autoritatem ueneratur ecclesiæ consensus,
 quorumq; memoriam habet sacrosanctam, alicubi dissen-
 tire, tam uitio dādum non est, quam impium esset, si quis
 illorum autoritatem uelit æquare canonicis uoluntatibus,
 cæterum in Chrysostomum, in Augustinum, in Hierony-
 mum procaciter insultare, non multū abest à blasphemia.
 Consimiliter de constitutionibus humanis addubitare mo-
 deste, tam impium non est, q̃ impium esset, hominum con-
 stitutiones æquare præceptis dei. Verum omnes omnium
 hominum constitutiones pro sua quæq; libidine ridere,
 conspuere, detestari, non uideo quantum absit à blasphem-
 ia. Idem arbitror sentiendum de conciliorum decretis,
 præsertim si consensus populi Christum profitētis acce-
 serit. Iam si prophanis principibus maledicere tutū esset,
 tamen pium non esset, quod id quoq; uctuerit dominus.
 Que a Deo sunt, ordinata sunt, et omnis publica pote-
 stas à Deo est. Hoc ordine luxato, quid sequitur nisi rerū
 omnium

omnium confusio? Dominus in Exodo præcipit: Dijs nõ
 detrahes & principi populi tui non maledices. Atq; hoc
 præceptũ agnoscit Paulus in Actis Apostolorum, ne quis
 causetur per Euangelium abrogatum: Imò iubet ut uxor
 Christiana morigera sit uiro ethnico, si modo ipse nõ sit
 autor diuortij: Iubet ut seruus Christianus obseruet do-
 minum idololatrá: Iubet ut omnes subditi sint præpositis
 suis, nõ solum bonis ac mansuetis, uerum etiam asperis ac
 morosis: Iubet publicis magistratibus pēdi tributũ, pendi
 uectigal, persolui honorem. Obsecrat, ut offerāt Deo uota
 pro regibus ac præsidibus, ut sub illis contingat trāquil-
 lus rerum status. At qui hæc præcipit docetq; nõ uidetur
 probaturus linguam procacem, quæ potentes non sanat,
 sed ad atrociorem exacerbat tyrānidem. Et qui tales uult
 esse Christianos erga præfectos idololatræ, quid dicturus
 sit de nobis, si petulanter conuitijs ac seditiosis clamori-
 bus debacchemur in principes Christianos, atq; etiam sa-
 cerdotes? Qui si boni sunt, honorem promerētur, nõ con-
 uitia: si mediocres, adiuuandi sunt, ut proficiāt: si mali
 quidem sunt, sed sanabiles, moderatis admonitionibus, &
 secretis ac blandis hortatibus corrigendi sunt: si intolera-
 biles ac deplorati, aut tolerandi sunt, donec Deus ex-
 audito populi sui clamore, suo more puniat illos, aut ci-
 uitatum & senatuum consensu cohibenda est illorum im-
 potentia: sed interim cauēdum, ne remedia sint grauiora
 morbo, & tyrānis uertatur in anarchiam ac tumultum:
 perinde quasi lethargus phærmacis depulsus uertatur in
 phrenesin, aut podagra, ilium uel dolor uertatur in apo-
 plexiam. Est interim & malis principibus suis deſerēdus

honos, ne populus assuescat & bonis oppedere. Ceterum Christianum non est, malū malo propellere, etiam si Deus nonnunquam impios punit per impios, malo nodo malum adhibens cuneum. Quin & Petrus Apostolici senatus princeps in epistola posteriore, uchementer condemnat eos qui spernunt publica præditos autoritate, quique dignitate præcellentes non uerentur conuiuijs incescere. Nec à Petro dissonat Iudas, quem sic æmulatur nō solum sententijs, uerum etiam ipso dictionis filo, ut alter Petrus esse uideatur. Nam & hic stomachatur in eos, qui pro sua libidine spernunt dominos suos, & maledicta congerunt in eos qui publica funguntur dignitate. Nec enim isti ideo oderunt principes ac magistratus, quod impij sint, sed quod per illos nō liceat cuiuis facere quod libet. Nō enim sine causa gladium portant. Euenit igitur incōdite multitudini, quod eueire solet equis præfrocibus, qui posteaquam excusserunt sessorem, seipsos denique in præcipitium aut in foueam agunt. Periculosum est uni summam rerum concedere, & populus nihil aliud q̃ tumultuatur. Iustissimum igitur est, ut quemadmodum elementa sese mutua libratura coërcent continentq̃, sic potestas regum, reuerētia pontificum, autoritas cōciliorum, senatum, ac primariarū ciuitatum, populiq̃ cōsensus, ita sese uicissim temperent librentq̃, ut res nec in tumultū exeat, nec in tyrannidem. Solet enim alterum malum ex altero nasci, uidelicet dum tyrannis uertitur in Anarchiam, & Anarchia dum compefcitur, gignit tyrānidem. Itaq̃ qui maledicit potestati, quam Deus ordonauit, deo maledicit. Quemadmodum qui præfectum Cæsaris uiolat, Cæsarem uiolat.

violat. Dicam amplius, quisquis homini Christiano maledic-
 dit, Christo maledicit, ut enim ille uisitur ac resocillatur
 in mēbris suis, ita læditur & ignominia afficitur in mem-
 bris suis. Qui sacerdotē execratur, non ob aliud nisi quòd
 sacerdos est, qui episcopum aspernatur, non ob aliud nisi
 quòd episcopus est, qui Christianū despicit, non ob aliud
 nisi quia Christianus est, non ne palam Christum afficit
 ignominia? Ab his igitur blasphemijs quæ latēt, proficiscitur
 ad extremū blasphemæ gradum. Fons autē omniū
 idem est. Vt enim qui sese carnis afflictibus manciparunt,
 ideo detestantur principes ac magistratus, quòd per eos
 non liceat impune quicquid libet, sic impij deum oderūt,
 quòd sit inuitabilis ultor malefactorum. Et ideo quo suis
 prauis cupiditatibus utcunq; blandiantur, aut negant esse
 ullum deum, aut alium deum sibi fingunt, aut negant deo
 curæ esse res mortalium, sed omnia uel fato uel casu ferri.
 Vis audire Stoicam aut Auerroicam blasphemiam? aus-
 culta quid dicat psalmus: Dixit insipiens in corde suo,
 non est deus. Nunc mihi uide blasphemie fontem: Omnes
 abominabiles facti sunt in studijs suis, non est qui faciat
 bonum, non est usq; ad unum. Persuadent sibi mēdacium,
 blandientes uitijs suis, quibus frustra pollicentur impuni-
 tatem, sed mentitur iniquitas sibi. Neq; minus peccant qui
 negant Deum esse iustum, quàm qui negant esse Deum.
 Iustus autem non sit, si nec pijs rependat præmium, nec
 impios ulciscatur. Talibus indignatur apud Malachiam:
 Dixistis, Vanus est qui seruit deo, & quod emolumentū,
 quia custodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus
 tristes coram domino exercituum? Ergo nunc beatos di-

cimus arrogantes, siquidem ædificati sunt faciētes impietatem, & tentauerunt deum, & salui facti sunt. Audiamus nunc blasphemiam omnium maxime execrabilem: quum populus Israeliticus abhorrens à legibus dei, fecisset sibi uitulum conflatilem, acclamabant: Hi sunt dii tui Israel, qui te eduxerunt è terra Aegypti. Quæ potuit esse maior in deum blasphemua, quam qui potentia, magnitudine, sapientia, bonitate superat omnem humanam & angelicam cogitationem, posthaberi bruto animantis? Sed indignius etiam quod mortuo simulachro. Gentes demonia malunt colere quàm uerum deum: quod hic detestatur omnem turpitudinem, illi fauent uitijs & alunt prauas cupiditates, nec offendentur, quum in ludis ac fabulis tales inducuntur, qualem nemo uir bonus uellet esse suum filium, aut uxorem, atq; adeò ne famulum quidem. Tales dii placent, quia sub talibus licet, ut putant, impune scortari, mœchari, fallere, furari, occupare tyrannidem, mouere seditionem, quemadmodum Iupiter exacto & execto patre, regnum occupasse fingitur, & quemadmodum reliqui dii, seditione mota Iouem cum suis fautoribus expulerunt. Fortassis hoc blasphemiae genus non temere nunc reperiās inter Christianos, quanquam hoc ipsum prodigiosum est reperiri. Reperitur enim omnino, nec eam linguae uersaniam uel sanare uel coërcere potest tanta legum seueritas. Verum est aliud blasphemiae genus, aliquanto quidem tectius, sed haud ita multo minus perniciosum, quoties populus, adulans suis principibus desert eis honores diuinos, & principes hoc honoris libi **Idololatria.** benter amplectuntur. Itaq; fit interdum ut princeps pro ciuibz

ciuibus & consiliarijs habcat palpones & irrisores, populus uice principum habeat dementes tyrannos, & utrinq; blasphemua prouocatur deus. Est & aliud blasphemie genus, non hoc quidem multo testius, sed adeo uulgatum, ut non habeatur pro blasphemia. Si blasphemus est, qui dicit statuæ Iouis, Serua me: non est blasphemus, quum auarus dicit arcæ differtæ nummis, Serua me, alioqui percos? Si blasphemus est qui Ioui ture gratias agit pro incolumitate, pro diuitijs, pro regno, & blasphemus non est, qui pecunie per fas nefasq; partæ felicitatem omnem suam refert acceptam: qui pro ea multo pertinacius depugnat, quam quisquam unquam depugnauit pro aris ac focus? ea perditæ se clamitat infelicem, & fugit ad laqueum? Videatur hoc impudenter à me dictū, nisi Paulus scribens Ephesijs ueritus non est auaritiā uocare idololatriam, hoc est simulachrorum cultum: nihil enim refert rem impiā Græcè dicas an Latine, nisi quod Græca uox etiam apud Latinos magis est infāmus quam ueracacula. Idem scribens Philippensibus significat esse quosdam, qui uentrem habeant pro deo. Et ipse dominus in Euangelio mammonam opponit deo, uelut alterum deum, cui seruiunt ac sacrificant ij, qui pluris faciunt pecuniā quā deum. Rursum Paulus scribens Corinthijs declarat non uentrem tantum & mammonam esse deum quibusdam, sed alios multos esse deos. Nam etsi sunt, inquit, qui dicuntur dij, siue in cælo, siue in terra, siquidem sunt dij multi, & domini multi, nobis tamen unus est deus pater, ex quo omnia, & nos in illo, & unus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.

5

Cap. 8.

ipsum. Quicquid igitur prætulcris dei præceptis, hoc tibi deum facis ac dominum. Scortator Venerem habet pro deo, luxui gulaq; seruiens Comum habet pro deo, ebrius Bacchum colit pro deo. Non mactat illis pecudem, sed seipsum illis pecudem facit ac sacrificat. Non incendit illis tura, sed obscœna fama suscitum adolet gratissimum demonibus talium turpitudinum autoribus. Qui gloria tur in turpibus factus, hymnos canit deo suo plenos blasphemiam in deum uerum. Vos igitur appello Christiani, si exhorrescitis, quoties auditis aut legitis impiorum blasphemias in deum, memetote uitam omnium qui gula, qui libidini, qui liuori, qui ambitioni, qui diuitijs seruiunt, plenam esse blasphemiam, quæ quidē hoc ipso contumelie plus habet, quod ab his proficiscitur, qui ueri dei nomen profitentur, quemadmodum ex postulat apud Ezechielem dominus, quod nomen ipsius polluat inter gentes, ob impiam uitam populi nomen dei titulo profitentis, factis autem negantis, quum dicitur, populus dei iste est. Quam uero non congruit, ut qui quotidie dicunt Deo, Sanctificetur nomen tuum, impie uiuendo polluant sanctum nomen domini. Iam inter conuiciatricem linguam, & adulatoricem seu obtretratricem aut calumniatricem, nihil interest, nisi quod interest inter eū qui gladio palam adortus iugulat, & eum qui per insidias aut ueneno tollit hominem. Clamat Semei furens in Dauid: Egredere egredere uir sanguinum, & uir Belial: uidelicet hæc est lingue rabies, de qua scribit Osée: Cadent in gladio principes eorum, à furore lingue sue. Quid hac lingua crudelius, quæ calamitatibus uallatum incescit dictis atrocibus, per
inde

inde quasi quis hominem collapsum, quē subleuare debebat, ultro saxis impetat? Tales habebat Iob consolatores, qui pro lenimētis dolorum, obiurgatione conduplicabant egritudinē. Neq; minima malorum pars erat uxoris lingua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Benedic deo & morere. Nec prius sacer ille Tobias erupit in lachrymas, quā ictus uxoris lingua: Manifeste uana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modo apparuerunt. **Q**uin & ipse dominus princeps noster in cruce crudelissime confossus clauis ac spinis, crudelius etiam confoditur conuicijs: Descēdat nunc de cruce, Vah qui destruis templum dei. Dixit filius dei sum, liberet eū nunc, si uult cum. **Q**uæ spicula quamlibet ueneno tincta possint esse grauiora, quā linguæ procacis iacula? Proinde ueluti rara quædam felicitas promittitur sancto Iob: A flagello linguæ absconderis, & non timebis calamitatem, quum uenerit. **A**b hoc uitio cum primis uult episcopum abesse Paulus quum ait: non percussorem, Græcè πλάκτην. Multis enim absq; uulnere corporis uiolenta lingua subitam mortem attulit. Nec desunt, qui in hoc uibrant linguas in fratres, ut occidat. Ad hanc classē pertinent, qui quamlibet leui de causa rixas mouent, ac uel de lana caprina suscitant tragedias. Rixantur pastores Gerare aduersus pastores Isaac: Nostra est aqua: unde & putco nomen inditum calumnia. **Q**uā plena puteis huiusmodi nunc est Christianorum uita? **Q**ui contractus est, quæ possessio, quod testamentū, quod sacerdotium, quod munus publicum aut priuatū, unde non scatent lites & iurgia? Totius contubernij iucunditatem cōtaminat lingua rixosa. Melius est, inquit

5

Genes. 26.

21.

quit sapiens, sedere in angulo domatis, quàm cum muliere rixosa, & in domo communi. Idem alibi dicit: Dolor patris filius stultus, & tecta iugiter perstillantia litigiosa mulier. Non omnibus adest rixosa mulier, sed cauendum est, necubi adsit rixosa morositas, quæ nihil usquam patitur esse suaue, quam Græci uocant dyscoliam, aut micrologiam, quòd difficile sit cum illis agere, quoniam de minutissimis etiam rebus odiose disceptent. Imò inter calumniā & conuitium hoc interest, quòd calumnia nonnunquam fucum habet: frequenter enim clanculū agit, & si cogitur sese proferre, iustitiæ speciem prætexit, crimen intendens uel falsum, uel uerum, sed hoc animo, ut falso etiam crimine ledere cupiat, si possit. Cōuitiator non semper obicit crimen, sed nonnunquam dedecus generis, aut calamitates maiorum, aut corporis uitium, quod is qui habet, nec sibi conciliauit, nec corrigere possit, si uelit: ueluti quum spurium appellant spurium, aut luscum uocant luscum, aut cascum cascum. Obrectator hoc abest à calumniatore, quòd uel clanculum, uel in absentē uibrat linguā, serpenti similior quàm leoni. Sed utroq; pestilētior est adulator, qui cōplexu strangulat, ac melle litis uenenis occidit: perinde quasi si quis Phalerno uino misceat aconitū. Execrabile malū, sed quo uix aliud in hominum uita rezeptius. Cōuitiator inimicis saepe prodest, indicans quid sit corrigendum. Et calumniatoris improbitas, nihil non reprehendens, reddit nos in gerendis rebus circūspectiores, nonnunquā & illustrat famam nostram, quam obscurare nititur. Idem facit obrectator, uel hoc ipso se proficiens inferiorem eo cui detrahit, quòd clanculum agit susurris,

nec

nec audet cominus congregari. At assentator ex stulto red= Adulatio.
dit insanum, ex insano insanabile. Itaq; Solomon pronū=
ciat adulatorē publica dignius execratione: Qui dicunt, 24
inquit, impio: iustus es, maledicent eis populi, & detesta=
buntur eos tribus. Clamat & per Eſaiā dominus: Popule
meus, qui beatum te dicūt, ipsi te seducunt, & uiam gres=
suum tuorum dissipant. Rursus admonet Solomon: Si te
lactauerint peccatores, ne acquiescas illis. Rursus alibi: 26
Verba susurrionis quasi simplicia, & ipsa perueniunt ad
intima cordis: Quum submiserit uocem, ne credideris ei,
quoniam septē nequitie sunt in corde illius. Quoniam ut
ait Ecclesiastes: Melius est audire increpationē sapientis,
super uirum audientē carmen stultorum. Habet habet illa
Siren blandissimas cantiones, sed pellicientes in amarum
exitū. Hinc Sirach ille sapiens: Qui sophisticē, inquit, lo=

quitur, odibilis est, in omni re defraudabitur. Hanc pestem
regibus infestissimā deprecatur sanctus ille Psalter: Cor= 140
ripiet me iustus in misericordia, & increpabit me, oleum
autē peccatoris non impinguet caput meum. Hoc homi=

num genus execratur & Ezechiel propheta: Qui dicunt 18
populo, pax, pax, quum non sit pax, qui linunt maceriam
absq; temperamento, qui consuunt blandos puluillos, sub
omni cubito manus, & faciunt cecrucialia sub capite uni=

uersę etatis, ad capiendas animas. Nisi maximum malum
esset adulatio, non tanta sollicitudine deprecaretur Da=

uid: Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à
lingua dolosa. Quoq; declararetur quam esset difficile
huius mali remedium, audit à domino propheta clamans:
Quid detur aut quid apponatur tibi ad linguam dolo=

san?

ſam? Nec aliud remedium oftenditur, niſi ut opponamus ſagittas potentis acutus, hoc eſt, ſermonē dei, qui acutiſſe eſt gladio ancipiti, pertingens uſq; ad diuiſionem animæ & ſpiritus, & carbones deſolatorios, ut ex his cognita noſtra inſelicitate deſinamus nobis placere ex falſis adulatorum laudibus, & ex noſtrarum opum diſſidentia deſolati per dei miſericordiā reſpiremus ac reuiuifcamus. Tales enim ſunt ſagittæ potentis ſcripturæ: occidunt, ſed occiſos uiuificant. Tales ſunt carbones pœnitentiæ, denigrant, ac deiſciunt hominem: uerum ubi recanduerint, lætitiā adferunt ſolidam ac perpetuam. Cæterum adulationem miſſam faciemus, & ad calumniam tranſibimus, ſi pauca dixerimus obiter de lingua prodiſtrice, deq; lingua quæ ſuggerit pernicioſa conſilia. Talis erat lingua Ioab, qui ſub ſpecie blandi alloqui occidit Ammon: talis erat lingua Dalilæ, quæ prodidit Sanſonem: talis erat Iudæ:

- 2. Reg. 13.** *Auc Rabbi. Peſtilentis conſilij exemplum habes in libris Regum, de Ionadab, qui uiam oftendit Ammon, qua potiretur ſore quam turpiter adamabat, atque hinc grauis malorum inundatio.*
- 3. Reg. 21.** *Quis non execratur impiam Iezabelcm, quæ ſuo conſilio petraxit animum regis ad impietatem? Iam iuuenile conſilium non ne Roboam maxima parte patrij regni ſpoliauit? Porro non eſſe uanum quod Græco prouerbio dicitur: Malum conſilium conſulenti peſſimum eſſe, declarant illi, qui dum ſubdolo conſilio hoc egiffent apud Dariū regem, ut Danielem perderent, ipſi coniecti ſunt in lacum, & à leonibus diſcerpti: iuxta id quod ait ſapiens ille Sirach: facienti nequiſſimum*
- Dan. 6.** *conſilium ſuper ipſum deuoluetur, & non agnoſcit unde uenit*

uenit illi. Idē alibi monet, ut à malis cōsiliarijs seruemus animā nostrā. Ergo uitæ periculū est à malo cōsultore, nī uallo te munias aduersus illū. Id quibus rationibus oporteat fieri, paulò pōst differemus. Nūc cōsideremus quāta pestis humanæ uitæ sit lingua calumniarix, hoc est, uere diabolica. Quod enim Latini calūniā dicunt, Græci uocant diabolē, & hinc potissimū habet nomē, ille cōmunis humani generis hostis, atq; idē Hebræis dicitur satan, quod nobis sonat aduersariū. Deus noster dictus est Deus pacis, qui per filiū reconciliauit mundū ipsi, deletō chirographo peccati, quo tenebamur rei mortis: & Christus propheta dictus est consiliarius pacis. Huic semper aduersatur satan, qui primus omnīū scuit inimicitia inter Deum & hominē, Deum ipsum apud hominē sugillans mendacij: Non moriemini, sed eritis sicut dii. Nec hodie desinit rescindere sartā per Iesum gratiā, calumniās nos apud Deum. Christus aboleuit uera crimina nostra, donans nobis suā iustitiam, diabolus etiam falsis criminibus onerare studet pios homines, quemadmodū calumniatus est Iob: Nisi in faciē benedixerit tibi. Non ne uocat uirum sanctū, in crimen blasphemie? Christus nostram impietatem in se recepit, diabolus suam impietate nobis conatur imponere. Christus pro nostris delictis interpellat patrē, ut seruemur, diabolus interpellat, ut percamus. Non semper hoc agit per semetipsum, habet organa penē ipso sceleratiora. Quæ nā, inquires? Linguas delatrices innocētū: imō nō linguæ sunt, sed gladij ueneno tincti: Lingua, inquit, corū gladius acutus, & uenenū aspidum sub labijs eorū. Vnde quibus studio fuit sapiētū apoph-

thegmata colligere, refrunt quiddam non infistium de Theatida Lacedæmoniorum duce, qui rogatus num gladius, nam gladium acuebat, sat esset acutus, Acutior, inquit, calunia. Quam multos olim iugulauit hic gladius, quam multos hodie iugulat? Audistis ex Psalmis: **18** *Lingua eorum gladius acutus: Et apud Hieremiam dicunt, qui linguam habent pro gladio: Venite percutiamus eum lingua. Videmus autem linguam gladii speciem habere, colorem ignis. Etenim mala lingua gladius est utrinque incidens, caesim ac punctim uulneras, insuper et ueneno tinctus, et ut ait Iacobus, inflammatus igni gehennæ. Prætermittam exempla, quæ sub Neronibus, Caligulis, Claudijs, Syllis et Marijs, Dionysijs et Hieronibus, quæque sub Christianis etiam principibus nonnunquam produntur. Numerosiora sunt, quam ut recenseri possint: notiora, quam ut debeant. Et malo referre quæ nobis suppediunt sacra literæ. Huius gladii uenenum sensisti sanctissime Ioseph, proque fide erga dominum, proque continentia erga uxorem domini, carcerem et capitis periculum præmij loco*

Gen. 39. *retulisti: Ingressus est seruius Hebræus, ut illuderet mihi, et ad clamorem meum relicto pallio quod tenebam fugit foras. Quid te memorem castitatis ac pietatis exemplar Susanna? perieras seniorum calumnia, nisi te dominus per Danielelem à linguarum impiarum gladijs eripuisset. O crudele linguae spiculum. Quid simile potest ullus gladius, etiam si nocens ferrum ueneno reddatur nocentius? Vitam eripit, famam non potest eripere. Plus aliquid potest ad nocendum ingeniosa calumnia, quæ mortem adfert cum infamia. Petitus erat idem Ioseph antea calumnijs fratrum suorum*

suorum, qui detulerant illum apud patrē de crimine malo. Sic enim habet translatio Septuaginta, ac mea sententia magis quadrat hæc figura Christo, quem Iudæi multis criminibus accusarunt apud Pontificem & præsidem. Nec probabile est Ioseph adhuc puerum detulisse fratres suos apud patrem, quum eosdem pessime de se meritos, postea non criminatus sit, sed seruauit. Quin & ipse sermonis cōtextus hic pro nobis facit. Sequitur enim: Israël autē diligebat Ioseph super omnes filios, eò quod in senectute genuisset eum. Ideo nihil egit fratrum calumnia, quia pater diligebat illū præ cæteris. Postremò Chrysostomus interpres sequitur hunc sensum quem adduximus. Nec Hieronymus meminit huius loci correcti in traditionibus Hebraicis, quum alia minutiora uentilet, agitetq; . Qui locū mutarūt, uidetur offensi, quod putarēt nō conuenire Ioseph innocentie, crimen pessimum, & recte offenderentur, nisi mentio fieret de inuidis fratribus & falso crimine. Alioquin magis offendi debebant, quod dominus noster longe Ioseph innocentior, accusatus fuerit blasphemie. Molicbatur quidē exitiū lingua diabolica, sed Deus alicuiam malitiam suis uertit in bonū. Siquidem fratrum calūnia magis etiā prouocauit charitatē Iacob erga Ioseph, & reginæ criminatio præbuit occasionē, ut Ioseph ad maiores honores uocaretur à rege. Sic et Iob apud Dauid regem, detulit Abner de rege benemeritum, ac regi quidem non persuasit, sibi tamen persuasit ut per insidias occideret innocentem. Quid dicam de Iezabele, quæ quò mederetur dolori mariti, finxit literas nomine Achab regis, easq; signauit anulo regio: signatas misit

3. Reg. 25.

ad optimates ac ciues Naboth. Literarū hæc erat sententia: Indicite ieiuniū, & sistite Naboth inter primores populi, simulq; submittite duos uiros filios Belial, qui falsum testimonium ferāt aduersus eum, dicentes: Benedixit Naboth Deum & regem, & educite & lapidate. Quid hic potissimū admīremur, audaciam scelestæ mulieris, an primatū populiq; facilitatē impiā, qui talibus literis paruerint, an regis stultitiā, qui anulū suū crediderit uxori? Similem obedientiā Dauid reperit in suis ducibus, quū iuberet Vriam occidi. Vtinam & nostri principes non haberent suos ad huiusmodi facinora nimium promptos. Rex Britannia præsulis optimi cæde nobilis, quū audisset à sancto Thoma archiepiscopo Cantuariensi anathemati deditos, quicumq; possiderēt ac tenerent res aut loca ecclesiæ, uehemēter cōmotus est, quòd episcopus auderet episcopū agere. Hæc, inquit, excommunicatio generalis me quoq; complectitur, qui quasdam episcoporum domos ac prouentus occupo. Et adiecit: Non faceret hæc ille sacrificus, si famulos haberem quales oporteret. Ad hanc uocē tres ex eius proceribus profecti sunt Cantuariam, & uirum sanctissimū crudelissime necarūt. Quum rex palam impia præcipit, proditor est qui obtemperat, amicus qui deficit ac resistit. Siquidē hic cōsiderandū est, nō quid placeat irato, sed quid illi perpetuo sit placiturum. Proditores erāt Alexātri Magni, qui lācea illi rediderūt, & uino & ira furenti, qua Clytū amicū cōfodit. Nam mox sequuta est calidum facinus, inutilis seraq; pœnitentia. Quem honorem habuisset suis magnatibus, si constanter exarmassent ipsum, donec redisset mētis sanitas

nitus? Qui tum adcrant regi, aut pernegare debebāt ar-
 ma, quum cōmotæ mentis esset, aut nō debebant eripere,
 quum de scipso pararet sumere suppliciū. Parendū qui-
 dem est regibus, sed donec reges agunt. Nunc præposte-
 re facimus, morē gerētes illorū cupiditatibus, ubi nequa-
 quā oportet, nō obtemperātes, ubi recta præcipiunt. Hoc
 autem obsequij genus nihil aliud præstat, nisi ut pro re-
 gibus habeamus tyrannos. Ipsa principū fortuna sat ha-
 bet crudelitatis, etiā si nullus instigator oleum addat ca-
 mino. Sylla sibi felicitis nomē asciuit, quòd multa feliciter
 gessisse uideretur. Verum inter omnes felicitates duabus
 potissimū sibi placere solebat. Primū quòd pium Metel-
 lum amicū haberet, deinde, quòd Athenas non euertisset, *Malum cor*
 sed urbi totius Græciæ celeberrimæ pepercisset. Nec du- *silium.*
 bium est quin multi tum iratū huc instigarint, quorum
 uocibus si sese credidisset, nō minus illi displicuissent Syl-
 le, subuersis Athenis, quā post ipse sibi placuit, serua-
 tis. Cōiunximus in differēdo proditorem, adulatorem, &
 malum cōsultorem, quòd hæc inter se cognata sint uitia.
 Vulgo proditor dicitur, qui populi ius defendens obstat
 cupiditatibus monarchæ. At qui principē prodit tyrāni-
 di, quum bis sit proditor, tamē uir bonus habetur ac fi-
 delis. Si principes odissent uere proditores, in nullos ma-
 gis scuire deberēt, quā in adulatores, & infidos consi-
 liarios. Quū Pōpeiū Magnus Cæsaris potentiā fugiēs
 peteret Aegyptū, iamq; nō procul abesset à Pelusio, agi-
 tatū est inter regis adhuc pueri cōsiliarios utrū recipiē-
 dus esset Pompeius an excludēdus. Variatibus sententijs,
 inopia meliorū uocatus est in consiliū Theodotus quidā

Chius. Is regi puero datus erat præceptor in arte Rhetorica. Itaq; rogatus sententiã, censuit Pompeiũ nec recipiendũ in regnũ, nec repellendũ, sed receptũ occidendũ, addens malo cõsilio, dictũ illiberalẽ, mortuos non mordere. Persuasit. Itaq; uir tantus, ex tot periculis incolumis, unius Græculi lingua periit. Verũ cõsultoribus illis suum consiliũ, iuxta uetus prouerbium, pessime cecidit. Caesar enim ingressus Aegyptum autores necis Pompeij, pessime perdidit. Theodotus aliquãdiu profugus, ubi tandem in Bruti manus incidisset, mali cõsiliij poenas dedit. Cõsiliũ enim nõ est attemperandũ ad præsentẽ principũ cupiditates, sed illorum cupiditates ad ea quæ per se sunt honesta, deflectendũ est. Quæ turpiter suadetur, tantisper iucunda sunt, dum manet affectus, at rerũ exitus facit, ut diu doleamus, quod ad breue tempus delectauit. & excremur eos, qui nobis mali negotij suscipiendi fuerũt auctores. Nam principes homines sunt, eosq; uarijs distictos negotijs, nõnunquam & rerum imperitos multa fallunt. Hic bonus ac fidelis consultor, planè homo homini, quod aiunt, Deus est. M. Antonius quum obtineret Asiã, quoniam obsequens animo suo & assentatorum uocibus imensam pecuniæ uim prodigebat, multos præter ius suis fortunis spoliabat, & prouinciam non ferendis exactiõibus oncrabat. Itaq; quũ imperaret Asiaticis altera uestigalia, nec dubium est, quin ea res subuersura fuisset Antonium, dexter aderat Hybreas, qui fideli consilio simul & Asiaticis & Antonio prospexit. Exige, inquit, bis eodem anno uestigal Antoni, si potes efficere, ut eodem anno bis æstatem, ac genuinũ antumnum habeamus.

MOX

Mox ubi docuisset Antonium Asiaticos ipsi pēdisse ducenta milia talentorum, adiecit: Si hæc tam ingens pecunia ad te delata nō est, fac eam ab illis reposcas, qui a nobis exegere. Rursum si tanta uis auri ad te delata est & cōsumpta, nulla spes reliqua est. Hæc oratio libera quidē, sed ueritate efficax, flexit animum Antonij, ut à secundis uestigalibus exigendis desisteret. Pessime cessit, ut dictū est, Roboam filio Solomonis iuuenile consilium. Et apud Homerum Agamemnon nihil aliud optat ad rem feliciter gerendam, quam decem Nestores. Naaman Syro saluti fuit seruorum consilium. Iam abibat indignans, lepræ malum impio murmure conduplicaturus. Reuocatur à seruis domino sapientioribus, & sanatur. Sed ad calumniam redeamus, quæ potissimum impetit innocentes. Sic sublati sunt Socrates ac Phocion, sic Ostracismo eiectus est Aristides, sic periclitatus est Epaminondas ac Scipio. Quid hos commemoro? Sic sublati sunt omnes innocentie fons Iesus Christus. Tot mucronibus confossus est, Pharisaorum falsorumq; testium, denique totius populi: Tolle, crucifige eum. Quid criminum in eum intendit calumnia? Sicarij uocantur qui ferre perimunt hominem, qui idem faciunt lingue gladio sicarij non uocantur, sed tamen sunt omnibus sicarijs sceleratiores: Venite, inquit, percutiamus eum lingua. Quid aufert percussor, nisi corporis uitam? Crudelius est bonā famā eripere quam uitam. Et hoc moliebatur quidem Iudæus calumniator, ut gloriosum Iesu nomē in totū aboleretur. Ceterū impios calumnie conatus Deus uertit in diuersum. Reuixit dominus, pro mortali corpore recepto immor-

4. Reg. 5.

tali, datum est illi nomen, quod superat omne nomen, siue in cœlis siue in terris. Felicem cūctum debemus omnipotenti bonitati Dei, nec ideo tamen excusatio est calumniatricis linguæ malitia, si quum nihil intētatum reliquerit, non assequitur quod uult. Per Christum omnibus feliciter cedit calumnia malorū, qui pro Christo calumniam patiuntur. Stephano blasphemie crimen intētatum est, & damnatus perijt: imò seruatus est. Nunc quid illius nomine uel gloriosius, uel gratiosius? Paulus dictus est subuersor legis, ac dux sicariorum, & uicit calumnia ad tempus. Nunc quid illius memoria sacrosanctius? Priscis illis Christum profitentibus, obijciebatur magia & infanticidium: quid profecit calumnia? Sibi peperit infamiam, Christiano nomini gloriam. Diuum Chrysostomum in exilium egit calumnia, & illud conata ut nomen illius eraderetur ex episcoporum catalogo. Quid nunc illo celebrius? Quid non molitæ sunt in sanctissimum uirum Hieronymum linguæ calumniatrices? Testantur hoc illius præfationes & apologiæ. At cuius nunc magis floret memoria? Et si fas est hic miscere prophanorum exempla: habuit Homerus suum Zoilum, Vergilius Peronem, Horatius Meuium, Ouidius Ibim, quorum nunc ne nomina quidem extarent, nisi beneficio eorum, quibus obtestarunt, transissent ad posteros. Quæ admodum apud Ephesios nomen sibi parauit Erostratus incenso Dianæ templo, ita apud Athenienses hyperbolica maledicētia nobilitatus est Hyperbolus. Is tantum in hoc uacabat, ut singulorū uitia peruestigaret euulgetq; multam scommatum materiam suppeditans ueteris comædiæ

comœdiæ scriptoribus. Idem clam molitus est Ostracismū Alcibiadi. Id erat damnationis genus, quo traditis in comitijs testulis eiciebatur in exilium uiri primates, qui poetia, opibus & autoritate plebis inuidiā in se cōcitarant. Sensit Hyperboli conatus Alcibiades, & cum diuersæ factionis principe Nicia in gratiam redijt. Ita factum est, ut Ostracismus in autorem reciderit. Cuius rei tamen postea pœnitentia cœpit populū Atheniensem. Nam ex eo tempore sublata est Ostracismi autoritas, quòd eo uir obscurus & improbus, nec alia re potens quàm maledicendo, damnatus esset, qui graue supplicium commeruerat, quum hastenus Ostracismus expellendis è ciuitate uiris egregijs inuidiæ multitudinis solatium adferre consuesset. Huic similimū est quod ipsi uidimus, sed à nominibus temperabitur. Erat mihi Romæ domestica cōsuetudo cū quodā, qui malis artibus festinabat ad dignitates & opes, nemini nō inuidens præcedenti. Resignabat omniū literas, etiā à regibus missas, ut ex his strueret technas suas. In primis autē hoc agebat, ut duos archiepiscopos primæ apud suos auctoritatis inter ipsos cōmitteret, quòd sciret alioqui nō admodum inter illos conuenire. Subodoratus est hominis technas alter. Nam is Romæ tum agebat post in cardinaliū cœtū alleclus. Sic igitur ultus est Hyperbolū. In illius odiū recōciliatus est alteri archiepiscopo, & ostendit uia quā possent hominē ulcisci, si uellet esse fautor artificij. De cōposito missum est diploma nomine principis, quo deferabatur ei dignitas episcopi in Hybernia. Nouerāt enim hominē hoc misere sitire, eaq; gratia mouere tot machinas. Ille cæcus cupiditate, nec sentiens diploma fucū esse, petit

à Iulio confirmationem. Impetrauit, numerata pecunia, nullo pontificis periculo. Mox attonsa coma, rasis usque ad aures uertex, sumpta uestis linea. Quid multis? Totus episcopus prodijt in publicū. Dissimulabāt huius techna fabricatores. Vbi iam Romæ nulli esset obscurum, quin se pro episcopo gereret, caq; de re iam ad amicos omnes perscripisset, & ab illis gratulatorias recepisset epistolas, subornatus est, qui in frequenti conuiuiο proderet technā. Ab hoc rogatus est cuius loci esset episcopus. Edidit loci titulū. Rogatus est an certū haberet uacare sedē. Affirmauit. Rogatus est, unde sciret esse mortuum, cui uellet succedere. Multa fortiter mentitus est hac de re. Tandē ubi res cœpit ad iurgium tendere, paucis aperuit mysterium subornatus ille: Episcopus, inquit, ille cuius locū tibi uendicas, uiuit & ualet. Inquire rem, sic esse comperies. Moxq; rumor per totam urbem loquacissimā sparsus est. Quid faceret Hyperbolus episcopus non episcopus? Totos dies domi se continuit. Pudebat enim gestare uestem quam ante tempus induerat, rursus pudebat recepto pristino cultu confiteri se fuisse delusum, noctu tantū prodibat. Interim paucis diebus dolore cōtabuit. Apud ethnicos non aliud nomen fuit execrabilius quā delatorū, sectorum, quadruplatorū. Notatus est M. Tullius oratorū princeps, quōd iocos affectarit immodice: unde & audiuit à Catone, dij boni quam ridiculum habemus consulem: sed eiusdem candor laudatur, quōd quum rex esset fori, tamen admirabilem illam eloquentiā omnem cōsumpsit in patrociniō reorum. Neminem enim reū peregit, præter unū Verrem, cuius accusatio nō tam accusatio fuit, quā provinciarum

uinciarum quas ille oppresserat defensio. Catonis eximias laudes nonnihil obscurauit, quod toties in ius uocauit & uocatus est. Paulus Aemilius in repudiata uxorem nihil criminis effutiuit, tantum ostenso calceo pulchro nouoq; dixit se solum sentire, qua parte pedem urgeret. Continentia quam præstitit Aemilius in colloquijs amicorum, C. Caesar præstitit etiā in iudicijs, citatus testis, ut aliquid diceret in uxorem, cum qua fecerat diuortium, negauit se quicquam scire. Adcō uisa est illis uiris res ingenerosa & humilis calumnia, ut ne uera quidem crimina uellent in eas edere, quas à conuictu suo semouerant. Quin & gentium leges calumniatorē ad talionis pœnam uocant, non solum lex Mosaica. Sceleratior est qui crimen falsum intendit proximo, quā mendax testis: nam & hunc ille subornat. Et tamen in Deuteronomio deus testem calumnie conuictum iubet eodem affici supplicio, quo afficiendus erat is qui delatus erat, si conuinci potuisset: Non mi- Deut. 19.
sereberis, inquit, eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Vnde hoc Satanae malum irrepsit in uitam mortalium? Minus autem mirandum, si apud gentes repertus est calumniator, quæ pro deo colebant damonia. Neq; perinde mirandum de populo Iudeorum, quos semper torisit inuidia calumnie parens. Illud mirandum, unde sic inundarit in uitam Christianorum, ut uitium omnium teterrimū ob assuetudinē penē uitium uideri desierit. Excusarit fortassis quispiā principū aulas, quæ peculiari quadā natura sua pestes huiusmodi nō secus ad sese attrahūt, quā Cacias, ut aiunt, nubes. Sed an non omni
lachry

lachrymarum genere deplorandum, quòd hæc diabolica
 lues sic grassatur inter cruditos, sic grassatur inter sacer=
 dotes, sic regnat inter monachos? Quod nã in orbe fera=
 rum genus reperias, quod sinuli uesania sese mutuo mor=
 det, lacerat, discerpit? Quis nunc tutus esse potest à syco=
 phantarum linguis? Non parcitur bene meritis, non par=
 citur senectuti, non parcunt & hostes in bello, non par=
 citur dignitati principũ, non parcitur episcopis, nõ sum=
 mis pontificibus. Et quasi parum noxiæ habeat diabolica
 lingua, addũtur infamatrices picturæ, sparguntur famosi
 libelli, & hic tam sceleratus quæstus alit multos typogra=
 phos. Qui sustulit rusticanti calceum pictum, membratim
 diffecatur ut seditionis autor. Nunc quid non loquuntur
 picturæ quæ passim euulgantur? Olim periclitabatur qui
 nomine suo prodito libellum famosum euulgasset, nunc
 passim ludũt libellis anonymis, aut fictos titulos præstren=
 tibus, quibus sic ab sese depellunt periculum, ut innoxios
 aspergant infamia. Deprehensi quid adserunt? Vnde cũq;
 uenior quæstum, inquirunt. Est mihi alenda familia. Si uis
 alere, desinam facere quod facio. At quis audiat furem aut
 latronem sic agentem causam suam? Sed furari tutũ non
 est. Minus oportebat esse tutũ quod furto sceleratius est,
 nisi fortè uilior est homini fama quàm pecunia. Quòd si
 tuti potius quàm honesti habetur ratio, prostituant uxo=
 rem, discantq; ad calicem uigilanti stertere naso. Id certè
 per leges tutum est. Nunc in re tam atroci dormiunt le=
 ges, & impune licet cuius in cuiusuis debacchari uitã ac
 famam. Nunc uulgaris est calumnia, proximum appellare
 hæreticum, hæresiarchã, schismaticũ & falsarium. Et hoc
 in pri

in primis faciunt qui iactant se mortuos mundo, qui profitentur sese esse de numero illorum quibus Christus praecepit: Diligite inimicos uestros, bene facite *his* qui oderunt uos, & orate pro persequentibus & calumniatibus uos, Calumniae ut sitis filij patris uestri qui in caelis est. Ab hac forma, *bo monachorum* ne deus, quantum absunt, qui calumniantur imnerentes, imò qui nocetibus linguis impetunt bene merentes. Quando pro conuijs benedicta refrent, qui pro salubri admonitione crimen haereseos impingunt? Huiusmodi telis ueneno Tartarico tinetis armati sunt isti pauperes spiritu & nec peram nec baculum circumferunt. Non habet ballistas, sed iuxta Hieremiam, Sagitta uulnerans lingua eorum, & extendunt linguam suam quasi arcum mendacij. Non circumferunt uenenum in pyxide, quanquam & hoc faciunt nonnulli, sed iuxta psalmographum: Os circumferunt plenum amaritudine, maledictione & dolo, linguam circumferunt sub qua latet labor & dolor: Sedent in insidijs cum diuitibus in occultis, ut interficiant innocentem. Quibus technis hoc hominum genus sese insinuat principum aulis? Quae uenena quidam instillant in illorum aures? Et maliitia plusquam diabolicam religionis fucò praeceunt, quumque discrucietur zelo liuoris & odij, dicunt: Zelus domus dei comedit me. Nimirum hoc est quod sequitur in psalmo: Sedent in insidijs cum diuitibus in occultis, ut interficiant innocentem. Oculi eorum in pauperem respiciunt, insidiantur in abscondito, quasi leo in spelunca sua. Insidiatur ut rapiant pauperem rapere pauperem dum attrahunt eum. In laqueo suo humiliabunt eum. O piscatores bonorum. Apostoli piscabantur malos ad salutem: isti bonos

bonos piscantur in exitium, linguam calumniatricem habent pro rete, qua, quos uolunt, attrahunt, & attractos quocunq; genere sycophantiarū opprimunt: ipsi se iudices faciunt, actores ac testes. Quod si manifestior sit calumnia, quam ut dissimulari possit, allegant odium criminis, & prerogatiuam religionis. Imò quò crimen est atrocius, hoc grauius est puniendus qui per calumniam intendit. Et æquum est scilicet, ut innoxius extrema patiatur, ne quis peius sentiat de cucullo Francisci aut Domìnici? Quin ipsi curant hoc, ne quis de eis male sentiat, aut loquatur? Tales esse studeant, quales haberi uolunt. Compendiaria uia est, ut quam plurimi fiant apud omnes. At designare quicquid libet, & cogere mortales, ut quod uident non uideant, quod sciunt nesciant, quod execratione dignum est laudent, an non plusquam tyrannicum est? Et hi sibi digni uidètur, quos mūdus alat ac uencretur otiosos, atq; utinam otiosos. Hi sunt qui uendunt sua beneficia, & quorum puris precibus restringitur incendium iræ diuinæ. Quæso ne quis rapiat in contumeliā bonorū, quod in malos iure dicitur, ut uel uitentur, uel corrigantur. Quancquam uidemus nunc ubiq; tantam malorum inundationē, ut propemodum liceat illud è Psalmo usurpare: Omnes declinauerūt simul, inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usq; ad unum. Sepulchrū patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, uenenum aspidum sub labijs eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenū est, ueloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Si Turca depellendus est à ceruicibus populi Christiani, nec milites habent nec pecuniam, tum al-

legant

legant quietem religionis, & monachos oportere quàm longissime abesse ab effusione sanguinis: at calumnia iugulare fratrem, linguæ spiculo confodere proximum nulla religio est, quod & ipsum attigit Psalmus: Illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor. Si calceus sit integer Franciscano, piaculum admissum est: si lingua sit hominida, religio est. Quadruplicatores execramur, qui furti crimen intendunt, aut damni dati litem mouent, quò lucri nonnihil sibi concilient: & non execramur istos, qui falso intendunt crimen hæreseos, ut uniuersas hominis facultates diripiant, simulq; uitam austrant cum bona fama? Non gestant tela militaria, tametsi non desunt, qui sicas occulunt sub sacris pallijs, sed os istis pro armanentario est, quemadmodum dicit Solomon: Iaculum & gladius & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium. Quantumuis imponant hominibus fūco sanctimonia, tamen diuinam uindictam non effugient, etiam si ad sinum Domini aut Francisci confugiant. Hominem, inquit Solomon, qui calumniatur anime sanguinem, si usque ad lacum fugerit, nemo sustinet. Quosdam à scuitia legum tuentur aræ, sepulchra, templa, aut statuæ principum, calumniatori nullum est suffugium ab ira diuina. Veteres dicebant eos qui occidissent hominem agitari diris ultricibus, nec istis deerunt suæ furie. Habebunt obuias ultrices deas citius quàm credant. Deplorat & hoc malū humanæ uitæ sapiēs Ecclesiastes: Vidi, inquit, uniuersas calumnias quæ fiunt sub sole, & ecce lachrymæ eorum qui calumnias sustinent, nec est qui consoletur eos, & in manibus calumniantium eos fortitudo, & non

& non est eis consolator : Et laudavi mortuos super ui-
 uentes, & melior super utrosq; qui nondū natus est, qui
 nondum uidit opus malum quod factū est sub sole. Est ne
 igitur aliquod malum morte formidabilius? At sapiens
 pronunciat tale malum esse linguam calumniatoris. Vbi
 sunt igitur, qui parricidiū execrantur, & calumniam pro-
 ludo ducunt? Quod affirmauit Ecclesiastes, confirmat
 26 Ecclesiasticus: A tribus, inquit, timuit cor meum, & in
 quarto facies mea metuit. Delaturam ciuitatis & colle-
 ctionem populi & calumniam mendacem, super mortem
 omnia grauiora. Minitatur apud Osee dominus morti, quæ
 inter fratres diuidat: Ero, inquit, mors tua o mors, &
 morsus tuus inferne. Nihil amore fraterno cōiunctius, nul-
 la societas arctior quàm corporis & animæ, nullus chari-
 tatis nodus astrictior quàm coniugij : hæc omnia uincula
 disrumpit amara mors. Et tamen hæc nos transmittit in
 uitam feliciorem: calumnia nocentior est, quæ quum cru-
 deliora designet quàm mors, tamen nullo commodo sua
 damna pensat. Mortem hoc moderatius ferimus, quòd o-
 mnium sit ex æquo cōmunis, quòd necessitatis, non uolun-
 tatis, quòd quamuis acerba sit naturæ, neminē tamen red-
 dit impium. Nihil autem est malorum, quod non semel
 inuehat calumnia. Longum est omnia persequi. Circūse-
 rat quisq; suos oculos, per domos priuatas, per collegia,
 monasteria, per aulas principū, per ciuitates, per regna,
 & compendio discet, quantam ubiq; pestem ingerat lin-
 gua calumniatrix. Si calumniæ copulem adulationem,
 fortasse uidebor tale iugum inducere, quale sit, si quis
 draconem iungat simlæ. Et tamen res tam diuersæ inter
 se coher

se coherent. Quomodo enim reges dum uolunt unum
 ledere, multis adulentur necesse est, dumq; student unum
 in seruitutem redigere, prius ipsi multis etiam abiectissi-
 mis seruiant oportet: ita calumniator quum huic struit
 falsam calumniam, cogitur multis palpari falsis laudibus.
 Sic equus ut opprimeret cecruum, sefforem in tergum, &
 frenum in os recepit. Iam in obtrectationis uitio, quàm ~~Obtrecta~~ tio.
 impudèter nobis ignoscimus, imò quàm nobis blandimur,
 & festiui nobis uidemur, dum arrodimus famam proxi-
 mi. Deus qui prohibuit furtum in Leuitico, eodem in loco 19
 prohibuit calumniā & obtrectationē: Non mentiemini,
 inquit, nec decipiet unusquisq; proximum suum, non eris
 criminator nec susurro in populus, non stabis contra san-
 guinē proximi tui. Quàm enim detestabile malum sit de-
 tractio, docet Solomon: Cogitatio, inquit, stulti peccatum 24
 est, & abominatio hominum detractor. Qui male cogitat
 de proximo, linguā interim cohibens, non est quidem im-
 munis à peccato, sed apud deum duntaxat nocens est. Ve-
 rum qui passim uibrat uirulentā linguam in proximum
 absentem, is etiam apud probos homines abominabilis est
 & execrabilis. Metuit enim sibi quisque à ueneno scor-
 pij, & odit hominem tali morbo obnoxium, etiam si uera
 prædicet. Nam quandoquidē morbo id facit, non iudicio,
 & falsa prædicaturus sit, si ueniat in mentem. Quotus-
 quisq; est hominū, in quem non aliquid uere dici possit?
 Quòd si quis sit alienus ab omni uitio, tamē falsam etiam
 infāmiā metuunt probi. Atque ab insultu conuiciatricis
 linguae cauere licet, à susurronis lingua quī caueris tibi?
 Clanculū & ex insidijs impetit hominē, corā blādis &
 k amicus,

amicus, & si quid expostules, abiurat se dixisse, quod apud multos non tacuit: Sed pestilentiores sunt, qui fucum addunt morbo, præfati laudē ac bonuolentiam figurato morsu lædunt. Est uir bonus, & mihi paternus amicus, eoq; gratulor illi quòd feliciter illud iudicium effugerit: uir est apprime doctus, sed utinam haberet tantum fidei, quantum habet ingenij. Amicus ille, sed magis amica ueritas. Hic niger succus loliginis, hæc est arugo mera. Sunt enim qui linguae incontinentia, aut alioqui per occasiōem sermonum prouocati effutiant, quæ labem aspergunt proximo, quum tamē non adsit peruersus animus. Hi uere sicarij sunt, tegentes telum quo perimunt, hi uere scorpij sunt, prius amplectentes, quàm infigant aculeū: hi ueneficis omnibus sceleratiores, qui letale uenenum melle prælinunt. Et hæc artes callent, quibus rhetoricam discere religio est. Imò qui damnant disciplinas omnes liberales, nec patiuntur, quicquam disci præter nouum ac uetus testamentū, ab hac arte non abhorrent. Obtrectator quoniam odio duci uidetur, frē caret fide. Itaq; reperta est illis ars, qua dissimulent odium, ac fidem sibi arrogent, quò certius lædant. Vitium hoc maxime solet uideri familiare scemnis, nunc etiā ad uiros denugrauit, irrepsit in aulas principum, in scholas cruditorum, in collegia sacerdotum, in sodalitates monachorum. Nec opinor ullum fuisse seculū, quo latius regnarit hæc lues, quam hodie regnat per uniuersam ditionem Christianam. Dicitur diuus Augustinus hoc distichon affixisse mensæ suæ:

Quisquis amat dictis absentum rodere uitam,

Hanc mensam uctitam nouerit esse sibi.

Atqui

Atqui hæc lex solet antehac etiam in publicis adscribi di-
 uersorij, & obstrictum a reliquis conuiuijs, si quis ora-
 sus fuisset sermonem obstrictatorium. Idem si contigisset
 in cōuiuijs principū, ius erat olim caduceatori, quē nunc
 Galli heraldum uocant, panem impositum inuicere, aut
 scisso mense linteo declarare sermonē esse parum dignum
 mensa principis. Nunc quid aliud auditur in omnibus cō-
 uiuijs, nisi, Ille plus quam hæreticus est, ille colludit cum
 Lutero, ille nihil scit rei Theologicæ: ille quum habea-
 tur pro bono uiro, tale flagitiū olim designauit, ille pudē-
 dis parentibus natus est, ille suum genus dehonestauit, ille
 decoxit. Huiusmodi delicijs nunc laici, sacerdotes, ac mo-
 nachi cōdiunt sua conuiuia. Quam uerò parū congruunt
 huius fabulæ partes. Inuocatiōe numinis cōsecratur men-
 sa. A sacra lectione fit auspiciū cōuiuij. Mox ad obtre-
 ctatrices fabulas. Rursus gratiarum actio. Deinde reditur
 ad intermissas obtrectationes. Talibus fabulis transmittūt
 tempus, ē quorū ore dominus uetuit ullum uerbum otio-
 sum excidere. Vchementem indecorum sit in mensa uo-
 mere. At quis indecentius mensam conuomit, quā qui bi-
 lem, qui odium, qui pestilens animi pus effundit in conui-
 uio? Nec ulli peccant hic impudentius, quā hi quos po-
 tissimum oportebat sermone salutifero condire stultitiam
 aliorum. Qui Theologi dicuntur, & hoc cognomine glo-
 riantur, quod de rebus diuinis loquātur, qua fronte nunc
 facti sunt maledicentiæ magistri? Non incesso ordinem,
 sed admiror in tali ordine reperiri qui suo ordini tam non
 respondeant. Qui se prædicatores appellāt, pro sacris li-
 teris prædicāt aliena mala, imò falsa crimina. Qui dicuntur

obseruantes, quur hic non obseruant linguā, quæ si sit in-
 frænis, uana est omnis illorū religio? Horum sodalitates in
 hoc ualent, ut unius linguæ pius quā ocysime serpat ad
 omnes. Quod unus aliquis Franciscanus dixerit inter po-
 cula, per ueredarios, quos illi nusquam non habent, spar-
 gitur intra mensem per uniuersum ordinem. Nec conui-
 uis solum ac mensæ reuerentia abutuntur ad hoc malum,
 uerū etiam in prælectionibus sacris, in cōcionibus Euan-
 gelicis, in secretis confëssionibus obtrectant proximo. Et
 ibi discit populus artem diabolicā, ubi conueniebat discere
 disciplinam Euangelicam. Adolescentes à parentibus
 mittuntur ad scholas publicas, ut ibi discant artes libera-
 les, atque illic discunt à præceptoribus artē omnium illi-
 beralissimam, uidelicet obtrectandi proximo. Et ars est
 quæ facillime discitur, difficillime dediscitur. Quin & hy-
 mnos quibus deum laudāt, inficiunt hoc tartareo ueneno.
 Oremus deum, inquit, ut tales ac tales liberet ab hæresi
 Lutherana. Quin & ipsas sacras literas torquēt ad male-
 dicentiam, deprauant Euangeliū, deprauant Mariæ can-
 ticum ad uirulentam ac mendacem obtrectationē. Et hæc
 est religio quorundam, qui negant ecclesiam posse consi-
 stere, nisi ipsorum pietate fulciretur. Hi sunt illi cœlibes,
 qui diuinam ultionem iam uibrantem ultorem gladium
 orbi, uertunt in misericordiā. Atq; interim sibi mure blan-
 diūtur: Quod dignis maledicatur, inquit, benedictio est,
 non maledictio. Sed illi dignitatem hanc æstimant ex le-
 uissimis nugis. Est quispiā, qui parum reuerētè loquutus
 est de hoc aut illo Frāscano, quum quotidie tot flagitia
 vulgus etiamprehendat, nescio quanto ipsorum pудо-
 re, certe

re, certe magno dolore nostro, protinus existimāt causant
 esse iustissimam, quur ille sexies mille Franciscanorum lin-
 guis per uniuersum orbem infametur. De me decreueram
 nihil memnisse, attamen unum quiddā refram, mihi com-
 pertissimum, sed eius generis, ut ridendum sit magis quam
 execrandum. Franciscanus quidam legerat paraphrasim
 meam in Ioannem Euangelistam: probabat omnia. Ven-
 tum est ad appendicē, quam adieceram non ob aliud, nisi
 ne uacaret charta. Et hæc placebat, donec uentum est ad
 imum calcem, in quo taxo quosdam, imò moneo cunctos,
 ut si uelint cum bona fiducia exire ex hac uita, ne figant
 ancoram spei suæ, in quibus non oportet. Huiusmodi dum
 differe, hæc uerba subijcio: Quod genus, ubi moriturus se
 tutū credit, si sepeliatur amictus ueste Frāciscani, aut Do-
 minicani. Ibi repente meus applausor uersus in obrecta-
 torem, damnauit omnia, etiam quæ prius approbauerat.
 Nec hoc cōtentus, instigauit sodales suos, ut senatus con-
 sulto edicerent, ne quis Franciscanus legret libros Eras-
 mi. Si dixissem in ueste Dominicani, & omissem Frāci-
 scani, fuisset illi Christianus. Nunc unica uocula factus
 sum illi hæreticus. Atqui quod illic obiter moneo, deberēt
 ipsi in publicis concionibus docere populum, si modo cu-
 perent esse quod haberi student. Neque enim id assequē-
 tur maledicendo, sed integre sancteq; uiuēdo consequen-
 tur, ut sint bonus odor deo in omni loco. Expedit, inqui-
 unt, ut populus bene sentiat de nostro ordine. Sed magis
 expedit ut uulgus bene sentiat de sacerdotū ordine, quem
 sine controuersia Christus instituit. At rursus expedit ut
 sacerdotes qui uiuunt impie, qui uel docent non pia, uel

corrigantur admoniti, uel retegantur, ne seducant incautos. Et tamē in hunc ordinem isti solent seditiosa licentia uelut ē plaustro, quod aiunt, debacchari, nec abbatibus nec episcopis parcentes, ac ne Romano quidem pontifici, quoties ipsis uisum est commodū. Qui boni sunt non offendantur, si quid dicatur in malos. Qui mali sunt, sed sanabiles, admonitos sese iudicabunt, non attritos, quū nullius nomen edatur. Qui sunt insanabiles, horum maliciam oportet detegi, ne simplicibus imponant falsa specie sanationia. Quur ipsi declamant ē suggestis in omne genus mortalium? Nimirū dicent, ut corrigatur uitia. Ita ne suorum uitia corrigi nolunt, quia nolunt argui? Monarchæ ferunt æquis animis admoneri libris editis, atque adeo reprehendi libere, modo absit seditiosa petulatia: & Franciscanus qui mansuetudinem Euangelicā profitetur, uerbulo tactus extrema molitur: & pro leui conuicio, si tamen hoc conuicium est, regerit crimen hærescos. Si quis detrahat maiestati cuculle, tot linguarum spiculis confoditur. An hoc expedit populo, ut credat neminem damnari, qui sepeliatur in ueste Franciscana? Sed expedit ipsis, qui uiuunt, imō lasciuiunt ex publico. Verum interim ubi charitas illa quam profitentur apostolica, quæ non querit quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi? Non deficiet eos liberalitas populi, si bene uixerint. Et si defecerit, habent suffugium, quod Paulus apostolus non solum indicauit uerbis, sed factis expressit. Ille uir tantus, non ueritus est consuecere coria nocturnis operis: & in tot nubibus, quorum bona pars in ocio uiuit, nullus est qui dignetur opera manuarum uictum querere, si urgeat necessitas? Quis autem

cogit

coëgit illos abijcere sua, ut uiuerent de alienis? An pluris faciunt hominū constitutiunculas quā Pauli doctrinam? Iam illud uide quā non sit æquū: si cuiuspiam istorum beneficicias, non habetur nisi ab uno gratia, si quē unum lauderis, uniuersus ordo concitatur. Nec minus iniquū ē illud quod pro leui ioco dicto in cucullam, regeunt crimina plusquam capitalia. Etia atq; etiam rogo, ne quis hæc in contumeliam bonorum dicta putet. Amamus pietatem, sub quocunq; pallio, sub quocunq; titulo. Nec ista dicuntur proprie in istos, sed in uniuersos, quibus opus est hæc medicina. Deniq; et mihi ipsi hæc dico, ipse mihi monitor sum, ut uobiscū dediscam obtrectationem, sicubi sum obnoxius: quis autē non est alicubi obnoxius? Si non sum obnoxius, ut caueam ne quando incidam in eam foueam. Est et aliud obtrectandi genus figuratum, quod committitur per aposiopesin, aut significationem. Congessit in me falsa crimina, ego si uera, sed malo meminisse quid me deceat. Illum quidā magni faciunt: at si scirent quæ scio, nihil addam. Et absit ut nō uidear ea loqui, quæ ipse non ueritus est facere. Homines cætera prorsus ἀποροί, hic tenent schemata rhetorū. Illud ridiculum, quod quum nufquam non effutiant animi pus, tamen apud singulos deiciant se nulli præterea dixisse, aut dieluros esse, et à singulis stipulatur silentij sacramentū, quum ipsi ne confessionis quidem, quam ut sacramenti partem tuentur, fidem habeāt in religione. Secreti sigillū uocat quod rumor est, et secreti fides nō aliò proficit, quā ad impunitatē, et fidem sycophantiæ. Si mordeat, inquit Ecclesiastes, coluber in silentio, nihilominus eo habet, qui occulte detrahitis.

Nonnunquam & bonis uiris in rem peſſimā abutuntur, præſertim ſi quos nouerint linguæ ſuſtilioris. Apud hos clām deplorāt uitā huius aut illius, ut non obrectare ſed mederi uelle uideantur: ille nō intelligens ſucū ſycophāte, quod ſimpliciter accipit, perſuadet alijs, & illi rurfus alijs: ita traducitur innocuus artificio ſclerate linguæ, atq; obiter inſciantur audientium aures, lue ab alijs ad alios proſerpente. Si flagitiū eſt in proximū, quum opus non eſt euomere probra uera, quantō turpius eſt incerta pro compertis affirmare? Sed longe turpiſſimum eſt malitioſe cōſingere crimina, quibus iugules proximum, quia gladio nō licet. Charitas benigne interpretatur & mala, ſuſurro etiam benefacta diſtaq; deprauat. Et hoc ſcleratioꝝ eſt ſuſurro, quā calumniator, quod ex palam inſectato crimine, monetur is qui calumnia petitur, ut ſe corripat, ſi ſibi male conſcius eſt, & monetur quidem ab inimico inimice, ſed beneficiū, quū eſt opus, undelibet accipere gratum eſt: ab inimico ſane melius accipitur hoc nomine quod qui accipit liber eſt ab onere referēdæ gratiæ. Cæterū obrectator clancularius hoc pro uiribus agit, ut probū alterius ſciant omnes, ſolus ipſe neſciat quē unum reſerebat ſcire. Inter homicidas minus execrabilis eſt, qui palam ferro adoritur hominem, propterea quod id faciat ſuo quoq; periculo: ita minus eſt deteſtabilis calumniator, quod aliū impetit nō ſine periculo redituꝝ ad ipſum talionis. Cū obrectatore ſi uelis agere, quādo deprehendas autore ſycophantiæ, quæ per ceterimū uix ad te peruenit: & qui primus dixit, dixit uni, dixit ſtipulatus ſilētij fidē, dixit præmiſſo uerbo, benedicite? Licet omnibus inſciari.

ciari. Quòd si totum crimen inficiari non licet, negat se sic dixisse, quemadmodum delatum est, & fingunt nouam orationis formam. Hic mendacio patrocinatur uulgò notum humanae memoriae lubricū. Quis autē pudeat istos hoc inficiari, quod uni clam, aut in cōuiuio paucis dixerunt, quum passim inficietur quòd in publicis praefectionibus, aut etiam concionibus deprædicarunt? Quod tamē nulli faciunt impuniū quā isti, quibus cuculla clypei loco est. Volitant sursum deorsum toto terrarum orbe, quocunq; se confirunt domi sunt. Habent enim nō solum sodales eiusdem cultus, uerum etiam domos habent, mulierculas oncratas peccatis ac fautrices ordinis, quas in hoc lactant & captant. Itaq; quoties uisum est istis insigniter ē suggestio debacchari in quempiam, subornant scurrā ad quoduis facinus promptum: locus dicendi datur cucullae non homini: Nam eò delapsa est religio Christiana. Ille deblaterat digna atq; indigna, scelcratam peragens fabulam. Quod subsistit, loco debet & populi modestiae. Atqui loci religio nō subuenit illis, qui in ipso loco facinus admiſerunt, ueluti nō est homicida tutus in loco sacro, qui illic occidit hominē. Age cum sycophāta, at ille iam aliò demigravit, aut certe demigrasse dicitur. Age cum Priore, respondet: non est huius collegij, nec suspicabar illum talia dicturum. Vt iam maxime teneas autorem calumniae, quò trahes illū in ius? A' prophanis iudiciis & episcopis sexcētis diplomatibus exempti sunt, quidam etiam à iure sui ordinis. Quærendus igitur prouincialis, aut uicarius, aut generalis, ut ipsi uocant. Horum alius in aliū reijcit causam, suae quibusq; cucullae fauētibus, etiam

si factum nō possint defendere. O' religionē prophana, &
 columnas ecclesiæ, o' terræ salem. Non hæc, inquam, di-
 cuntur in omnes. Nam hoc mihi crebrò repetendum est.
 Sed inter hos boni qui sunt, quur mussant ad hæc facino-
 ra? Quin tales uel ciciunt, uel coërcent? Sed plures sunt
 mali, & inter illos pessimū quiq; rem gerunt. Expenden-
 dum igitur, nam ob paucos bonos quidem, sed oppressos
 expediat tot agmina malorum alere, qui bonorum etiam
 pietate bonaq; fama abutuntur ad suam malitiam. Quid
 fingi potest magis indecorū? Cinceritia ueste prostentur
 Euangelicam simplicitatē, & in lingua circūserunt dia-
 bolicam uersutiam. Basiliscus omnibus uenenis formidini
 est. Istorum technas metuūt etiam aulici, metuūt & prin-
 cipes homines innocuos & incriminosos, nisi quòd linguam
 circūserunt. Ostentant se ueste cādida, & in lingua def-
 runt succū loliginis ac scipiæ. Alij pullis uestibus profite-
 tur sese mortuos mūdo, quum mortui fraternæ charitati,
 uiuant calumniæ & obtreccioni. Vendunt sua ieiunia,
 sed interim nō ieiunant à mendacijs ac maledictis. Venter
 rugit ob incediam, lingua temulenta est. Abstinent ab esu
 carniū, at interim nō uerētur arroddere carnes proximū
 sui. Continent dentes à morsu pecudū, & dentē uiperinū
 infigūt proximo. Parcūt bubus & ouibus, & nō parcant
 fratri pro quo mortuus est Christus. O' Pharisaicam ac
 præpostera religionē. Religio est curare ægotū in sab-
 bato, nec est religio per calumniā moliri necem innocētī
 sabbato. Quorsum mihi iactas uētrē leguminibus & pi-
 scibus alitū, si linguā habes carniuorā? Nō mordes gal-
 linā, & mordes fratrem? Non uulneras ouē, & uulneras
 proximum?

proximum? Non comedis uiscera pecudis, & comedis uiscera fratris? Mordet enim, omnino mordet, uulnerat & comedit fratrem, quisquis obrectat fratri. Sic enim Paulus scribit Galatis: Quod si inuicem mordetis & comeditis, uide-
5 dete ne mutuis morfibz consumamini. Quid prodest car-
nem fugere, si ipse totus es caro? Ex fructibus, inquit, com-
rum cognoscetis eos. Atqui detractio inter opera carnis
uel principatum obtinet. Nihil enim magis aduersatur cha-
ritati spiritus, quam inuidere fratri, odisse, obrectare, in-
famare. Quorsum attinet uerbis profiteri Christum, quum
re diabolum agas? Abhorres à diaboli nomine, & crucem
imprimis fronti, atq; hoc ipsum es quod execraris. Ac for-
25 tassis hic locum habet quod scripsit sapiens Hebræus: Dum
maledicit impius diabolum, maledicit ipse animam suam.
Obedis homini prescribenti ne cœnes, & non obedis Deo
toties uetanti ne obrectes proximo? Quoties enim præ-
cipit proximo dilectionem, toties prohibet obrectationem.
Quid refert te cella angusta claudi, si uirulenta lingua,
si libellis sycophanticis per orbem uolites? Iactas psal-
mos & hymnos, quos Deo canis, sed eadem lingua canis
cantionem diabolo gratissimam, obrectans proximo, sed
eadem lingua qua Deo uerbo tenus benedixis, Dei mem-
bris maledixis. Obseruas silentium quod indicit homo,
atqui in hoc indixit homo, ut dedisceres obrectationem.
In hoc indixit sermonis ieiunium, non ut audius temet
ingurgitares ineptis sermonibus, sed ut consuesceres de
rebus etiam honestis moderatius ac circumspectius di-
cere. Rides ac damnas istorum ieiunium, qui per inedia
promocata orexi, bibunt, eduntq; intemperantius. At tale
tuum

tuum est ieiunium linguæ. Rogarit hic quispiam: Quid igitur damnas cultum, solitudinem, ieiunia & obedientiam monachorum? Ego uero laudo ueluti pedagogen imbecillum, donec proficiant ad perfectiora: superstitiosum uel hypocrisim potius istorum damno, qui quam sunt in rebus externis religiosi, tam sunt irreligiosi in his, quæ ueræ sunt pietatis: Eos inquam damno, qui constitutionibus ad instituendâ infirmorum infantiâ reperiis, abutuntur ad prætextum suæ malitiæ. Pie ieiunat, qui per ieiunium discit temperare, quum cæteris membris, tum præcipue linguæ. Pie obedit præceptis humanis, qui per hoc discit parere legibus diuinis. Vtiliter gestat uestem candidam, qui per hanc admonetur præstare cædidos mores. Pie canit hymnos Deo, qui per hoc assuescit non uibrare linguam maledicam in proximum, sed benedicere Deo in proximo, & proximo benedicere propter Deum. Vtiliter se condit in cella, qui per solitudinem discit animi cogitationes ab huius mundi strepitu ad simplicitatem colligere. Recte seruat silentium ab hominibus indictum, qui per hoc discit nunquam laxare linguam, nisi quum aut urget necessitas, aut inuitat magna quædam utilitas proximi. Ut enim nemo recte imperat, nisi prius imperatis parere didicerit: Ita nemo recte loquitur, nisi qui prius didicerit silere. Nam apud oratores fortasse uerum est quod dicunt, dicendo fieri ut bene dicamus: Apud pios contra ex silendo fit, ut bene dicamus. Verum quale cor est, talis est lingua: si quidem ex corde proficiscitur oratio. Proinde qui cor habent instructum pudicitia, modestia, charitate erga Deum & proximum, ex hoc uelut ex aromatario uasculo exhalat

Lat gratissimus ac saluberrimus odor casti benigniq; sermonis. Contra qui cor habent plenum odij, liuoris, arrogantiae, ac maleuolentiae, quoties aperiunt os, halitum efflant tetrum ac pestilentem. Sepulchrum, inquit, patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, uenenum aspidum sub labijs eorum. Itaq; qui ritibus, cultibus & ceremonijs profitentur absolutam pietatē, quum linguam habeant petulantem ac maledicam, quid aliud sunt quàm sepulchra dealbata, sed aperta? Obturas nares ad exhalationem cloacae, aut sepulchri, & non obturas aures ad longe pestilentiore exhalationem obtreſtatoris? Nemo libenter habet sedem iuxta paludem, aut cloacam publican, ne ex uicinia contrahat luem corporis, & cū obtreſtatore libenter habes cōsuetudinem? Nemo libetē audit cominus loquentes, qui ex corruptis uisceribus animam exhalant grauem, quod medici praedicent corrupti spiritus cōtagium nocere uicinis, & tu te tutum putas asidue uersans cum homine maledico? Est obtreſtadi genus, **Translatio** quum nostrā culpam in alios transferimus. Didicerat hoc **criminis in** Adam à diabolo, Mulier quam dedisti mihi, seduxit. Et alios. mulier, Decepit, inquit, me serpens. Imò sic obtreſtamus Deo, & in opificē optimum malorum nostrorum causas rejicimus. Dedit mulierē, sed ut tu illi dux esses ad pietatem, non ut illi comes esses ad impietatem. Finxerat serpentē, non ut illi plus fideres quàm Deo, sed ut in omni genere animantium admirareris opificis sapiētiam. Pharisaeus ille Euangelicus etiam inter preces & gratiarum actionē obtreſtat publicano ceterisq; mortalibus, & obtreſtat apud Deum: Non sum sicut ceteri homines, raptiores,

ptores, iniusti, adulteri, uelut etiam hic publicanus. Im-
 tantur hoc genus & nostri Pharisei, sed sceleratius. Pha-
 riseus enim tantū peccat arrogātia, isti Phormiana mali-
 tia: Orcinus, inquit, pro omnibus qui benefaciunt no-
 bis, ut Deus seruet eos ab hæreſi talis. Et orandum est, ut
 Deus quemadmodum conuertit Paulum, ita conuertat o-
 mnes qui amant Græcas literas ad mentem sanicrem, ex
 quibus nascuntur hæreſes. Atq; interim sibi faceti quoq;
 uidetur cucullati scurræ. Nec pudet cum huiusmodi factis
 frequēter accedere ad mensam dominicā, ac linguis puti-
 dis contingere sacrosanctum domini corpus. Sed sibi per-
 suadent eos esse dignos in quos talia dicunt. Hoc illis o-
 dium persuadet quod cæcum est, & iudicio caret. Ita sibi
 blandiuntur & latrones: hic abbas plus satis habet, & ad
 luxum abutitur quod habet, dignus est qui spoliatur. Ita
 frequēter monachos quosdam in uehiculis aut è suggesto
 loquētes audire est: Homines sumus. Oritur nōnunquam
 inter nos murmur & obtreſtatio: non est hoc uitium tam
 graue quā quidā existimāt. Humanus est lapsus. Hæc ita
 prædicant, quo populo persuadent nullum aliud inter
 ipsos uitium inueniri quā uulgare obtreſtationē, quod
 utinā uere prædicarent. Sed qui sic exaggerant aliorum
 errata, qua fronte suum extenuāt malum? Inuertant man-
 ticā, si uere religiosi uolūt haberi. Excuset eleuctq; Chri-
 stiana charitas proximi malum, in sua uitia sint censores
 rigidi. Quam seditiose debacchantur in concubinariorum sa-
 cerdotes, hic tenent omnes amplificandi formas, quas do-
 cent rhetores, nec uerentur apud populum asseuerare,
 mulierem quæ dormit cū sacrificio, grauius peccare, quā
 si coiret

fi coiret cum animante bruto. Non hæc à me finguntur. Vox ista audita est in publicis concionibus. Vbi uentum est ad ipsorum flagitia, quæ manifestiora sunt quàm ut inficiandi sit locus, tum quòd in alijs inexpressibilis erat impecta, sit lapsus humanus, sit imbecillitas humanæ naturæ, sit erratum alijs pluribus benefactis condonandum, et ob honorem ordinis supprimendum. Quum fraudatus est creditor, aut mercenarius, quum interuersum est depositum, aut interceptum testamentum, allegatur fauor religionis, respondetur Deum nō esse sua portione fraudandum. Quum datum est uenenum, aut intentata calumnia capitalis, allegatur zelus, et hostis ecclesiæ proscribitur quisquis parum fauet his, qui nutantē ecclesiam humeris suis fulciunt. Et habet arcana dogmata, quæ non communicant nisi mysterijs ijsdem initiatis. In his est, ut aiūt, fas piumq; esse ueneno clam dato tollere, qui pestem molitur ecclesiæ: Certissimā autem pestem ecclesiæ, si quid deicidatur ipsorū commodis uel autoritati. At Paulus in gentibus cleuat idololatriam cū tota illa criminū abominabiliūterna, allegans tēpora ignorantie, quibus Deus ista quodāmodo dissimulauit. Petrus impiū facinus Iudeorū, quo dominum gloriæ damnatū in crucem egcrant, excusat, imputans ignorantie quod acciderat. Paulus obstinatum Iudeorū malitiam, quoniam excusare nō potest, oratione mitigat, appellans excæcationē ex parte et ad tēpus, quo sustineretur ab alijs, donec resipiscerēt. At in sui ordinis homines quomodo tonat ac fulminat? Vbi nō desolomachatur in pseudapostolos? Appellat illos uētris mæcipia, inimicos crucis, canes ac malos operarios. Si Pau-

lus Apostolus recte uociferatur in pseudapostolos, ne falleretur illorum technis simplex Christianorum populus, non oportuit uere monachos in ullos magis scuire lingua, quam in pseudomonachos, & hic magis erat habenda ratio publicæ sinceritatis, quam priuatæ saturitatis. Verum ne longius recedamus à linguae uitij, calumnia, & obrectatione: Laqueo strangulatur, qui furto munuit rem alienam, & obrectator qui destinata malitia, omni genere calumniarum, manifestus mendacijs debacchatur in famam proximi, nec à libellis famosis & anonymis temperas, quò latius dimanet uenenum, ut purus accedit ad mensam dominicam, & laudatur zelus dei. Atqui rem chariorem eripit, qui famam eripit, q̃ qui pecuniã. Olim fur reddebat quadruplum, ut expediret fuisse compilatũ. Quid restituet calūniatrix ac maledica lingua? Aut quæ pensatione damnum datum sarciet? Iam si impium est malefactis, hoc est, damnis illatis, aut pulsatione contristare fraternum animum, qui generose sunt mentis magis commouentur maledictis q̃ malefactis, & citius reconciliantur ijs, qui compilarint scrinium, aut uulnus inflixerint corpori, q̃ qui famæ labem asperserūt. Nemo fert adulteratam uxorem aut filiam, sed grauius est adulterasse famam. Leges scuiunt in eos qui dederint toxicum, at nocentius uenenum dat obrectator. Animus est idem dantis uenenum & calumniantis, uterq; molitur exitium: sed sapius occidit calumniatrix lingua, q̃ ueneficiũ. Nam uenenuũ sepe numero uertitur in remediũ. Iam ut occidat uenenum, nõ occidit nisi cui datum est: linguae uirus ad q̃ plurimos dimanat, nec est in manu illi q̃ dedit, cohibere cursum mali longe

longe lateq; uagantis, nihilo magis quam his qui fontem publicū infecerut. Et qui nihil aliud agunt in uita, quam ut optimo cuiq; suum uirus affient, blandiuntur tam exitiabili flagitio, nec animaduertunt quanto per detestati sint hunc morbum egregij uiri, quorum pietas est nobis sacrarum literarum testimonio cōmendata. Ne declines, inquit Dauid, cor meum in uerba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. Si uere religiosi uideri uolumus, audiamus Solomonē salubriter admonentē: Remoue à te os prauum, et labia detrahētia sint procul à te. Nec blādientes nobis ipsis, arbitremur uitam nostram esse acceptam deo, qui Deus est pacis et charitatis, si linguam habeamus fraternæ charitatis diremptricem, odiorum ac maleuolētiæ architectricē. Sex sunt, inquit, Solomō, quæ odit dominus, et septimum detestatur anima eius, oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinē, cor machinās cogitationes pessimas, pedes ad currendum in malum, prostreptem mendacia, testem fallacem, et cum qui seminat inter fratres discordias. Vides ut obreptatorem cōiunxit cum homicidis, et uelut omnium sceleratissimum extremo loco cōmemorauit. Sunt uitia quæ deo quidē nos reddunt inuisos, quum beneuolentiam concilient apud homines, quod genus est profusio, et in cōuiujs splēdor ac luxus. Cæterū obreptatio etiā malis hominibus inuisa est. Docet hoc Sirach ille, nō minor inter sapiētes Hebræorū, quàm Thales inter Græcorū: Susurro, inquit, coinquinabit animā suam, et in omnibus odio habebitur, et qui permāserit, odiosus erit, tacitus et sensatus honorabitur. Quanquam hic

locus apud Græcos aliter legitur. Susurro inquinat suam
 ipsius animam, & in uicinia odio habebitur. Vetus est
 proverbum, πῦμα καὶ οὐδὲν γὰρ. Peßimum autē uicinum
 268 habet, qui habet susurronem. Susurro enim, ut idem dicit
 alibi, & bilinguis maledictus, multos enim turbat pacem
 habētes. Agefilaus Lacedæmoniorū rex, solitus est dice-
 re, si quando contingat audire hominē laudātem aut ui-
 tuperātem quempiam, non minus esse spectandos mores
 eorum qui dicunt, quā de quibus dicitur. Etenim qui
 laudat improbos aut improbe facta, declarat sese aut
 stultum esse aut improbū. E diuerso qui uituperat bonos
 aut benefacta, non solū reteggit illos de quibus prædicat,
 uerum etiā suos ipsius mores prodit. Obtrētator autem
 nulli cordato non est inuisus, dum sibi quisque metuit, sic
 cogitās, Similia de me diceret, si abesset. Antigonius abu-
 sus perfidia cuiusdam ad prodendū hostem, admirantibus
 amicis, quod potitus ijs quæ uoluit, nullam gratiā refr-
 ret, respondit, sibi proditores esse tantisper charos, dum
 prodūt, ubi prodiderūt inuisos esse. Octauius item Cæsar
 simile dictum iecit in Thracem quendam Rhumitalcum,
 proditiōē sibi placere, proditorem nequaquam. Porro
 quod Tatiū Sabinorū dux in Tarpeiam uirginem, quæ
 Tarpeia arcem prodidit, stipulata præmium, quod Sabin-
 ni gestarent in læuo brachio, coniectis armillis & scutis
 puellam obruit, fortasse conuenit priscis illis moribus.
 Certe probabile nō est ullum prudētem ac bonum uirum
 ex animo bene uelle proditori. Verum quēadmodū qui
 felle aut uenenis bestiarū ad remediū opus habēt, tantisper
 illis delectātur, dum indigēt: ubi defierunt egere, oderunt
 horrentq;:

horretq; ita nemo diligit proditorē, nisi dum illius abu-
 titur uitio. Vbi contigit quod per illum petebat, odit ac
 detestatur scelerosum, nec audet illi fidere, cuius perfidiā
 expertus sit in eos, quibus cum primis erat præstanda fi-
 des. Sic opinor optimum quēq; affectum esse in calūnia-
 tores & obtrektatores, quibus nemo uere fauet, nisi uel
 insigniter stultus, uel egregie malus. Inter Solonis leges
 illa præcipue laudata est a prudentibus uiris, qua uetuit ne
 quis maledictū iaceret in defunctos, propterea quod pū
 esse iudicaret, eos pro sacris ducere, qui demigrassent ē
 uitæ contubernio, & iustum ab his temperare, qui iam
 esse desissent, deniq; humanū ac ciuile, tandē inimicitiarū
 modum statuere, nec pati simultatē in immensum pro-
 gredi. Quapropter ethnicis etiā execrabile uisum est,
 mordere mortuos, & cū laruis luctari. At his temporibus
 cui parcit lingua obtrektatrix: non sexui, non ætati, non
 cognationi, non cōtubernio, non meritis, non dignitati.
 Obtrektamus iuuenes senibus, quibus debebatur reuerē-
 tia, non parcimus uirginibus aut matronis, oblatramus
 cognatis ac fratribus, male loquimur de benemeritis, ob-
 murmuramus præfectis, principibus & episcopis nostris.
 Ferēdum si ethnicus obtrektet Christiano, ceterū Paulus
 indigne fert inter Christianos hanc inueniri pestem. Sic
 enim scribit Corinthijs: Timeo ne fortē cum ucnero, nō
 quales uolo inueniam uos, & ego inueniar à uobis qua-
 lem non uultis, ne forte contentiones, æmulationes, ani-
 mositates, dissensiones, detractiones, susurrations, infla-
 tiones, seditiones sint inter uos. Ne iterū cū ucnero, hu-
 miliet me Deus apud uos. Videtis in quo comitatu ince-

2. Cor. 12.

- dat detractio, uidetis quàm hoc malum nō ut uulgarē ac leue negligat Paulus. Apostolus ex præcepto domini nō uult Christianos idololatriis maledicere, sed potius pro maledictis referre benedicta. Sic enim scribit Romanis:
- 12 Benedicite persequētibus uos, benedicite & nolite maledicere. At quid dicerēs ô Paule, si uideres nunc Christianos à Christianis, contubernales à contubernalibus, Theologos à Theologis, sacerdotes à sacerdotibus, monachos à monachis, deniq; defunctos à uiuis rabie canina allatrari, morderi, dilacerari? Si obsurduimus ad leges Christi, si contēnimus tanti apostoli monita, saltem audiamus leges Solonis. Cauit defunctis, cauit & absentibus. Si quis in loco sacro, si quis in iudicio, si quis apud magistrum, aut in cōuentu populi ad publica certamina cōgregati cōuicium dixisset in quempiam, cogebatur ei quē attigisset cōuicio tres drachmas, ætario duas pēdere. Quis locus, quod tēpus nobis tam sacrū est, ut religio sit in proximum maledicta cōgerere? Olim nefas erat ab aris detrudere nocentem. Nunc ex ipsis aris linguæ telo proximū impetimus. O mēbrum anceps, unde tanta scætet pestis uitæ mortalium, unde rursus tanta manat utilitas,
- 17 si quis ut oportet, moderetur. Verbū, inquit sapiens noster, malū, immutabit cor, ex quo partes quatuor oriūtur, bonum & malum, uita & mors, & dominatrix illorū est assidue lingua. Ad utrumq; pariter principatum habet lingua, siue seruare uelis, siue perdere. Sed hāc sententiā
- 24 emulatus est ex Solomone, qui scribit: Mors & uita in manibus linguæ, qui diligunt eam, comedunt fructus eius. Mundus malorum est mala lingua, sed ediuerso:

Γλώσσης μὴ θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποις ἔσται·
 Φεδωλὴς, πλείων δὲ χάρις ἐστὶν κρείττονι ἰουδῆς.

Ate est lingua, si carcat gubernatore: Copiæ cornu est, si recte utaris. Eris est iurgiorum excitatrix, sed eadem est gratia beneuolentiæ cōciliatrix. Erinnys est omnium malorum inuectrix, sed eadem tranquillat omnia. Vcenum aspidis est, si adsit malus animus: panacca est, si bona mens illam moderetur bellorum ac seditionum fons est, sed eadem pacis et concordiæ parens est. Subuertit ciuitates et regna, uerum eadem condit et stabilit, postremo mortis est architectrix, sed eadem uitæ largitrix est. Veni uitæ, inquit Salomon, os iusti. Non sine causa Paulo placuit ille conuicius uersiculus.

Mores bonos colloquia corrumpunt mala.

Sed idē non improbasset hunc uersiculū, Aegroto animo medicus est oratio. Vehemens animi morbus est ira: At sermo mollis frangit iram. Lingua Nabal prouocarat animū Dauid ad facinus immane, sed Abigail reslinxit excitatū incendiū. Nec dissimulauit Dauid, quātum debuerit huius mulieris linguæ, Benedictus, inquit, dominus Deus Israël, qui misit te hodie in occursum meū, et benedictū eloquiū tuū, et benedicta tu quæ prohibuisti me hodie ne irē ad sanguinē, et ulciscerer me manu mea. Quid hic uobis referā Græcorū prouerbiū, Lingua quò uadis? Subuersura ciuitatem, et erectura ciuitatē. Quid est præclarius, quā extructa ciuitate, homines scitarum ritu uiuētes, in legum, mœnium, religionis ac fortunarū societate redigere, et ex hostibus reddere ciues? Hoc quoniā nō alia re magis præstatur quā placida lingua,

1. Reg. 25.

ueteres fingunt à Mercurio cōditas ciuitates, sed eadem lingua demolitur quod extruxit, si sese uerterit ad nocendum. Dicat igitur hoc suæ quisq; linguæ, quoties rapitur ad loquēdum, quoties titillatur ad calumniādum, ad obscœniloquium: Lingua quò uadis? utrum prodesse paras an lædere? Sed quid opus hæc ex gentium monumētis repetere, quum diuus Iacobus tam graphice, tamq; copiose, uim ancipitem linguæ depinxerit? Primum igitur ex hoc discamus, quantum adfert utilitatis linguæ moderatio. Si quis, inquit, uerbo non offendit, hic perfectus est uir. Potest etiam fræno circumducere totum corpus. Si autem equis frænum in ora mittimus, ad consentiendum nobis, totum corpus illorum circumferimus. Et ecce naues magnæ quum sint, & à uentis ualidis agantur, circumferuntur modico gubernaculo, quocūq; dirigentis impetus uoluerit. Amoue nauclerū peritū à clauo, periclitātur omnes, qui nauī uehuntur: submoue rationē a lingua, periclitatur tota domus aut ciuitas. Exime frænum ex ore equi, periclitatur & equus & scissor: permittite linguā suæ libidini, nulli nō adfert perniciē. Nunc audi quantā adferat rebus calamitatem mala lingua. Ita & lingua, inquit, pusillū quidē mēbrū est, sed magna iactat. Ecce quantulus ignis quā magnam syluam incendit? Et lingua ignis est, uniuersitas iniquitatis. Sic lingua cōstituitur in mēbris nostris, quæ maculat totū corpus, & inflāmat rotā natiuitatis nostræ, inflāmata à gehenna. Omnis enim natura bestiarū & uolucrū & serpentū domantur, & domatæ sunt à natura humana: linguā autē nullus hominū domare potest. Inquietū malū,
plena

Iaco. 3.

plena ueneno mortifero. Ea laudamus deum & patrē, & eadē uituperamus homines, qui ad imaginē & similitudinē dei facti sunt. Ex eodē procedit benedictio & maledictio. Nam oportet fratres mei, hæc ita fieri. Nunquid fons ex eodē foramine profert amaram & dulcem aquā? Nunquid potest fratres mei ficus uinas facere, aut uitis ficus? Sic nec fons dulcē ac salsam potest edere aquā. Et nos nobis uidemur pulchre religiosi Pharisaicis quibusdam fucis, quum ignem gehennæ circūframus in lingua, quum aliud stantes, aliud sedentes loquamur, quum linguam subinde uertamus in plures species, quam ullus se uertat polypus? Vnde autem hæc inconstantia? Quia nō habemus cor simplex. Nec mirum est esse bilingues, eos qui non unum habent cor. In corde, inquit, & corde loquuti sunt. At quosdam nunc nō bilingues sed centilingues esse dicis, quos oportet totidē habere corda, quum interim nullum habeant cor. Quisquis baptismum accepit, religionem professus est: audiat igitur omnis quidem Christianus, sed in primis qui peculiaris cuiusdam religionis professione gloriātur. Si quis, inquit, putat se religiosum esse, non refranans linguam, sed seducens cor suum, huius uana est religio. Anacharsis quum cōnasset apud Solonem, hoc gestu repertus est dormiens, ut dextram adnotam haberet ori, sinistram pudendis, uidelicet ipsa re docens, duo membra maxime esse rebellia, linguā ac pudenda, sed maiore cura coercendam esse linguam, quam pudenda. Factum est hoc à philosopho Scythæ, ethnico & barbaro, probatum est ab ethnicis philosophis, & nos nobis plus quam philosophi uidemur, si ne-

Anacharsis.

ste tantum differamus à planis, scurris, & sycophantis. Plura sunt quæ de mala lingua dici poterant, sed periculum est, ne quemadmodum Diogenes calcans culcitram Platonis, quum addidisset, Calco fastum Platonis, audiuit, Calcas tu quidē, sed alio fastu: ita mihi dicat aliquis: Debachcharis tu quidem in linguam maledicam, sed alia maledicētia. Fateor enim & in malis insectandis modum esse debere, nisi quòd huius mali nullus est modus, hisce præsertim temporibus. Nunc igitur indicabimus usum

Remedia. bonæ linguæ, simul & aduersus malam linguā remedia cōmōstrabimus: quāquā huius quidē promissi bona pars mihi iandudum præstita est, si quā pernicioſa res sit mala lingua, satis explicuimus. Si persuasimus quantus sit fructus ex moderata lingua, quāta perniciēs ex effreni, puto uos uestra sponte diligenter auscultaturos, quibus rationibus tantam utilitatem consequi liceat, tantūq; uitare malorum. Iam igitur quemadmodum medicis prior est cura tueri corpus à morbis, quā uegetare, aut si morbus occupauit, exhauriendis noxijs humoribus inanire, quā ea ministrare, quæ succum instaurent, ita nos prius conabimur indicare quibus rationibus uitari possit, ne mali contagium ad nos serpat aliunde, & si quā obrepſit, quo pacto possit propelli, ac dedisci. Genunum autē hic periculum est, unum ex contagio, alterū ex noxa mali, quā infert mala lingua his quos impetit. Vt enim & qui cum balbis assidue uiuit, discit & ipse balbutire, qui cum lippis habet assiduā cōsuetudinē, afficitur mali contagio, & si prouerbis credimus, qui uicinus est claudis, discit & ipse claudicare, ita qui famuliaritatem

miliaritatē habet cum linguacibus ac maledicis, redditur illorum similis. Nullum enim uitium citius transuolat ad alium quam hoc. Ceterum medēdi quoq; cura fuerit duplex. Non enim hoc solum agendum est, ut medeamur nostro malo quod contraximus, uerum etiam, si fieri possit, alieno. Quod si deploratum uidebitur, fuga iuerit tutissima, quæ non hic tantum laudatur in remedijs, quum ubiq; ualeat plurima. Igitur ut hinc auspicemur medendi rationem, quoties senserimus hominē lingua temulēta, aut obtreccationis ac uirulentæ morbo obnoxium, si malum uidebitur inueteratū & immedicabile, quam primum Fuga contra subducamus nos ab illius consortio, nō aliter quam fugimus hominem lepra sordidum, aut pestilentia comprehensum. Primum enim qui cum talibus habet consuetudinem, non sine famæ suæ periculo id facit, quandoquidem talis quisq; solet haberi, cum qualibus agit familiaritatem. Nec raro fit ut periculo inuoluatur, qui proficentem audire, quæ reticere fuerat tutius. Frequenter & afflantur malo qui consuescunt audire garrulos ac futes. Vitium enim quod prius displicebat, primum assuetudine minus ac minus offendit, mox etiam dulcescit & in uoluptatem abit ob innatum homini liuorem, & curiositatem aliena cognoscendi mala. Hic si uere Christiani simus, audiendus 1. Cor. 5. est Paulus apostolus, qui Corinthios ac per illos omnes nos salubriter admonet, dicens: Si is qui frater nominatur, inter uos est scortator, aut auarus, aut simulachrorum cultor, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. Iam mihi considerate quantum sit peius maledicentia, quæ autore Paulo, tanto pacis ac

mutuæ beneuolentiæ præconce, dirimat inter Christianos etiam mensæ consortiū, quum idem uxorem Christianam nolit ab idololatra uiro diuertere, nec seruū Christianū ab impio domino discedere. Deinde signandum et illud, in cuiusmodi catalogo recenscat linguam maledicam, inter prædones, et idololatrias. Et fortassis ab idololatra minus periculi fuerit cōuictori quā a maledico. Annotandum et hoc, quod maledicum et ebriosum eodem iugo copulat, uel quod ex temulētia nascatur linguæ petulantia, uel quod intemperantia linguæ, temulentia quædam sit, quemadmodum antea dictū est. Paulus non uetat, quominus uxor Christum professā, cibumumat cum marito pagano, nec ideo prohibet ne lecto communi iungatur, et Christiano cum maledico Christiano non uult mensam esse communem. Insanus habetur qui non uitat ignem, et sanus uidetur qui cum maledicis habet familiaritatem? Quum obortum est incendium, et podagricis et claudis ad fugam adest celeritas. Atqui ex Iacobo didicimus malā linguam non esse linguam, sed ignem, unde cōflagratio proficiscitur, non unis iam adibus, sed ingentibus regnis, et hunc ignem fouemus in sinu, nec de fuga cogitamus? Vir, inquit Solomon, insipiens fodit malū, et in labijs eius ignis ardescit. Homo peruersus suscitāt lites et uerbosus separat principes. Et interim liber ac facetus uocatur, qui re uera incendiarius est. Si quādo scerpētis sibi percuſsit aures, quā uelox fuga: et securus audis sibilā uirulentæ linguæ? Refrunt autē ueterū epigramata, quēdā multis annis podagræ uinculis affixum grabbato, quum adrepens uipera spiris esset complexa tibiā, subito

mōrti

morbi ucteris oblitum exilisse, nec postea sensisse malum:
 Tantus erat ueneni metus, & nos securi uiuimus cum ho-
 munc linguae procacis ac uirulenta? Atqui docet nos psal-
 mographus, nullum uirus esse praesentius. Venenum, in-
 quit, aspidum sub labijs eorum. Neq; mitius loquitur Deu-
 teronomij canticum: Vua eorum, uua fellis & botrus ama-
 nissimus, Fel draconum uinum eorum & uenenum aspidum
 insanabile. Si quis tibi porrigat cyathum felle draconum,
 aut aspidum ueneno temperatum, non exhorresceres? At
 nocentius uenenum tibi porrigit obrectator, conuiciator,
 sycophanta, aut adulator: atqui hoc auribus audis bibi-
 mus. Sunt speluncae, quae letale uirus exhalant. Ab his ob-
 turatis etiam naribus fugimus, & uerbis maledici praesen-
 tius efflantis uenenum inhiamus audire. Sunt paludes quae
 mephitim exhalant, etiam auiibus forte superuolantibus
 mortiferam, at nocentius est uirus quod effiat specus oris
 maledici. Audistis: Sepulchrum patens est guttur eorum.
 Nec dissentit Solomō: Fouca, inquit, profunda os aliena, 22
 cui iratus est dominus incidet. Hanc sententiam recinit capi-
 te proximo: Fouca profunda est meretrix, & puteus an-
 gustus aliena. Scorto fouca est quae nunquam dicit, sufficit,
 unde dicas plurimum esse periculi uiris: Habet & manus
 furaces, habet uentre deuorantem latifundia, sed nullum ha-
 bet membrum lingua nocentius: hac blanditur, hac exagitat
 animum amantis, hac concitat rixas, ac caedes, ferit inimi-
 citias inter uxorem & maritum, inter filium ac parentes. O
 specum pestilentem, in hunc incidit cui dominus irascitur.
 Quibus autem irascitur dominus? Nimirum ijs qui magis
 auscultant fictis blanditijs putidi scorti, quam praecipis dei,
 qui

qui citius obtemperant pellicenti in exitium, quam parentibus ad honesta uocantibus. Quemcūq; uideris intemperanti lingua, hunc putato tibi scortum esse, ab hac fouea te subducito, ne quod alibi scriptura monet: Amans periculū preceas in illo. Quanta sollicitudine excutimus, si quādo obrepfit scorpīus, priusquam cōplexus infigat aculeū: & tu iuxta dictum Ezechielis cum scorpionibus habitās, uenenum habentem ultro complecteris? Paulus in insula

Inter uenena uiuimus.

Melite uiperam quæ prorepserat hærentem manui protinus excussit in ignem, & nihil sensit noxæ: Tu hominem instillantē hærescos uenena lentius foues ac retines, donec totus intumescas & incendaris, & cōcidas malo iam immedicabili. Catonis exercitus fugiens per Libycas arenas inuenit remedia, aduersus indigenas bestias, quandoquidem uitare nō licuit, & nos inter tot uenena securi dormimus? Nec enim ulla Africæ pars nocentiores habet bestias, quā omnis uita mortalium, quocunq; fugeris. Ambulamus usq; ad mortem in hac solitudine magna atq; terribili, in qua serpentes sunt flatu adurētes, scorpiones, ac

Deut. 8.

dipsades, et quo formidabiliores sint, nullæ omnino aquæ. Ab his tantis malis quis tutus esse possit, nisi ductorem habeat deum, qui salutarem laticem elicit de petra durissima? Si ueri sumus Israelitæ, hoc est, si dei præceptis obtemperantes, omnem fiduciā collocamus in illo, nullum ueneni genus nobis nocebit. Hoc enim promittit in psalmo xc. Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Quoniam in me sperauit, liberabo eum: protegam eum, quoniam cognouit nomen meum. Quod promittit psalmus, confirmat ipse Christus qui in psalmo

psalmo loquebatur: Signa autem, inquit, eos qui crediderint, hæc sequuntur: In nomine meo demonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si quid mortifrum biberint, non eis nocebit. Quisquis non receperit à preceptis dei, discessit à uenenis linguarum. Caro nostra meretrix est, quæ non desinit nos ad exitiabiles uoluptates sollicitare, blandiens, minitans, territans, denique nulum non mouens lapidem. Itaque quum omnes malas linguas effugerimus, hæc postrema erit nobis fugienda. Habet caro linguam suam, habet spiritus linguam longè diuersam. Caro ueteri lingua loquitur, spiritus nouam habet linguam, sed ab illa longè diuersam. Si auscultaris lingue spiritus, effugisti linguam carnis. Si quid obstreperit animus, citra noxam obstreperit. Audi sapientis consilium indicantis quid hic fugiendum, quid sequendum: Fili mi, inquit, attende ad sapientiam meam, & prudentiam meam inclina aurem tuam, ut custodias cogitationes, & disciplinam labia tua conseruent. Ne intederis fallacie mulieris. Fauus enim distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius. No- uissima autem illius amara uelut absinthium, & lingua eius acuta sicuti gladius anceps. Pedes eius descendunt in mortem, & ad infros gressus eius penetrant, per semitam uitæ non ambulant, uagi sunt gressus eius, & ininuestigabiles. Nunc ergo fili mi audi me, & ne recedas à uerbis oris mei, longe fac ab ea uiam tuam, & ne appropinques foribus domus eius. Non uerebor hic & ex apologis aliquid admiscere, quod cum sacris literis consentiat. Credidit anti- satyro in bi- semicapro, alioqui dicaces. Ex his narrat quendam co-
Lingua car- nis.
Prouerb.
Apologus de
satyro in bi
semicapro,
alum

- Etum hyemis rigore, cōtulisse sese in casam hominis rustici. Receptus est ad focum, & ut est hoc genus maxime curiosum, animaduertit hospitem inflare in manus. Rogauit quur id faceret. Respōdens, Vt calefaciam, inquit, manus meas. Quum accubuissent, rursus hospes in polentam plus satis fruidam inflauit: Satyrus admirans, rogauit quur id faceret, Vt refrigerem, inquit, polentam plus satis calidam. Tum Satyrus, Quid ego audio, inquit, idē ex eodem ore calidum efflas & frigidum? Cum tali animante mihi non est animus habere domesticam consuetudinem. Surrexit ac redijt in suam solitudinē, potius habens illic algere, quā apud talem hospitem refocillari. Quoq; minus mirum uideatur, hoc admiratum fuisse Satyrū, torsit ea res philosophorū ingenia, qui fiat, ut uniuersus halitus ore diducto simul emissus tepesciat, contracto per angustum efflatus refrigeret. Nos certe monere debet hic apologi nō inutilis iocus, ut à bilinguium commercio nos abducamus, qui
- Esaiæ 5. dicunt bonū malum, & malum bonū, ponentes tenebras lucem, & lucē tenebras, ponentes amarū in dulce, & dulce in amarum. Ridentur in comœdijs uulgaribus Iani, qui faciem unā ostendunt à fronte & alterā ferunt longe dissimilē à tergo: Ast animi facies est oratio. Quid autē prodigiosius quā hāc esse tam uariam? Apud Solomonē diuina sapiētia detestatur os bilingue. Detestatur & Eccle
3. siasticus bilingues, turpius iudicans hoc crimen quā futurum. Super furē, inquit, est cōfusio & pœnitentia, & denotatio pessima super bilinguem. Nec Paulus firt in epi-
1. Timot. 3. scoporum famulitio bilingues. Quoniam autem uix fieri potest, ut in turba uersans, non incidat aliquoties in homines

mines linguaces, uidemus laudatissimos uiros relictis urbi-
 bus in uastissimas solitudines demigrasse, sic existimantes
 innocetiam inter fr̄as tutiorem esse quam inter homines.
 Quod si uitari nō potest, quin tibi res sit cum multis, in-
 ter quos & linguaces sunt, duplex cura superest. Primum
 ut hominis uitio medearis, si licet: sin minus, ne lēdaris.
 Nec enim frustra dictum a sapientissimis uiris: neminem Interpella-
 re posse, nisi a semetipso. Primum itaq; fuerit in concitiō malæ lin-
 gūbulis, in quibus admixti sunt homines prauæ loquacita-
 tis, occupare sermones qui sapiunt pietatem, ne quam an-
 sam arripiat intemperans garricendi quæ nō oportet. Ex-
 cludit stultas & infrugiferas fabulas sacra lectio, aut pro-
 blema ex cruditorum libris prolutum, quod non exeat in
 contentionem. Quod si cœperit impudenter ingerere suas
 fabulas garrulus, admonitione coercendus, aut falso dicto
 perstringendus. Salsissime M. Tullius tetigit quendam Ca-
 toni iuniori obrectantē, quod totas noctes potaret, At nō
 addis, inquit, quod totos dies ludit aleam. Nam Cato quū
 totum diem dedisset ciuilibus negocijs, solitus est nonnū-
 quam cum amicis in multā noctem proferre conuiuium,
 quod his interdū uacare nō liceret. Ast obrectator quod
 est mali excerpit, atq; etiā deprauat: quod inest boni, dissi-
 mulat. Lacedæmonius quidā garrulo cuidam percontanti
 quiddam quod nō ignorabat, quum hominis morbum sen-
 sisset, prudens respondit diuersum a uero. Quum uero
 percontator subiecisset, Mētiris: An nō igitur, inquit, ipse
 insigniter stultus es, qui per cōteris quod sciebas? Rex qui
 dā Britannia, quodā ē proceribus in cōuiuiū multa gar-
 niente in abbatem quendam prædiuitem, & cōmemorāte
 quot

quot genera ciborum, quot nusus ad unius mēsam infr= rētur, finxit se murari abbatis ingluuiem: Ille uero quō ma= gis delectaret regem hac fabula, quā existimabat esse per= factā, studio exaggerabat omnia, nō parum etiam, ut sit, affingens ucris. Iam ubi tempus esset interpellandi blate= ronē, rogabat illum rex, abbas ille num gigas esset aut cy= clops. Respondit esse mediocri statura. Vētreū igitur, in= quit, habet prauastum. Ait hac parte non multū præcelle= re ceteris. Quonā igitur, inquit, recondit tantum ciborū? Mihi nō sit ucrisimile quod narras. Hic rabula cōstrictus: Non solus, inquit, hæc comedit, o rex, habet cōuiuas mul= tos, & familiam numerosam. Phy, inquit rex, quid igitur noui narras, si multos habet cibos, qui multos alit? Alio= qui quicquid tibi dictum est in abbate, possis & in me di= cere. Hac arte rex castigauit inepti cōuiuæ stultam loqua= citatem. Id si fieri non possit, aut si frustra facturus uideat= re, cauendum est ne respondendo uelut alas augeasq; ho= minis intemperantiam. Sic enim tandem res exit in rabiē, siue probes quod dicitur, siue repugnes. Quidam tametsi tacent, tamen arridendo nutuq; fouent ineptientem. Ci= tius deinet, si tristis audias quod non recte dicitur, aut si sic audias quasi non audias, moxq; dato spatio sermonem alium iniicias, qui male cōptū extundat. Inciuile quidem est interrompere sermonem hominis cordatē loquentis: at= pium est interrompere fabulas, quæ pestem adferunt ani= mis auditorum. Noui quendam qui prudenti uafficie de= lusit hominem periculose loquacem. Quum multa dixisset quæ nec audire satis erat tutum, hic interim ceu cogita= bundus intendebat codici, quem uel hunc in usum circun=

ferre

ferre solitus erat: quumq; rogaretur, qualia uiderentur ea quæ dixisset, ille uelut expectatus è profundo somno: Dabis, inquit, ueniam, ne uerbū quidem accepi omnium quæ dicta sunt. Nam interea totus erā Brugis. Huc enim destinatus erat orator principis sui nomine. Siquidē ubi fabula fabulam excipit, ac lebetibus inuicem sese contingentibus loquacitas in orbē obambulat, nihil expectandum præter insanam linguæ temulentiam. Si succinis admodum, recte, pulchre, lepide, quid audio? quid narras? similiaq; pergit ille garrire: si refers similem fabulam, ille pro una regerit duas: si repugnes, incrudescit pugna. Aut igitur frugiferis sermonibus seu lectionibus excludenda est inepta loquacitas, aut admonitione coercenda, aut uultus tristitia corrigenda, aut sermonibus melioribus interpositis interpellanda, aut si nihil aliud licet, certe silentio, et auribus aliō intentis est pudefacienda. Quòd si ne id quidem datur, ut obticeas, et aliquid respondere cogaris, optimum fuerit aliquid *ἡποδίστασθαι* respondere, quo uel non animaduvertere uel non intelligere quæ dicuntur uidearis. Nullus enim surdo libenter canit longam fabulam. Profuerit aliquoties et somnum simulare, si alia uia non datur elabi. Vehementer autem irritant linguæ petulantiam, qui inter loquendum ad bibendum inuitant. Nam hoc prorsus est oleū camino addere. Nec enim feliciter cessit apud Lucianum Arist. eneto, quòd Alcides amanti Cynico, craterē ingentē mero plenum porrigi iussit, existimans futurū, ut occupatus desineret esse molestus conuiuiis. Si quidem breue silentiū quod impetrarat uini, ingens tumultus est cōsequutus, nō aliter, q̄ qui iniecta materia co-

nantur ignē extinguere, restinguūt quidē ad tēpus flammam: ceterū eadem mox uictrix maius incēdiū mouet, & omnia corripit. Porro si qui sunt in quos nobis est autoritas, in his linguæ uitium uel obiurgatione, uel admonitione, uel institutione diligēter corrigendū, uelut in liberis, discipulis, uxoribus, ac famulis. Vulgus enim in liberis uerbis castigat resignatam seriā, & negligit eosdem quiduis effutiētes: furtum punit, mendaciū impune sinit. A teneris igitur unguiculis docēdi sunt, quā indecora, quāq; pestifera res sit lingua effrenis. Mendaciū quidā puniunt, garrulitatē risu excipiunt in suis: atqui garrulitas præludium est uanitatis, uanitas periurij, periurium blasphemix. Liberos ac seruos frē tales habemus, quales institutione fingimus. Cato Cēsorius multos bello captos emere cōsueuit, sed ætatis teneræ, quō facilius illos ad suos mores formare posset. Hos sic instituerat, ut nunquā alienas ædes ingrederētur, nisi iussu ipsius aut uxoris. Percōtantibus quid ageret Cato, nihil aliud respondere solent, quā se nescire. Amicis huic affnibus morbo ciuilius fuerit secreta admonitione mederi: aut si nō uidebuntur admonitionis pharmacum laturi, profuerit illis præsētibz filium aut famulū acriter uerbis aut etiam uerberibus castigare ob linguæ uitium. Hac arte pueri regno destinati, quoniam hos obiurgare aut cedere fortasse nec tutum sit nec utile, discunt in alijs cæsis aut obiurgatis, quid ipsi commercātur, eadē committētes, ob quæ de illis pœna sumitur. Licebit & hac arte consulere pudori amici, quem uerearis admonere, si uelut per occasionem inuitetur ad lēctionē operis, in quo grauitur reprehēditur intēperantia

tis linguae. Caterum apud discipulos, liberos, et uxorem Reuerentia
 ac famulos, illud in primis erit cauendum, ne hoc ipsum debita aetati.
 quod in illis castigamus, discant à nobis. Obiurgatio no-
 stra caret pondere, si quod in alijs detestamur, ipsi mori-
 bus doceamus. Audit Chremes apud Comici: Adeon hoc In Phor=
 indignū tibi uidetur, filius homo adolescēs si habet unam mione.
 amicam, tu uxores duas? Nihil pudere, quo ore illum ob-
 iurgabis? responde mihi. Et in alia fabula Clitipho con- Eautōs π-
 tenit patris admonitionē, quod illum audisset inter po- uor.
 cula iactantē eadem adolescentiæ suæ facinora, à quibus
 sobrius deterrebat filium. Is mihi ubi addibit plus paulo,
 sua quæ narrat facinora. Nunc, ait, periculū ex alijs faci-
 to, tibi quod ex usu fiet. Iam apud Plautū, senex Demæ In Asinaria.
 netus accubās amicæ filij, quā nō decore loquitur: De-
 cet uerecundiū esse adolescentem Argyrippe: seuera uero
 grauisq; admonitio, proficiscens à sene, qui se tam inue-
 recunde gerebat in oculis filij. Quanquam hoc exēplum
 quod inducit Plautus inciuilius est, quā ut conueniat
 comœdiæ. Et tamen quod in fabula non ferimus, uidemus
 in uita Christianorum. Quas ineptias, quas obscœnitates
 nonnulli præceptores ac parentes effutiunt præsentibus
 discipulis ac liberis? Recte monuit Satyricus ille:

Maxima debetur puero reuerentia, si quid

Turpe paras, ne tu pueri contempseris annos.

Imò si quādo libet nugari lingua, ne tu pueri contēpsc-
 ris annos, sed ablega quopiam ætatem quamlibet tene-
 ram: etiam si tutissimum est, talem esse perpetuo, qualis
 haberi cupias tuis. Quā male consulunt pudicitia uir-
 ginum suarum, qui præsentibus illis effutiunt parū uere-

cundas fabulas. Memoratur & illud inter eximias laudes Catonis senioris, quod ipse summa cura liberos suos erudierit atq; instituerit, nulli pædago satus fidens. Apud hos nō aliter uitabat obscœnum uerbum effutire, quā si cum uirginibus Vestalibus colloquiū habuisset. Idē Censor Senatu mouit Manlium, quod uxore oborto tonitruo pauidam in cōuiuium complexus fuisset præsente filia. Sapiens ille Sirach non permittit patri, ut uultu parū seuerio filias suas intucatur, adeo tenera fragilisq; res est, uirginitas, Filia, inquit, tibi sunt, serua corpus illarū, & nō ostendas faciem hilare ad illas. Olim apud Romanos sociari cum generis non ingrediebatur balneum. Nunc cum uxoribus & sororibus balneum intramus, quasi studemus eas prostituere, ac liberis arbitris quid non dicimus ac facimus cum uxoribus, ne dicam scortis? quos quidam etiam in lectum communem recipiunt, cōscium uoluptatum connubialiū. Et postea miratur, si parum castos ha-

Remedia bent liberos, quos sic à teneris instituunt. Natura garrulū est seruorum ac mulierum genus. Ab his qua fronte **garrulitatis.** exiges linguæ continentiam, si te subinde uiderint nihil nō effutientem? Et miramur nos habere famulos parum morigeros, si quid recte præcipimus, quū hos nugari nostrarū habere gaudemus nō conscios modo, sed & ministros? Proinde non solū castigādi sunt, si prodiderint arcum, si mentiantur, si calumnientur, si sugillēt alterius famā, si quid spurce dixerint, uerū etiam si nugētur ociosa, si nō interrogati responderint, si rogatis pluribus responsionē occuparit natu minor, aut si præceptis ad respondendū fuerit, non satis intellecta sentētia percontantis, ut

mox audiat illud ē prouerbij, *ἄμα ἀπὸ τοῦ*, aut si incir-
 cūspectius responderit, aut si pluribus quā res posu-
 labat. Nō abs re fuerit hic referre quōd de Pisone narrat
 Plutarchus, qui quum ob cerebri, opinor, debilitatem, non
 fīret seruorum loquacitatem, praecepit illis ne quādo lo-
 querentur, nisi ab ipso interrogati, nec amplius respon-
 derent, quā de quo rogarentur. Euenit deinde, ut Clo-
 dium honoris gratia uocaret ad cōuiuiū: & curarat ap-
 paratum tali magnate dignum. Itaq; quum iam uenisset
 cōnandi tempus, adcrant quidem reliqui conuiuae, solus
 Clodius cuius gratia ceteros inuitarat, expectabatur. In-
 terim subinde seruū nomenclatorem emittebat explora-
 tum num ueniret. Vbi uero iam immineret nox, nec spes
 esset uenturū Clodium, tandem ad seruū cōuersus Piso,
 Nonne, inquit, uocasti Clodium? Vocauī, inquit. Quur
 igitur non uenit? Quia excusauit. Quamobrem isthuc
 non statim dicebas? Quoniā, inquit, hoc nō percōtabaris.
 Ridetur casus, sed tamē laudatur serui cōtinentia. Quan-
 quam huiusmodi nō arbitror temere reperiri, qui peccēt
 in eam partē. Proinde multo cōmodioribus utemur ami-
 cis, uxoribus, liberis, famulis, ac discipulis, si hisce rationi-
 bus illos instituerimus ad linguæ frugalitatem. Id facilius
 praeſtabimus, si q̄ malis alienis mederi paramus, ipsi mor-
 bo uacemus. Qua de re iandudum interpellat tempus, ut
 aliquid dicamus. Linguæ morbus in hominibus aut est à
 natura insitus, aut ex assuetudine accessit, aut naturæ ui-
 tiū corruptus cōuictus & garrīdi assuetudo cōfirmavit. Loquacitatis
 Existimāt enim medici, & illud ad medēdi rationē perti-
 nent, si morbi causam & originē peruestigarint. Plurimū bus causis.

refert utrum pituita nata sit ex humore calido an frigido, & utrū febris orta sit ex immodica potatione, an ex sanguine corrupto. Sunt morbi quidam ueluti naturales à parētibus traditi, qualis est in nōnullis paralýsis, aut morbus comitialis, aut dolor dentium. Rursum sunt aliæ nationes ad alios morbos procliuiiores. Itidē Græcus natura loquacior est Romano, & hodie Gallus Germano. Et inter Græcos Atticus est Lacone linguacior, Asianus utroq; iam habet sexus & ætas peculiares morbos. Fæminæ propensiores sunt ad loquacitatis uitium q̃ mares; sit hoc in genere dictum. Et adolescentes pariter ac senes loquaciores frē sunt, q̃ qui uigent ætate, siue id accadat ob rationis inopiā, siue quia natura linguæ promptitudine p̃satur, quod uiribus detractū est. Parce sodes, ut possis cum illa, audit apud Comiciū Nausistratā. Et Nestorē loquaciore facit Homerus, qualē & Catonem seniore fuisse accepimus. Hæc frē naturā hominis spectant. Verū si circumspectas causas, unde præter naturam accadat hoc mali, deprehendas frē ab his fontibus proficisci, ex ocio, ex conuiuio morbidorum, ex curiositate, ex incogitantia,

Loquacitas stultitiāq; & ex intēperantia uictus. Vnde tonsores iam olim laborāt infāmia loquacitatis, ut antē dictū est, quod in illorū officinis desideant ociosi, quibus nihil est quod agant domi. Ibi quoniam audiunt nautas iactantes sua naufragia, militem de suis uictorijs gloriantē, alium item alijs de nugis blaterātem, uelut ex contagio reddūtur & ipsi tales, quanquam ociosi nō sunt. Idē accedit balneatoribus, aurigis, nautis, & cauponibus. Vectores enim quoniam nō est aliud quod agāt, fabulis gaudēt fallere tēpus.

Iam

Iam eadem opera de contagio dictum est. Curiositatem autē esse nutricē garrulitatis, superius, opinor, satis ostendimus, quanquam utraq; nutrit alteram. Porro quantum litatis, saturitas & ebrietas habent momenti, ad linguę licentiam, si non aliunde liqueret, perspicuum est ex conuiujs uulgaribus, quę quum initio quęta sint ac tacita, in quos uocum tumultus nonnunquam exeunt? Dicās esse pelagi fragorem. Apud Plautum fœminarū uox est: Quū probē faburratæ sumus, Largiloquæ sumus. sed res uiris cū fœminis est communis, nisi quod illas uincimus, nobis ipsis Suffeni, illis Catones. Iam sunt huius uitij causę quędam magis etiam peculiars. Sunt enim quędam argumēta de quibus affectu peculiari iuuat hunc aut illum uerba facere, ueluti prouerbio dicitur: Iucundam esse malorū actōrum cōmemorationem, si modo eius generis sint, ut cum probro cōiuncta non sint. Gaudēt enim ueterani milites, qui crebris prælijs Martem experti sunt, apud alios de prædicare suas pugnas. Gaudent nautę referre sua pericula, gaudent hī qui uarias ac longinquas regiones adierunt, memorare quid ubi uiderint, aut passi sint. Similiter corū memoriā quę uoluptati fuerūt, si modo uoluptas cū honestate coniuncta fuit, iuuat reficere cōmemoratione. Veluti fœmunis fire iucundum est referre, quomodo primum adamatæ sint à sponsis suis, & quibus muneribus quibus uel blanditijs ambitæ. Deniq; quicquid uehemēter nobis est cordi, siue iucundū sit, siue molestum, de eo libenter uerba facimus. Prouerbiū habet: Vbi quis dolet, ibi & manū habet: At nihilo secius uerū est, ubi quid uel dolet, uel delectat, ibi quisq; linguam habet. Qui uehemēter

Otiū uitā=
dum.

amat quēpiam, libet̃ illius meminit: rursum qui uehement̃ irascitur aut odit, ægre silet, quod excruciat animum. Ad hæc qui multum operæ posuerunt in arte quāpiam, & in ea præcellunt cæteris, libenter sermonē iniiciunt, de his de quibus arbitrantur sese cū aliorum admiratione posse dicere. Tales uidemus medicæ rei peritos, Astrologos, Alchimistas, & in historijs diligenter uersatos. Dicit aliquis, Quorsum hæc tā multa repetis? Nimirum quo cognitis omnibus rei circūstantijs facilius uitemus intemperatiæ periculū. Primū enim facile uitabimus nugacitatem linguæ, si semper simus seriæ cuiuspiam honestæq; rei intētī, præsertim ubi nos tempestas in garrulorum cætum depulit. In curru, in naui legere licet aliquid ex bonis autoribus, neq; quicquam idem uetat facere, si diutius cōmorari cogris in tōstrinis aut in balneis. Cato ne in senatu quidem abstinēbat à lectiōe, donec coirent patres. Plinius & in balneis & in conuiujs auscultabat lectōrē. Socrates moleste ferebat colloquiū musicā à cantoribus interrumpi. Malebat enim audire cōfabulātes de iustitia modestiaq;, q̃ Phrygios aut Lydios occinētes modos. Et tamē arbitror à priscis in hoc adhibitā musicā, ut sermones indignos cōuiuio discuterent. In quē usum uideo nōnullos accersere Moriones. Caius Cæsar etiam ex equo distabat epistolæ binis nōnunquā aut ternis notarijs. Epaminōdas Thebanorū ductor quū audisset quēdā è ducibus in castris morbo perisse, dicebat se mirari, q̃ in exercitu uacasset illi ægrotare. Iustius autem miretur aliquis, si qui multis magnisq; negotijs distinetur, otiū habeat ad audiēdas inanes fabulas. Quum toto uitæ genere dissideant

disideāt aulici ac monachi, tamē firē in linguā intēperā-
tia consentiunt, non ob aliud nisi quod utriq; pariter ui-
uunt in ocio. Idem usu uenit apud eas nationes, ubi rece-
ptū est usu, ut quibus res est lautior, honoris gratia plu-
res alant famulos ociosos, quod malum utinā apud solos
Anglos comperiretur. At Heliogabalus Cæsar, solitus est
suis libertis ac seruis mandare quædā in speciem ridicula,
uidelicet, ut conuocarent ad balneū omnes herniosos: aut
ad conuiuium, octo caluos, octo luscōs, octo podagrosos,
octo surdos, octo insigniter nigros, octo insigniter lon-
gos, & octo notabiliter obesos, octo nasutos, ueluti Græ-
corum proucrbium exhibens ἀπαρ' ὀκτώ. Mandabatq;
iisdem proposito præmio, ut ad se deferrent mullena pon-
do arancarum, & collecta dicuntur decem milia pondo
arancarum. Admirantibus quur id faceret respondebat, ex
hoc colligi magnitudinē urbis Romæ. Verum ille iudica-
bat esse satius seruos ac libertos aulæ suæ, uel talibus nu-
gis occupari, quā facere per ociū quod apud alios Impe-
ratores facere solēt, deferentes, calumniātes, uendētes fu-
mos. Idem Heliogabalus in colle Quirinali Senatum mu-
liebrem instituit, quē senatulum appellauit, ubi per Symi-
amuram Augustam prodita sunt senatusconsulta ridicula
de legibus matronalibus, quibus quo uestitu fās esset ince-
dere, quæ quibus cedere deberent, quæ ad cuius osculum
uenirent, quæ pilento, quæ equo saginario, quæ asino ue-
herentur, quæ carpento mulari, quæ boum, quæ sella ue-
heretur, quæ offesa, eborata aut argentata, quæ aurum aut
gemmas in calciamentis haberent. Huiusmodi nugis matrē
cum matronis quotidie uoluit occupari, ne quod solent in

ocio uiuētes, publicis ac principalibus negocijs obstreperant. Simili commēto Alcibiades clusit populi maledicentiam. Quum enim nullus esset modus aut finis populariū conuiciorum, canem insolitæ magnitudinis, septuaginta minis emptū, amputata cauda dimisit in ciuitatem. Is quū passim obambulare, & omnibus innotuisset esse canem Alcibiadis, miras omniū fabulas excitaui, quum ea res omnibus inepta stultaq; uideretur. Tandem amicis hac de re priuatim admonentibus ac sermones qui de eo iactarentur desirētibus risit Alcibiades, Planē, inquit, cessit ut uolebam. Nam hoc agebam, ut Atheniensem populum ad huiusmodi sermones auerterem, desinereq; his occupati peiora de me prædicare. Est aliquid fâtor, à grauioribus malis ad leuiora deuocasse, nobis tamē illud potius conandum est, ut à turpibus ad honesta reuocemus, aut ad ea certe, quæ cum turpitudine coniuncta non sunt, quemadmodum ipse soleo famulis aliquid describēdum, aut euoluendum tradere, non quòd id mea referret, sed ne illi ocio corrumpērētur. Habet hoc inter cæteras dotes unicus ille studiorum altor Gulielmus archiepiscopus Cantuarien. ut nec ipse sustineat unquam esse ociosus, nec suorū quenquam patiatur ocio torpere. Quod exemplum utinam omnes imitarentur monarchæ, aut certe episcopi, aut patres matresq; familiās. Quid autem miraculi est, si hodie inter sacerdotes tam multos uidemus ociose loquaces? Vbi demurmurarint illas statas preces, si tamen has quæque pendunt, quoniam nec operam exercent manuariam, nec sacrarum literarum studio capiuntur, mox ad forum, ad popinas, ad compotatiunculas, ab his ad hemicyclia
se

se se conferunt, ibi mutuis fabulis, & curiosis oculis alunt
linguæ morbum. Et ab assuetis huic uitæ quid expectes,
nisi meras nenas? Atque interim ubi sacerdos ille quem
nobis descripsit Malachias? Lex ueritatis in ore eius, &
iniquitas non est inuenta in labijs eius: In pace & æqui-
tate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniquitate:
Labia enim sacerdotis custodiunt scientiam, & legem re-
quirent ex ore eius, quia angelus domini exercituum est:
ubi sal terræ, quo condiri oportuit populi stultitiam? Nos
pro sale uenenum in lingua circumferimus. Itaque multos
uidemus in quos competat id quod apud eundem prophe-
tam mox sequitur: Vos autem recessistis de uia, & scan-
dalizastis plurimos in lege: Irritum fecistis pactum Leui,
dicit dominus exercituum: Propter quod & ego dedi uos
contemptibiles & humiles omnibus populis, sicut non ser-
uastis uias meas, & accepistis faciem in lege. Hæc non eo
dicuntur, ut animos addā his qui nunc aspernātur, & in-
sistant sacerdotes bonos pariter ac malos, sed ut omnes
exhorter ad uitam sacerdotio dignam. Mutatam uitam, se-
quetur populi fauor. Narrant Eugenium pontificem tale
responsum dedisse diuo Bernardo, detestanti simoniam in
Romana curia regnantem: Vbi tu sustulcris murmura è
monasterijs, ego tollam simoniam è curia mea. Atqui non
erit difficile tollere linguæ malum è monasterijs, si dele-
sentur silentio, si uitent luxum ac temulentiam, si sacra-
rum literarum amore teneantur, si fugiant ocium, si uicif-
situdine preccandi, legendi, scribendi, atque etiam ma-
nibus laborandi fallant ocij tædium. Quid enim illis in-
felicius monachis, qui tædio contabescunt, ni computa-
tionibus,

tionibus, uenatu, chartis, alca, & scurrilibus fabulis diem fallant, quum uere monachis omnis dies breuis sit? Proinde qui se senserint natura propensiores ad linguæ intemperantiâ, aut alioqui cōtraxisse alicunde huius mali nonnihil, totos se tradant honestis occupationibus, quæ dulcescunt etiam, si assueueris. Proximū erit, ut aut secum uiuant, aut cum his agant consuetudinem, quorum conuictu dediscant seu naturæ, seu consuetudinis uitium, uidentq; quod in ipsis est loquacium familiaritatem. **Quis**, inquit Ecclesiasticus, miserebitur incātorī à serpente percusso? & omnibus qui appropinquant bestiis? Sic & qui comitatur cum uiro iniquo, & obuolutus est in peccatis eius. Quoq; magis fugias, natura notas quasdam addidit, unde dignoscas linguæ morbum, plectri hēsitantiā, Battologiam quæ syllabas aut uoces easdem iterat, balbutiē, aut blāsiatē, os insigniter angustum. Hæc signa tametsi nō omnino certa sunt, tamen frequenter arguunt naturæ uitium, uanitatē, garrulitatē, ac futilitatē. Sed utinam solos haberet linguæ morbus, quos hæ notæ reddunt suspectos. Vt cunq; deprehensum fuerit malum, fugienda est

Conuictus talium cōsuetudo. Si medici præcipiunt, ut qui uelint conuonorum. sulcre bonæ ualeitudini corporum, uiuant inter homines salubri corpore præditos, succulentos, iuuenes, & hilares, fugiantq; conuictum eorum, quos infelix corporis temperatura reddit graciles, pallidos, iracundos, morosos, aut febriculosos, aut comitialibus morbis obnoxios, quantò diligentius hoc curandum est nobis, ut ex bonorum familiaritate reddamur meliores, cauentes ne ex asidua malorum consuetudine, morbi cōtagium accersamus.

Multo

Multo enim citius transfiliunt animorum uitia quàm corporum. Iam quemadmodum tutior est à morbo comitiali, qui syncopes & capitis uertigines excludit pharmacis: ita minus erit periculi à linguæ morbo, si malum huic cognatum & antistrophon, ut ita dicam, curiositate uitent, quod & ipsum ex ocio plerumque ducit originem, ut non iniuria dixeris, curiositati garrulitatem esse germanam. Siquidè utrunq; ocium habet patrem, stultitiam matrem ac nutricem. Quid enim stultius quàm quod apud ueteres fingebatur Morychus, proprijs negocijs neglectis, aliena scrutari, quales & apud Martiale ridetur Ollus & Afr, aut quid ineptius, quàm de rebus alienis garrere, nulla cū utilitate tua, sed multo cum detrimento grauiq; periculo tum rei, tum famæ, tum uitæ, nec sine tædio audientium, certe nullo cum fructu. Sed quoniam hac de re Plutarchus elegantem edidit libellum, nos breuitati consulemus. Stultitiæ simulima est incogitantia. Stultus enim iudicio fallitur: incogitans hoc peccat, quòd non aduertit animum, quum res attentionem postulat. Stultitiæ est quod firè uidemus ac ridemus idem fieri in dicendo, quod in cantu aut saltatione. Qui minimū tenet artis cationem aut saltationem primus incipit. Stultitiam effugiemus, si prius animi orationis fontem, cognitione ueri, & honestis opinionibus imbucimus antequàm profiliamus ad dicendum. Deinde ne quando laxemus linguam ad dicendū, nisi morula interposita, quæ duo præstabit commoda. Primum ne respondemus ad non intellecta, præterea ne præcipitantes orationem respondeamus aliquid, cuius mox pudeat. Ea contatio quum omnem ætatem decet, tum præcipue adolescentem

Curiositas
cognata gar
rulitati.

Incogitantia.

lescentiam. Neque enim simpliciter uerum est quod dicit Seneca, nulli rei prodesse moram, nisi iracundiæ. Profuit & in bellis Fabij contatio, ac mea quidem sententia nusquam non habet locū illud, Sat cito, si sat bene. Quin ipsa consultatio, contatio quædā est, quam adhibere iubemur, non ut celeriter agamus quod opus est factō, sed maturē. Alioqui fit frequenter, ut, quod ait Plato, qui initio celerior fuerit quā oportuit, serius ad finem perueniat. Hæc autem cautio magis adhibenda uidetur in dicendo, quā in rebus gerendis, propterea quod quum in dicēdo lapsus sit facilimus, nihilo minus tamen periculi est. Quum uidemus aliquem facinus calidum, ut aiunt, aggredi, præmonemus illū, Vide quid agas. Quin ipsi nobis hoc dicimus, quoties sentimus prurientē linguam, Expende quid dicas. Quoties igitur uerbum aliquod procurrit in linguam, antequā illi laxemus claustra dentium, sic cogitemus nobiscum, quis hic est sermo qui sic urget linguam ac ui conatur erumpere? Aut quō nūc se appellit lingua? Quid commodi fuerit, si dixerō, aut quid incommodi, si reticuerō? Neque enim quemadmodum deponimus onus, ita deponenda est & oratio. Qui deponit sarcinam, exoneratur: qui deponit orationem, magis etiam grauatur. Neque enim unquam promendus est sermo, nisi quum aut nobis est necessarius, aut aliquid utilitatis aut uoluptatis honestæ allaturus uidetur auditoribus, ut hoc efficiat in hominum consuetudine quod sal efficit in cibis, qui parce, nec nisi cum opus est solet admisceri, alioqui gratiam non habet, sed uitiat edulia. Quod si nec dicenti futurum sit utile quod uersatur in lingua, nec audientibus necessarium,

rium,

rium, nec uoluptatē ullam aut iucunditatem allaturū alijs, quorsū attinet proferre? Si paras iter, tecū cogitas, Quid commodi, si proficiscar cō? Si uides ex itinere nihil cōmodi, etiam si nihil sit incommodi, mutas sententiam, dicens: Quid opus est incassum, & frustra hoc facere? Atqui hæ uoces, frustra & incassum, non tam locum habent in gerendis negocijs, quā in profrendis uerbis. Nunc quum, ut antē diximus, ex leuissima re plerunq; grauissima mala nascantur, quanto diligentius expendendum est utrum magis expediat, silere an loqui? Vidi ego quosdam, qui ex consuetudine tussiebant, ructabant ac singultiebāt. Quōd si huc proficit hominum cura, quæ iuxta sapientum dictum, in omni re ualet plurimū, ne dicam omnia, ut tussim ac singultum ex causis necessarijs nascentem, ægre quidem, sed tamen expellant ac uincant, quid negocij fuerit lingue præcipitantiam dediscere? Quod initio uidetur impossibile, post mensuram exercitationē erit facillimum: mox abibit in naturam, quod habitu confirmatum fuerit. Occupare salutationem fortasse comitatis erit, ceterum in confessu multorum qui primus occupat sermonem, nisi uel autoritas id postulat uel functio, suam ipsius prodit intemperantiam. Proinde non sine causa laudatus est à laudatis uiris hic Sophoclis senarius:

Ὁν γὰρ ἐβλήσ τ' αὐτὸν ἡ φήμη τέλει.

Quo significatum est non esse finem eundem consilij, qui cursus est. Laudatur enim & palmam fert quisquis anteuertit in cursu, & ridetur qui tardior est: In consilijs frequēter cōtrā uenit usu. Etenim si qui primus dixit, quod satis est ad propositam consultationem attulit, non debet

Tarditas ad loquendum.

debet qui rogatur posterior, ideo uel dissentire, uel addere superuacanea, ne nihil ferat laudis, quemadmodum apud Terentium faciunt tres aduocati, quorū unus ait rescindi posse, alter negat, tertius deliberandum amplius censet, atque utinam hanc ambitionem in comœdijs tantū ridemus, ac non etiam in principum cōsilijs deprehenderetur hoc malum, nec quotidie fieret à medicis, quorū uix quisquam est qui citra exceptionē comprobet pharmacum ab alio præscriptum, aut si candidior est, ne parum medicus uideatur, adjicit aliquid his quæ ferè nimis multa sunt, imò satis feret laudis, si bonā sententiam candide laudando & comprobando, hominis synceri, minimeq; fucati lucrifaciat opinionem. Sunt enim quidam uel tam inuidi, uel tam gloriarum auidi, ut non ferant in alienam sententiam iri pedibus, ac iurgijs diē eximunt potius, quàm subscibant bono consilio, cuius ipsi non fuerunt autores. Quod si quid decrit respōsioni priorum licebit citra arrogantiam docere, si quid illos fugit, aut citra inuidiam imparet, si quid decrat. Hoc quoniam nunquam non est tempestiuū, sæpe plurimū habet laudis, qui postremus omniū dixit. Ridetur in comœdijs, sed sæpius in uita communi, quoties alter respondet, prius quàm is qui loquitur, finierit sermonem. Itaq; consultum fuit interroganti quum iam dicendi finem fecerit, aliquod præbere temporis spatium, si quid his quæ dixit uelit addere, aut si quid corrigere. Interim & ipse perpendit, quid aut quomodo conueniat respondere. Neq; raro risui sunt, qui celeritate respondendi, quia non intelligunt quod proponitur, aliud pro alio respōdent. Id ridiculū est in surdastris aut imperitis

ritis linguae, in alijs saepenumero cum periculo cōiunctum est. Dominus noster in Euangelio nonnunquam respondet tacitis Phariseorum cogitationibus, prius quam illi prodidissent, quid uellent. Hæc celeritas conuenit his quos afflauit diuinus spiritus: nobis prius loquentis mens discenda est, quam respondeamus, si uolumus apte respondere. Iam non inciuile tantū, sed & arrogans est, si quum questio proposita sit alteri, alius responsionē præripiat. Is enim præterquam quod sibi multum tribuere uidetur, etiam in alterum contumeliosus est, quasi iudicans illum parum idoneum, qui ad proposita respondeat. Etenim qui hoc facit, non ne uidetur dicere: Quid attinet ab hoc petere, qui nihil nouit? Aut quid opus quicquam ab alio petere me præsentem? Si qui rogatur parum erudite respondeat, ueniam meretur, qui prouocatus ut potuit respondit: At quantum risum meretur occupator ille, qui rogatum loco depulit, si minus ut oportebat responderit? Quod si maxime satisfecerit interrogationi, tamen inciuilis & ineptus habetur. Audiuit olim Themistocles ab Eurybiade, quum iuuenis ultro se ingereret ad dicendū, etiam opportuna dicturus: O Themistocles, in certaminibus qui ante tempus assurgunt, alapis cædi solēt. Et in conuiujs turpissimū est non expectare dicendi uices. Admirati sumus olim Franciscani cuiusdam confidentiam, qui præter Scotum nihil legerat. Agitabatur in mensa archiepiscopi Cantuariensis inter eruditos nescio quid quaestiunculæ: id ubi sensit ille, nec satis è longinquo percipere potuisset quid ageretur, erectus clamauit, Quid est, quid est isthuc quod agitis? eo sanè uultu, quasi diceret: Vos frustra agitis, nisi

tis, nisi ego nodū explicuero (& erant inter hos aliquot
 episcopi docti) quicquid autē est difficultatis à me pote-
 rit expediri, qui nihil nescio. Similis est istorū arrogātia,
 qui posita cathedra profitentur sese ad omnem quæstionē
 undecunq; propositā ex tempore responsuros. At fortasse
 leue periculum est, rideri tantum. Noui quendam magni
 principis oratorem, qui ob suspiciōē quod contra man-
 data moliretur aliquid, ductus erat in carcerem, id factum
 est sub noctē. Postridie rex cognito quod erat factū, misit
 ē procerum numero duos, qui docerent id non esse factum
 regis iussu, sed à satellitibus erratum esse in persona. Vix
 præfati fuerāt se uenire iussu regis, quum ille sermone in-
 terrumpēs, incipit obsecrare supplex & abiectus, ut rex
 secum clemēter ageret. At illi fuerant hominē cum excu-
 satione regis dimissuri librum: Verum ex oratione tam
 miserabili tamq; abiecta, coniectantes cum sibi male con-
 scium esse, suppresso quod habebant in mandatis, ad prin-
 cipem suum redeunt, exponunt rem. Ille miser ad extremā
 calamitatē deductus est. Quanto malo fuit illi non memi-
 nisse quod docuit Iacobus apostolus: Sit autē omnis homo
 uelox ad audiendū, tardus autem ad loquendum. Si con-
 tinuisset linguam suam, donec illi quod habebant in man-
 datis perorassent, ac tum respondisset constanti uultu, &
 suam ipsius innocentiam, & regiam æquitatem sibi notiorē
 esse, quam ut hoc suspicari posset regis iussu factum esse,
 quod autē à satellitibus esset admissum, non in ipsum ad-
 missum esse, sed in eum cui se putabāt manus iniicere, pri-
 mum calamitatem eam effugisset: deinde pristinam apud
 regem gratiam auxisset etiam, siue uere factum erat in scio
 rege,

rege, siue rex suspicans nonnihil decreuerat ea poena cō-
tentus esse, si sic monuisset, ne pergeret nocturnis collo-
quijs cum hostis oratore congregari. Proinde probabile est **Mos scolasticus.**
morem, quem & hodie uidemus in Sorbonicis disputatio-
nibus, uel à prudentibus uiris profectum fuisse, uel ab ipsa
necessitate inductum. Nulli fas est interrompere disputa-
tionem proponētis ac respondentis, nisi si quis ad hoc fu-
erit delegatus. Nec is qui dato silentio succedit, proponit,
nisi præfatus omnium ueniam ac pacem. Vbi proposuit,
non respondet quicquam in hoc productus, nisi repetat
quod propositum est, idq; semel atq; iterum, interim licet
proponēti mutare, corrigere, & addere si quid uelit. Hæc
mora mutatis ac repetentis, nonnunquam tædio est audi-
toribus, sed tamen necessariū habet remedium aduersus tu-
multuosam uocum confusionē. Posteaquā incaluit con-
tentio, dicendi finē imponit cœtus confidentium aut cir-
cumstantium, ut & alijs sit dicendi locus. Hic fatcor non-
nunquam silere iubetur, qui maxime erat audiendus, sed
præstat quædam non audiri, quā nihil audiri. Congruit
autem hoc remedium peculiariter nationi Gallicæ, quæ
quoniam sit humanissima, tamen præter linguæ facilitatem,
habet in disputando quiddam calidius ac uehementius. In
uniuersum uero quisquis dicit, frustra dicit, si desit fides
& attentio. Sed utrunq; sibi conciliat suspendens expe-
ctationem contatiuncula, quod ipsum etiā proditū est ab
his qui diligētius de rhetorica cōscribere. Quisquis enim
sic incipit, caret suspitione fuci, quod inibi ex re nata co-
gitare uideatur quid sit dicendum, non secum attulisse
commentum, quo falleret. Et in consilijs præsertim grane
quiddam

quiddā minimeq; uulgare dicturus uidetur, qui prius meditatur quid dicat. Itaq; qui docent esse caput artis artem dissimulare, simulāt hanc contationē, quō magis attentos magisq; credulos habeāt auditores. Talē Homerus inducit Vlyssēm. Itaq; non solū expendendū crit, quid proponatur, sed quo animo proponatur. Nec enim semper ideo percontamur, quod nobis responsione sit opus, sed nonnunquam amicos uerecundiores blandis percontatiunculis ad colloquendi uicissitudinē prouocamus. Hic qui responsionis locum alteri praecepit, animumq; et aures aliō conuersas, ad se trahit, nihilo facit ciuilius, quā si quis ab alio uolentem osculo excipi, praeueniens osculetur ultro, aut si quis oculos in alium conijcientis, in sese detorqueat obtutū. Si Octauio roganti adolescentē, qui ipsum oris liniamētis referre dicebatur, num mater illius aliquādo fuisset in aula Caesaris, simpliciter responsum fuisset, quū ille non simpliciter interrogaret, perisset iocus. Nunc quum adolescens ex uultu rogantis deprehenso cauillo respondisset, matrem quidem nunquam illic fuisse, sed patrem saepe, dictum in Caesaris cognatas retorsit, non sine ingenij laude. Nec hodie pauci sunt, qui fictis quæstiunculis excitant quorundam loquacitatem, ut rideant. Præsidebat in conuiuio negotiatorū Dominicanus quiddā. adhibiti sunt de industria, qui hominem promptum et confidentem rogatiunculis exagitarent. Ille incontinenter ad omnia et quidē seriō. Tandem inter quæstiones ad negotiationē pertinentes hanc proposuit quidam: Num recte faceret, qui pactus lactis ouilli duo dolia, lac redderet galinacēū. Ille nihil cōtutus distinxit: Si lac, inquit, gallinacēum

eum utilius sit illi, cui redditur quàm ouillū, satisfecit qui
 reddidit. Risus omniū consequutus est. Ciuilior erit hæc
 cōtatio, si qui rogatur excusans suam imperitiā, respon-
 dendi partes alijs deferat, ut magis ad explicandum quæ-
 sitionis nodum idoneus: quemadmodū faciūt, qui poculum
 porrectū, urbanitatis gratia deferunt ipsi qui porrigit, &
 acceptum ad alios uelut honoratiores deferunt. Nec pu-
 deat interim ingenue fateri, nihil in promptu esse quod
 auditu dignū iudicet, cōsultis libris, req; perpensa, si quid
 occurrat, communicaturū. Ea modestia sapenumero plus
 laudis conciliat, quàm si bene respōdeas. Proinde nō pro-
 bantur uiris sapientibus hi, qui studiosius affectant laudem
 ex tempore dicendi, quàm bene dicendi. Nec ulli magis
 abhorrerunt ab extemporaria dictione, quàm ij qui cæ-
 teris dicēdi facultate præstiterunt. Demosthenem firē de
 scripto dicere solitum tradunt, adeo ut ne populi quidem
 flagitationibus adduci potuerit, ut ex tēpore dicturus as-
 surgeret. Marcus Tullius semel duntaxat hoc, quod sciam,
 fecisse legitur. Sed idem quum ad diem præfinitū acturus
 esset causam apud centumuiros, Erotem seruū libertate
 donauit, non ob aliud officium, nisi quòd nunciarat, co-
 gnitionem in posterū diem esse dilatatam. Tam admirabili,
 tam exercitato dicendi artifice, qui potuisset etiam extem-
 porali dictione cæterorum omnium curam uincere, tanta
 erat sollicitudo, ne quid per incuriam secus diceret quàm
 oportebat. Nimirum illos ad dicendum pigros & conta-
 bundos reddebat prudētia, in nobis inscitia confidentiam
 parit. Itaq; grauitè admonet Sirach Hebræus, quod alibi
 referre cœpimus: Audi tacens, & pro reuerentia accedet

tibi bona gratia. Adolefcens loquere in tua caufa uix,
 cum necesse fuerit: fi bis interrogatus fueris, habeat caput
 refponfum tuum. In multis eſto quaſi inſcius, & audi ta-
 cens ſimul & quarens. In medio magnatū loqui ne præ-
 ſumas, & ubi ſunt ſenes, ne multum loquaris. Non pla-
 cet huic ſapienti λόγος ἀνιφάδης. Sed ineptior eſt quorun-
 dam oratio, quæ nec caput habet nec pedes. Talis eſt eo-
 rum qui quum ſtulte reſpondeant, tamen nullum dicendi
 finem facere poſſunt. Satis erat ad id quod querebatur
 reſpondere, quod apud Platonem ab Euthydemō diſcit
 Socrates. Veluti ſi quis rogetur: Eſt ne pater domi, ſatis eſt
 ſi reſpondeat, domi non eſt. Nam ſi plus ſcire cupiet qui
 percontatur, addet, ubi igitur illum conueniamus. Quod ſi
 noto benignius uoles reſponſum dare, ſatis eſt dixiſſe,
 nondum redijt è ſenatu. Superuacaneum autē & ineptæ
 loquacitatis fuerit, ſi rogatus an pater ſit domi, dicat nu-
 dius tertius clanculum proſectum iuſſu Senatus ad Ceſa-
 rem, totamq; legationis hitoriā enarret. Nec facile diſ-
 dicari poſſit uter faciat, ineptius qui uicino roganti com-
 modato patellam, offerat mortarium, an qui roganti in-
 fundibulum, totam obtrudat ſupelleſtilem. Similis eſt
 iſtorum error, qui rogati de re quapiam, ueluti naſti gar-
 riendi campum, altius rem reſectunt quàm oportet. Nota-
 tur ab Horatio, qui Troianum bellum gemino exorditur
 ab ouo: ſcd grauius etiam peccant qui reſpondent, ἄντι
 γὰρ οὐτε θυραῖς ἀπὸ τοῦ αἵματος, altero mulgente hircum, altero
 ſubijciente cribrum, ut ait Demonax. Adcō placet illis
 ἀξίωμα, τὸ Αἰσχρὸν οἰωνάρι. In cauſis forenſibus teſtis lo-
 quacitas non raro perdit reum, uel quia plus reſpon-
 dens

dens quàm oportet, imprudens effutiat quæ lædunt, uel quia difficilimum in multiloquio tibi constare, ac meminisse quæ dixeris, quum hinc maxime coarguantur testimonia. De uictus intemperantia iam non semel nobis dictum est. Veniamus igitur ad causas magis peculiare, ubi uidetur illud in genere præcipiendum, neminè posse temperare linguam, nisi qui motus animi cōsuefecerit obtinere rationi. Videmus enim hoc usu uenire his qui bilem habet immoderatam, ut quum certo statuerint aut obtinere, aut moderatissime respondere, tamen ira ceu turbo quidam insurgens excusso clauo rapiat linguam in omne conuiciorum genus. Idem efficit impotens gaudium, aut dolor, aut metus, aut spes. Porro qui diligētī meditatione sic consuefecit animū suum, ut nihil magnopere neque miratur, neque odert, neque metuat, neque speret, eadem opera moderabitur linguæ qua moderatus est animo. Quomodo enim frustra moreas phreneticum, sic incedere, sic compone uestem, sic moderare uultum, ni prius pharmacis expurgaris bilem, et alium corporis habitum induxeris: sic in uanū moneas cui dominatur ambitio, ira, superbia, auaritia, libido, zelotypia, amor, odium, quem excruciat spes, aut metus præcipui humanæ uitæ tyrāni. Sic loquere, sic moderare linguam, nisi prius persuaseris, ut rebelles animi motus rationis fræno coercat. Est autē illic præcipua adhibenda cautio, qua nos sentimus maxime propensos ad lapsū, quam ad rem plurimum adiuuabit, si sibi quisque, iuxta Pythiū oraculū, notus fuerit. Non sine causa laudatur à multis Socratis patientia, qui præter naturam omnes affectus multa uel multaque cōsuetudine sic domuerat

In causis peculiaribus remedia.

ac cicurauerat, ut prorsus ~~απαρ~~ uideri posset. Ex animi tolerantia parcm corporis aduersus omnia quamuis dura patientiam comparauerat. Non inficiantur philosophi longe difficilius esse firre sitim quàm famē, quum utrunq; sit difficilimum. Socrates autem hac exercitatione sitim expellere consuevit. Posteaquàm ex more ueterū, ac ualitudinis gratia corpus excrucerat, quo tēpore maxime solet appeti potus, non sibi permittēbat bibere, nisi primo cado iam alijs effuso: non quòd periculū metueret si cum ceteris bibisset, uerum ut irrationabilem appetitū doceret expectare rationis imperium. Eadem arte durauerat corpus ad uigilię, stationis, caloris, frigoris ac laboris incredibilem tolerantiam. Qui sic habet domitas naturę uolentas cupiditates, is poterit & linguam prurientem cohibere. Qui uehementer sitiens imperare sibi potest, ut in totum abstineat à potu, facile temperabit sibi, ne plus bibat. Itidem qui quum est oblata dicendi occasio, & linguam sentit ueluti sitire, ut sese effundat in argumento in quo libenter uersatur, sibi potest imperare, ut in totum silcat, donec necessitas aut utilitas exigit orationem, idem facile sibi temperabit, ne dicere exorsus semet multa nugacitate ingurgitet atq; inebriet. Ea dicendi moderatio non est petenda ab affectu dicentis, sed ab auditoribus: id sict, si consideres, non quid tibi iucundum sit dicere, sed quid alios iuuēt, aut expediat audire. Si nauta aut miles non prius desinet nugari de suis periculis ac uictorijs, quàm ipse satiatur refirēdo, quamlibet Iliadē superabit narratio. Verū si cogitet quid hæc ad istos qui audiunt, iudicabit esse satius eos adhuc inhiantes ac suspēsos dimittē

dimittere, quàm nauseantes ac uomiturientes præ saturitate. In fine comœdiarū solēne est addere, ualete & plaudite: sic enim desinunt ut spectatōrē adhuc famelicum dimittant. At nugacium narrationibus plerunq; pro plausu datur oscitatio, pro laude accinitur ohe. Quisquis igitur in his argumentis, in quibus libet̃er uersatur ob affectum naturalem, sese dicturientem cohibuerit, facile temperabit in cæteris. Athenodorus philosophus quum ob ingrauescentem ætatem dinitti pctiisset ab Augusto, discessurus admonuit illud, ne qd iratus faceret, diceret ue, nisi prius Græcorum literas ordine recensuisset, uelut in his pharumacum quoddam inesset aduersus iracundiam: at philosophus indicabat moram interponendam esse. Cæsar delectatus eo dicto, complexus hominem: Adhuc, inquit, te mihi est opus, & annum etiamnum apud se detinuit, ut eo magistro disceret silentium. Quur & nos nō demus tantum spatij linguæ ad garriendum erumpere gestiēti, quanto literarū numerum liceat percurrere? In comœdia Laches senex cum meretrice Bacchide colloquuturus, sic apud se loquitur: Videndum ne minus propter iram hanc impetrem quàm possim, aut ne quid faciam plus quod post me non fecisse satius sit. Persuasum habebat senex Bacchidē obstare, quo minus Pamphilus reuocari patretur uxore. Id si uerum fuisset, erat iusta stomachandi causa. Quòd si suo animo, ut tum erat affectus morem gessisset, non habuisset latum exitum fabula. Nunc ciuilit̃er exposulati, ciuilit̃er responsum est, cognouit errorē, impetrauit quæ uoluit: totus comœdiæ tumultus, iucunda catastropha solutus est. Si hoc faciunt homines idiotæ in comœdijs, quid

In Hecyra.

deceat facere sacerdotes & monachos Christianos, in cō-
 cionibus, præsertim autem in edendis libris? Quod apud
 Homerum Pallas facit Achilli, hoc in nobis debet præsta-
 re ratio. Tamen si Pallas illa tantum à pugna reuocat, sat
 habet, si stomachetur intra conuitia: At nostra Pallas ne
 id quidem permittit, ut conuijs in quenquam debacche-
 mur, etiam si temperetur à manibus. Imò si uelinus au-
 scultare spiritui Christi, quoties nobis aurem uellicat, pro
 maledictis refirenda sunt benedicta. Est quidem impotens
 affectus ira, sed magnam habet temulentiam & uoluptas.
 Dulce est amanti sine fine garrere de suis amoribus, at nō
 est eadem uoluptas ijs, qui uacant amore. Amantes enim
 ob impotentiam affectus quo tenentur non solum existi-
 mant, omnibus hominibus esse curæ quod agunt, uerum
 etiam res inanimas, perinde quasi sentiant, alloquuntur:
 Velut apud Plautum adolescens cum pēsulis & ostio
 litigat, sic cum lectulo uoluptatis conscio, sic cum lucer-
 nula cōscia, sic cum uiolis ac strophijs & anulis ab ami-
 ca mīsis, aut ad amicam ituris, prolixas muscent fabulas.
 Itidem & in Bucolicis argumentis pastores imaginatur
 & pecori, & montibus, & syluis, & fluminibus suos
 affectus esse curæ. Dulce est in hostem lingua debacchari,
 sed apud eos qui nec amant, nec oderunt, ac fortasse ne
 norunt quidem, friget huiusmodi narratio. Noui quendam
 qui nuper cœperat discere Græcas literas, eas quoniam
 adamabat, quencunq; nancisci potuit, cum Græcè saluta-
 bat, cum eo multa Græcè confabulabatur, etiam si is nihil
 Græcè sciret. Tanta erat ostentandi libido. At interim
 molestus ac ridiculus erat etiā ijs, qui Græcè nosset, quod
 illis

illis promptior esset lingua Latina. Refert Plutarchus de quodam, qui cum casu duos tres uel libros Ephori legisset, nullum mortalium non obtundebat, recensendis quæ legerat, nec ullum conuiuium patiebatur esse iucundum, idetidem repetens Leuctricam pugnam usq; ad omnium nauscam. Vnde uulgi iocus illi cognomen addidit Epaminondæ, quod in solētius iactaret eius ducis gesta, quam ipse solet qui gesserat. Huic uitio ferè sunt affines, qui recens ex Academicis domum redeunt in aliquo doctrinæ genere titulū ac lauream assequuti. Verum eam ostentandi libidinem, quam ipsum tempus postea mitigat & corrigit, præstiterat ipsa ratione cohibere. Vt igitur qui metuunt inundationem, diligentius muniunt ripas, quæ maior esse solet fluminis impetus: ita conuenit illic diligentius aduigilare rationē moderatricē, quæ uoluptas quædam impēsius prolicit ad dicendū. Socrates negabat sibi placere potū aut cibos, qui nō sitientes aut esuriētes illecebra quadā prouocarēt ad bibendū atq; edendum, quod genus sunt, mulsum, aromatites, placētæ, & Attica bellaria, quod ab his præcipue periculū sit intemperatiæ. Ab his igitur potissimū erit cauendū sermonibus, q̄ nos dulcedine quapiā rapiūt, & esserūt longius quā oportet. Cōsultū Circūstantias omnes expēdere, qui sis qui dicere paras, quale sit de quo loqui cogitas, quales apud quos dicturus es, quid tempus aut locus postulet. Deniq; quid boni mali uel ex oratione tua queat proficisci, uel tibi uel alijs. In his crunt quæ dicēdi titillationē tēperēt, aut silentiū suadēat. Sunt & illæ partes pulsandæ, unde iuxta rhetorum præcepta ducuntur

ducuntur argumenta suavioris generis : Num rectum sit, num honestum aut decorum, num utile, num tutum, num iucundum, num facile, num necessarium. Harum rerum consideratio gignit in nobis cautionem in dicendo. Vnde fit ut, quemadmodum attigimus, legamus eloquentissimos homines egre ad dicendum assurgere solitos, & in orationis initio trepidos fuisse. Ninurum & hic prudentia timiditatem, inscitia confidentiam parit. Pericles qui ob admirabilem eloquentiam dictus est tonare ac fulgurare, suggestum ascensus, Dijs vota facere consuevit, ne quod verbum excideret imprudenti, quod minus ad rem pertineret. Et apud Romanos solenne erat, dicturum pro concione uersiculis aliquot precari Deos, ut quod dicturus esset, filix ac faustum esse uellent reipub. Ac decorum quidem saepe pro loci, temporis, ac personarum ratione mutatur, ceterum futilitas, obtrusio, ac maledictio & obsceniloquiū nusquam non est indecorum. Quāquam in nonnullis aliquod utiū tolerabilius est quā in alijs. Neminē quidem decet sermonis obscenitas, quā Græci dicunt *ἀσχη* *αἰσχρολογία*, uerum ea detestabilius est in senē q̄ in iuuenē, in sacerdote quā in milite. Rursus apud adulescentes quā apud uiros, apud liberos tuos quā apud alienos. Hic igitur quisq; sibi disertus sit malū omnibus circumstantijs exaggerās. Quid execrabilius quā canos senes ac penē decrepitos turpitudinem exercere lingua, quā per corporis imbecillitatem exercere iandiu desierūt? Manus alia ligauit paralyssis, pedes occupauit podagra, trahuntur ilia, nutat tremulū caput, delirat animus, sola lingua laesciuit obscenis fabulis. Qui uultus erant conuiuariū, quē

cogi

cogitationes, quā hęc fieri uideremus? Vidimus enim nō
semel. Qui post in illum iam digressum sermones? Refe-
ram quod ipse uidi in Italia, sed ita ne quem attingam aut
aspergam suspitione. Adcrā tribus Græcis, quorum unus
erat monachus, alter eruditus mediocriter, tertius puer
tredecim ferme natus annos. Monachus obliuione præ-
termiserat horam prandij. Itaq; curatū est à nobis, ut cibi
nōnihil adferretur. Ille cōtētus erat duobus ouis, nec pas-
sus est adferri plus eduliorū, bibit item quā parcissime.
Ipse mihi semper uisus est uir modestus ac bonus, nec ine-
curius sacrariū literarum, tametsi præter uulgatā Græco-
rum linguā nihil nouerat. Cultus erat tam uilis, tam hor-
ridus & squalidus, ut existimē Hilarionem illum cultius
amictum fuisse. Hactenus omnia digna monacho. At non
respondebat huius conuiuij bellaria. Amoto cibo, reditum
est ad fabulas. Doctus ille protulit libellū Græce scriptum
in quo referebantur miracula. Ferūt autem apud Græcos
hunc esse morem, ut sacerdos à sacro recitet apud popu-
lum, si quod alicubi miraculū accidit. Hoc quidā Satane
discipulus fuerat inuitatus, sic ut eadem esset præfatiūcu-
la, qua sacerdos solet excitare plebis attentionem, rursus
eadem clausula, qua populus audito miraculo consueuit
accinere gratias & gloriā Deo. In medio crāt obscœni-
tates, quales apud nos uix ullū scortū auderet in balneis
proloqui. Ad harum recitationē meus monachus tanquam
ad rem mire festiuam mire cœpit hilarescere, gestire, solui
in cachinnos, & ad singulas obscœnitates accinebat clau-
sulam solennem. Puer accumbebat in medio, cuius ætati
conueniebāt fabule magis pudicæ. Equidem in monacho
desidera

desiderabam rectam institutionem potius quam bonam mentem. Tales nimirum cuadunt, qui nihil aliud discunt quam ceremonias. Oblatæ fuerant carnes, & erat dies quo fas erat alijs uesci. Ille magna religione recusabat. Nec passurus erat uestem mutari. Et in ea re, quæ pertinebat ad ueram pietatē, tam erat irreligiosus. Saltē adolescentuli reuerētia debebat hominem a tam obscenis iocis reuocare. Paulus non præscripsit cilicium aut sordidam uestem. Linguae castimoniam non uno in loco præcipit,

4 uelut ad Ephesios: Omnis sermo malus ex ore uestro non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det

5 gratiam audientibus. Rursum capite proximo: Fornicatio autem & omnis immunditia aut auaritia, nec nominetur in uobis, sicut decet sanctos, aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinent, sed magis

4 gratiarum actio. Vanitatem inibi detestatur, dicens: Propterea, inquit, deponentes mendaciū, loquimini ueritatem unusquisq; cum proximo suo, quoniā sumus inuicē

2. Tim. 2. membra. Quanta solitudine deterret Timotheū ab inanibus uerbis, quas ille *νενοργίας* appellat, quanto stomacho detestatur inania & infrugifera loquentes, quos *ματαιολόγους* appellat. Et Timotheo scribens, nō fert ociosas & curiosas uiduas, quæ per alienas domos uagantur, loquentes quæ nō oportet. Eidem scribēs detestatur inutiles contentiones, quæ sub cruditionis furo gignunt dissidia, eas significāti uerbo uocat *ἀσχομαχίας*. Iam futilitas, maledicētia & obrectatio, præterquā quòd est indecora Christiano, saepe nec utilis est, nec tuta. Fortassis habet nonnullam uoluptatis titillationē, sed inhonestam, sed quæ multam

Tit. 1.
 Timoth. 5.
 1. Timot. 6.
 Futilitas.
 Obrectatio.

multam doloris usuram secum trahat. Effutisti quod erat reticendū, mox sequitur pœnitentia perpetuāq; sollicitudo, ne quod garricndi temulentia prouectus sic credidisti alienis auribus, ut reuocare non possis, alij uicissim apud alios effutiant, donec res permanet ad eos, quos minime tutum sit offendisse. Itidem breuius illa maledicendi uoluptas magno perpetuoq; dolore retaliatur, dū iuxta pro- uerbiū: Vbi dixeris quæ uelis, audire cogris quæ nolis. Et quēadmodū scripsit Hesiodus: Vbi dixeris male, peius audis. Proinde q̄ paratus est in aliū dicere, seipsum exa- minet, nū uacet omni crimine. Turpissimū autē fuerit, si qui calūniatur, deprehēdatur in eodem esse crimine, quod intendit alteri, ueluti si in conuitio luscus appellet luscū. Turpius etiam si furti crimen impingat in alterum, qui cōmisit ipse sacrilegium, aut si incesto cōtaminatus alteri de scorto calumniā struat. Nimirum isihuc est dispicere fœstucā in oculo fratris, quū trabem in oculo tuo circū- frās. Omnino fieri non poterit, quin minus præcipientes simus futuri ad male loquendum de alijs, si manticarum fiat inuersio, & quod à tergo pēdet reuocetur in pectus. Hic itaq; quē honesti ratio nō cohibet à maledicēdo, mali metus poterit coërcere, & linguæ pruritū periculi cō- sideratio, ueluti clauus clauum propellet. Profuerit & illud, animo recolere plurimorum hominū exēpla, quibus incōtinentia linguæ magno malo fuit, maxime si quid in- cōmodorū nobis ipsis hinc accidit. Prius itaq; sibi quisq; loquatur, Tantam calamitatē mihi peperit unicus linguæ lapsus, non cōmittam ut iterum ad eundem impingam lapidē. Conducit & hoc, si dum à se quisq; rationē exigit
acti

acti diei, non minus diligenter ad calculum uocet, si quid uerbis peccatum sit, q̄ factis, et si quid deprehenderit elapsum quod præliterat continuisse, uerberet seipsum flagello Homérico,

πολον σὲ ἵππος πύκην ἔρπας δόδινωρ.

Hac exercitatione facile parabitur in dicendo frugalitas quædam ac sobrietas, et circūspectio cum prudentia coniuncta. Indicat et alterum remedium ille sapiens Ecclesiastes, ne facile commoueamur hominum maledictis. Id tale est, ut attacti conuiuit recolamus, quod ipsi non raro maledixerimus alijs. Eares faciet, ut moderatius feramus illatam iniuriam: et si nobis ignosci postulamus, æquum

7

erit et alijs ignoscere. Ecclesiastæ uerba sic habent: Et quidem in omnes sermones quos loquentur impij ne dedis cor tuum, ut non audias seruum tuum maledicentem tibi. Etenim frequenter scit cor tuum, quod et tu maledixisti alijs. Ad quædam hominum maledicta conuiuendum est, sic ut audientes non audiamus. Alioqui si uenemur auribus quid quisq; de nobis loquatur, famulorum sermo-

Ne nobis nibus frequenter commouebimur. Diximus quemadmodum **noceat alie-** et aliorum petulantia medendū sit, et nobis ab eo mor-
na maledi- bo cauendum, aut quomodo corrigendum malum quod
centia. collectum est: nūc locus monet ut paucis attingamus quo

pactō fieri possit, ut q̄ minimum lædamur alienæ linguæ uirulentia seu futilitate. Hic nullū est remediū efficacius, quàm ut homo sic moderetur omnem uitam suam, ne quid habeat maledici lingua, quod iure meritoq; in ipsum iaculari possit. Est quidē et mēdax calumnia, nec ueretur innocētes impetere, uerum uix unquam de nihilo mouet tragædiam,

tragædiâ, sed uel exaggerat, quod erat exiguum, uel deprauat quod ex se quidem syncerum, nonnullâ tamen speciẽ habet mali. Vertit in uenenũ, quicquid exuxerit araneus, sed nõ adrepiat ad quamuis herbã. Non enim attingit absinthium, & sunt materiæ à quibus abstinet in perpetuũ. In Aristidem nulla orta est calumnia, tanta erat morũ integritas. Quod si quid mali rumoris oriatur aduersus innocentem, quoniam radicem non habet unde alatur, mox euanescit, & quod de nihilo natum est, in nihilũ disperit: nonnunquã & in gloriam uertitur eius qui præter meritum aspersus est. Paulus apostolus non ignarus quanta sit sycophantarum malitia, monet ut non solum abstinamus ab omni malo, uerum etiam ab omni specie mali. Fatetur idolum & idolothytũ nihil esse, & tamen ob impias hominũ suspiciones iubet abstinere ab idolothytis, si quis ex accubentibus monuerit, carnem esse immolatiitiã. Fatetur esse phas ut qui altari scruiat, de immolatis uiuat, & tamẽ hac potestate non usus est apud Corinthios, quia nõ expediebat euangelio. Iulius Cæsar Pompeiam uxorem repudiavit, quod rumor esset illam à Clodio uitiatam, post quẽ Clodius incesti reus ageretur, ac Cæsar citatus quum testimonium dicere iuberetur, negauit se quicquã tale suspicatum de uxore. Mox quum accusator subiecisset, quur igitur illam repudiasti? Quoniã, inquit, decet Cæsaris uxorem etiam rumore sinistro calumniãq; uacare. Grauius quidẽ Cæsar, sed maiorem laudem tulisset, si hoc in seipso præstitisset, quod exigebat ab uxore. Caterũ quod ille nõ præstitit, nobis certe pro uirili præstandum est, ut cum Paulo omnia suscinamus citius, quàm ullum offendicu-

1. Cor. 9.

- lum demus Euangelio, hoc est, professionis nominis Christi-
 1. Tim. 3. stiani. Paulus in tantum uult episcopum omni uacare crimine, ut non existimet illum dignum eo munere, nisi probatus sit etiam illorum testimonio, qui foris sunt. Sic enim ille uocat eos qui nōdum amplexi sunt Euangelicā professionem. Nec est quod metuamus calumniam, si Christo præsiterimus synceram conscientiā, quemadmodum eleganter docet Petrus apostolus in epistola priore: Et quis est, inquit, qui uobis noceat, si boni emulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter iustitiam, beati. Timorē autem eorum ne timueritis, ut non cōturbemini. Dominū autem Christum sanctificate in cordibus uestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti uos rationem de ea quæ in uobis est sp̄s, sed cum modestia & timore, conscientiam habentes bonam, ut in eo, quod detrahunt de uobis, cōfundantur, qui calumniantur uestram bonam in Christo conuersationem. Melius est enim ut benefaciētes, si uoluntas dei uelit, pati, quā malefaciētes. Verum quoniam difficilimū est prestare uitam sic undiq; inculpata, ut nihil inueniat calumniator, quod uel arrodāt, uel deprauet, quærenda est ratio, qua fiat, ut quā minimū noxæ nobis adferat maledica lingua. Ad id primum conducit, si nobis bene conscij non commoueamur maledictis, nec attacti conuitio regeramus conuitium, sed aut obtuscescamus, aut placido sermone satisfaciamus calumniātī. Ita citius cōquiescet exortū dissidium, si nullus irritet repugnando, alioqui reciproca conuitiorū uicissitudo semper in deterius gliscens, tandem exit in manifestam rabiē. Nec pigeat hoc facere Christianum humilem, nec omnino culpa

culpa uacantē, quod pro nobis passus est omniū dominus, 1. Pet. 2. qui quū conuitijs incessestetur, non regerebat cōuitia: quū p̄t̄retur innocuus, non cōminabatur, sed omnem ultionē tradebat patri iuste iudicāti. Imò quod est eximius cuiusdā charitatis pro crucifigētibus, pro subsannātibus & insultantibus orauit. Quod exemplū primus omnīū retulit Stephanus, & post hūc magnus ille Paulus: Conuitijs, in= 1. Cor. 4. quit, afficimur, & benedicimus, persecutionē patientes sustinemus, maledictis incessemur, & obsecramus. Docuit quod praestitit, & praestitit quod docuit. Benedicite, in= Rom. 12. quit, persequentibus uos, benedicite & nolite maledicere. Si fieri, inquit, potest, quod in uobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes, non uosmetipsos ulciscentes charissimi, sed date locum irae. Nec nos moueat ille Nazōnis uersiculus,

Quae uenit indignē pœna, dolenda uenit. imò,

Quae uenit ex merito pœna, dolenda uenit.

Quum Phocion uir apud Athenienses optimus bibiturus esset uenenum, & uxor muliebri more plorans, diceret: Mi uir innocens morieris? Quid, inquit, uxor, an malle me nocentem mori? Idem rogatus, quid moriturus manderet filiis, Ne qd, inquit, ob huius rei memoriā iniquiores sint Atheniensīū populo. Aristides quum Ostracismo damnatus iret in exilium, amicus percontantibus, quid imprecaretur Atheniensium populo tam ingrato, qui uirum integerrimum ac de re publica benemeritum cijce= ret: Precor, inquit, illis tam perpetuā felicitatem, ut ne unaquam illis Aristides ueniat in mentem. Socrates per calumniā oppressus, nihil unquam atrociter dixisse legitur

in Anytum ac Melitum, tantū iocans suo more, quod re-
 federat in poculo post epotum uenenū, in terram effudit,
 dicens se hoc propinare Anyto ac Melito. Idem colapho
 percussus à quodā, admiranti cuidam quòd eam contume-
 liam ferret tacitus, quid faciam, inquit? Tum alter, trabe
 hominem in ius. Hic ille ridens, quid audio? Si asinus mihi
 calcem imegisset, uocarem eum in ius? Quidam ipsi sibi
 conuitium exasperant, in peiorem partem interpretantes
 omnia. Quanto consultius eleuare contumeliā? dixit su-
 bito calore percitus, dixit non ex animo, sed ex uino, di-
 xit ab alijs instigatus, dixit ignarus ueri, nec in me dixit,
 sed in eum quem me esse putabat. Tam multa sunt ethni-
 corum exempla, qui moderatissime tulerunt hominū ma-
 ledicentiam, & nos qui Christiani dicimur, pro leui con-
 uitio, imò pro uerbulo parum reuerēter emisso, quas blas-
 phemias, quæ uerbera regerimus? Cleomenes Lacedæmo-
 niorum rex maledicum quendam, qui non cessabat ipsum
 conuitijs apud omnes lacerare, sat habuit faceto dicto ca-
 stigare. An ideo, inquit, male loqueris de omnibus, ne no-
 bis uiciissim sit otii de tua malitia loquēdi? Demarato re-
 gi Orontes asperius ac petulantius fuerat loquutus: eo di-
 gresso, quum ex amicis quidam diceret: Accrbius se gessit
 apud te quàm decet Orontes: Imò, inquit, in me nihil pec-
 cauit: Nocent enim nobis qui ad gratiam loquuntur blan-
 dientes, non qui cum odio & asperius. Similem modera-
 tionē præstitit Leotychidas Aristonis filius. Quum enim
 illi quidam renunciasset, Demarati filios de ipso male lo-
 qui, ille contemptim, Per deos, inquit, nihil miror, neque
 enim quisquam illorum posset bene dicere. Vir prudens
 contu

contumeliā ipsi illatam in naturæ morbum reiecit. Nullus enim indignatur porco quòd grunnit, aut cani quòd latrat, aut anseri quòd obstrepat, aut camelo quòd blaterat. Lysander item, quum quidam in ipsum conuitijs debaccharetur, nihil cōmotus, age, inquit, hospes, age dic in me frequēter ac strennue, ne quid omittas, si forte sic animum tuū istis malis quibus plenus uidetur, exonerare ualeas. Eiusdē moderationis est non perturbari conuitio, cuius est non cōmoueri laudibus. Plitarchus Leonidæ filius, quum accepisset ceu rem nouam, ipsum ab homine maledico laudari, Demior, inquit, nisi si quis illi persuasit me esse mortuū, nam ille quidē uiuentē laudare posset neminem. Sunt qui tradant Periclem ingenio fuisse feroci. Et tamen uir is præter naturā hanc præstitit moderationem, prudentiā adhibens in consilium. In hunc quum imperitius quidam linguæq; impotētis conuitijs debaccharetur, uerbum illi non respondit, sed nihil cōmotus ingressus est porticum, inde sub uesperā cœpit redire domum. Euntē sequutus est maledicus, magis ac magis inardescens, quòd negligenteretur. Vbi tandē uentū est ad ianuam, iamq; nox esset, Pericles è famulis uni mandauit, ut accepto lumine maledicū domū deduceret. Si fas est ulcisci maledicentiā, est hoc pulcherrimū uindictæ genus. Ciuius est quod fecit Pericles, sed nō minus excelsi animi quod Plato. Hunc quum esset dimissurus Dionysius, non semper habitū satis humaniter, dixisse fertur: Plato quum redieris ad amicos tuos et studiorū sodales, multa mala illis de me prædicabis. Ad quæ Plato subridēs, Imò, inquit, rex, fieri non potest, ut illic meis sodalibus à disciplinis tantum otij cōtin-

gat, ut cuiquā uacet tui memnisse. Declarat animū uerē regium & excelsum, quod celebratur ab Alberto rege Polonia dictum, huius fratre qui nunc regnum illud *julicij* auspicijs moderatur, ac nuper ingenti uictoria ex Turcis relata, non mediocriter & locupletauit, & cōsabiliuit. Quum enim ad Albertū delatū esset quendā apud omnes de ipso male loqui, nihil commotus, Malo, inquit, unum apud omnes de me male loqui, quum omnes apud unum. Similem animi celsitudinē sapit quod respondisse fertur Antisthenes Cynicus, ijs qui descrebant Platonē de ipso male loqui: Regium est, inquit, male audire, quum beneficiis. Quod dictū Plutarchus transfert ad Alexandrū Magnum: nihil enim summo regi similius, quum Cynicus. Volumnius & Sacculio, quorum alter erat mimus, alter histrio, quum essent in castris captiui, ne tum quidē temperabāt a conuiuijs in Brutum ducem iaciendis. Ac Brutus frequenter interpellatus de coercenda hominum petulātia, neglexit. Tandem quum nec illi finem facerent maledicendi, & Casca uehementer urgeret, permisit ut fierēt in illos, quod ipsis uideretur. In uno factō geminū exemplum nobis proditū est, alterū quod effrenis linguæ uetigal sit calamitas: alterum, excelsis animis negligendam esse maledicentiā eorū qui non iudicio, sed morbo de ipsis male loquuntur. Nec tales impatientius esse ferendos, quā ferimus eos qui per febrem aut phrenesim nobis male dicunt. Fortasse non hic cōueniebat admiscere mentionem sacri Lindij, siue quia fabulosum est quod narrant, siue quia factum, si modo factum est, magis militarem ac barbaricā immanitatē, quā celsitudinem animi generosi sapit.

sapit. Hercules quum esuriret, & offenderet Lindiū quen-
dam iugo boum arantem, rogauit ut alterū boum sibi da-
ret placando stomacho. Non enim esuriebat uir fortis ce-
pas aut legumen, aut oua, sed solidos boues. Quum rusti-
cus excusaret, omnes facultates suas totamq; familiam niti
iugo boum, iure commotus Hercules, utrumq; bouem eri-
puit, mactauit & comedit. Interea rusticus senex, quoniā
nihil aliud potuit, multa conuitia dixit in Herculem, qui-
bus ille adeo cōmotus non est, ut negaret sibi unquā acci-
disse conuiuium iucundius, quod ipsi rusticus morionis
esset loco. Hoc exemplum si conferas ad ea quæ superius
reuli, planè barbaricum est ac militare: sin ad ista quæ
quotidie designant nostri milites inter agricolas, miræ cu-
iusdam ciuilitatis uideri potest, qui non contenti placasse
cibis latrantem stomachum, quicquid ubique bellissimum
reperiunt, deuorant, & quod nec deuorare nec auferre
possunt, perdunt aut exurunt, ne cui sit usui. Interim mi-
seris adeo non licet animi dolorem ulcisci conuitijs, ut in
constupratis filiabus & uxoribus indigna passi, cogan-
tur esse supplices, & agere gratias, quod ipsis uitam reli-
quam esse uoluerint. Sit barbaricum & immane quod fā-
me coactus fecit Hercules uir de genere mortalium, uti tra-
dunt, benemeritus, modo doceatur quo nomine dignum
est, quod Christiani milites qui conducti, nonnunquam
& conducendi properant ad bellum, aut à bello redeunt,
faciunt non stimulante fame, sed inuitante ad maleficium
licentia, idq; non in hostes, sed in suos. Ac tales, ubi domū
redierint, habentur honesti, & quicquid interea designa-
tum est, bello imputatur, quum alioqui leges in prædones,
o 4 fures,

fures, incendiarios, & raptores atrocibus seuiant exemplis. Sed redeamus ad id quod agebatur, quo pacto fieri queat, ut quàm minimū mali capiamus ex aliena maledicentia. Caterum consultius est etiam maledicorū uitium in nostram utilitatē uertere. Monent quid sit corrigendū, indicant à quibus sit cauendū, & omnino socordiā nobis & oscitantiam excutiunt. Philippus Macedonū rex, quū ab Atheniensīū primoribus multis conuitijs lapidaretur, aiebat se illis magnam habere gratiam, per quos ipse tum factis, tum dictis quotidie redderetur melior, dum illos, inquit, & rebus & uerbis uanitatis coarguere studeo. Idem adhortatibus amicis ut hominē maledicū expelleret: Non faciam, inquit, & admirantibus quur ita sentiret: Ne obambulans, inquit, inter plures de me male loquatur. Quū Smucythus ad eū detulisset, quòd Nicanor continenter de ipso male loqueretur, amicis suadentibus ut hominē accersitum puniret: Imò, inquit, Nicanor non est Macedonum pessimus. Videndū igitur nuncubi sit illi à nobis facta iniuria. Itaq; cum animaduertisset Nicanorē egestate pressum, uelut in hoc nō meminisset officij sui, quòd uirū non instrennuū neglexisset, iussit illi munus quam primū dari. Hoc facto, quū Smucythus retulisset, Nicanorē iam alium, passim honorifice de Philippo prædicare: Ergo uidetis, inquit, in nobis esse situm, ut uel bene uel male de nobis loquatur homines. Quum Telecro Lacedæmoniorū principi quidam renunciasset quòd pater de ipso male loqueretur, Nunquam, inquit, ista dixisset, nisi causam haberet quur diceret. Huius frater quum quereretur quòd ipsdem ortus parētibus, non similiter in pretio haberetur à ciui-

bus, Id sit, inquit, quod tu nescis æque ferre iniurias atq;
 ego. Huiusmodi moderationem legimus præter alios &
 in Tiberio Cæsare fuisse, ad quem quum deferretur, quæ
 plurima uulgus in ipsum petulater iaciebat, noluit ulci-
 sci, sed respondit in libera ciuitate, & mentē & linguam
 oportere liberā esse. Rursum quū senatus censeret his de
 rebus instituendā esse cognitionē, quo pœnis, hominum
 petulantia coërceretur, respondit se occupationem esse,
 quā ut talibus negotijs intendere uacaret, quorū actio
 si semel suscepta fuisset, nullū unquā ociū futurū alijs re-
 bus tractandis. Claudius Cæsar quū Græcus quidā inter
 dicendum incalescens, dixisset, οὐκ ἔστιν ἡμῶν τὸ κατὰ τὴν πόλιν
 dissimulauit conuicium. Similis lenitas fertur Vespasiani.
 Refram exemplum unum aut alterum. Quum Cynicus
 quidā petulanter in eum latrasset, & illū post casu ha-
 buisset obuiū, nec ille uel assurgere uel salutare Cæsarem
 dignaretur, sed oblatraret etiānum nescio quid: satis ha-
 buit appellasse canem. Saluius quum patrocinaretur reo
 diuiti, ausus est dicere: Quid ad Cæsarem, si Hipparchus,
 nam id erat reo nomen, habet sesteritiū milies? Ea uox
 ad Cæsarem delata est, quæ illum figurato morsu pete-
 bat, quasi Hipparcho per calumniam faceretur nego-
 tium, quo damnati facultates accrescerent fisco Cæsaris.
 At Vespasianus quum non ignoraret quo animo dictum
 esset hoc à causidico, tamen laudauit etiam, uidelicet de-
 torquens ad suæ sinceritatis argumentum, quod ille in
 Cæsaris inuidiā effuderat. Hoc fecit ethnicus, qui Chri-
 stum non nouerat, qui non legerat Euangelicas literas,
 cui in manu erat ulcisci si libuisset, & nos Christi phi-
 losophiam

losophiam professi, uix etiam amicā ac blandā admoni-
 tionē pati possumus, etiā illa deprauantes quæ simplici-
 ter & amāter dicta sunt. Quum lis esset inter Senatorem,
 & equestris ordinis hominē de iurgio, ita pronuntiauit
 Cæsar, nō oportere quidē maledici Senatori, ceterū re-
 maledici ciuile fasq; esse. Hac sentētia subleuauit infirio-
 rem, & deterruit maiores ne freti autoritate potentiaq;
 sua, cōuitio lacefferent inferiorem, nisi uellent audire pa-
 ria. At noster Imperator Iesus Christus nec remaledicē-
 di ius facit. Archelaus aqua respersus, quū ab amicis inci-
 taretur ad uindictā: Non me, inquit, resperfit, sed quē me
 esse putabat. Et nos si quid admonendi gratia dictum est
 in genere, rapimus ad priuatam cōtumeliam. Quō philo-
 sophos quosdam perduxit humana ratio, quō principes
 multos humana prudentia, eō nos non perducit uel do-
 ctrina cœlestis, uel tot exēpla capitis nostri. Iuuabit &
 illud, si quum in nos immerentes rabiosa petulantia de-
 bacchatur maledica lingua, sic nostro cū animo loqua-
 mur: Quid si Deus hoc uoluit, ut per hunc dem pœnas,
 olim male deuoratarū laudū adulatorū, & auide deuo-
 rata gloriæ, quā spretā oportuit? Dicamus igitur et nos
 cum Dauid: Sine maledicat, si fortē dominus propiciatus
 misereatur mei. Perlongum esset hic tractare quæstionē,
 quando & quatenus sit respondendum maledicis. Legi-
 mus, Qui negligit famā, crudelis est. & legimus, Respōde
 stulto iuxta stultitiam suam. Et dominus noster ad quæ-
 dam maledicta obticuit, ad quædam diligēter respondit.
 Audiuit Samaritanus, & dissimulauit: audiuit, demoniū
 habes, & accurate refellit calumniam. Sunt probra quæ
 nobis

nobis nō est in manu corrigere, ueluti si quis apud Scythas, aut cā pudendo genere, aut pauper natus esset: Ea silentio melius sopiuntur, nisi quod hoc boni licet ex hominis maledici uitio decerpere, ut admoniti cōuitio, bene factis ac uirtutum eminentia fortuna maculā aboleamus. Sin quod obijcitur uitium est, & nostra culpa admissum est, malcuolentiā inimici nobis uertamus in officium amici. Siquidem acrius calcar habet ad uitæ correctionem hostis exprobratio, quam amici moderata monitio. Sin falsum est quod obijcitur, circumspicere conueniet, nū quam occasionem dedimus ei calumniæ: Mox amputabimus unde deprehendimus hoc maledictū pululisse, & in reliquis cautiore erimus. Postremò satis respondit, qui factis dictisq; declarat apud omnes conuictum in sese non competere. Ita fit, ut infāmia recidat in calumniatorum. Nec famam negligit, qui modis omnibus cauit, ne quid in merentem male dici possit. Est tamē ubi tempus, ac res postulat orationem, quoties nostra infāmia cum multorum periculo coniuncta est. Si Christus silens agnouisset probum, quod in Beelzebub eijceret demonia, periclitabatur omnium salus. Et Paulus apostolus strenue tuetur autoritatē suam aduersus pseudapostolos, quod id omnium referret. Episcopum falso traductum scdi criminis infāmia, non oportet dissimulare, ne populus exemplū ad se trahat, aut episcopi doctrinam contemnat. Verum aliud est depellere crimen, aliud est recriminari. Est ubi cōueniat respondere stulto iuxta Prouerb. 26. stultitiam suam, ne sibi uideatur sapiens. Est ubi non expediat respondere stulto iuxta stultitiam suam, ne red-

daris

daris illi similis. Respondit dominus captantibus phariseis: Baptismus Ioannis utrum ex Deo est, an ex hominibus, & cōprehēsi sunt in astutia sua. Similiter responsum est de censu dando Cæsari, de sanando homine in sabbato. Non responsum est stultis iuxta stultitiā suam, quum diceretur filius fabri, & uini potator. Respondit & Paulus stulto iuxta stultitiā suam Elymæ ma-

Act. 13. go, O' plene omni dolo & omni fallacia, inimice omnis iustitiæ, nō desinis subuercere uias domini rectas, & nūc ecce manus domini super te, & eris cæcus & non uidens

Act. 5. usq; ad tempus. Respondit & Petrus Ananiæ iuxta stultitiā suam. Id raro factū est sub apostolis, qui poterāt dicere: An experimentū queritis habitantis in me Christo? Nobis homunculis magis cōuenit silentiū, aut breuis mo-

Epilogus. deratq; responsio, nisi res aliò cōpellat. Ostēdimus quomodo medendum sit alienæ linguæ morbo, cōmonstrauimus qua ratione nostrum morbū uel euitare, uel tollere liceat: Indicauius antidotū aduersus malæ linguæ nos impetētis uenena, quid superest, nisi ut exhortemur Christianos omnes ad Christianæ linguæ studiū? Inter signa quæ comitarentur eos qui crederēt Christo, nominatim cōmemoratur & illud: Linguis loquētur nouis, quēadmodū antè diximus, additū est, & serpentes tollent. Hactenus promiscuæ multitudini loquutus sum, nunc procul absint prophani, Christianus appello Christianos. Si sumus quod dicimur, agnoscimus promissa ducis nostri. Is ascēsurus in cælū, his nouissimis uerbis cōfirmavit ani-

Lingua noua.

Matt. 16. mos suorum. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Signa autē eos qui crediderūt, hæc sequētur: In no-

nunc

mine meo dæmonia eijciēt, linguis loquētur nouis, serpētes tollēt, & si mortiferum quid biberint, nō eis nocebit, super ægros manus imponēt, & bene habebūt. Hæc potestas sic est tradita primis illis Euangelij præconibus, ut quod erat uisibile maneret ad tempus, quod spirituale semper in omnibus remaneret. Habebāt & gētes baptis= mos suos, qbus sese purificari credebāt, habebāt & pro= fessiones suas, pro delubris, pro focis & aris & occide= bātur & occidebāt. Habebāt & peculiare initiationes suas, ac suæ quisq; religionis ceremonias acritus super= stitiose seruabāt. Qui Baccho initiabātur, nouerant sua mysteria, q Cybeli aut Cereri, nouerāt suæ religionis ar= cana. Habebāt suos afflatus, habebāt suos exorcismos, ha= bebāt & nouas linguas quas antè nunquā didicerant, id qd' energumēnis accidere dubiū nō est, medici putant citra miraculū accidere morbi ui. Aduersus serpētes ha= bebāt Marsos incātatores, habebāt Psyllos qui innocui nō solū attrētarēt uenena, uerum etiā ex alijs uenenum exugerēt. Dabat hoc illis natiuitas. Habebant uerba & uoces, habebāt Apollinis & Aesculapij phana, habebant anulos in morborū remedia. Hæc omnia oportet in no= bis esse perfectissima, nisi uel scellit nos dominus, uel nos falso titulo gloriamur. Nullus est ex uobis quin si percō= ter an credat Euāgelio, incōtānter responsurus sit credo, an baptizatus sit, maxime. Audio constantē professionē, & uideo præter cōmunē illā professionē, multos pecu= liariter initiatos nō Baccho, non Cereri, non Osiridi aut Isidi, sed probatissimis diuis Dominico, Frācisco, Benedi= cto, Bernardo, Augustino, Brunoni, Brigidæ. Et interim

tamen

tamen Christi professio communis est omnium, cui etiam si nihil accederet, sufficiebat tamen ad exigenda signa. Exigamus igitur inuicem à nobis, ubi signa professionis? Quisquis uere credens baptizatur, nascitur coelestis, non iam Marsus aut Psyllus, sed homo coelestis. Verum ubi uis tollendi uenena? Discipuli ab ethnicis tollebant uenena, nos ipsi uenena miscemus & ethnicis & Christianis. Belligerantur, occidimus & sicis & uenenis. An non hoc est serpentes immittere? Venenis ac noxijs bestijs plena sunt omnia, sed ubi Psylli Euangelici, qui incantamentis crudite lingue propellant serpentes, qui suctu fraternæ consolationis & admonitionis eximant uirus è uisceribus hominum? Energumenum ubique plena sunt omnia, nisi forte credimus eos, qui afflati liuore, odio, ira, ambitione, auaritia, sic insanus tumultibus concutiunt orbem, sic incendijs, rapinis ac caedibus miscent omnia, non agitari spiritu satanae: sed ubi Euangelici exorcistæ? Video qui in apostolorum locum succedat, sed ubi sunt qui in nomine Iesu profligant demonia? Num elanguit uis diuini spiritus? num interijt uigor illius omnipotentis nominis? num diluta est potentia fidei: Qui fit igitur, ut sic impune regnent impij spiritus? Quanta morborum uis in populo Christiano? quanta turba capitalibus malis decumbentium? Sed ubi sunt illæ medicæ manus, quæ sacro contactu propellant morbos? Vbi noua lingua quæ præstat hæc omnia quæ diximus? Ea profligat demones, ea tollit serpentes, ea quos contigerit sanitati restituit. Hauserant uenenum Romani secudati per pseudapostolos in Iudaismum. Quod ibi genus

incantamenti non adhibet Paulus? Aegrotabāt Galatæ:
nam & his pseudapostoli salutifram Pauli doctrinam
admixtis uenenis infecerant. Quid non facit hic mirabi-
lis ille Psyllus, ut letiferum uirus ex animis illorum edu-
cat? nunc leniter palrans, nunc obiurgās & exprobrās,
nunc docens & coarguens? Vellem, inquit, esse apud uos
modo & mutare uocem meam, quoniam confundor in
uobis. Qui magicis artibus utuntur, solent serē require-
re loci dolentis contactum. Et Paulus ut sapiēs incātator
adesse cupit, ut mutet uocem suā, uidelicet pro uarieta-
te personarum ac mali. Hoc nō poterat epistola. Corin-
thiorum autē ulcera, quanta solitudine tractat, ut me-
deatur, quomodo sese demittit ad suctū usq; nihil quam-
uis humile refugiens, modo uenenum educat? Vnum in-
cantatorem, unum Marsum, unum Psyllum uobis ostēdi.
Supersunt & hodie præsertim apud Italos, qui genus
suum ad Paulum autorem referunt. Hi precibus quibus-
dam ac magicis remedijs succurrunt uulneratis à bestijs
aut sagittis. Verum ubi sunt ueri Pauli nepotes, qui sa-
cris incantamenti medeantur animis mortalium? Bapti-
smū uidemus in omnibus, fidei professionē audimus, quā-
quam ipsa baptismi uis uideri nō pōt, quemadmodū nec
fides audiri, signis tātum colligitur. Nec enim est ociosa,
si latet, uim tamen exercit suam. Certissima uero indicia
sunt in lingua. Proinde si uere Christum induimus, si ue-
re in baptismo exuimus ueterem hominem cum acti-
bus suis, ac nouum induimus, qui secundum Deum crea-
tus est, unde in nobis adhuc uetus illa lingua? Illa inquam
futilis, garrula, præceps, mendax, amarulenta, rixatrix,
conui

conuiciatrix, delatrix, obrectatrix, impudica, peieratrix, malefuada, impia, ac blasphema? Si uere Christi spiritū habuimus, aut si uere sumus mēbra Christi, quum spiritus scientiā habeat uocis, quin auditur in nobis lingua sobria, parca, modesta, pudica, circūspecta, ueridica, māsuetā, pacifica, benedica, simplex, obsecratrix, cōsolatrix, exhortatrix, cōfiteēs, & gratiarū actrix? Legimus in sacris literis uarias linguas, linguam serpētis ac diaboli, linguā canū, linguā hominū & angelorū, linguā terrenam ac cōlestē, linguā paruulorū, ac linguā Dei. Quisquis mētitur, peierat, fallit, docet impia, psuadet iniqua, ferit dissidiū inter fratres: quisquis contendit, iurgatur, calūniatur, lingua diaboli loquitur. Si uere renuntiauimus diabolo, nosq; Christo addiximus, quorū adhuc auditur in nobis lingua serpētis? Si uere sumus filij Dei, quorū in nobis adhuc auditur lingua hominum? Qui de terra est, terrenus est, & ex terra loquitur. Tales adhuc erant apostoli quum dicerent: Domine quando regnum Israel: post facti cōlestes, iam cōeli enarrant gloriam Dei. De lingua canis meminit psalmographus. Canes erant qui clamabant: Tolle tolle, crucifige crucifige. Canes erant, qui oblatrabant pendenti in cruce: Vah qui destruit templum Dei. Canes erant qui clamabant: Non est spes salutis, nisi iuxta Mosi legem circuncidamini. Hos canes uitari iubet Paulus. Quamquam sunt & boni canes, qui excubias agunt pro domo Dei, qui linguam habent medicam, & lingunt ulcera pauperis Lazari. Et sunt canes custodes gregis, qui aduersus lupos muti sunt, aduersus oues uocem habent & dentes.

Nocen

Nocentissimi canes sunt, qui non patiuntur audiri uocem Euangelicam. Reprehenduntur Iudæi, qui cor habebant incircuncisum. Utinam non essent inter Christianos, qui linguam haberent incircuncisam. Qui nihil aliud crepat, quam de ædificando, de agricolando, de elocandis liberis, hominum lingua loquitur, & adhuc nihil aliud quam hominem se esse declarat. Qui loquitur inter persectos sapientiam in mysterio absconsam, fortasse linguis Angelorum loquitur. Sic enim Paulus scribens Corinthiis: Si linguis hominum loquar & Angelorum. At idem quum simpliciter erraret in Iudaismo, depugnaret pro lege patriæ, nec agnosceret Christum legis finem, infantili lingua loquebatur: Quum essem paruulus, loquebar ut paruulus, cogitabam ut paruulus. Quanquam est & aliud paruulorum genus, qui malitia paruuli sunt, sensu perfecti, ex ore quorum Deus perfecit laudem suam. Est autem & lingua Dei. Sic enim legis apud prophetas: Os domini loquutum est. Et in Iob: Utinam loqueretur Deus tecum & aperiret labia sua tibi, & ostenderet tibi secreta sapientiæ. Ad hanc linguam obmutescit omnis hominum & Angelorum lingua. Quod enim stultum est Dei, sapientius est hominibus. Hanc, opinor, linguam audierat Paulus raptus in tertium cælum, sed huius arcanum humana lingua profari non potuit. Caterum temperauit Deus linguæ cælestis sublimitatem, & loquutus est nobis moderatiora per filium suum IESUM, ut hunc audientes & imitantes salutem æternam consequamur. Obserua, te queso Christiane, qualis fuerit Christi principis tui lingua. Num garriit aniles fabulas? nū iactauit suas laudes?

num quem detulit? num quem occidit? num quem seculit?
 Audierunt discipuli hanc linguam, & dicunt: Domine,
 quò ibimus? uerba uitæ habes. Prædicabat gloriam Dei,
 docebat errantes, corripiebat delinquentes, exhortabatur
 cessantes, consolabatur afflictos, benedicebat infantibus,
 sanabat ægrotos, profligabat impios demones, purifica-
 bat leprosos, sedabat tempestates, excitabat mortuos, re-
 mittebat peccata, orabat pro impijs ut resipiscerent, gra-
 tias agebat patri. Ad regerenda conuitia linguam non
 Christi. habebat, ad interpellandum patrem pro suæ necis auto-
 ribus uocalis erat. Quir hanc linguam pro uiribus non
 imitatur, linguam modestam, linguam medicam, mansue-
 tam, conciliatricem omnium quæ in cælis & quæ in ter-
 ris? Sed nemo Christi linguam imitari potest, nisi Christi
 spiritum hauserit. Nec enim Apostoli nouis linguis lo-
 qui cœperunt, nisi post acceptum cœlitus spiritum. Quum
 discipuli dicerent: Domine uis ut iubeamus ignem ueni-
 re è cælo, qui consumat hanc ciuitatem, hominis lingua
 loquebantur. Rursum quum Apostoli inter se discepta-
 rent, quis esset maior in regno cœlorum, humana lingua
 loquebantur. Quum ascendentem in cælum rogabant:
 Domine num hoc in tempore præsentaberis, & quando
 regnum Israël? adhuc humana lingua loquebantur. Sed
 acceptis linguis igneis, quid loquebatur? Non primatus,
 non præsentia, nō latifundia, nō uxores, non ædificia.
 Quid igitur? Loquebatur magnalia Dei, & loquebatur
 uarijs linguis, sed cōsentiētibus, erat enim illis cor unum,
 & anima una, quia spiritus unus impleuerat omnes. Ho-
 die uero quum uidemus tot opinionibus dissidere philo-
 sophorum

sophorum scholas, tot dogmatibus tamq; diuersis digladiari Christianos omnes, non ne refrimus structurā turris Babel? Inter elatos qui potest constare concordia, ubi Gen. 11. nemo concedit alteri? Hoc non ignorans Paulus scribit Philippensibus: Si qua erga cōsolatio in Christo, si quoa 2 solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua uiscera miserationis, implete gaudiū meum, ut idē sapiatis, eandē charitatē habētes, idipsum sentiētes: nihil per contentionem, neq; per inanē gloriam. Vnde igitur inter nos tanta linguarū & animorū confusio, nisi ex arrogantia? Quur non potius in una stirpe, ut sumus eiusdē uitis palmites, & unum sumus inter nos, quēadmodum Christo iungimur? Quur nō audimus Christū nobis ore Pauli loquentem: Fidelis Deus per quem uocati estis in societatem filij eius Iesu Christi domini nostri. Obsecro autem uos fratres per nomē domini nostri Iesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, & nō sint in uobis schismata, sitis autē perfecti, sitis integri, in eodē sensu, & in eadē sentētia. Si membrum à membro diuulsum est, ubi corpus? Si corpus à capite distractū, ubi uita corporis? Hoc nimirū est quod dicit Paulus nos uocatos in societatem filij Dei, quod per fidem insiti sumus illius corpori, quod est ecclesia: ecclesia uero congregationem sonat, non diuisionem. Quoniam autem nō possumus adherere capiti, nisi inter nos consentiamus, mutuaq; charitate conglutinemur, ideo dicit: Sitis autem perfecti, hoc est, integrum corpus, neq; mutilum, neque conuulsum, sed solidū & coagmentatum in Christo, uinculo spiritus eius. Male habet Paulum quod Lingua B4 apud Corinthios audirentur hæc dissidij uoces: Ego sum bcl.

Pauli, ego Apollo, ego Cepha, ego Christi. Quid diccret, si hoc seculo audiret cōfusas hominum linguas, Ego sum Theologus trās alpinus, ego cis alpinus, ego Scotista, ego Thomista, ego Occanista, ego realis, ego nominalis, ego Parisiensis, ego Coloniēsis, ego Lutheranus, ego Carolus Stadianus, ego Euangelicus, ego Papiſta? Pudet me referre cætera. O domus quam dissipata es, o ciuitas quam dissecta es? O corpus, ubi nunc illa felix uas, extra quam quisquis est, in Christo non est? Quin desinimus extruere turrin Babel, turrin superbiæ ac dissensionis, et incipimus instaurare Hierosolymam, ac templum domini collapsum? Vnde nobis exorietur Esdras aliquis, qui hanc linguarum confusionem redigat ad linguam Iudaicam, hoc est, linguam profitentem ueritatem Euangelicam? Viderat enim Esdras Iudæos ducentes in matrimonium mulieres Azotidas, Amomnitidas, et Moabitidas, et horum filij, uidelicet hybride, ut erant genere mixto, ita mixtam habebant linguam, semijudaice loquentes, et semiazotice. Si unicus est populus Christianus, quur nescit linguam suam, quur peregrina lingua corumpit linguam Euangelicam? Vxores in causa sunt, uxores alienigenæ, quas non nouit ecclesia. Quot sectæ sunt, quibus nos addicimus, tot uxores duximus barbaras. Hæ subuerterunt et Solomonem, ne quis sibi fidat commercium habens cum alienigenis. Quod igitur commutandæ linguæ remediū? Redeamus ad exordiū Euangelij: Pœnitentiam, inquit, agite, appropinquat regnum Dei. Agnoscat suum quisq; peccatum, uertat uitam in melius, et propitiabitur nobis dominus, cuius ira meritò seuit

2. Esd. 13.

Lingua corrupta.

Lingua conficiens.

sevit in nos. A planta pedis usq; ad uerticem non est in nobis sanitas. Qualis populus, talis sacerdos: & quales, principes, tales magistratus ac præfecti. Omnes quæ sua sunt quarunt, non quæ IESU CHRISTI. Qualis præceptor, tales discipuli, qualis pater, tales liberi, qualis paterfamilias, talis familia. Omnes alij aliorum uitam ac doctrinam incesimus, nemo sua studet corrigere. In alijs etiam quæ recta sunt calumniamur, in nobis nihil non excusamus. Ergo à lingua confitente proficiscatur exordium instaurandæ concordie. Desinamus esse filij ueteris Adæ & Eue, quorum ille peccatum reiecit in uxore, hec in serpentem. Desinamus esse progenies Cain dissimulantis parricidium. Ne nobis placeat exemplum Ananæ & Sapphoræ, ut mentiamur spiritui sancto, confiteamur Deo, quod illum non latet, etiam si non confitemur. Sit hic primum labium omnium unum. Imitemur linguam David, quæ placauit iram Dei, eumq; quodammodo compulit rescindere sententiam. Imploremus cum Esaia misericordiâ domini, dicentes: Rugimus quasi ursi omnes, & quasi columbæ meditantes gememus. Expectauimus iudicium, & non erat, salutem, & elongata est à nobis. Multiplicate sunt iniquitates nostræ coram te, & peccata nostra responderunt nobis, quia scelera nostra nobiscum, & iniquitates nostras cognouimus. Peccare & mentiri contra dominum, & auersi sumus ne iremur post tergum domini nostri, ut loqueremur caluniam, & transgressionem cœcepimus, & loquuti sumus de corde uerba mendacij, reliquaq; quæ inibi sequuntur. Assumamus planctum hortante Hieremias, oremus cum illo, Recordare domine

39

- 9 mine, &c. Rursum cum Daniele: Obsecro deus magne &
 Dan. 9. terribilis, &c. Non pigeat quenquam nostrū ijsdem uer-
 bis implorare domini misericordiam, quibus implorant
 sanctissimi prophetae. Nunquam erit bellandi finis, si ma-
 litiam alienam nostra malitia superare conabimur, si tra-
 rorem errori addemus, si quod prae gestum est, prae
 defendemus, quod inconsiderate dictum est, peruiaciter
 tuebimur. Sint principes ueri principes, sint episcopi,
 sint sacerdotes, monachi ac theologi, uere quod dicuntur.
 Oues uere sint oves Christi. Qui lapsus est lingua, be-
 nedicens corrigit, quod maledicendo peccatum est, imi-
 39 tans exemplum beati Iob, dicentis: Qui leuiter loquutus
 sum, respondere quid possum? Manum meam ponam su-
 per os meum. Vnum loquutus sum, quod utinam non di-
 xissem, & alterū, quibus ultra non addam. Superbus exi-
 git humilitatē à superbo, & superbus superbo repugnat,
 & auarus auarū spoliat, & haereticus haeticum uocat:
 nec ullus pugnandi, praedandi, rixandi modus. Diruatur
 haec turris, & cessabit animorum linguarumq; confusio.
 Rebus undiq; perturbatis clamant, quid consilij? Quem
 1. Petri 5. potius consultorē audiamus, quam Petrū ecclesiae princi-
 pem? Humiliamini, inquit, sub potenti manu dei, ut uos
 exaltet in tempore uisitationis, omnem sollicitudinem ue-
 stram proiecientes in eum, quoniā ipsi cura est de nobis.
 Valde superbus est qui se recusat submittere deo. Si prin-
 cipum & episcoporum dignitas non patitur, ut se submit-
 tant hominibus, tamē non pigeat illos sese praebere humi-
 les in conspectu dei, cuius potentiae uelint nolint subditi
 sunt. Sic demum erunt uere magni. Populus item obediat
 praee

præceptis diuinis, & subiectus sit omni creaturæ propter
deum. Sic erit uere liber, si nulli seruiat peccato. Fugia=
mus multiloquium, in quo non potest deesse peccatum,
quum dominus battologiam damnet etiam in orando.
Amemus silentium, diu discentes, quod doceamus, ueloces
ad audiendū, tardi ad loquendū. Ne laxemus lingue ple=
tram in sermones superuacuos, cogitantes quòd iuxta
domini denunciationem, de quolibet uerbo ocioso reddi=
turi sumus rationē in die iudicij, ac Paulum subinde mo=
nentem audientes, uitemus ματαλογία, hoc est, omnem
sermonem, qui non conducit ad negocium salutis æternæ.
Sinamus fatuos fatua loqui: nos ambiamus ut de nobis dici
possit: Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius
loquetur iudicium, & iuxta Pauli doctrinam, Sermo no=
sto: sit semper sale conditus in gratia, ut sciamus quomo=
do oporteat nos unicuique respondere. Nullus sermo ma=
lus proficiscatur ex ore nostro, cōsentiatur lingua cum ani=
mo. Si ueritatem diligimus, absit mendacium ab ore no=
stro. Si Paulo auscultantes, quæcunq; sunt uera, quæcunq;
pudica, quæcunq; iusta, quæcunq; amabilia, quæcūq; bo=
næ fāmæ, si quæcunq; uirtutis sunt, & ad laudem disci=
plinæ pertinent, cogitamus ac meditamur, eadem & lin=
gua nostra sonet. Diccs, quod autem præmium Aposto=
le? Audi maximum: Et deus, inquit, pacis erit uobiscum.
Si cor amat Iesum, de Iesu sit nostra confabulatio, & ille
dignabitur esse in medio nostri. Pro scurrilibus facetijs,
audiatur sermo bonus, qui cōfirt ad ædificationē fidei, ut
det gratiam audientibus. Omnis amaritudo, ira, & clamor,
& blasphemia, tollatur à nobis, cum omni malitia. Omnis

Colof. 4.

Ephes. 4.

Philip. 4.

Ephes. 4.

5

autem scortatio, immunditia & auaritia, nec nominetur inter nos, sed magis gratiarum actio, quod ab his malis nos liberauit diuina misericordia. Absit ebrietas insulse loquacitatis mater, sed alacritas gaudiumq; nostrum nascatur è spiritu sancto, quo pleni loquamur inter nos quoties conuenimus in psalmis, hymnis & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus nostris domino, gratias agētes semper pro omnibus in nomine domini nostri IESU CHRISTI Deo & patri. Pro ueneno calumnie, tribuat lingua nostra fraternā correctionē: pro cōiitijs, consolationē: pro deuotionibus, preces ad Deum: pro obtrectatione, blandā ac synceram admonitionē: pro seminario dissidiorū, sermonem pacificū: pro ueneno canceri, sanā doctrinā: pro murmure, psalmos & hymnos: pro iurgijs, cantica spiritualia: pro stultis fabulis, sermonē sciētiae: pro criminatiōe proximi, propriorū malorū cōfessionē: pro lapsuū alienorū amarulēta insectatione, medēdi studiū. Quāta cura fouimus mēbrū imbecille, quāto studio succurrimus mēbro uitiato aut uulnerato, quanta arte luxatū in suum locū reponimus? Quam ægre, q̄ detrectantes ad extrema remedia descendimus, ut sectionem, aut usturā adhibeamus? Posremo frustra tentatis omnibus, quā dolentes amputamus, cuius sanandi spes non est? Quur non eandem charitatem ac mansuetudinem in sanando proximo præstamus? Quanta amarulentia lapsus humanos insectamur? Quanta interim indulgentia, ne dicam impudentia, blandimur nostris ulceribus? Quantum in alijs admonendis supercilium? Rursus quæ tragœdia, si quis nos uicissim uel leuiter admo-

neat

neat errati? Adco nō adest nobis in corripiēdo fratre, simplex illa charitas, quæ nec suspicatur, nec cogitat malum, ut etiam illa lædendi studio deprauemus, quæ recte dicta sunt, dum iudemus in alienis libris esse ingeniosi, & ex aliena infamia nobis parare gloriam eruditionis. Liorem & odium, quo toti mademus, quæstum & arrogantiam, qua toti turgemus, præteximus zeli titulo. Et sic in aliena uitia debacchamur, quasi non oderimus, sed inuideamus. Est quidem fateor episcoporum arguere peccantes, sed ea debet esse in arguendo moderatio, ut qui arguitur, intelligat sibi rem esse cum medico, non cum carnifice. Sic paulus suum Timotheū obtestatur, ut prædicet sermonē Euāgelicum, ut instet opportune, importune, ut arguat, obsecret, increpet. Verum hæc præcipit illi qui iam præstabat episcopum *ἐπίσκοπος*, in quē nihil criminis impingi poterat. Nec dixit simpliciter argue, increpa, sed primo loco posuit, prædica uerbū. Primiū est docere. Deinde inter argue & increpa, posuit obsecra, nec hoc cōtentus adiecit: cum omni lenitate & doctrina. Nos simpliciter errantem proximū cogimus tantum, nec dignamur docere. Quando reuocabimus fratrem ab errore, si uiderit sibi rem esse cum inimicis? Odio cæci præcipitamus iudiciū, nec hic manifestos lapsus nostros corrigimus, ne quid deccadat auctoritati nostræ. Atqui his rebus potissimū eleuatur Theologorum auctoritas. Oblatramus ignotis omnibus, damnantes quicquid non intelligimus. Orcmus igitur dominū, ut effundat spiritum suum in episcopos ac doctores ecclesiæ, detq; eis linguam eruditam, quam sibi datam gratulatur Esaiæ: Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam

2. Tim. 4.

30

sustentare eum qui lapsus est uerbo: Nimirum hæc est lingua boni pastoris, quæ nouit quod confractum est alligare, quod infirmum est solidare, quæ clamosa non est, sed efficax, non extinguens linum funigans, nec baculū fractum comminuens, utq; largiatur illis os Hieremiæ, quod suo contactu purgare dignetur, suisq; uerbis instruere, dicatq; singulis illorum: Ecce dedi uerba mea in ore tuo, ecce constitui te hodie super gentes, & super regna, ut euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes. Quantum malæ supellectilis circumfert, qui malam circumfert linguam, gladium ueneno tinctum, sciam, sagittam, incantamentum, fascinum, aconitū, & quicquid est usquam ueneni letalis. Contra sacerdos qui linguam habet ipso dignam, quot in uno membro circumfert instrumenta? Pharmacum habet aduersus omnes animi morbos, antidotum præsentem aduersus omnia uenena, gladiū spiritus quo rescat omnia noxia. Sic enim loquitur Esaias: Posuit os meum quasi gladium acutum. Habet sagittam qua fariat animos ad compunctionē & penititudinem uitæ superioris. Sequitur enim & hoc apud Esaiam: Et posuit me sicut sagittam electam. Habet tubā qua altum dormientes expergesciat ad uigilantiam ac sobrietatē, mortuos excitet ad uitam, uirgam ac sceptrum habet, quo regibus & regnis imperet, runcinā habet qua noxios afficiat & impias opiniones reuclat è pectoribus hominum, uectem habet, qua demoliat omniem substruentionem erigentem sese aduersus ecclesiam dei, sarculum habet, quo disperdat radicitus ac dissipet omnem plantationem, quæ non est ex deo, uomercem habet quo repur-

gatum

gum noualē praparet Euangelicæ sementi, habet trul= **Amos 7.**
 lam cementarium, qua quod dirutum est instaret, habet
 ligonem, quo nouellas plantas inserat. Tam potentem ac
 felicem linguam preccinur episcopis nostris, preccinur
 principibus, magistratibus & populo cor docile, cor tra=
 ctabile, cor carneum, cor auritum, & alatū, nec elingue=
 auritum, ut pastoribus ad meliora uocantibus libenter au=
 sculent: alatū, ut eos strennue præcedentes per uiam
 Euangelicam, alacriter sequantur, nec desit lingua qua
 plebs imperita ad episcoporum benedictionem clare re=
 spondeat, Amen. Ita fiet, ut si omnes syncerus animus con=
 uersi fuerimus ad dominum, ille uicissim factus propicius
 auertat hanc miserandam tempestatem à nobis, & reddita
 serenitate pariter omnes in domino gaudebimus. Sermo=
 nis cursus deduxit nos ad linguam angelicam, quæ sacre=
 dotum est & episcoporū, de qua quod dominus de=
 derit prosequemur in libris de ratione cōcio=
 nandi, quos nūc aggredimur, eodem opi=
 tulante, cui debetur omnis glæ=
 ria in æuum.

Desyderij τῷ μεγάλῳ Erasmo Rotcro=
dani Epitaphion, N. Borbo=
nio Poëta autore.

Lis oritur. Meus est (inquit Germania) Erasmus:
Gallia, stans contrà, clamitat esse suum.

Hanc interueniens litem mala Parca dirimit:
Neutrius hic uestrum, set meus (inquit) crit.
Aliud, eodem autore.

Ὁ μυστρὶ κεφάλαιον, ὃ τις αἰώνας αἰεῖ ἦ
Τύνομα, νύη κείη ἐνθάδ' Ἔρασμῳ κοῖνις.

Idem Latine.

Musarum columen, cuius per secula uiuit
Nomen, in hac urna puluis, Erasme, iaces.

PLVTAR.

CHVS CHAERO

NEVS DE VITIO

fa Verecundia, Erasmo

Roterodamo inter

prete,

LVGDVNI APVD SEB.
GRYPHIVM,

1538.

PLVTA.

CHV3 CHAERO

REVE DE VITIO

de Vercunda, Eadem

Reverendissimus

per.

5

ADUANT 1840 1841
GASTIV
1841

DES. ERASMV S

ROTERODAMVS ORNA=

tissimo iuueni Francisco Dilsf

salutem dicit.

VLLA uitia grauiorem affe-
runt perniciem, Franciscæ charissi-
me, quàm quæ uirtutis specie fucan-
tur. Quorum de genere est immo-
dica uerecundia, quam Græci uo-
cant *δυσωπία*. Atq; hoc noxium
germen optimis quibusq; ac gene-
rosissimis ingenijs potissimū innascitur: quod si ui tentes
euellere, succedit aliud nocētius. Si relinquo, multam ma-
lorum uim secum inuehit. Cæterum si cauta moderatione
corrigas, optimus est innocentie custos, ac uirtutum o-
mnium uelut ornamentum. Et recte quidem Aristoteles
negat pudorem esse uirtutem, sed in adolescentibus affe-
ctionem probam bonæq; spei indolem arguentem. Ita co-
micus ille senex: Erubuit, salua res est. Verum is si inmodi-
cus sit, celat uitia, ne possint sanari, quemadmodum scri-
psit Flaccus: Incurata malus pudor ulcera celat. Et Plato
censet hunc affectum largioribus inuitatiunculis excutien-
dum. Obstupescit ingenij uigorem. Vnde prisca primum
insanie gradum, quem gignere dicitur, strychnum dra-
chmæ pondere potum, lulum pudoris uocauerunt. Nec
rarum est cernere quosdam huiusmodi pudore sic deliran-
tes, ut mens abesse uideatur. Breuiter non solum ad discē-
dum ac iudicandum, uerum etiam ad dicendum & ad oc-

mncm honestam uitæ functionem reddit inutiles. Itaque
 hunc Plutarchi libellum, quem linguæ nostræ appendi-
 cem esse uolui, eo libentius uerti, quòd ipse repetens animo
 uitæ peractæ scriem, comperio me non alia re magis pec-
 casse quàm *δυσωνία*, neque quicquàm infelicius mihi ces-
 sisse quàm ea quæ contra animi mei sententiam, amicorum
 improbis flagitationibus tribui. Quoniam autem animad-
 uerti cum eximijs naturæ tuæ dotibus, multum uerecun-
 diæ, multumq; facilitatis esse coniunctum, hoc libello te
 uelut antidoto muniendum putavi, ne quando pudor ex-
 eat in *δυσωνία*, quæ an tibi hætenus damno fuerit ne-
 scio, certe illi acceptum sero, quòd sero cognoui tam felix
 et amicum ingenium. Quod si maturius contigisset,
 tuo quoq; ni fallor, bono contigisset. Sed non te re-
 morabor diutius à Plutarcho, ex quo melius
 audies hæc omnia. Bene uale. Basileæ po-
 strid. Purificationis. An. à Christo na-
 to millesimo quingentissimo
 uicesimo sexto.

PLVTAR=

CHVS CHAERONEVS DE

uitiosa uerecundia, Erasmo Rotero-
damo interprete.

His quæ terra producit, quædam sunt non modo suapte natura syluestria infrugiferaq; , uerum etiam mitibus frugiferisq; seminibus ac plantis suo incremento officientia: attamen hæc agricolæ iudicant argumenta soli nequaquam mali, sed pinguis ac feracis. Itidem sunt et affectiones animi, per se quidem non bonæ, sed tamen ceu germina quædam ac flores bonæ indolis, quæq; semetipsam rationi colendam commode possit exhibere. In his numero et eam quam Græci uocant dysopiam, hanc dicere possis uitiosum pudorem, aut stupidam uerecundiam, quæ signum quidem est haudquaquam malum, quum sit causa mali. Etenim qui pudefcunt frequenter eadem peccant, quæ solent impudentes, nisi quòd illi quum peccant, dolore melesiaq; afficiuntur, non autem delectantur, quemadmodum isti. Quisquis enim pudore uacat, non sentit dolorem ex turpiter factis. Contrà qui facile pudefcit, cito commouetur, non solum obiectis his quæ uere turpia sunt, uerum etiam quæ speciem habent turpitudinis. Siquidem immodicus pudor *δυσωπία* dicitur, hinc imposito nunc, quòd uultus quodammodo simul cum animo uer-

tatur, locoq; dimoueat. Quemadmodum enim κατ' ἡγήσας, quam pronitatem aut putiditatem Latine possis dicere, definiunt dolorem in nobis efficientem, ut uultum denotamus: sic pudorem adeo nos afficiētem ut non audeamus obtueri quos oportebat, ὀφθαλμίας appellant uoce composita ex ὀφθ' aspectu, & Δύς particula quæ difficultatis habet significationem. Vnde orator quidem ille de impudente dixit, quod in oculis haberet non κόρηs sed πέρυας, id est, non pupillas sed scorta, uidelicet ludens ex ambiguo uocis κόρη, quæ & uirginem sonat, & oculi pupillam. At è diuerso qui facile pudefcit, animum plus satis muliebrem ac mollem in uultu præ se fert, extenuans interitum uitium suum, & id quo uincitur ab impudente pudorem appellans. Itaque Cato dicebat sibi magis placere adolescentes qui rubescerent, quàm qui palleferent: recte consuefaciens illos docensq;, probum esse metuentum magis quàm reprehensionem, & suspicionem potius quàm periculum. Attamen immodicus ille metus suspicioq; probri eximenda est ex animo, eo quòd sapenumero fit in nonnullis, ut dum non minus metuunt audire male, quàm affici malis, deterreantur ac resiliunt ab honesto, quòd non queant perpeti infamiam. Nec horum sanè fouendus est affectus, qui tam molles sunt & imbecilles, neque rursus laudandus est ille animi rigor & immobilitas. Cæterum in hoc quod quis

Intrepide fixisq; oculis contra aspicit omnes,
 Lucet Anaxarchi uis improbitas quæ canina. Quin magis arte conandum est, ut ex utroque modulata quædam fiat temperatura, quæ simul & à perpetuo fixo quæ
 obtutu,

obutu, tollat impudentiam, & à nimia modestia tollat imbecillitatem. Est profecto & difficilis horum curatio, nec absque periculo fit ab excessibus huiusmodi reuocatio. Sicut enim agricola quum cuellit sylvestre germen & infrugifrum, ibi ualide impacto ligione, subuertit radicem, aut admoto igni incendit: ceterum quum uitam aggreditur putandam, aut mali arborem aut oleastrum tractat, circumspecte manum admouet, metuens ne quid ex his quæ sana sunt rescet: itidem philosophus, quum ex adolescentis animo eximit inuidiæ infrugifrum germen, quodq; non facile mansuescit, aut intempestiuum pecuniæ studium, aut quum libidinis intemperantiam execat, crucientat premitq;, ac sectionem & cicatricem profundam facit: ceterum quoties ad delicatam teneramq; animi partem sermonem adhibet auocatem à uitio, qualis est ea, quæ immodico pudore commouetur ac turbatur, cauet ne imprudens simul rescet ingenuum pudorem. Nutrices enim dum frequenter pressis extergunt sordes ab infantibus, nonnunquam & carnem unà cum sordibus abstrahunt læduntq;. Froinde non est committendum, ut dum modis omnibus ab adolescentibus ad uiuum usque pudorem immodicum extundimus, incogitantes eos reddamus ac præter modum improbos. Quin potius quemadmodum ij qui demoliuntur ædes sacris ædificijs contiguas, quæ proxima sunt & continētia manere sinunt ac fulciūt: ita dum immodici pudoris uitium attingimus, cauendum est ne simul & illa detrahamus, quæ contigua sunt pudori, modestiæ ac mansuetudini. Nam sub his latitat, his adhæret uiciosus pudor, palrans & assentans immodice uerecundo,

uelut humano ciuiliq; ac sensum habenti communem, minimeq; rigido ac præfacto. Hanc ob causam Stoici his de rebus disserturi, protinus ipso etiam nomine distinxerunt erubescerentiam ac uitiosum pudorem à uerecundia, ne si commune uocabulum reliquisset, uitio darent occasionem lædendi, uerum nobis concedant nomunibus citra calumniam uti, uel potius largiantur nobis Homericò more loqui. Siquidem ille dixit:

Valde pudor mortale genus lædit 'ue iuuat 'ue.

Et haud male quidem lædendi uerbum priore loco posuit. Fit enim pudor utilis ratione, quæ & detrahit quod redundabat, & quod erat moderatum relinquit. Illud igitur in primis persuadendum est ei, qui immodico pudori obnoxius est, quod affectu noxio teneatur. Nihil autem est noxium quod idem sit honestum, quodq; non oporteat uoluptatem capere, quoties laudibus demulcetur, dum pro graui, excelso, ac iusto prædicatur elegans & hilaris, neq; quemadmodum Euripidis Pegasus:

Pauitando cecidit insidenti plus satis Bellerophontæ:

ita sese præbeat quibuslibet rogatibus, atq; ad illorū humilitatem simul & semetipsum deiiciat, metuens ne audiat durus & inexorabilis. Etenim Bocchoridi Aegypto, quū esset natura sæuus, Isis, ut ferunt, immisit aspidem, quæ circumuoluta capiti, superne obumbraret, uidelicet quo iuste iudicaret. At pudor immodicus mollioribus & effœminatis immünens, nec ualens ad ullam petitionē renuere aut contradicere, & iudices auertit à iustitia, & in consultatione sedentibus obturat os, multaq; cogit tum dicere, tum facere inconsulte. Caterum qui improbißimus est, semper hu-

ius affectus dominus ac superior est, sic excutiens pudoris
 affectu ut nunquam pudeat. Itaque pudor immodicus dum
 nullam interpellationem potest repellere nec submouere:
 perinde ut ager supinus ac mollis, turpissimis tum factis,
 tum cupiditatibus peruius est. Nam huiusmodi pudor ma-
 lus custos est teneræ ætatis, quemadmodum dixit Brutus,
 sibi non uideri cum ætatis florem recte collocasse, qui ni-
 hil negaret. Rursus malus est thalami et fœminei concla-
 uis curator. Sicut apud Sophoclem loquitur illa adultero,
 iam facti pœnitens:

Suasum impulisti, blandiendo illecta sum.

Itaque pudor immodicus, posteaquam intemperantiâ ad tur-
 pia procliuem magis etiâ nō obsistendo corrumpit, omnia
 præbet inuadentibus immunita, patentia, procliuia. Et in-
 dando quidem perdunt ingenia sceleratissima. Osequendi
 uerò facilitate, et immodico pudore, corrumpunt etiâ uere-
 cunda. Non interim cōmemoro detrimenta rerū utilium,
 quæ parit immodicus pudor, dum mutuum dant, quibus
 diffidunt: dum sponsores fiunt, pro quibus nolunt: dum
 laudant quidem illud, sponte, sed præsto est noxa, cete-
 rum eo in rebus gerendis uti non possunt.

Quam multos autem hic morbus sustulerit, nemo facile re-
 censuerit. Siquidem Creon dum sic Medeam alloquitur:

Mulier satius est hostis ut fiam tibi:

Quam si obsequar nunc, gemere dira in posterum: alijs
 quid esset agendū præscripsit: At ipse stulto pudore uictus
 dum unū diem poscenti dat, subuertit domū. Nōnulli uerò
 etiâ quā cædes et uenena suspicarentur parari, tamen ob
 pudorē uitiosum subuersi sunt. Hūc in modū perijt Dion,

nō quòd ignoraret sibi à Callippo strui insidias, sed quia puduit obseruare amicū & hospitē. Sic Antipater Casandri filius, uocato ad cœnam Demetrio: deinde postero die quū uicissim esset uocatus ab ipso, puduit recusare, ne uideretur ei diffidere qui ipsi sisus fuisset. Quum isset igitur, super cœnā interficius est. Caterum Polyperchon patris talenta centū, receperat Casandro sese perēpturū Herculem Alexandri ex Barsine nothum, deinde ad cœnā uocabat. Porro quum adolescens suspectā quidē haberet eam uocationē, metueretq; sibi, ceterū excusaret incōmodam ualitudinē, Polyperchon ueniens ad illū prior ita loquutus est: O puer imitare morum paternorum facilitatem humanitatemq; nisi profecto metuis nos, quasi tibi struamus insidias. Adolescentulus autem pudefactus sequutus est, illi uerò peracta cœna cum iugularunt. Non est igitur ridicula, quod aiunt quidam, nec illiberalis, sed prudens illa Hesiodi sententia:

Ad cœnam uoca amicum, ne accersiuers hostem.

Ne sis immodice pudēs erga osorem, neq; submoueris eū, qui uidetur fidere. Etenim si uocaris, uicissim uocaberis, & cœna accipies si fueris acceptus, tinētura, ut ita loquar, custode diffidentiae, pudore mollita abiecta. Conandum est igitur, ut hic morbus multorum causa malorum propellatur, primū per exercitationē factō initio, more eorum qui alijs in rebus quippiam meditantur, à pusillis, & ubi non difficile sit contrā oculos tollere, ueluti si quis tibi propinet in cœna, quum satis biberis, ne te moueat pudor inutiles, neque tibi ipsi uim facias, sed deponito poculum. Rursum aliquis prouocat ad talos inter pocula, ne pudeas neque

neque metuas si petaris dictorio, sed imitare Xenophanem
Lagi, quē quum Hermoncus meticulosum uocaret, quod
nollet cū ipso talis ludere, confessus est se nō modo timidū,
sed uehementer etiam timidum & meticulosum esse aduer-
sus inhonestā. Rursus incidisti in hominem inepte loqua-
cem, qui te apprehendit, & inherens complexu retinet,
ne sis hic immodice pudens, sed interruptū sermonē urge
& absoluc. Nam huiusmodi recusationes ac discussiones,
quoniā in minoribus malis preparāt exercentq; ad excu-
tiendum inutilem pudorem, consuefaciunt nos ad maiora.
Atq; hoc sanē loco non alienum fuerit cōmemorare quod
dixit Demosthenes. Etenim quum Athenienses gestirent
Harpalo ferre auxilia, iamq; aduersus Alexandrum arma-
rentur, de repente apparuit Philoxenus, quem Alexander
maritimis negocijs ducem praefecerat. Quum uerō popu-
lus attonitus metu, consilesceret, Quid faciant, inquit De-
mosthenes, si solem uideant qui non possint obtueri lucer-
nam? Quid enim facturus es in arduis negocijs, si rex in-
terueniat aut populus pudore obticescat, quum familiari
propinanti, poculumq; porrigenti, non possis recusare,
neque garrulum apprehendētem effugere, sed homini nu-
gaci praebeas te ipsum quoad illi lubet immorari, non ha-
bens tantum roboris ut dicas, uidebo te posthac, nunc
non est ocium. Iam uerō aduersus laudes adulantium,
non inutilis fuerit in rebus leuioribus meditatio exer-
citatioq; ad expellendum uitiosum pudorem. Quod ge-
nus sit, in amici conuiuio citharædus inscite canit, aut
comædus magno emptus inscita actione perdit Menan-
dram, plerisq; plaudentibus & admirantibus. Non fuerit
opinor

opinor molestum aut difficile cum silētio audire, nec illiberaliter laudare, supraquā tibi uideatur. Quòd si in his tibi non temperas, quid facies amico recitante malum carmen, aut scriptā orationē ostendente? Nimiriū illiberaliter ridiculēq; laudabis, simulq; cū cæteris adulantibus applaudens augebis tumultū. Quomodo igitur reprehendes in negotio serio delinquētem? Quomodo in gerendo principatu, aut in nuptijs, aut in administrāda republica non recte se gerentem admonēbis? Nam ego quidem nec Periclis illud probarim, quod respondit cuidā amico postulanti, ut pro se ferret falsum testimonium, cui coniunctum erat iusiurandum, usque ad aram inquiring amicus sum. Nimis enim propē iam accessit. Cæteriū qui ē longinquo sese consuefecerit, ut neque dicentem laudet præter animi sententiam, neque canenti applaudat, neque scommatis parum dextre ludenti arrideat, non committet ut eousq; progrediatur aliquis, ut uel dicere audeat homini in huiusmodi negotijs non plus satis uerecundo, Iura pro me, dic falsum testimonium, aut pronūcia præter iustum. Idem oportet et pecuniam mutuam flagitantibus obfistere, consuetudine multo antè parata in rebus neque magni momenti, neque recusatu difficilibus.

Archelaus Macedonū rex, quum ab ipso poculū aureum postularet quidā, qui nihil ducebat honestū præterquā accipere, iussit ministro ut id Euripidi daret. Et hominē illum intuitus: Tu quidē, inquit, dignus es qui poscas, nec accipias: hic uerò dignus est qui etiam non postulās accipiat: pulchre declarās nō ex pudoris arbitrio, sed ex iudicij delectu donationem ac largitionem esse faciendam.

Nos uerò saepenumero modestis hominibus ac familiaribus quum egent contemptis, alijs instanter improbeq; flagitantibus damus, nō quod dare uelimus, sed quod negare non ualeamus. Quemadmodū Antigonus senior, quū frequenter Biantem moleste flagitantē tulisset: Date, inquit, Bianti talentū uel ui. Tametsi is regum omnium maxime erat exercitatus & instructus dictis ad huiusmodi postulationes excutiendus. Etenim quum aliquādo Cynicus quidam petisset ab ipso drachmam, non est, inquit, regum dare drachmam, & quum ille subiecisset, ergo da mihi talentum, atqui non est Cynici accipere.

Diogenes quidem obambulans in Ceramico, petebat à statuis. Id factū admirantibus respondit, se in hoc exerceri, ut assuesceret frustrari postulatis. Nobis autē primū exercitatio sumenda est in rebus uulgaribus, ac meditandum in paruis negare ijs qui flagitant, præter meritū accepturi, ne desit quod respondeamus maiora recusaturi. Siquidē nullus, ut inquit Demosthenes, qui quod habebat insumpsit in quæ non oportebat, quæ nō possidet si contingāt, utatur in quæ oportet. Quoties autem deficimus circa honesta, redundantes in superuacaneis, oritur multiplex turpitudine. Ad hæc uitiosus pudor, non modo malus & imprudens dispensator est pecuniarum, uerum etiam maioribus in rebus non admittit utiliter consulentem rationem. Etenim ægrotantes non accersimus medicum peritum, ueriti familiarem offendere, ac liberis præceptores eligimus eos potius qui nos huc ambitu suo prouocant, quam idoneos. Quin & in litibus frequenter, non patimur cum patronum dicere, qui causæ utilis est & rei formidans

rensis peritus, sed amici cuiuspiam aut cognati filio gratificantes, tradidimus apud populum agendam causam. Postremo permultos cernere est ex eorum numero qui philosophiæ uacare dicuntur, quum sint Epicurei ac Stoici, non delectu neque iudicio uersantes cum amicis ac familiaribus, uerum ultro se præbentes illis impudenter aliquid postulantis. Age igitur et ad hæc multo ante in rebus uulgaribus ac pusillis nosmetipsos exerceamus, assuescentes, neque tonsore, neque pictore per immodicum pudorem uti, neque in sordido diuersorio manere, si copia sit melioris, cō quod caupo frequenter salutarit nos, sed in consuetudinem ducamus, etiam in minimis eligere quod melius est. Sicut Pythagorici semper cauebant, ne quando dextro fœmori, laeuum imponent, neque parum numerum pro impari sumerent, quoties in cæteris esset qualitas. Quin et illud ducendum in consuetudinem, ne quum rem diuinam facimus, aut nuptias celebramus, aut aliud huiusmodi conuiuium apparamus, uocemus salutantem aut ultro accurrentem potius, quàm beneuolum et humanum. Etenim qui ad hunc modum sese consuefecerit exercueritq;, haud facile capietur, quin potius tutus erit in negotijs grauioribus. Ac de exercitatione quidem hæc sufficiunt. Cæterum rationum ad hæc conducibilium illa prima est, quæ nos docet et commonefacit, quod omnes affectus et morbos ea sequuntur, quæ per illos uidemur nobis effugere: uelut ignominia, gloriæ studium, dolores, uoluptatum amorem, labores, mollitiem: et ambitionem uincendi, sequitur uinci et cōdemnari. Cæterum illud paulam accidit immodico pudori, ut dum fumum uinat igno-

nuniz

minie, in ignem sese coniiciat. Etenim quos pudet eis contradicere qui improbe molesti sunt, petēdo quod æquū nō est, postea pudeſcūt ab illis qui merito uocāt in ius, dumq; metūit leuē reprehensionē, frequenter confitentē pudorem sustinent. Nam amico petēti pecuniam, dum prae pudore non audent contradicere, paulō post indecore pudeſcunt redarguti, & aliquibus auxilium polliciti, litigare coguntur. Deinde subuersis amicis latitant ac fugitāt. Quin permultos uitiosus pudor, posteaquā eos inutili promisso de nuptijs, aut de filia sorore uē constrinxit, rursus in diuersum mutata sententia mētiri cogit. Etenim qui dixit omnes Asianos uni seruire homini, eō quod non possent unam sonare syllabam, non, haud serio dixit, sed facetia lusit. Ceterum qui pudore tencntur uitioso, etiam si nihil omnino dixerint, tantū adductis supercilijs, aut in terram demisso uultu, licet multa inconsulta & absurda obsequia effugere. Nam silentiū, Euripides ait, sapiētibus responsi loco esse. Et fortassis aduersus improbos magis opus erit silentio, quandoquidē humanioribus licet nos excusare. Quin et multa crebraq; uirorū illustriū ac bonorū responsa conueniet in promptu habere, ac meminisse aduersus eos qui nostro pudori uim faciūt, quod genus est illud Phocionis ad Antipatrum. Non potes me simul & amico uti & adulate. Rursum quod respondit Atheniensibus flagitantibus ab eo ut aliquid adderet in festū, simulq; applaudentibus: Pudet, inquit, uobis addere, & huic nō reddere, Calliclem ostēdens ipsius fœneratorē. Nō enim turpe est fateri paupertatē, ut ait Thucydides, sed re ipsa non effugere turpius est. At qui ob imbecillitatē mollitiemq; animi,

non

non audet ob pudorem ineptum respondere petenti:
 Non est in antro argentum amice candidum:
 mox ueluti proiecto arrabone:

Compedibus obstrictus tenetur, non faber
 Quas cudit ære, sed pudor quas addidit.

Perseus autem quum noto cuidam mutuam daret pecuni-
 am, apud forum ac mensam fecit cautionem, memor uide-
 licet illius Hesiodij dicti:

Et fratri testem ridens adhibere memento:

Verum quum ille admirans dixisset: Adeo ne Persæ lega-
 liter? scilicet, inquit, ut amāter recipiam, nec legaliter re-
 poscam. Multi siquidem ob immodicum pudorē initio nō
 cauentes ne fallantur, post cū amicitie detrimento cogun-
 tur legibus experiri. Contra Plato quum Heliconi Cyzi-
 ceno daret ad Dionysium literas, commendauit illum ut
 humanum ac modestum. Deinde in calce literarum ascrip-
 psit: Hæc autem tibi scribo de homine, animante natura
 mutabili. Xenocrates tametsi moribus alioqui esset auste-
 ris, tamen pudore uictus, literis cōmendauit Polyperchon-
 tem, hominem minime probum, ut res indicauit. Hunc ubi
 complexus esset Macedo, rogaretq; num qua re opus ha-
 beret, poposcit talentum. Atque ille quidem dedit, cæte-
 rum Xenocratem per literas admonuit, ut posthac dili-
 gentius circumspiceret, quos cōmendaret. At Xenocrates
 ignorabat, quem cōmendabat. Nos uerò quos cōperimus,
 idq; frequenter improbos, in hos non modo literas com-
 mendatitias profundimus, uerum etiam pecunias, ipsi
 nobis noxam accersentes, haudquaquam cum uolupta-
 te, quemadmodum ij qui meretricibus et assentatori-
 bus sua

bus sua largiuntur, sed moleste grauitēq; ferentes postulantium impudentiam, quæ nobis iudicium subuertit operumq;. Porro sicubi aliās, certe aduersus eos qui nos pudore grauant, dicere licet illud:

Intelligo quæ sim patraturus mala, si falsum præbucro testimoniū, aut si præter æquum iudicauero, aut si suffragium tidero negotio inutili, aut si mutuum dederō non reddituro. Quapropter habet hoc peculiare pudor uitiosus, quod quum ceteras cupiditates sequatur penitentia. hic non sequitur, sed protinus in ipsis factis adest. Nam & quum damus, discruciamur: & testimonium ferentes, pudeſcimus: & auxiliantes, infamiam contrahimus: & non obsequentes, redarguimur. Quoniam enim imbecilliores sumus, quàm ut possimus postulantiſus recusare, etiam illa pollicemur ijs qui nos urgent, quæ præſtare nequaquam possumus, ueluti commendationes in principum aulas, & intercessiones apud præſides: dum nec uolumus nec audemus dicere: Non nouit uos rex, sed alios potius respicit. Hoc pacto Lysander, quum offendiſet Agesilaum, gloriæ tamen causa cupiens uideri plurimum apud illum posse, nō erubuit excusare aduentibus, iubens illos ad alios ire, & illos tentare, qui plus ipso ualerēt apud regem. Nec enim turpe est non omnia posse: cæterum quum non possis aut idoneus sis ad talia negotia suscipienda, ad hæc recipienda pudore protrudi, præterquam quod turpe est, summam etiam adfert molestiam. Cæterum aliunde proficisci debet, ut in his quæ uiriū nostrarū sunt & honesta, libetè obsequamur ijs, qui nostrū requirunt officiū, non coacti pudore,

sed uolentes. In noxijs uero & inhonestis, conuenit illud Zenonis semper habere in promptu, qui cum incidisset in adolescentem quendam ipsi familiarem iuxta mœnia fortim ambulanti, audissetq; quòd fugeret amicum à quo postulabatur ad ferendum falsum testimonium: Quid ais, inquit, ignaue? Ille ausus est te malo iniuriâq; afficere, nec erubescit, & tu illi pro iustitia non audes obistere? Proinde qui dixit:

Improbos aduersus homines armat improbitas probe: male docet sic ulcisci malitiam, ut illam inutemur. Cæterum quisquis improbitatem illorum, qui impudenter ac fronte perfricta obstrepunt, pari impudentia retundit, nec turpia concedit, uerēs facere inuercenda, recte iureq; facit, id quod faciūt quicumq; sapiunt. Iam uero, obscuris & humilibus nulliusq; pretij hominibus quum obturbât, non magni negotij fuerit obistere, uerum tales cum risu quoq; & salibus nonnulli submouent. Quæadmodū Theocritus, quum in balneo duo strigilem cōmodo peterent, quorum alter erat peregrinus, alter notus fur: Te, inquit, nō noui, te noui. Itaq; ioco repulit ambos. Lysimache uero apud Athenienses Mineruæ quæ Polias dicitur sacerdos, mulionibus sacra adducētibus iubētibusq; ut infunderet: Non faciam, inquit, ne hoc quoq; fiat patrium & in consuetudinem ueniat. Item Antigonus ad adolescentē quēpiam, qui prognatus quidē ex elegante uiro belli duce, sed ipse ignauus ac mollis, postulabat tamen ob id cæteris antefriri: Apud me, inquit, ô adolescens, uirorū, non parētum uirtutibus præmia sunt. Attamen si qui nos grauat pudore, nobilis sit ac potens, quod hominū genus difficilime

difficilime recipit excusationem, nec patiens est repulsæ,
 præsertim quoties in iudicijs ac suffragijs interpellant,
 quod Cato iuuenis etiãnum fecit erga Catulum, fortassis
 alicui nec facile uidebitur nec necessariũ. Siquidẽ Catulo
 summa erat apud Romanos autoritas, ac tum censuram
 gerebat. Adijt autem Catonem tum ærarij quæstorẽ, de-
 precaturus pro quodam, cui Cato multam dixerat, coq;
 supplicẽ se præbuit, quo precibus cũ uinceret cogretq;,
 nec finem fecit donec Cato non ferens deprecatoris im-
 probitatẽ: Turpe fuerit, inquit, Catule, te cõforem, quum
 hinc nolis discedere, a ministris meis abstrahi. Moxq; Ca-
 tulus erubescens simul & iratus discessit.

Quin illud potius cõsidera, quod fecit Agesilaus, quodq;
 Themistocles humanius simul ac modestius. Nam Agesi-
 laus patri iubenti, ut in causa quadam præter leges pro-
 nuntiaret, Imò, inquit, abs te pater à pueris didici parere
 legibus. Quamobrem nunc quoq; tibi obtempero, cauens
 ne quid faciam præter legem. Themistocles autem Simo-
 nidi petẽti quiddã iniustum, Nec tu, inquit, bonus poëta
 fueris, si præter numerum canas: nec ego bonus princeps,
 si præter leges iudicem. Quamquam autẽ non ob pedem
 Lyre modulus parum respondentem, quemadmodum dixit
 Plato, & ciuitates cum ciuitatibus, & amici cum amicis
 dissidentes, leuissima tum faciunt tum patiuntur, sed ob
 id potius quod in his quæ sunt legum ac iustitiæ peccet,
 attamen sunt qui quum in modulus ac literis metrisq; ad
 unguem obseruent quod artis est, ab alijs tamen postu-
 lant, ut in obeundo magistratu, ut in iudicijs ac negotijs
 negligat honestum. Proinde quod dicã maxime seruandũ

est erga tales. Interpellat te rhetor in iudicio sedentem, aut concionator in consilio uersantem, promittito, si ille solacisimum committat in dicendo proœmio, aut barbarisimum faciat in narratione. Non enim id uolet, propterea quod turpe non tam sit quam uideatur. Adco ut nonnullos uideamus in dicendo ne uocalis quidē cum uocali concursus ferre. Rursus ubi molestus est nobilis quispiam & in precio habitus, iubeto ut saltans forum, aut distorto uultu transcat. Quod si recuset, tum tibi loqui tempestiuum crit, ac percontari, utrum sit turpius, solacisimum admittere, aut distortuere uultū, an uiolare legem, transgredi iusiurandum, ac præter ius & æquum malo bonum posthabere. Ad hæc quemadmodū Nicostriatus Argiuus, quum ab Archidamo sollicitaretur ingenti promissa pecunia, tum coniugio cuiuscunque uellet Lacænæ, ut Croniū tradcret, respondit, Archidamum non ducere genus ab Hercule, quod ille obambulans solitus esset improbos afficere supplicio, ipse autem ex bonis faceret improbos. Itidem & nobis ad hominē qui postulet honestus ac probus haberi, dicendum est, si molestus sit, & pudorem nostrum urgeat, quod nec ipsi decora faciat, nec ipsius uel claritate uel uirtute digna. Cæterum in uulgaribus illud uidendum ac dispiciendum an auarum huc pudore possis adigere, ut absque cautione credat talentum, an honoris audio persuadere ualeas, ut locum honoratiorem alteri cedat, an ei qui gaudet gerere magistratū, quum iam imminet gloriæ, ut temperet ab imperando. Profecto merito uideatur absurdum, si quum illi in cupiditatibus suis ac uitiosis affectibus inflexibiles, rigidiq; & immobiles perse-

persecurent, nos qui non solum esse uolumus, uerū etiam esse nos profiteremur, studiosos honesti, & amantes aequi, non temperemus nobis, sed subuertimus abijciamusq; uirtutē. Etenim si qui nobis molesti sunt, gloriæ potentiæ uē causa id faciunt, absurdum est eos qui aliorū mores componunt & educant, seipsos dehonestare, ac sibi sinistrum conflare rumorem, quemadmodum male audiunt qui in certaminibus perperam addicunt præmia, qui uē in comitijs suffragia ferunt ad gratiā, officio parum honesto alijs parantes palatia, coronas & gloriam, sibi ipsis bonam opinionem & honestum detrahūt. Quod si, qui nostrum pudorem urget, pecuniæ causa molestus est, quī sit ut non protinus succurrat, absurdum esse, propriæ opinionis ac uirtutis iacturā facere, ut huius aut illius crumena reddatur onustior. Verum ista quidem succurrūt permultis, nec ignorant sese à recto deflectere, non aliter quā solent ij, qui cum coguntur ingentes epotare calices, ægre ac suspirantes, uultumq; distorquentes perficiunt quod imperatum est. Sed uidetur animi imbecillitas, ob corporis temperaturam, & aduersus calorem male composita, & aduersus frigoris rigorem. Nam & quum laudantur ab improbis, gessiunt, ac dilatāt, & erga querimonias ac suspiciones corū quibus negarunt obsequium, meticulosi sunt ac probri plus satis metuētes. Sed oportet aduersus utrūq; muniri, ut nec terribantibus, nec assentantibus cedamus. Thucydides igitur existimans inuidiam necessario comitem esse potentiæ, dicit illum recto consilio duci, qui in maximis rebus eligit quod inuidiæ est obnoxium. Nos uero existimantes perdifficile esse inuidiam effugere, in

querimonias autē non incurrere, aut efficere ne quid accedat molestiæ ab ijs, quibus cum habemus cōsuetudinem, uidentes prorsus impossibile, recte nobis consuluerimus, si similitates improborum suscipere malimus quā iure meritoq; criminantium, illis præter bonum & æquum obsequentes. Ac laudes quidem ab improbis proficiscentes, quum sint fucati & insynceri, modis omnibus cauende sunt, nec oportet ab his sic affici, quemadmodum afficiuntur sues, dum fricantur ac titillantur, ut nos ipsos facillime præbeamus utendos cuius uolenti, deiicientes nos & ad sculpturam accommodantes. Etenim qui præbent aures palponibus, nihil differunt ab his, qui crura præbent supplantantibus, nisi quod turpius subuertuntur caduntq;, tum ij qui pœnas remittunt hominibus improbis, quo uidelicet misericordes, humani, facilesq; uocentur, tum isti qui cōtra, similitates & accusationes haudquaquam necessarias, nec periculo uacantes suscipiunt, persuasi ab his qui ipsos laudat, tanquam soli sint uiri, soli aduersus adulationē inuicti, denique ora & uoces eos appellant. Itaq; Bion tales similes esse dicebat amphoris, quod auribus facile circumferrentur. Quemadmodum narrant Alexinum sophistam inter ambulandum multa mala dixisse in Stilponem Megarensē, quum autē quispiam ex ijs qui aderant dixisset, At qui ille te nuper laudauit, Per Iouem, inquit, uir enim optimus est, ac præstantissimus. Cōtra Menedemus quū audisset, quod frequenter ab Alexino laudaretur: At ego, inquit, semper uitupero Alexinum. Itaq; uir malus est, & is qui malum laudat, & is qui à bono uituperatur. Vsq; adeo à talibus nec flecti poterat nec

capi, seruans præceptum illud, quod Antisthenæus Hercules præcepit filijs, ne quam habcrent gratiam ijs à quibus laudarentur. Hoc autem nihil aliud erat, quàm non uinci stulto pudore, nec mutuo adulari laudatibus. Sufficit autem opinor illud Pindari, cui cum quidam dixisset, quòd ipsum ubiq; et apud omnes prædicaret, Et ego, inquit, refiro tibi gratiam, efficiens ut uera prædices. Igitur quod aduersus omnes affectus conducit, huius oportet eos qui facile uincuntur inutili pudore, quoties morbo superati præter animi sententiam peccant ac subuertuntur, firmiter meminisse, notasq; morsus ac pœnitentiæ defixas in animo, reuocare seruareq; in longissimum tempus. Sicut enim uiatores posteaquàm semel in lapidem impegerunt, aut nautæ, posteaquàm ad scopulum fregcrunt nauem, si meminerint, perpetuo metuunt, cauentq; non illa tantum, uerum etiam alia illis similia: Ita qui turpitudinem damnaq; ex uitioso pudore accepta, asidue ingerunt animo pœnitentia morsuq; uulnerato, in similibus postea reuocant bunt seipsos, nec faciliè patientur sese à recto cursu deduci.

PLVTARCHI CHAERONEI DE
Vitiosa uerecundia finis.

